

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**NEODVISNO ŽIVLJENJE GIBALNO OVIRANIH
MLADOSTNIKOV -**

Pogled mladostnikov, ki so vključeni v program CIRIUS v Kamniku

Mentorica: As. dr. Vera Grebenc

Katja Zobavnik

Ljubljana 2011

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek:	Katja Zobavnik
Naslov naloge:	Neodvisno življenje gibalno oviranih mladostnikov - Pogled mladostnikov, ki so vključeni v program CIRIUS v Kamniku
Kraj:	Ljubljana
Leto:	2011
Št. strani:	178
Št. prilog:	6
Mentor:	As. dr. Vera Grebenc
Deskriptorij:	Gibalna oviranost, gibalno ovirani mladostniki, odvisno/neodvisno življenje, dolgotrajna oskrba, človekove potrebe
Povzetek:	Naloga prikazuje življenje gibalno oviranih mladostnikov v CIRIUS-u in njihovo možnost in potrebe po neodvisnem oziroma samostojnem življenju. V teoretičnem delu naloge najprej naredim pregled osnovnih pojmov, sledi definicija gibalne oviranosti in kdo so gibalno ovirani mladostniki. Predstavim dolgotrajno oskrbo in skrb za gibalno ovirane mladostnike: družina, država preko zakonodaje, institucija oz. zavod in šola. Sledijo človekove potrebe v vsakdanjem življenju in na koncu še povem neodvisno življenje. Empirični del naloge razkriva možnosti za samostojno življenje na vseh področjih življenja mladostnikov: v družini, v šoli, v zavodu in na splošno.
Title:	Adolescent's independent life with physical disabilities – The adolescent's point of view which are a part of a program in CIRIUS Kamnik.
Descriptors:	Physical disability, physically disabled adolescents, depend or independent life, long-term care, human needs
Abstract:	It is the subject matter of the thesis to present the life of physical disabled adolescents in CIRIUS and their needs to have life as independent as possible. In theoretical part of thesis I do a review of basic concepts, followed by definition of physical disability and who are physically disabled adolescents. I present long-term care and care for physically disabled adolescents: family, country law, institution like school. Thesis are followed by human needs in everyday life and at the end a term of independent life. The empirical part of thesis reveals the potential independent life of adolescents in all areas: family, school, institution and in general life.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**NEODVISNO ŽIVLJENJE GIBALNO OVIRANIH
MLADOSTNIKOV -**

Pogled mladostnikov, ki so vključeni v program CIRIUS v Kamniku

Mentorica: As. dr. Vera Grebenc

Katja Zobavnik

Ljubljana 2011

PREDGOVOR

Že v otroštvu sem se seznanila z življenjem gibalno ovirane osebe, ki sem ji večkrat pomagala pri vsakdanjih opravilih, zato nisem imela nikoli predsodkov do gibalno oviranih oseb. V času študija na fakulteti za socialno delo sem v prvem letniku opravljala prostovoljno delo v CIRIUS-u. V CIRIUS sem se ponovno vrnila v četrtem letniku na enomesečno prakso. V enem mesecu sem spoznavała osnovnošolce, njihov vsakdanji dan, jim pomagala pri stvareh, ki jih sami niso mogli narediti in predvsem smo se veliko družili. Zanimalo me je pri čem potrebujejo pomoč in kaj lahko storijo sami ali imajo možnosti za samostojnost ali vse drugi postorijo namesto njih. Vse je ostalo pri opazovanju dokler me socialna delavka Breda Leskovšek ni povabila k sodelovanju pri projektu »Vikend samostojnosti« v CIRIUS-u. Vikend je mladostnikom omogočilo, da so na prijeten način, ob druženju z vrstniki pridobili nove izkušnje odločanja, uresničevanja le teh v vsakdanjem življenju, (dogovor o poteku vikenda – dnevni red, porazdelitev nalog, dogovor o jedilniku, nakup hrane, kuhanje, pomivanje, pospravljanje...), spoznavanje družbenih in osebnih ovir, krepitev občutka samozavesti in podobno. Želeli smo, da udeleženci vikenda preizkusijo možnosti lastnega aktivnega prispevka k uspešni izvedbi vikenda. Vse to me je napeljalo na to, da sem vse skupaj združila v diplomsko nalogo. V teoretičnem delu naloge sem naredila pregled literature o gibalni oviranosti kot pojmu, potem o gibalno oviranih mladostnikih, o dolgotrajni oskrbi, o človekovih potrebah, o odvisnem in neodvisnem življenju, o institucijah in zavodu ter pregledala zakonodajo in pravice gibalno oviranih ljudi. Da pa bi lahko izvedela kaj več o njihovih možnostih za neodvisno življenje, sem se odločila, da za empirični del diplomske naloge opravim intervjuje z gibalno oviranimi mladostniki, saj prav oni so, kot pravi Gabi Čačinovič Vogrinčič, eksperti iz izkušenj in najbolje vedo kaj potrebujejo za bolj neodvisno življenje. Da sem svojo idejo lahko izpeljala in napisala to diplomsko nalogo, se moram zahvaliti vsem, ki so mi to omogočili. Zahvalila bi se rada predvsem svojim sogovornikom, ki so z veseljem sodelovali, si vzeli čas in mi zaupal svoje izkušnje. Potem bi se rada zahvalila CIRIUS-u, ker mi je dovolil opravljati intervjuje z njihovimi mladostniki. Zahvalila bi se tudi socialni delavki Bredi Leskovšek, ker mi je omogočila odlično prakso in veliko novih izkušenj, še posebno pa mi je bila v veliko pomoč in podporo pri pisanju diplomske naloge. Zahvala gre tudi domačim, družini in prijateljem, ki so me v času študija in pisanja diplomske naloge podpirali, spodbujali in verjeli vame. Iskreno se zahvaljujem mentorici Veri Grebenc za vse nasvete, strokovno usmerjanje, posojanje literature ter ves čas, ki mi ga je posvetila.

KAZALO

PREDGOVOR	4
TEORETIČNI DEL.....	7
1. PREGLED OSNOVNIH POJMOV	7
1.1 IZRAZ »INVALID«	7
1.2 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI ALI LJUDJE, KI POTREBUJEJO POMOČ ZA SAMOSTOJNO ŽIVLJENJE	8
1.3 LJUDJE Z OVIRAMI	9
1.4 HENDIKEP ALI OVIRANOST	9
1.5 ONSEPOSOBLJENOST	11
2. GIBALNO OVIRANI OTROCI IN MLADOSTNIKI	12
2.1 GIBALNA OVIRANOST	12
2.2 MLADOSTNIŠTVO	15
3. DOLGOTRAJNA OSKRBA GIBALNO OVIRANIH OTROK ALI MLADOSTNIKOV	18
3.1 DRUŽINA	19
3.2 PRAVICE GIBALNO OVIRANIH	21
3.2.1 IZ ZAKONA O SOCIALNEM VARSTVU (ZSV)	21
3.2.2. IZ ZAKONA O DRUŽINSKIH PREJEMKIH (ZDPre).....	22
3.2.3 IZ ZAKONA O DRUŽBENEM VARSTVU DUŠEVNO IN TELESNO PRIZADETIH OSEB (ZDVDTP)	22
3.2.4. IZ ZAKONA O ZAKONSKI ZVEZI IN DRUŽINSKIH RAZMERJIH (ZZZDR)	23
3.2.5 ZDRAVSTVENO VARSTVO IN ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE	23
3.2.6 VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE	24
3.3. INSTITUCIJA OZ. ZAVOD.....	30
3.3.1. CIRIUS - INSTITUCIJA NAMENJENA VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU GIBALNO OVIRANIH OTROK IN MLADOSTNIKOV	30
3.3.2. INTEGRACIJA IN INKLUZIJA	35
4. ČLOVEKOVE POTREBE.....	38
4.1 DELITEV POTREB	38
4.2 POTREBE VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA	40

4.3 ODVINSO – NEODVISNO ŽIVLJENJE	43
4.4 SAMOSTOJNO ŽIVLJENJE	46
4.4.1 OSEBNA ASISTENCA.....	49
EKSPERIMENTALNI DEL	51
1. PROBLEM	51
2. METODOLOGIJA.....	54
2.1 VRSTA RAZISKAVE.....	54
2.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV.....	54
2.3 POPULACIJA IN VZORČENJE.....	54
2.4 ZBIRANJE PODATKOV	55
2.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	55
2.6 REZULTATI.....	56
2.7 RAZPRAVA	85
2.8 SKLEPI	99
2.9 PREDLOGI	101
LITERATURA.....	102
PRILOGE.....	106
Priloga 1: SMERNICE ZA INTERVJU	106
Priloga 2: PARAFRAZIRANI INTERVJUJI S PODČRTANIMI RELEVANTNIMI DELI BESEDILA.....	107
Priloga 3: ENOTE KODIRANJA IN ODPRTO KODIRANJE	121
Priloga 4: ZDRUŽEVANJE POJMOV V KATEGORIJE.....	137
Priloga 5: ZDRUŽEVANJE KATEGORIJ V NADKATEGORIJE.....	149
Priloga 6: ZDRUŽEVANJE POJMOV V POSAMEZNI KATEGORIJI V PODKATEGORIJE	151
POVZETEK	177

TEORETIČNI DEL

1. PREGLED OSNOVNIH POJMOV

V Slovenskem prostoru se uporablja več izrazov: invalid/invalidnost, osebe z invalidnostjo, hendikepirani/hendikep, funkcionalno ovirane osebe, otroci s posebnimi potrebami (Kobal 2009: 11).

Kobal (2009: 11-14) navaja še naslednje pojme huje prizadete osebe, pojem »otroci in mladostniki z motnjami v telesnem in duševnem razvoju«, pojem »otrok, ki potrebuje posebno nego in varstvo«, ljudje z ovirami.

1.1 IZRAZ »INVALID«

Invalidnost in njene posledice so stare kot človeštvo. Stališča in odnosi do invalidov pa so se skozi zgodovino spreminjali. Pračlovek je imel invalidnega otroka za izraz sovražnih nadnaravnih sil, ki se jim ni mogoče upreti. Kasneje so umsko in telesno prizadete izpostavljali različnim obredom, na drugi strani pa so se pojavile skupine, ki so imele telesno prizadetost za znak božanstva, posledica tega pa je bil privilegiran položaj. V srednjem veku so invalidne otroke pojmovali za plod greha staršev, invalide pa za od hudiča zaznamovane. Vse življenje so hirali in pogosto so umirali na grmadi. Nekatere so razkazovali kot sejemske zanimivosti in posebno srečo imeli tisti, ki so zaradi svoje duhovitosti kot dvorni norci zabavali gospodarje. Z začetkom novega veka se s splošno prosvetljenostjo začnejo kazati znaki gledanja na človeka s fizične in duhovne plati. Nastopi tolerantnejši odnos do invalidov. Odpirati so začeli zavetišča, kjer so živeli in delali. Danes so telesna lepota, fizična popolnost in aktivnost pomembne vrednote. Mediji nas na to ves čas opozarjajo. Telesna drugačnost je običajno osnova za razvrednotenje gibalno oviranih oseb in predmet stigme (Sedlar, Zaletel 1999: 257).

Izraz »invalid« se najbolj pogosto uporablja predvsem v medicinski in pravni terminologiji in označuje »nekoga, ki je zaradi pohabljenosti ali bolezni delno ali popolnoma nezmožen za delo« (Slovar tujk 1979: 309).

Beseda izhaja iz latinske besede invalidus, kar pomeni šibek, nemočen (Zaviršek 2004: 1).

V angleškem jeziku se izraz invalidnost redkeje uporablja, saj je manj zaželen, namesto njega uporablja izraz »disability«: nezmožnost, nesposobnost (Kobal 2009: 14).

Splošna definicija invalid izhaja iz Zakona o invalidskih organizacijah: »posameznik, ki zaradi prirojenih ali pridobljenih okvar in oviranosti, ki jo pogojuje oziroma ustvarja fizično in družbeno okolje, ne more samo delno ali v celoti zadovoljevati potreb osebnega, družinskega in družbenega življenja v okolju, v katerem živi« (prav tam).

Deklaracija o pravicah invalidnih oseb iz leta 1975 v prvem členu določa, da izraz »invalid« pomeni vsako osebo, ki zaradi prirojene ali pridobljene pomanjkljivosti v svojih telesnih ali duševnih sposobnostih ni sposobna sama, delno ali v celoti zadovoljevati potreb in normalnega individualnega in/ali družinskega življenja« (Človekove pravice 1995: 299).

Vsi invalidi imajo nekaj skupnega. Značilnost, po kateri se na zunaj ločijo od ostalih ljudi, je specifična fiziološka nefunkcionalnost, ki je lahko telesna ali duševna in je posledica bolezni, poškodb ali dedne patologije. Ta okvara usodno vpliva na njihovo življenje, ki ga otežujejo zunanje omejitve. Invalidi občutijo različne oblike oviranosti, ki se kažejo v neustreznosti prilagojenosti okolja, nemoči pri doseganju pravic in vrednot, ki so zapisane v ustavi in neprimernem odnosu ostalih ljudi do njih (Pumpernik 1997: 42).

1.2 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI ALI LJUDJE, KI POTREBUJEJO POMOČ ZA SAMOSTOJNO ŽIVLJENJE

Otroci s posebnimi potrebami so po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP) otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja (Kobal 2009: 11).

Iz antropološke perspektive, ki poudarja človekovo enkratnost in neponovljivost, smo »ljudje s posebnimi potrebami« vsi, saj je vsakdo edinstven in s tem poseben. Zato je ustrezneje govoriti o ljudeh, ki potrebujejo pomoč za samostojno življenje. Izraz pomeni spremljanje ljudi na poti k samostojnejšemu življenju. Gre za to, da se njihovo življenje s pomočjo

plačane in neplačane pomoči kar najbolje približa vsakdanjemu in ne, da kopičimo kakšne »posebne potrebe« (Zaviršek 1995: 281).

Predlagan termin ohranja besedo »ljudje«, govori o procesu, ki je sestavljen iz pomoči, v »navadnih hišah, na navadnih ulicah«. Nadalje pojem ne razlikuje ljudi, ki imajo različne prizadetosti, »saj tako ločevanje ljudi razdružuje in jim s tem odvzema moč« (Zaviršek 1995: 283).

1.3 LJUDJE Z OVIRAMI

Gre za sodoben, manj stigmatizirajoč termin, ki na prvo mesto postavi osebo, šele nato njen/njegov hendikep oz. oviro. Termin torej na simbolni (kulturni, jezikovni) ravni pomeni premik od tradicionalnega medicinskega pojma invalid in v odnosu do teh oseb odpira bolj enakopraven pogled. Ljudje z ovirami niso več le osebe, ki so odvisne od državne skrbi, temveč so polnopravni državljani, ki lahko ob zagotovljeni podpori enakovredno participirajo v vsakdanjem življenju (Kobal 2009: 16).

1.4 HENDIKEP ALI OVIRANOST

Ko govorimo o hendikepu oziroma o tistem, kar pojem predstavlja, imamo v mislih definicijo Darje Zaviršek (2000), ki uporablja pojma prizadetost in hendikep kot sinonima, ki označujeta poškodovanosti, kakršne so gibalna oviranost (mišična distrofija, paraplegija, tetraplegija itn.), senzorna oviranost (težave s sluhom, vidom itn.), intelektualna oviranost (lažja, zmerna, težja in težka duševna prizadetost) in težave z duševnim zdravjem (depresija, psihoza, shizofrenija, anoreksija itn.), a tudi družbene prikrajšanosti (na ekonomski, družbeni, psihološki in simbolni ravni), ki ljudi z nešteti oviranostmi diskriminirajo v vsakdanjem življenju. Prav to zadnje pa je najpomembnejše za razumevanje koncepta hendikepa. Le-ta je kot pravi Darja Zaviršek (prav tam), družbeno konstruiran, kar pomeni, da prizadetost ni nekaj naravnega ali vrojenega, temveč jo družba vidi kot tako in se nanjo tudi odziva. Družba in družbeni odzivi so tisti, ki ustvarjajo hendikep, hkrati pa močno zaznamujejo življenje ljudi, ki z njim živijo. Hendikep ponazarja družbeno ustvarjene ovire, ki s stigmatizacijo in predsodki hendikepiranim onemogočajo enak položaj in da kljub napredku sodobne družbe ostajajo depriviligirani v primerjavi z nehendikipiranimi osebami.

Dušan Rutar (1996) pravi, da koncept hendikepa ne poudarja posameznikovih lastnosti tako kot beseda invalid, ampak poudarja njegovo simbolno in družbeno naravo. In prav ta družbena narava je po mojem mnenju pomembna. V zvezi z družbeno naravo posameznika pove, da ta ni pravična in urejena kot cvetlična greda, kjer smo vsi veseli in srečni, ker živimo, ampak da je to družbeno polje naprej neenakih možnosti, nepravičnosti, dominacije in izkoriščanja. Pri tem ima v mislih to, da se bodo v družbenem polju izoblikovale skupine ljudi, ki bodo imele manj možnosti za svoj razvoj in za zadovoljevanje njihovih specifičnih potreb, hkrati pa jim bodo veliko bolj kršene tudi državljske pravice kot drugim. Ta skupina ljudi pa so vsi hendikepirani.

V skladu z Mednarodno klasifikacijo (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps, WHO Geneva 1980) je okvara nenormalnost v strukturi ali delovanju organa ali organskega sistema, ki je posledica bolezni ali poškodbe. Zaradi okvare sta lahko funkcionalna sposobnost ali vedenje posameznika spremenjena tako, da so njegove vsakodnevne aktivnosti omejene. Tako stanje zmanjšane funkcionalne učinkovitosti označuje izraz prizadetost. Posledice prizadetosti pa lahko postavijo posameznika v prikrajsan položaj glede na ostale ljudi. V fizičnem in socialnem okolju srečuje prizadeti posameznik najrazličnejše ovire, ki motijo njegovo vsakodnevno dejavnost (Pumpernik 1997: 42). Prizadeti Mednarodni klasifikaciji poškodb, prizadetosti in oviranosti očitajo, da ohranja medicinsko definicijo relacije prizadetosti – oviranost, tako da definira pojem prizadetosti kot neko nenormalnost v medicinskem smislu. Klasifikacija pripisuje vse težave posledicam prizadetosti in jemlje razmere statistično, kar se da razumeti, kot da okolje ne potrebuje sprememb. Prepričani so, da je treba eksplicitno povedati, da oviranost ni toliko posledica okvare kot neustrezne prilagoditve fizičnega in socialnega okolja, ki ne dopušča zadovoljivega uresničevanja posameznikovih specifičnih potreb in državljskih potreb (Pumpernik 1997: 43). Namen izraza je poudariti osredotočenje pozornosti na pomanjkljivosti v okolju in v mnogih organiziranih aktivnostih v družbi, npr. informacijah, komuniciranju in izobraževanju, ki preprečujejo invalidom, da bi se vanje vključevali.

Boerma (1993) je na vprašanje kaj je za vas hendikep odgovorila: »Hendikep je situacija, v kateri se znajdeš in v kateri, praktično vzeto, potrebuješ fizično pomoč druge osebe. Pomoč potrebujem zato, da bi lahko živela običajno neodvisno življenje, kot ga živijo drugi ljudje, ki niso hendikiperani. S socialnega zornega kota je situacija nekoliko težja.

Hendikep razumem predvsem kot odsotnost ali pomanjkanje razumevanja situacije, v kateri sem se znašla. Sem sodi tudi diskriminacija od drugih, ki niso hendikiperani.«

1.5 ONSEPOSOBLJENOST

Ljudje s prizadetostjo in strokovnjaki, ki so jim prisluhnili, opozarjajo, da se prizadetost nanaša na izgubo ali omejitev priložnosti, ki nastanejo zaradi fizičnih preprek in preprek, ki jih ustvarijo prepričanja in stališča. Nezmožnost hoditi je poškodba, medtem ko je nezmožnost vstopiti v zgradbo z vhodom na koncu vrste stopnic prizadetost. Predlagajo novo definicijo prizadetosti, ki pravi, da ustvarja prizadetost družba, ker se ni sposobna organizirati tako, da bi odgovorila na potreba svojih članov in članic (Škerjanc 1997: 56). Pravilen izraz za tak pojav je onesposobljenost v okolju (Pumpernik 1997: 43).

Onesposobljenost nastopi zaradi zatiranja, ki ga doživljajo ljudje s telesnimi poškodbami, tisti s poškodbami čutil ali intelekta ter tisti, ki so preživeli sistem duševnega zdravljenja, kot posledico stališč, prežetih s predsodki in zaradi diskriminatornih ravnanj (Škerjanc 1997: 57). Oviranost je torej v resnici posledica diskriminacijskega odnosa, ki ga ima družba do fizično, senzorično ali duševno prizadetih. Tak odnos, obremenjen z najrazličnejšimi predsodki, je posledica zgodovinskega razvoja in kulturnih razmer (Pumpernik 1997: 43).

2. GIBALNO OVIRANI OTROCI IN MLADOSTNIKI

Gibanje je dejavnost, ki jo človek potrebuje in hrepeni po njej v vseh življenjskih obdobjih. Z gibanjem se ljudje sporazumevajo v ožjem in širšem okolju (Slavič, Medved 2009).

2.1 GIBALNA OVIRANOST

Gibalna oviranost otroka ali mladostnika je zelo širok pojem, saj se lahko kaže v različnih oblikah in obsegih, pa tudi vzrokov za njen nastanek je veliko. Na splošno lahko rečemo, da gre za otroke ali mladostnike, ki imajo prirojeno ali pridobljeno telesno okvaro, ki se kaže v manjših zmožnostih pri hoji, uporabi rok ali izvajanju drugih motoričnih aktivnosti (Peljhan 2004). Poleg težav na področju gibanja in mobilnosti se kažejo še druge ovire, in sicer na področju osebne nege, govora, učenja in drugih življenjskih aktivnosti (prav tam).

Stopnja ali obseg gibalne oviranosti je lahko zelo različen in je odvisen od tega, ali otrok določene gibalne dejavnosti opravlja z manj ali več težavami, ali potrebuje različne pripomočke in druge prilagoditve, ali je odvisen od pomoči drugih oseb, ali pa v najhujšem primeru določenih aktivnosti sploh ne more izvajati (prav tam).

Gibalna oviranost pri otroku predstavlja rizični dejavnik tveganja za celoten psihofizični razvoj (prav tam). Otrok z gibalno oviranostjo ima zmanjšane možnosti za aktivno poseganje v okolje, pridobivanje potrebnih izkušenj, druženje z vrstniki, pogosto mora v bolnišnico, je manj samostojen in zato lahko postane pretirano odvisen od drugih.

Mladostniki z gibalno oviranostjo so kot otroci s posebnimi potrebami opredeljeni v Zakonu o osnovni šoli (Ur. l. RS, št. 12/96 in 71/04), Zakonu o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Ur. l. RS, št. 12/96 in št. 44/2000), Zakon o gimnazijah (Ur.l. RS, št. 12/96 in št. 59/2001), Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (Ur.l. SRS, št. 41/1983), Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur.l. RS, št. 54/2000), Pravilniku o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 54/03, 93/04), Pravilniku o normativih in standardih za izvajanje vzgojno-izobraževalnih programov za otroke s posebnimi potrebami v osnovnih šolah s prilagojenim programom in zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 74/05).

Sama gibalna oviranost pa kot prirojena ali pridobljena okvara, poškodba gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja. Gibalna oviranost se odraža v obliki funkcionalnih in gibalnih motenj.

V Kriterijih za opredelitev in stopnjo primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (2004) je za gibalno ovirane otroke zapisano, da se razlikujejo glede na gibalno oviranost, in sicer:

I. stopnja gibalne oviranosti – lažja gibalna oviranost

Mladostnik ima motnje gibov, ki povzročajo lažjo funkcionalno motenost, hodi samostojno tudi izven prostorov, lahko ima težave pri teku in daljši hoji po terenu, samostojen je pri vseh opravilih, razen pri tistih, ki zahtevajo dobro spretnost rok. Ni odvisen od pripomočkov, potrebuje le manjše prilagoditve.

Za izvajanje šolskega dela ne potrebuje fizične pomoči, pri nekaterih oblikah dela so potrebni pripomočki (posebna pisala, orodje, miza, stol).

II. stopnja gibalne oviranosti – zmerna gibalna oviranost

Mladostnik ima motnje gibov, ki povzročajo zmerno funkcionalno oviranost, sicer samostojno hodi znotraj prostorov ali na krajše razdalje, možna je uporaba pripomočkov (posebni čevlji, ortoze, bergle), ima težave na neravnem terenu in stopnicah, kjer je počasnejši, potrebuje nadzor ali oprijemanje. Na srednje in večje razdalje uporablja prilagojeno kolo ali voziček na ročni pogon ali pomoč in nadzor druge osebe. Fina motorika rok je lahko zmerno motena. Pri dnevnih opravilih potrebuje nadzor ali pomoč pri zahtevnejših opravilih, za izvajanje potrebuje prilagoditve ali pripomočke. Lahko je prisotna motnja sfinktrov, ki jo obvladuje otrok sam ali pod nadzorom. Pri izvajanju šolskega dela občasno potrebuje fizično pomoč druge osebe.

III. stopnja gibalne oviranosti – težja gibalna oviranost

Mladostnik ima motnje gibov, ki povzročajo težjo funkcionalno oviranost, sicer hodi na krajše razdalje, čeprav hoja tudi na kratke razdalje brez pripomočkov ni funkcionalna, lahko na kratke razdalje del dneva uporablja ortoze in hoduljo. Za večji del gibanja znotraj in zunaj prostorov potrebuje voziček na ročni pogon, zunaj prostorov tudi prilagojeno kolo ali pomoč druge osebe. Hoja po stopnicah ni možna. Fina motorika je motena in ovira dobro funkcijo rok. Pri dnevnih opravilih potrebuje stalno delno pomoč druge osebe. Morebitne motnje

kontrole sfinktrov zahtevajo iztiskanje mehurja ali samokateterizacijo. Pri izvajanju večine šolskega dela potrebujejo fizično pomoč.

IV. stopnja gibalne oviranosti – težka gibalna oviranost

Mladostnik ima zelo hude motnje gibanja, ki povzročajo popolno funkcionalno odvisnost. Samostojno gibanje ni možno, lahko doseže samostojnost v gibanju z elektromotornim vozičkom. Za sedenje potrebuje posebej prilagojene pripomočke. Ima malo funkcionalnih gibov rok. Možne so posebne prilagoditve hranjenja. V vseh dnevnih opravilih je odvisen od tuje pomoči, lahko se delno hrani sam. Morebitna motnja sfinktrov je težje oblike in zahteva urejanje s pomočjo druge osebe. Pri izvajanju šolskega dela potrebuje stalno fizično pomoč.

Kljub temu ima gibalno oviran mladostnik povsem običajne biološke kot tudi psihološke potrebe. Na okolje se odziva po enakih psiholoških mehanizmih kot zdravi mladostniki.

Res pa je, da telesna okvara neposredno prizadene otrokovo telesno in psihično funkcioniranje, posredno pa tudi okolje in razmere, v katerih otrok odrašča, zato lahko pomeni resno življenjsko oviro in tveganje za njegov razvoj.

Stopnje gibalne oviranosti predstavljajo orientacijski okvir pri razvrščanju, saj se prizadetost otroka izraža večplastno, zato je potrebno vsakega posameznika obravnavati ločeno od ostalih (Kriteriji 2004). Predvsem je bistvena posebnost teh otrok v gibalni in funkcionalni oviranosti.

Gibalno ovirani otroci imajo lahko glede na njihovo osnovno bolezen prisotne še druge motnje: duševne, vidne, govorne, epilepsijo, slušne idr. (prav tam).

Navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole za gibalno ovirane učence priporočajo še, da se v redni osnovnošolski program usmerjajo učenci, ki imajo I. in II. stopnjo gibalne oviranosti, izjemoma III. stopnjo gibalne oviranosti. Ostali gibalno ovirani otroci se usmerjajo osnovnošolsko izobraževanje s prilagojenim izvajanjem. Ti programi se lahko izvajajo v rednih ali specializiranih ustanovah, odvisno od tega, katera institucija ima pogoje, ki omogočajo optimalni razvoj otrokovih potencialov.

Gibalna oviranost predstavlja zelo široko kategorijo in jo moramo razumeti skozi več vidikov:

- vrsta gibalne oviranosti,
- obseg in stopnja gibalne oviranosti,
- starost osebe,
- vzrok za nastanek gibalne oviranosti,
- prognoza in nadaljnji potek.

Ko razmišljamo in napovedujemo odzive osebe z gibalno oviranostjo, pogosto napačno vrednotimo pomen in težo gibalne oviranosti na doživljanje posameznika. Bolj kot objektivne značilnosti prizadetosti (stopnja, vrsta ...), je pomembno predvsem to, kako posameznik subjektivno ocenjuje svoje stanje.

2.2 MLADOSTNIŠTVO

Vsak posameznik se zaradi dednega zapisa v genih razvija in raste. Hkrati okolica v vsakem življenjskem obdobju postavlja pred njega določene zahteve in pričakovanja. Oba dejavnika (genetika in okolje) torej prispevata k temu, da posameznik napreduje in prehaja iz enega življenjskega obdobja v drugo. Eno od teh je tudi mladostništvo, ki je obdobje med otroštvom in odraslostjo. Velikokrat srečamo tudi izraz adolescenca (Vičič 2002).

Po definiciji Svetovne zdravstvene organizacije (WHO, po Vičič 2002) adolescenco delimo na tri obdobja:

1. zgodnja: od 10. do 14. leta
2. srednja: od 15. do 19. leta
3. pozna: od 20. do 24. leta

Mladostništvo zaznamuje ravno prehod med otroštvom in odraslostjo, kjer imajo mladostniki še vedno nekaj značilnosti otrok in že nekaj značilnosti odraslih. V tem obdobju posameznik postopno duševno in socialno dozoreva v odraslo osebo (Vičič 2002).

Izraz puberteta včasih zamenjujemo z adolescenco. Če smo za adolescenco rekli, da je proces duševnega in socialnega dozorevanja, je puberteta proces pospešenega telesnega razvoja. Poteka predvsem od desetega do trinajstega leta pri dekletih in od dvanajstega do petnajstega

leta pri fantih. To pomeni pretežno v zgodnjem obdobju mladostništva. Puberteta se konča s t.i. biološko zrelostjo posameznika (prav tam).

Obdobje adolescence pa kot navaja avtor traja še več let po doseženi biološki zrelosti. Do izoblikovane odrasle osebnosti, ki je sposobna popolnoma skrbeti zase in za svoje otroke je še dolga pot (prav tam).

S katerimi najpomembnejšimi razvojnimi nalogami se morata soočiti mladostnik in mladostnica:

- Ustvariti drugačne in zrelejše odnose z vrstniki.
- Oblikovati žensko ali moško vlogo.
- Sprejemati in učinkovito uporabljati lastno telo.
- Doseči in oblikovati čustvene neodvisnosti od staršev.
- Oblikovati lastno hierarhijo vrednot in etičnih načel.
- Pripravljati se na poklic (šolanje) in odgovorno vlogo v družbi.
- Pripravljati se na zakon in družinsko življenje.

V tem obdobju se izrazito poveča čustvenost. To se zgodi predvsem zaradi velikih sprememb v hormonalnih tokovih v telesu ter zaradi vse intenzivnejšega osamosvajanja posameznika.

Nekatere potrebe se v mladostništvu močneje izrazijo. Njihovo zadovoljevanje postane mladostniku pomembnejše, kot je bilo to v otroštvu. V ospredje pa pridejo tudi marsikatero popolnoma nove potrebe, ki jih mladostnik v otroštvu sploh ni poznal. Nekaj najpomembnejših potreb mladostnika in mladostnice (prav tam):

- Potreba po pripadnosti in enačenju z neko skupino, predvsem s skupino vrstnikov.
- Potreba po samostojnosti, doseganju lastnih ciljev brez pomoči drugih, biti nekaj posebnega, unikatnega.
- Potreba po sprejetosti in čustveni podpori (od vrstniške skupine, staršev, partnerja ...).
- Potreba po potrjevanju lastnih vrednot, stališč, mnenj.
- Potreba po spolnosti.

Na mladostništvo lahko gledamo kot na proces osamosvajanja. Zato se mladostnik vse bolj ločuje od staršev in se vse bolj vključuje v skupine vrstnikov. Na mladostništvo gledamo kot na obdobje v razvoju posameznika, kjer se iz otroka razvija odrasli. To pomeni, da je tu oblikovanje lastne identitete osrednji in najpomembnejši proces tega obdobja. Posameznik si identiteto oblikuje sicer celo življenje, vendar je proces tu najbolj intenziven in morda tudi najusodnejši. Identiteto najlažje definiramo s tipičnim vprašanjem, ki si ga postavlja vsak posameznik – predvsem v obdobju mladostništva: Kdo sem? (Vičič 2002).

3. DOLGOTRAJNA OSKRBA GIBALNO OVIRANIH OTROK ALI MLADOSTNIKOV

V prvi vrsti skrbi za vsakega gibalno oviranega otroka njegova družina sama. Pri tem pa ji pomaga država preko svojih zakonov, ustave RS in posebnih institucij in zavodov ter strokovne pomoči. Tako olajšajo staršem skrb za njihove gibalno ovirane otroke in jih tudi vsaj malo razbremenijo.

Kot zapišejo Flaker in sodelavci (2008), je dolgotrajna oskrba razmeroma nov pojem, ki je v rabi šele zadnja leta. Prej, ko smo govorili o ljudeh, ki potrebujejo dolgotrajno, kontinuirano in organizirano podporo ali pomoč, je bila dolgotrajna oskrba področje na obrobju zanimanja socialnega dela pa tudi zdravstvenih in drugih disciplin. Čeprav je bila skrb za ljudi z dolgotrajnimi stiskami vedno po količini ena od glavnih nalog socialnega in zdravstvenega varstva, je po navadi pozornost pritegnilo reševanje akutnih, trenutnih in perečih stisk. Dramatične stiske, krize, konflikti, prekrški so bili v ospredju, »kronična« stanja, dolgotrajne stiske, ki jih ni mogoče odpraviti z enkratnim intenzivnim posegom, so ostali v senci, morda pozabljeni. Dolgotrajne stiske so bile nekaj, kar mora človek prenesti, potrpeti, se nekako znajti po svoje, sam in s pomočjo svojih bližnjih. Zato so dolgotrajne stiske ostale nerazumljive, spregledane in nereflektirane. K temu je prispevala tudi institucionalna ureditev, saj je bil poglavitni odgovor na dolgotrajno stisko odlaganje takih »primerov« v ustanove (Flaker, et al. 2008: 3).

Dolgotrajna oskrba je fenomen, ki prinaša veliko novosti na ravni zagotavljanja socialne varnosti zlasti kot povsem drugačna paradigma suigeneris, ki presega stare obrazce organiziranja oskrbe, načinov pristopa k človeški stiski, statusa uporabnikov in bistva procesov pomoči. Uvajanje dolgotrajne oskrbe ni toliko nadgradnja obstoječih sistemov socialne varnosti, socialnega in zdravstvenega varstva kolikor prekinitev, paradigmatški prelom in preboj, ki ustvarja nove obrazce solidarnosti, pomoči in strokovnosti (Flaker, et al. 2008: 21).

Ljudje, ki potrebujejo dolgotrajno oskrbo, velik del življenja preživijo v različnih ustanovah, institucijah. V ustanovi naletijo na omejitve institucionalnega reda, pri izbiri sobe, hrane, dejavnosti. Pogosto so v institucijah izbire onemogočene, saj se mora osebje držati pravil, urnika obrokov, vstajanja in organizacije aktivnosti čez dan. Možnost izbire v instituciji ni samodejna, temveč je v korelaciji z značilnostmi posameznika (osebnih okoliščin, statusa,

bolezni) in institucionalnega sistema (način, organizacija dela osebja), v katerem biva. (Flaker, et al. 2008: 311– 314).

3.1 DRUŽINA

Družina predstavlja skupaj s svojo sorodstveno mrežo specifično socialno kulturno institucijo, v kateri se na poseben način povezujejo socialna vezanost in individualna svoboda. Od drugih institucij se razlikuje po tem, da je stalno prisiljena reagirati tako na potrebe posameznika kot tudi na potrebe drugih članov oziroma družinske skupnosti.

Prva leta življenja je družina tista celica, v kateri se odvijajo najpomembnejši procesi vzgoje, učenja in vedenja. Gre za primarno socializacijo. Gabi Čačinovič Vogrinčič pravi (1992: 14), da je družinska skupina prvi socialni sistem, v katerem otrok živi in ki s svojimi značilnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. »Starši so pomembni drugi, ki določajo svet, ki ga otrok mora internalizirati. Pomembni drugi modificirajo otrokov svet dvakrat – kot pripadniki neke kulture in s svojo lastno življenjsko zgodovino.« Otrok se identificira s pomembnimi drugimi, kajti to mu omogoča, da identificira sebe in da se identificira sam s seboj.

V družini, kjer se rodi otrok s posebnimi potrebami, se morajo starši poleg vseh ostalih sprememb in prilagoditev, ki so značilne za vse družine, soočiti še z otrokovo drugačnostjo, z njegovo boleznijo, prizadetostjo, invalidnostjo. Starši so prestrašeni in pretreseni, ko opazijo, da bo otrok, na katerega so stavili svoje upe in za katerega so delali svoje načrte, predvidoma vse življenje potreben pomoči. Naravno je, da se ne morejo s tem kar naenkrat sprijazniti. Težko je uvideti, da se jim nikoli ne bodo izpolnile sanje, ki so jih sanjali še pred otrokovim rojstvom.

Ivačič (2005: 48) ugotavlja, da se proces prilagajanja družine na otroka z motnjo v razvoju se od družine do družine razlikuje. Rojstvo otroka z motnjo pomeni za vse člane soočanje z nepričakovano krizo. Družine na različne načine iščejo pot adaptacije na bolezen oz. invalidnost. Nekatere družine se novemu stanju bolj ali manj funkcionalno prilagodijo. Druge te poti ne najdejo in nekako zmrznejo. Poseben problem v tem primeru je tudi »delitev odgovornosti«. Nekateri člani čutijo preveč, drugi pa premalo odgovornosti za problem, s katerimi so soočeni, kot tudi za njegovo reševanje.

Ivačič (2005) pravi, da družina, še posebej starši, gredo preko različnih stopenj prilagoditve. Stopnje naj bi tekoče prehajale po naslednjih fazah: Prva faza je hud šok in reakcija nanjo, obup in občutek nemoči. Krivdo iščejo pri sebi, partnerju, kar je zelo boleče. To po navadi pelje v še večjo krizo. Partnerski odnos je zaradi velikih kriz močno ogrožen. Stopnja stresnosti pri starših je premosorazmerna s stopnjo in obliko otrokove motnje: čim višja in težja sta stopnja in oblika motnje otroka, tem večji je stres staršev. Drugo fazo zaznamujejo obrambni mehanizmi staršev. Zanikajo resničnost ter otrokove posebne potrebe. Ta faza lahko traja zelo dolgo, nekateri starši otroka nikoli ne morejo sprejeti takšnega kakršen je. Možna pa je tudi druga pot. Starši aktivno izrazijo svojo jezo, strah, nemoč in žalost ter preidejo v fazo žalovanja. Tudi tukaj lahko starši obtičijo in ne predelajo svojih občutkov. Otroku namenjajo pretirano skrb. Zadnja faza pa je sprejemanje otroka takšnega kakršen je. Z otrokom živijo normalno življenje, prilagojeno njegovim posebnostim, pomagata mu, da bo rasel in se razvijal po svojih najboljših sposobnostih. Doseči to točko sprejetja pomeni za starše premagati proces žalovanja za izgubo pričakovanega zdravega otroka. Da se proces prilagoditve sploh lahko začne, se morajo družine najprej prebuditi iz šoka. Različne aktivnosti (iskanje, bežanje, spreminjanje) predstavljajo nadaljevanje procesa. Iz vloge žrtve se družin postopoma osvobodi in prebije do aktivnejše vloge soustvarjalca svojega in otrokovega življenja.

Imejmo v mislih gibalno oviranega otroka. Otroka z mišično distrofijo, ki je na vozičku in potrebuje nego 24 ur na dan. Kako ga družina sprejme? Kakšna so sporočila otroku za življenje? Ali starši otroka spodbujajo k samostojnosti, k raziskovanju, vedenju, kakor druge »normalne« sorojence? Obdobje primarne socializacije je obdobje integracije v družinsko okolje ali pa obdobje prva (izmed mnogih) segregacije. Otrok bo tako ponotranjil svojo izločenost iz okolja in jo bo posplošil na celotno družbeno okolje, ne glede na to ali segregacijski mehanizmi v okolju delujejo ali ne. Če pa je otrok vključen v družino in ima v njej enake možnosti kot ostali, se bo s svojim manjkom počutil sprejetega in bo to izkušnjo prenašal tudi v širše družbeno okolje (Potokar, Modrijan 1993: 14–16).

V svetu in pri nas se vse bolj uveljavlja načelo, da je še bolj kot za zdravega človeka, za invalida primarnega pomena primerno družinsko okolje. Osnovna potreba po čustveni sprejetosti v bio-socialni skupnosti očeta, matere in sorojencev je zelo pomembna za nadaljnji osebni razvoj, ki je ugodnejši ob tesnih, harmoničnih in nekonfliktnih čustvenih stikih in odnosih zgodnjem življenjskem obdobju. Kljub povezanosti z drugimi mora vsak družinski

član v takšni situaciji izbojevati svojo lastno bitko in ponovno vzpostaviti medsebojne socialne odnose na novi osnovi.

Družina opravlja s skrbjo za invalida pomembno družbeno vlogo, ki pri nas še ni dovolj priznana. Zaradi dodatne obremenjenosti potrebujejo družinski člani, še posebej starši oz. zakonci, strokovno svetovalno pomoč in občasno razbremenjevanje pri skrbi.

3.2 PRAVICE GIBALNO OVIRANIH

3.2.1 IZ ZAKONA O SOCIALNEM VARSTVU (ZSV)

Zakon o socialnem varstvu (ZSV) je temeljni zakon na področju socialnega varstva. Z njim je urejena socialnovarstvena dejavnost kot preprečevanje in reševanje socialne problematike posameznikov, družin in posameznih skupin prebivalstva. Pravice iz socialnega varstva so urejene v obliki storitev, ukrepov in dajatev. Država zagotavlja in razvija delovanje socialnovarstvenih zavodov, zagotavlja možnosti za zasebno delo na tem področju ter spodbuja razvoj samopomoči in dobrodelnosti, razvoj novih oblik neodvisnega življenja invalidov ter drugih oblik prostovoljnega dela. V zakonu so določeni postopki v zvezi z uveljavljanjem pravic in financiranjem socialnovarstvene dejavnosti (Davidovič Primožič, et al. 2001).

Pravice do storitev in dajatev uveljavljamo po načelih enake dostopnosti in proste izbire za vse upravičence, seveda pod pogoji, kot jih določa zakon, torej niso priznane le določeni skupini (npr. invalidom), temveč vsem, ki izpolnjujejo pogoje. Upravičenci so državljani Republike Slovenije, ki imajo stalno prebivališče v naši državi, ali tujci, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje v Sloveniji (prav tam).

Storitve, ki so namenjene odpravljanju socialnih stisk in težav:

- prva socialna pomoč,
- osebna pomoč (svetovanje, urejanje in vodenje),
- pomoč družini za dom, pomoč na domu in socialni servis (socialna oskrba: gospodinjstva pomoč, pomoč pri vzdrževanju osebne higiene, pomoč pri ohranjanju socialnih stikov),

- institucionalno varstvo (Nadomešča človeku funkcijo doma ali lastne družine. Je oblika obravnave v zavodu, v drugi družini ali drugi organizirani obliki, kot je npr. stanovanjska skupina) in
- vodenje in varstvo ter zaposlitev pod posebnimi pogoji (prav tam).

Poleg storitev, zagotavlja zakon upravičencem tudi sredstva za preživetje, in sicer:

- denarno pomoč kot edini vir preživljanja in
- denarni dodatek (prav tam).

3.2.2 IZ ZAKONA O DRUŽINSKIH PREJEMKIH (ZDPre)

Zaščita otroka in materinstva je urejena v zakonu o družinskih prejemkih (ZDPre). S tem zakonom država varuje socialne primere, ki se nanašajo na rojstvo otrok, materinstvo, ter prispeva k stroškom za vzdrževanje otrok (Davidovič Primožič, et al. 2001).

Družinski prejemki so:

- starševski dodatek,
- pomoč ob rojstvu otroka,
- otroški dodatek,
- dodatek za veliko družino,
- dodatek za nego otroka,
- delno plačilo za izgubljeni dohodek (prav tam).

3.2.3 IZ ZAKONA O DRUŽBENEM VARSTVU DUŠEVNO IN TELESNO PRIZADETIH OSEB (ZDVDP)

S tem zakonom se urejajo oblike družbenega varstva zmerno, težje in težko duševno ter najtežje telesno prizadetih oseb, ki se ne morejo usposobiti za samostojno življenje in delo (v nadaljnjem besedilu: invalidi) in pri katerih je ugotovljeno, da je prizadetost nastala v otroški oziroma mladostni dobi do dopolnjenega 18. leta starosti oziroma v času rednega šolanja, vendar najdlje do dopolnjenega 26. leta starosti (prav tam).

Oblike družbenega varstva po tem zakonu so:

1. varstvo v splošnih ali posebnih socialnih zavodih (dnevno varstvo, občasno varstvo z nastanitvijo in oskrbo v zavodu, stalno varstvo z nastanitvijo v zavodu),
2. varstvo v drugi družini,
3. nadomestilo za invalidnost,
4. dodatek za tujo nego in pomoč (prav tam).

3.2.4 IZ ZAKONA O ZAKONSKI ZVEZI IN DRUŽINSKIH RAZMERJIH (ZZZDR)

S tem zakonom se urejajo zakonska zveza, razmerja med starši in otroki in drugimi sorodniki, posvojitev, rejništvo ter varstvo mladoletnih otrok in drugih oseb, ki niso sposobne same skrbeti zase, za svoje pravice in koristi. Družinsko življenje in osebna nedotakljivost sta zagotovljena invalidom na enak način kot vsem drugim državljanom (prav tam).

3.2.5 ZDRAVSTVENO VARSTVO IN ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE

Vsakdo ima pravico do zdravstvenega varstva in je dolžan, da v skladu s svojimi možnostmi prispeva k njegovemu uresničevanju. Invalidi uveljavljajo pravice do zdravstvenega varstva kot zavarovane osebe ali kot njihovi družinski člani v sistemu obveznega in prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja. V tem poglavju so podrobneje predstavljene pomembnejše pravice do zdravstvenega varstva, saj so za invalide zaradi številnih in posebnih zdravstvenih težav izjemno pomembne (Davidovič Primožič, et al. 2001).

Davidovič Primožič (2001) navaja, da je z zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju leta 1992 uvedel obvezno in prostovoljno zdravstveno zavarovanje. Obvezno zdravstveno zavarovanje izvaja Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije (v nadaljevanju ZZZS), ki je podrobnejšo razčlenitev vrste in obsega pravic, standardov in postopkov za njihovo uveljavljanje uredil s posebnimi Pravili obveznega zdravstvenega zavarovanja (v nadaljevanju Pravila).

V obveznem zdravstvenem zavarovanju se zagotavljajo zdravstvene storitve za odkrivanje bolezni, zdravljenje in rehabilitacija zaradi bolezni in poškodb ter s tem povezana zdravila in tehnični pripomočki, zdravstvene storitve v zvezi z materinstvom ter preventivni programi v skladu z določenimi programi. Obvezno zdravstveno zavarovanje krije del potnih stroškov, povezanih z uveljavljanjem zdravstvenih storitev, pogrebne stroške, zaposlenim

zavarovancem nadomestilo za čas zadržanosti od dela nad 30 delovnih dni, pravico do zdravil in tehničnih pripomočkov (prav tam).

Med pravice iz obveznega zdravstvenega zavarovanja sodijo tudi pravica do kritja dela potnih stroškov, povezanih z uveljavljanjem zdravstvenih storitev, pogrebnih stroškov, posmrtnine, pravica do zdravil, medicinsko tehničnih pripomočkov ter pravica do zdravljenja v tujini pod pogoji, ki so določeni s Pravili. Zavarovanci imajo pravico do nadomestila plače za čas začasne zadržanosti od dela nad 30 delovnih dni, v določenih primerih pa tudi od prvega dne začasne zadržanosti od dela. Pravico do nadomestila iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja ima v skladu z novelo Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti tudi brezposelna oseba, ki prejema denarno nadomestilo oz. denarno pomoč in je bila ob nastanku brezposelnosti ali je med brezposelnostjo postala nezmožna za delo iz zdravstvenih razlogov, in sicer od 31. delovnega dne zadržanosti dalje (prav tam).

Vojaškim vojnim invalidom, vojnim veteranom, žrtvam vojnega nasilja in civilnim invalidom vojne razliko v ceni pri posameznih zdravstvenih storitvah krije državni proračun na podlagi posebnih predpisov. Socialno ogroženim zavarovanim osebam, med katere se poleg prejemnikov družbenih pomoči štejejo tudi najtežje invalidne osebe in osebe, starejše od 75 let, zakon zagotavlja pravico do nujnega zdravljenja brez doplačil. Obseg nujnega zdravljenja je natančno določen v Pravilih (prav tam).

3.2.6 VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

Številni dokumenti poudarjajo enakost pravic vseh otrok do aktivnega vključevanja v socialno okolje, torej tudi otrok s posebnimi potrebami. Konvencija o otrokovih pravicah (OZN 1989) v 23. členu navaja, da imajo otroci s fizičnim primanjkljajem »pravico do izobraževanja, storitev zdravstvenega varstva ... na način, ki pospešuje kar največjo možno vključitev v družbo in otrokov osebnostni, vštrevši kulturni in duhovni razvoj«. Tudi ZOFVI (Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja 1996) v svojih ciljih vzgoje in izobraževanja kot enega od ciljev navaja zagotavljanje enakih možnosti za vzgojo in izobraževanje otrok, mladostnikov in odraslih s posebnimi potrebami. Tu bi predvsem poudarila, da gre za pravico nediskriminacije in pravico do optimalnega razvoja vsakega otroka.

Slovenski Zakon o osnovni šoli (1996) opredeljuje, da v skupino otrok s posebnimi potrebami sodijo otroci ali učenci s splošnimi in specifičnimi učnimi težavami, otroci z motnjami v

duševnem razvoju, gluhi in naglušni, slepi in slabovidni, otroci z govornimi motnjami, gibalno ovirani, dolgotrajno bolni, otroci z motnjami vedenja in čustvovanja in posebej nadarjeni. Ta zakon daje tudi možnost integracije otrok s posebnimi potrebami že od vrtca dalje.

V nadaljevanju se bom osredotočila na postopke usmerjanja gibalno oviranih otrok in mladostnikov v vzgojno-izobraževalni sistem.

Kako poteka postopek usmerjanja gibalno oviranega otroka?

Leta 2000 je bil sprejet in začel veljati Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki ga dopolnjuje več pravilnikov. Posebnost zakona je v tem, da omogoča na osnovi kriterijev usmerjanja zagotoviti vsakemu otroku s posebnimi potrebami ustrezen izobraževalni program. Tak program lahko izvajajo v rednih ali specializiranih ustanovah, odvisno od pogojev, ki jih ustanova izpolnjuje za optimalen razvoj otrokovih potencialov.

Vendar pa bi tu opozorila na Navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole za gibalno ovirane učence, v katerem je že na začetku zapisano, da je za uspešno integracijo gibalno oviranih potrebno upoštevati vrsto in stopnjo gibalne oviranosti, pri tem pa so zaželeni I. in II., izjemoma III. stopnja motorične prizadetosti. Iz tega izhaja, da težje in težko gibalno prizadeti otroci nimajo možnosti obiskovati osnovne šole v svojem kraju, ampak so se prisiljeni vključevati v za njih prilagojene ustanove, ki so po navadi izven njihovega domačega okolja.

Vse to dokazuje, da se sicer omogoča delno vključevanje otrok s posebnimi potrebami, med katere spadajo tudi gibalno ovirani otroci, v redne vrtce in šole, vendar pa niti starši niti učitelji niso posebno zadovoljni z zdajšnjim rezultatom integracije (Lebarič, Kobal Grum, Kolenc 2006). Kolenc (prav tam) navaja, da učitelji v osnovnih šolah nimajo dodatnih usposabljanj, da med nekaterimi strokovnjaki s področja izobraževanja in socialne pedagogike še vedno prevladuje mnenje, da je tako populacijo otrok bolje vključiti v specialne institucije in da se veliko učiteljev integracije boji. Zaviršek (2005) pa navaja, da so na integracijo slabo pripravljeni tudi starši otrok, ki nimajo posebnosti v razvoju.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2000) dopolnjujeta še dva pravilnika, in sicer Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitve vrste in stopnje primanjkljaja, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi ovirami in Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi ovirami. Oba

pravilnika sta bila sprejeta leta 2003. Predpisi določajo, da usmerjanje opravljajo za to določene strokovne komisije (komisije za usmerjanje).

Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (2003) določa, da se postopek usmerjanja začne na zahtevo zakonitega zastopnika otroka. V primeru, da se zakoniti zastopnik otroka ne strinja z uvedbo postopka usmerjanja, oziroma ne želi vložiti zahteve za začetek postopka, lahko tak predlog podajo vrtec, šola, zdravstveni, socialni in drugi zavodi, ki jih otrok obiskuje (prav tam). Zahtevo za usmeritev se poda na območni enoti, skupaj s priloženim poročilom o otroku (poseben obrazec, ki ga izpolni šola ali vrtec). Območna enota nato na razgovor povabi vlagatelja zahteve ter ga seznani z nadaljnjim postopkom usmerjanja (predstavi vse vrste programov, v katerih poteka izobraževanje otrok s posebnimi potrebami) (Javornik 2003). Zahtevo in poročilo o otroku nato pošlje strokovni komisiji. Strokovna komisija na podlagi pogovora s starši, neposrednega pregleda otroka ter na podlagi pedagoške, specialno-pedagoške, socialne, psihološke in medicinske dokumentacije pripravi strokovno mnenje (prav tam). Komisija pri svoji odločitvi upošteva otrokovo doseženo raven razvoja, zmožnost za učenje in doseganje standardov znanja, vzrokih bolezni in prognozo glede na njegove primanjkljaje, ovire oziroma motnje. Na kratko, komisija si mora ustvariti čim bolj celostno sliko o otroku. Svojo strokovno odločitev o usmeritvi nato pošlje nazaj območni enoti, ta pa z njo seznani starše in izda odločbo (prav tam). Odločba določa program vzgoje in izobraževanja, v katerega se otrok usmerja, obseg in način izvajanja dodatne strokovne in druge pomoči, vrtec, šolo ali zavod, v katerega bo otrok vključen, kadrovske, materialne in druge pogoje, ki morajo biti zagotovljeni za otrokovo vzgojo in izobraževanje. Odločba pa vsebuje tudi rok (ki ne sme biti daljši od treh let), v katerem je potrebno preveriti ustreznost usmeritve. Otroci s težjo (III) in težko (IV) gibalno oviranostjo imajo pravico do spremljevalca, določi se ga z odločbo o usmeritvi. Spremljevalec mu pomaga pri opravljanju vseh šolskih aktivnosti.

PRIMER IZ MOJE PRAKSE 2009 V CIRIUS-u: PRIKAZ POSTOPKA USMERJANJA GIBALNO OVIRANE OSEBE

Prikazujem vse postopke, ki stečejo, v času, ko otrok vstopa v institucionalne oblike varstva ali v osnovno šolo. Postopki, ki stečejo, so predpisani z zakonom. Prikazujem, kaj vse tak postopek predvideva. V sklopu prakse sem spremljala primer od A.R. in njen potek usmerjanja.

A.R. je bila po rojstvu ugotovljena cerebralna paraliza in zaradi tega je na invalidskem vozičku. A.R. po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami spada v skupino gibalno

ovirani otrok in zato se na podlagi tega zakona usmerja v izobraževanje. 1. Člen (vsebina zakona): S tem zakonom se ureja usmerjanje otrok, mladoletnikov in mlajših polnoletnih oseb s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami (v nadaljnjem besedilu: otroci s posebnimi potrebami) ter določajo načini in oblike izvajanja vzgoje in izobraževanja 2. člen (otroci s posebnimi potrebami). Otroci s posebnimi potrebami po tem zakonu so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja. Na podlagi tega zakona je bila A.R. že v času vrtca usmerjena v razvojni vrtec. S tem, kdo je sprožil postopek usmerjanja v primeru A.R., nisem seznanjena, ampak po zakonu ga lahko sprožijo: 21. člen (zahteva za uvedbo postopka). Pisno zahtevo za uvedbo postopka usmerjanja pri Zavodu Republike Slovenije za šolstvo, ki na prvi stopnji vodi postopke usmerjanja v programe vzgoje in izobraževanja, vložijo starši, zase pa jo lahko vloži tudi mlajša polnoletna oseba (v nadaljnjem besedilu: vlagatelj). 22. člen (predlog za uvedbo postopka): Če starši ne vložijo zahteve za uvedbo postopka usmerjanja, pa vrtec, šola, zdravstveni, socialni ali drug zavod (v nadaljnjem besedilu: predlagatelj) meni, da je usmeritev potrebna, lahko pri Zavodu Republike Slovenije za šolstvo poda predlog za uvedbo postopka, ki ga hkrati vroči tudi staršem. K predlogu za uvedbo postopka mora predlagatelj priložiti poročilo o otroku, ki vsebuje tudi podatke iz dokumentacije, ki se zbira o otroku v skladu s predpisi s področja vzgoje in izobraževanja, zdravstva ali socialnega varstva. Ko je A.R. dosegla starost 6 let je bil čas odločitve staršev, v katero šolo bodo vpisali svojo hčer, in sicer so imeli na voljo, da jo po ZOsn vpišejo v: 49. člen (učenci s posebnimi potrebami): Starši imajo pravico otroka s posebnimi potrebami iz prvega odstavka 12. člena tega zakona vpisati v osnovno šolo v šolskem okolišu, v katerem otrok stalno prebiva, razen če ta šola ne izpolnjuje pogojev in je zaradi tega otroku s pravnomočno odločbo o usmeritvi, ki jo izda pristojna šolska uprava, določena druga ustrezna osnovna šola. A odločitev je bila drugačna in A.R. je na podlagi menja komisije za usmerjanje: 23. člen (strokovno mnenje o usmeritvi na prvi stopnji): Zavod Republike Slovenije za šolstvo izda odločbo o usmeritvi v program vzgoje in izobraževanja na podlagi strokovnega mnenja, ki ga pripravi komisija za usmerjanje prve stopnje. Komisija za usmerjanje prve stopnje mora pred izdelavo strokovnega mnenja pridobiti tudi mnenje vrtca, šole oziroma zavoda, v katerega naj bi bil otrok s posebnimi potrebami vključen, o izpolnjevanju kadrovskih, prostorskih, materialnih in drugih pogojev, po potrebi pa tudi mnenje drugih ustreznih institucij. Komisija za usmerjanje prve stopnje v

strokovnem mnenju lahko predlaga usmeritev v ustrezni program vzgoje in izobraževanja ali pa ugotovi, da usmeritev ni potrebna, bila usmerjena v CIRIUS. V CIRIUS-u so bili dolžni v roku enega meseca oblikovati individualni projekt za A.R. Vsi zaposleni, ki bodo delali skupaj z A.R. naredijo urnik, na katerem so šolske obveznosti, terapije, kosilo, obroki, prosti čas. Vsi skupaj naredijo potem IP, kjer so navedeni osnovni osebni podatki, fizično, psihično, socialno področje, katere prilagoditve potrebuje, kaj zmore sama ... ZUOPP: 29. člen (individualizirani program): Vrtec, šola oziroma zavod mora najkasneje v roku 30 dni po vključitvi otroka s posebnimi potrebami izdelati individualizirani program vzgoje in izobraževanja (v nadaljnjem besedilu: individualizirani program). Z individualiziranim programom se določijo oblike dela na posameznih vzgojnih in izobraževalnih področjih, pri posameznih predmetih ali pri predmetnih področjih, način izvajanja dodatne strokovne pomoči, izvajanje fizične pomoči, prehajanje med programi ter potrebne prilagoditve pri organizaciji, preverjanju in ocenjevanju znanja, napredovanju in časovni razporeditvi pouka. Ko se vsi strinjajo s podatki v IP ga še prej posredujejo v branje staršem in nato starši lahko še kaj dodajo ali zбриšejo. Ko se strinjajo, ga podpišejo in nato IP velja. IP ni dokončen in je lahko kasneje spremenjen. V IP se zapiše tudi v kakšen izobraževalni program se bo otrok vključil. A.R. so vključili v prilagojen izobraževalni program z enakovrednim izobrazbenim standardom. ZOsn: 12. člen (izobraževanje učencev s posebnimi potrebami): Učenci s posebnimi potrebami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje izobraževalnih programov z dodatno strokovno pomočjo, prilagojene izobraževalne programe ali posebni program vzgoje in izobraževanja, se izobražujejo v skladu s tem zakonom in drugimi predpisi. Izobraževanje učencev z učnimi težavami se izvaja v skladu s tem zakonom tako, da jim šola prilagodi metode in oblike dela ter jim omogoči vključitev v dopolnilni pouk in druge oblike individualne in skupinske pomoči. Izobraževanje posebej nadarjenih učencev se izvaja v skladu s tem zakonom tako, da jim šola prilagodi metode in oblike dela ter jim omogoči vključitev v dodatni pouk in druge oblike individualne in skupinske pomoči. V IP napišejo tudi v kakšni obliki usposabljanja bo otrok, ki se vpiše k njim. Na voljo imajo dnevno in interno obliko usposabljanja. Starša sta želela, da je A.R. na dnevni obliki usposabljanja in to pomeni, da se vsak dan vozi domov. ZOsn: 56. člen (brezplačen prevoz) O načinu prevoza se osnovna šola dogovori s starši in lokalno skupnostjo. Otroci s posebnimi potrebami iz prvega odstavka 12. člena tega zakona imajo pravico do brezplačnega prevoza ne glede na oddaljenost njihovega prebivališča od osnovne šole, če je tako določeno v odločbi o usmeritvi. CIRIUS ima vsakodnevno organiziran prevoz otrok s prilagojenimi kombiji domov. Prevoz plačujejo občine, iz katerih prihajajo otroci.

V tem času pa je mama od A.R. izgubila službo in zato je lahko vložila prošnjo za ZSDP: 85. člen (pravica do delnega plačila za izgubljeni dohodek) Pravico do delnega plačila za izgubljeni dohodek ima eden od staršev, če je državljan Republike Slovenije in ima v Republiki Sloveniji stalno prebivališče in je otrok državljan Republike Slovenije in ima v Republiki Sloveniji stalno prebivališče. Pravica iz prejšnjega odstavka se uveljavlja na podlagi mnenja zdravniške komisije. Delno plačilo za izgubljeni dohodek lahko uveljavi oseba iz prvega odstavka tega člena, če se odloči, da bo zaradi skrbi za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, zapustila trg dela ... Mama prejema tudi otroški dodatek in dodatek za nego otroka: 81. člen (pravica do dodatka za nego otroka): Pravico do dodatka za nego otroka ima eden od staršev, če je otrok državljan Republike Slovenije in ima v Republiki Sloveniji stalno prebivališče. Vse je lepo potekalo; dokler se starša nista pričela prepirati in je postajalo vedno hujše in nevzdržno za A.R., ki je morala vsak dan poslušati prepire in včasih tudi gledati pretepe staršev. Bilo je tudi že tako hudo, da je morala posredovati policija. Zaradi prepirov je oče začel piti. Sprožila sta tudi postopek za ločitev. Vse skupaj pa je zelo slabo vplivalo na A.R., ki je zaradi tega veliko jokala, imela močne bolečine v kolkih, ni imela volje za šolo in včasih jo je bilo strah iti domov, ker se je bala prepirov. Starša sta zaradi svojih težav pogosto pozabila nanjo, jo pustila samo. Po ločitvi je A.R. pristala pod mamino oskrbo. A to ni prineslo nič boljšega, mama je hodila na zmenke, zapravljala denar, ki je bil namenjen za A.R. V CIRIUS-u so opazili, da z A.R. ne ravnaajo tako kot bi morali in zato so morali ukrepati. Poklicali so pristojni CSD, da preverijo stanje v družini. Zaradi neprimerne skrbi za A.R. je soc. delavka predlagala mami, da bi A.R. postala interna in da ne bi odhajala. Še prej se je pogovorila tudi z A.R. in ta se je strinjala, da bi se bolje počutila, če bi bila med tednom v zavodu in za vikend odhajala domov, kajti doma se ne počuti dobro in je včasih osamljena. V zavodu pa bi imela prostor, kjer bodo skrbeli zanjo, lahko se bo v miru posvetila prijateljem in šolskim obveznostim. Tako je prišlo do tega, da je A.R. pristala na interni obliki usposabljanja. Zaradi tega pa je mama izgubila pravico do ZSDP: 86. člen (delno plačilo za izgubljeni dohodek ne pripada): Pravice do delnega plačila za izgubljeni dohodek nima eden od staršev, če je otrok zaradi zdravljenja, usposabljanja, vzgoje ali šolanja v zavodu, v katerem ima celodnevno brezplačno oskrbo. In 82. člen (dodatek za nego otroka ne pripada za otroka): Pravice do dodatka za nego otroka nima eden od staršev za otroka, ki je zaradi zdravljenja, usposabljanja, vzgoje ali šolanja v zavodu, v katerem ima celodnevno brezplačno oskrbo. Dodatek za nego sedaj prihaja na račun CIRIUS-a in oni upravljajo z njim.

3.3 INSTITUCIJA OZ. ZAVOD

Na spletni strani Statističnega urada RS

(http://www.stat.si/vodic_oglej.asp?ID=176&PodrocjeID=11) piše, da so zavodi za usposabljanje otrok in mladostnikov z motnjami v razvoju, zavodi ter varstveni oddelki za težje in težko duševno in telesno motene otroke in mladostnike, ki nudijo tem otrokom trajno nego in oskrbo ter zdravstveno varstvo.

3.3.1 CIRIUS - INSTITUCIJA NAMENJENA VZGOJI IN IZOBRAŽEVANJU GIBALNO OVIRANIH OTROK IN MLADOSTNIKOV

Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik (CIRIUS) je vse od leta 1947 dalje osrednja specializirana institucija v Sloveniji, namenjena vzgoji, izobraževanju in usposabljanju gibalno oviranih ter dolgotrajno bolnih otrok in mladostnikov (<http://www.cirius-kamnik.si/>). Pod tem pojmom se razume različne telesne okvare ali motnje, ki se izražajo skozi prizadetost hoje, uporabe rok ali drugih motoričnih funkcij, pomembnih za opravljanje različnih življenjskih dejavnosti. V CIRIUS-u so večinoma usmerjeni otroci in mladostniki s težjo stopnjo gibalne oviranosti. Glede na vrsto obolenja prevladujejo otroci in mladostniki s cerebralno paralizo (Otroci s cerebralno paralizo ne morejo kontrolirati nekaterih ali vseh mišic. Nekateri otroci so komaj prizadeti. Drugi imajo težave z govorom, hojo ali uporabo rok. Nekateri niso sposobni sedeti brez podpore in rabijo pomoč pri večini vsakodnevnih nalog. Otrok s cerebralno paralizo ima lahko nekatere ali večino naslednjih značilnosti, ki so komaj opazne ali zelo resne: počasne, nespretnosti ali sunkovite gibe, otrplost, slabotnost, mišične krče, mlahavost, nehotne gibe, začetek enega giba navadno povzroči druge neželene gibe.), živčno mišičnimi obolenji (Mišična distrofija: podedovana bolezen, pri kateri so prizadete mišice. Skeletne mišice oslabijo in po daljšem trajanju bolezni pogosto njihov prostor zapolni maščobno tkivo. Pri nekaterih boleznih so prizadete tudi gladke mišice in srčna mišica. Čeprav ni zdravila, zdravljenje upočasni razvoj bolezni.), dolgotrajno bolni in s stanji po različnih poškodbah. Otrokom in mladostnikom se omogoča celovitost obravnave in bogato širino možnosti razvoja njegovih potencialov ter se ga pripravlja na čim bolj neodvisno, ustvarjalno in kvalitetno življenje z aktivno vključitvijo v socialno okolje. Pridobivanje znanja poteka po veljavnih prilagojenih programih vzgoje in izobraževanja, ki upoštevajo posebnosti skupine otrok, mladostnikov, hkrati pa tudi individualne potrebe vsakega učenca, dijaka.

Globalni cilj usposabljanja je, da otrok, mladostnik kljub svojim omejitvam ali nekaterim zmanjšanim možnostim doseže najvišji nivo telesnega, duševnega in socialnega funkcioniranja in se razvije v zrelo in ustvarjalno osebnost. Cilji so zastavljeni tudi na posamezna strokovna področja, in sicer (Publikacija CIRIUSA za šolsko leto 2009/2010: 11):

A) Izobraževanje:

- Priprava za všolanje v skupini predšolskih otrok.
- Zaključek osnovnošolskega izobraževanja.
- Pridobitev poklicne usposobljenosti za delo ter priprava za nadaljevanje študija.

B) Zdravstvo:

- Izboljšanje ali vzdrževanje gibalnih in drugih telesnih ali psihičnih funkcij.
- Zdravljenje bolezni in težav, ki spremljajo telesno obolenje.
- Preventiva in spremljanje psihofizičnega stanja in počutja.

C) Vzgoja:

- Razvijanje samostojnosti in učinkovitosti na področju skrbi zase, medosebnih odnosov, socialnih veščin in interesnih dejavnosti

Temelj obravnave vsakega posameznika je individualiziran program, ki ga skupaj s starši, otrokom in mladostnikom oblikujejo strokovni delavci operativnega tima.

Poslanstvo organizacije:

V publikaciji CIRIUS za šolsko leto 2009/2010 je zapisano, da je organizacija osrednji, specializiran zavod v državi, namenjen celostnemu usposabljanju gibalno oviranih otrok ter dolgotrajno bolnih otrok in mladostnikov. S svojim delovanjem skuša vsakemu otroku omogočiti celovitost obravnave, možnost razvoja njegovih potencialov, ga pripraviti na neodvisno, ustvarjalno in kvalitetno življenje z aktivno vključenostjo v socialno okolje.

Pregled nalog, ki jih izvaja organizacija

Usposabljanje, ki ga izvaja CIRIUS je veliko širši pojem od pojma izobraževanje. Pod njim se razume kompleksne programe za razvijanje najrazličnejših posameznikovih sposobnosti, samostojno opravljanje življenjskih aktivnosti in učinkovito prilagajanje okolju. Strokovno delo poteka po javno veljavnih vzgojno-izobraževalnih, zdravstvenih in rehabilitacijskih programih, ki se izvajajo individualno in skupinsko. Otroci in mladostniki so na osnovi strokovnega mnenja komisije za usmerjanje z odločbo lahko usmerjeni v sledeče programe:

- Prilagojen vzgojno izobraževalni program OŠ z enakovrednim izobrazbenim standardom.
- Prilagojen vzgojno izobraževalni program OŠ z nižjim izobrazbenim standardom.
- Prilagojene vzgojno izobraževalne programe SŠ na ravni nižje poklicnega, srednje poklicnega, strokovno tehniškega in poklicno tehniškega izobraževanja.
- Posebni program vzgoje in izobraževanja oz. celostnega usposabljanja (Post)rehabilitacijski praktikum.

Poleg šolskih programov (v katere so otroci in mladostniki usmerjeni z odločbo), se izvajajo tudi vzgojni, zdravstveni, psihosocialni in terapevtski programi. Pristop do otroka in mladostnika je interdisciplinaren z upoštevanjem otrokovih/mladostnikovih specifičnih potreb in zmožnosti (<http://www.cirius-kamnik.si/>).

Organizacijska shema delovanja služb, število in struktura izvajalcev

Delo v CIRIUS-u je organizirano v štirih organizacijskih enotah:

- Osnovna šola (izvaja prilagojen vzgojno izobraževalni program OŠ z enakovrednim izobrazbenim standardom in prilagojen vzgojno izobraževalni program OŠ z nižjim izobrazbenim standardom).
- Srednja šola (izvaja prilagojen program nižjega poklicnega izobraževanja monter električnih naprav in pomožni administrator, prilagojen program srednjega strokovnega izobraževanja ekonomski tehnik ter prilagojen program srednje poklicno tehniškega izobraževanja ekonomski tehnik).

- Dom (vzgoja, učenje, prosti čas, bivanje).
- Zdravstvena enota s podenotami:
 - ambulanta (splošna in specialistične, klinični psiholog),
 - zdravstvena nega in oskrba,
 - zdravstvene terapije (fizioterapija, delovna terapija, logopedija).

Zavod ima skupno svetovalno strokovno službo, skupne tehnične delavce ter administrativno kadrovske in finančno računovodsko službo, ki skrbijo za potrebe vseh organizacijskih enot. Skupnim namenom služijo tudi knjižnica, multimedija in računalničar, organizator informacijskih dejavnosti. Delo v enotah vodijo in koordinirajo ravnateljice oz. vodje enot. Za potrebe gibalno oviranih otrok in mladostnikov, ki obiskujejo večinske šole in vrtce, deluje v zavodu interdisciplinarni inkluzivni tim mobilne službe, ki nudi dodatno strokovno defektološko pomoč, zdravstvene in druge strokovne obravnave ter svetovalno dejavnost učencem, ki so vključeni v običajne šole, prav tako pa tudi svetovanje njihovim staršem in učiteljem. Izvaja tudi izobraževanje za strokovne delavce ter spremljevalce vrtcev in šol, ki delajo z gibalno oviranimi otroki (<http://www.cirius-kamnik.si/>).

Pravni okvir

Pravni okvir delovanja CIRIUS-a določajo zakoni s področja vzgoje in izobraževanja (temeljni: Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakon o osnovni šoli, Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami), ter zakoni s področja zdravstvenega varstva. Kot slabost je vsekakor neenotna in zelo razpršena zakonodaja, ki zajema vsa tri bistvena področja: vzgojo in izobraževanje, socialno varstvo in zdravstvo. S tem je onemogočena preglednost tako uporabnikom kot strokovnim delavcem. Ustanovitelj organizacije Ministrstvo za šolstvo in šport, z zakonodajo in predpisi močno omejuje razvoj organizacije, predvsem pa povezovanje z drugimi ministrstvi, uvajanje novosti, izhajajoč iz potreb celostnega usposabljanja uporabnika (<http://www.cirius-kamnik.si/>).

Program centra CIRIUS

V okviru CIRIUS-a deluje osnovna šola, ki ima dolgoletno, skoraj 60-letno tradicijo pri šolanju in celostnem usposabljanju gibalno oviranih in dolgotrajno bolnih otrok iz vse Slovenije, ki so k njim usmerjeni z odločbo o usmeritvi.

Učenci so deležni celovite obravnave in možnosti razvoja njihovih potencialov, otroke pripravljajo za čim bolj neodvisno, ustvarjalno in kvalitetno življenje z aktivno vključenostjo pri pouku in v širše socialno okolje.

Pridobivanje znanja in veščin poteka po veljavnih prilagojenih programih vzgoje in izobraževanja, ki upoštevajo posebnosti skupine učencev, hkrati pa tudi individualne potrebe vsakega učenca. Izhajajo iz učenčevih močnih področij. Pri delu v razredu sodelujejo različni strokovnjaki: logoped, vzgojitelj, fizioterapevt in delovni terapevt. Veliko dela opravijo v timskih skupinah. Strokovni delavci imajo dodatna specialna znanja. V oddelkih so prisotni spremljevalci za nudenje fizične pomoči.

O programih dela se dogovarjajo skupaj s straši, s katerimi načrtujejo in izvajajo **individualiziran program** za vsakega učenca posebej. Poleg obveznega programa nudijo v osnovni šoli tudi druge dejavnosti v okviru kulturnih, športnih, naravoslovnih, tehniških dni, naravoslovnih taborov, šol v naravi, ekskurzij po domovini in tujini. Cilj osnovne šole je pridobivanje temeljnih znanj in veščin, komunikacijskih spretnosti in samostojnosti na vseh področjih življenja ter vključevanje v širše socialno okolje. V centru CIRIUS ocenjujejo, da je vključevanje otrok v različne aktivnosti tudi izven šole pomembno, predvsem z vidika pridobivanja pozitivnih življenjskih izkušenj, navezovanju prijateljskih vezi in priložnosti gibalno oviranemu učencu dosegati rezultate, ki mu zvišujejo pozitivno samopodobo. Učence spodbujajo, da sodelujejo na številnih likovnih natečajih doma in v tujini ter športnih tekmovanjih, kjer dosegajo zavidljive rezultate tudi na državnem nivoju (<http://www.cirius-kamnik.si/>).

V izvajanju prilagojenih programov vzgoje in izobraževanja, v katerih prilagodijo predmetnike, organizacijo, način preverjanja in ocenjevanja znanja, napredovanje, časovno razporeditev pouka in trajanje programa, v posebnih programih pa tudi pogoje za dokončanje izobraževanja. Omogočajo celovitost in usklajenost vzgojno-izobraževalnih, zdravstvenih in drugih programov. Izvajajo nekatere bolj specialne zdravstveno terapevtske in rehabilitacijske metode, kot so: nadomestna komunikacija, hipnoterapija (terapija s konji), respiratorna fizioterapija. Imajo prilagojene prostore, specialno opremo in pripomočke ter

sodobno informacijsko tehnologijo. Starši imajo aktivno vlogo pri usposabljanju svojega otroka. Center tudi organizira dnevne in tedenske prevoze, kar omogoča ohranjanje stika z domačim okoljem (<http://www.cirius-kamnik.si/>).

V pristopih in konceptih dela, ki jih uporabljajo v centru CIRIUS lahko prepoznam načela vključevanj otrok in podpore otrokom za samostojno življenje. Ta načela se kažejo v načinih organizacije usposabljanja otrok.

3.3.2. INTEGRACIJA IN INKLUZIJA

Čeprav lahko v literaturi velikokrat opazimo enačenje inkluzije in integracije, in sicer za izvajanje vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redno osnovno šolo in socialno okolje, pa se izraza pomensko precej razlikujeta.

Integracija (Vrhovski-Mohorič 2002) je prilagajanje posameznika (učno-vzgojnemu) okolju. Posameznik se mora prilagoditi zahtevanim šolskim normam ter je sposoben izpolnjevati zahteve šolskega programa kot vsi ostali učenci. Resman (2003) pravi, da s pojmom integracija ne smemo pojmovati samo fizične, ki je le prva in najbolj preprosta oblika vključevanja otrok s posebnimi potrebami, ampak predvsem socialno in psihološko integracijo. Avtor (prav tam 69) navaja, »da okolje zavzema do otrok, ki ne dosegajo običajnih standardov vedenja, mišljenja, ravnanja ali osebnostnega razvoja, vedno poseben odnos, ki jih na nek način vedno označuje, razločuje in lahko tudi izloča«. Vendar pa človek brez socialnega okolja ne more, saj z njegovo pomočjo lahko zadovolji pomemben del svojih potreb. Resman (prav tam) zato pravi, da je med najpomembnejšimi integracijami ravno socialna integracija.

Inkluzija pa ni prilagajanje, ampak predvideva preoblikovanje kulture, v kateri se upošteva različne potrebe in posebnosti posameznikov (Vrhovski-Mohorič 2002). Inkluzija predvideva multikulturnost, tolerantnost, sožitje, strpnost in sobivanje vseh pripadnikov družbe. Resman (2003) navaja, da se pojma med seboj ne izključujeta, saj predstavljata socialna in psihološka integracija pravzaprav že inkluzijo.

Za naš šolski sistem lahko z gotovostjo trdimo, da omogoča integracijo, veliko časa pa bo potrebnega, da bomo lahko govorili tudi o inkluziji. Ni namreč dovolj, da odmaknemo ovire, ki so postavljene pred gibalno oviranega otroka, premakniti bomo morali ideološke ovire, ki nastajajo zaradi nepoznavanja in nerazumevanja družbe do drugačnih (Vrhovski- Mohorič 2002: 57).

Vrhovski-Mohorič (prav tam 39) pravi, da če želimo preiti od integracije na inkluzijo, bo potrebno:

- spremeniti odnos in pogled na učence in njihove sposobnosti,
- preučiti dejavnike poučevanja in učenja ter pristope k poučevanju,
- prilagoditi okolje (rednega) razreda in šole,
- povečati sodelovanje in timsko reševanje problemov skupaj s starši otrok,
- bolj povezati sistem posebnega in rednega sistema izobraževanja,
- povečati ponudbo modelov izobraževanja in oblik pomoči ter olajšati prehode med njimi ipd.

Prednosti in pomanjkljivosti integracije otrok in mladostnikov z gibalno oviranostjo

Prednosti integracije otrok s posebnimi potrebami, kamor sodijo tudi gibalno ovirani otroci (Resman 2003), so:

- možnost obiskovanja šole v svojem domačem kraju,
- nudenje dodatne pomoči, tako strokovne kot tudi fizične,
- možnost ostati in aktivno sodelovati v družini in širšem socialnem okolju,
- možnost ustvarjanja socialne mreže v svojem okolju,
- stalno spremljanje otrokovega razvoja s strani učitelja in strokovnega tima ter v sodelovanju s starši.

Pomanjkljivosti integracije otrok s posebnimi potrebami, kamor sodijo tudi gibalno ovirani otroci (prav tam), pa so:

- naše šolstvo je še vedno zelo storilnostno in tekmovalno usmerjeno, kar predstavlja za gibalno oviranega otroka veliko oviro,
- usposobljenost učiteljev za delo z otroki s posebnimi potrebami, še vedno ni na ustrezni ravni,
- velikokrat so v razredu na robu dogajanja,

- različnost meril do njega in ostalih lahko povzroča negotovanje med sošolci, kar ga na določen način stigmatizira,
- pogosto nima zagotovljenih vseh prilagoditev, ki so potrebne za njegovo vključevanje v šolsko okolje,
- prevelika zaščitenost s strani učitelja in spremljevalca, kar ga izključuje iz socialnega okolja.

Posledica take prevelike zaščitenosti je pogosto to, da otrok ne dela več stvari, ki bi jih lahko opravljal sam. Drugi problem je lahko stalna navzočnost odrasle osebe (spremljevalca), kar mu onemogoča pristnejše in zaupne stike z vrstniki.

4 ČLOVEKOVE POTREBE

Maslowova teorija hierarhije potreb je eden najpomembnejših in najbolj razširjenih modelov razumevanja potreb. Kot humanistični psiholog je Maslow kritiziral teorije nagonov kot pomanjkljive, saj se naslanjajo predvsem na temeljne fiziološke potrebe, kot so npr. lakota, žeja, zanemarja pa vidik potreb, ki je povezan z osebno rastjo posameznika. Maslow oblikuje teorijo, v kateri potrebe razvrsti v hierarhični red (Grebenc 2005: 18).

4.1 DELITEV POTREB

- **Temeljne (primarne) biološke**, so značilne za vse ljudi (so univerzalne). Telesne, organske, fiziološke potrebe so tiste, ki so neposredno povezane s preživetjem. Te potrebe so: po kisiku, hrani, pijači, po stalni telesni temperaturi, toploti, gibanju in počitku, po izogibanju bolečini, po telesni celovitosti, po spolnosti. V ozadju večine teh potreb je samoohranitveni nagon, ki je pri človeku večinoma socializiran, podrejen kulturnim in drugim pravilom in običajem. Zadovoljevanje temeljnih bioloških potreb je pogoj za zdravo delovanje telesa oz. za dobro telesno počutje.
- **Temeljne(primarne) psihološke** ali socialne oz. psihosocialne: Te potrebe so značilne za človeka, saj izhajajo iz njegovega duševnega bistva in zadovoljevanje teh potreb je pogoj za zdravo delovanje osebnosti. K tem potrebam sodijo: potreba po varnosti, po sprejetosti, ljubezni, prijateljstvu, ugledu, uspehu, uveljavljanju itd.
- **Sekundarne potrebe** so pridobljene, individualne, kažejo pa se kot navade in razvade (prehrambni izdelki, tobak, alkohol, itd.); kažejo se v posebnih interesih in področjih zanimanja (šport, glasba, konjički, zbirateljstvo, itd.) in v vrednostni usmerjenosti posameznika - uživač bo dal največ denarja za hrano, pijačo in zabavo, tisti, ki mu je najvišja vrednota družina, bo ta imela prednost tudi pri njegovih odločitvah za različne dejavnosti

(Inštitut in akademija za multimedijo:

http://www.minet.si/gradivo/egradiva/html/ORG_2_6_ME_motivacija/lovekove_potrebe.html).

Uhan (1995) v svojem članku Motivacijske teorije pove, da Maslowa temelji na hierarhiji in pomembnosti človeških potreb. Avtor je človekove potrebe razdelil na pet stopenj:

1. fiziološke potrebe,
2. potrebe po varnosti in zaščiti,
3. socialne potrebe (prijateljstvo, ljubezen, pripadnost),
4. potrebe po spoštovanju in samospoštovanju, ugledu,
5. potrebe po samouresničevanju, samopotrjevanju (razvoj sposobnosti, kreativnost).

Maslow je postavil trditev, da človekove potrebe nastajajo v naštetem zaporedju. Potreba, ki je zadovoljena, ne motivira več, pač pa se ob tem pojavi naslednja potreba, ki deluje kot motivacijski dejavnik (prav tam).

Uhan (1995) pravi, da so fiziološke potrebe temeljne človekove potrebe. Dokler te niso zadovoljene, drugih potreb človek praktično nima. Brž ko so te potrebe vsaj primerno zadovoljene, se sprožijo in postanejo motivacijski dejavnik potrebe po varnosti. Ko so te zadovoljene, nastanejo socialne potrebe in tako naprej do pete stopnje človekovih potreb. Pomembna za proučevanje motivacije in motiviranosti je trditev Maslowa, da zadovoljena potreba ne motivira več. Če je človek zadovoljil svoje fiziološke potrebe, ga z večjo količino hrane ne moremo več stimulirati in isto velja tudi za potrebe po varnosti, socialne potrebe in tako naprej. Grupiranje potreb v pet skupin s togimi mejami pa očitno pomeni prehudo poenostavljanje problema. Če je človek zadovoljil svoje fiziološke potrebe, ga z več hrane ne moremo motivirati, lahko pa ga motiviramo z boljšo kakovostjo hrane. Zadovoljitev določene potrebe človeka ima nedvomno razmeroma širok razpon možnosti, ta razpon pa je časovno in regionalno opredeljen. Teorija Maslowa je imela znaten vpliv na proučevanje delovanja motivacijskih dejavnikov povsod v svetu.

Maslow zapiše: »Glasbenik mora ustvarjati glasbo, slikar mora slikati, pesnik mora pesniti, če hočejo biti pomirjeni sami s seboj. Kar človek mora biti, to mora biti. To potrebo lahko razumemo kot samouresničitev« (Grebenc, V. 2005: 19).

Maslow podpre idejo, da je posameznik sam odgovoren, da uresniči svoj individualni življenjski načrt. Ta psihološka definicija utrjuje predstavo o potrebah kot univerzalnemu konceptu: o potrebah se predpostavlja, da jih je mogoče identificirati kot objektivne in univerzalne človeške cilje, ki jih posamezniki morajo doseči, da bodo sposobni optimizirati lastne življenjske priložnosti; potemtakem imajo vsi ljudje temeljne človeške potrebe (prav tam).

4.2 POTREBE VSAKDANJEGA ŽIVLJENJA

Vsakdanje življenje je na eni izmed svojih ravni sestavljeno iz ponavljanj, refrenov. Vsakdanje rutine, potek dneva, prekinitev ali okrepitve, dejavnosti nam dajejo socialni občutek življenjskega ritma, samega sebe in pripadanju okolju, v katerem živimo. Ciklični ritmi dneva, tedna, leta – spanje, obedi, obiski, delo, šola omogočajo avtomatično nadaljevanje, prekinitev pa blokado, krizo, tudi novost in presenečenje. Progresivni potek dogodkov študij, kariera, odraščanje nas samih in otrok, staranje nam zbuja strah in upanje. Za obvladovanje cikličnega in progresivnega poteka potrebujemo življenjske spretnosti in sodelovanje drugih (Flaker, et al. 2008: 191).

V vsakdanjem življenju pa so potrebne razne spretnosti, ki so preplet znanja in izkušenj in materialnih, tehničnih in situacijskih možnosti, da človek neko nalogo opravi. Pri **spretnostih vsakdanjega življenja** gre za to, da ljudje obdržijo samostojnost, v nekaterih primerih pa jo znova pridobijo. Zato so morali na ravni vsakdanjih rutin razviti posebne spretnosti in znanje. Zlasti tiste, ki jim omogočajo več samostojnosti, kot so branje, pisanje, skrb za osebno higieno in gospodinjstva opravila, tehnične spretnosti (npr. vožnja z električnim vozičkom), znanje tujih jezikov in podobno. S spretnostmi vsakdanjega življenja človek celostno »poskrbi zase«. Poskrbeti zase pa predpostavlja delovanje tako na ravni telesa kot tudi identitete. (Flaker, et al. 2008: 206–208).

Negovanje telesa in skrb za osebno higieno je v vsakdanjem življenju pogosto rutinizirana, avtomatična dejavnost. Toda ljudje, ki so se znašli v situaciji, da teh opravil ne zmorejo v celoti opraviti sami, morajo razviti vrsto spretnosti in inovativnih prijemov, da te nevidne vsakdanje opravke izpeljejo. Če pa česa ne zmorejo, se v te vsakdanje aktivnosti vključujejo kot pomočniki drugi ljudje. Takrat je pomembno, da človek, ki mu pomagajo, ohrani nadzor nad svojo življenjsko situacijo. Da lahko določa tempo izvajanja pomoči (kar trenutno želi, dovoli), da sta obseg in vsebina pomoči prilagojena potrebi po pomoči (da človek obdrži naloge, ki jih lahko opravi sam). Rutiniziranost opravil ponuja predvidljivost in jasen okvir, zato sta pomembna jasen okvir in stalnost prihodov (Flaker, et al. 2008: 209–210).

Prehranjevanje zajema vrsto opravil, nakupovanje hrane, skrb za založenost gospodinjstva, shranjevanje živil, kuhanje in priprava hrane, pomivanje in pospravljanje posode (Flaker, V. et al., 2008: 211). Ker pa so moji anketiranci še mladostniki, je njihovo prehranjevanje predvsem odvisno od družine in institucije oz. zavoda. Pri zavodskem življenju lahko govorimo o posebnem tipu gospodinjstva ali odsotnosti gospodinjstva, kjer so glavne funkcije

gospodinjstva ne samo plačane, ampak tudi organizirane na industrijski način (kuhinja, pralnica, vzdrževalci ...). Ljudje, ki so uporabniki tega tipa gospodinjstev, gredo skozi proces pozabljanja spretnosti vsakdanjega življenja, in ko se vračajo v skupnost, se morajo veščin znova naučiti (Flaker, et al. 2008: 215–216).

Potrebe, ki jih imamo ljudje v **prostem času**, so najbolj raznovrstne. Pogosto so družabne narave ali pa gre za hobije, šport, zabavo. Prosti čas omogoči posebno varstvo družbene participacije, ki je v načelu prostovoljno in nevezana. Prosti čas lahko definiramo negativno, se pravi, kot čas ali boljše dejavnosti, ki niso vezane s svetom dela, ki niso produktivne v ozkem pomenu besede, niso namenjene izdelku, ki bi ga bodisi podali bodisi uporabili. Sem sodi tudi delo v senci, ki obsega gospodinjstvo, delo, opravke in vse druge instrumentalne dejavnosti. Pozitivno bi prosti čas definirali kot dejavnosti, ki jih sami izberemo in imajo pomen za nas same po sebi. Prosti čas po eni strani definirajo dejavnosti, po drugi starani pa časovni in socialni okvir dejavnosti. Teme prostočasnih dejavnosti so zelo različne. Lahko so povezane s t.i. družbeno nadgradnjo, umetnostjo, kulturo, politiko in celo znanostjo. Lahko so ozko specializirane dejavnosti, kot so zbirateljski hobiji, naredi si sam pa tudi avtomobilizem in motorizem. Med specializirane sodi tudi šport, ukvarjanje s telesom ali videzom, ukvarjanje z živalmi, tudi opoj in omama. To so dejavnosti, ki jih nedvomno počnemo večinoma v prostem času, vendar so za nekatere pomembne prostočasne dejavnosti, ki vsebujejo spodaj opisane značilnosti, za druge pa so predvsem instrumentalnega pomena, se pravi, jih opravijo, ker jih morajo, torej sodijo med opravke in delo v senci. Lahko gre za splošne dejavnosti kot npr. ukvarjanje z mediji, lahko je v ospredju splošno dobro, erotika, odkrivanje novega, potrošništvo. So pa tudi dejavnosti družabnega tipa (npr. klepeti in kavice, zahajanje v gostilne, pohajanje), igre (Flaker, et al. 2008: 216–217).

Prostor bivanja, domovanje ali kot rečeno v industrijski družbi, stanovanje, je v naši civilizaciji temeljna eksistenčna in identitetna nuja. Nič čudnega, da je med osnovnimi željami ljudi, ki pridejo po daljšem času iz ustanove, želja, da si uredijo stanovanje, da imajo kje biti. Anticipirano zadovoljstvo in gorečnost pričata, da je stanovanje zagotovilo za bivanje nasploh (Flaker, et al. 2008: 116). Opremljenost stanovanja, prilagojena potrebam ljudi, ki niso zmožne povsem samostojnega življenja, je ključnega pomena za ohranjanje in podporo tistih zmožnosti, ki jih je oseba še sposobna sama opraviti (Flaker, et al. 2008: 134).

Najprej je **delo** potreba samo po sebi. Biti dejaven, delovati, delati je pogoj človeškega življenja. Hkrati pa je osnovno orodje, kako živeti, kako zagotoviti sredstva za preživetje in življenje. V naši družbi je poleg tega zaposlitev eden izmed osnovnih statusov, ki nam daje

pravice, ugled in sploh mesto v družbi. V vsakdanjem življenju je delovno mesto tudi eno od osnovnih okolij, ki nam organizira življenje, pojmovanje o sebi in celotno življenjsko izkušnjo (Flaker, et al. 2008: 143). Da ljudje potrebujejo **denar**, je odvečna ugotovitev. Med ljudmi z dolgotrajnimi stiskami je zelo malo takih, ki bi ga lahko dovolj zaslužili, po drugi strani pa so tudi njihovi dohodki izredno majhni (tako kot so nizke dajatve, ki jih prejemajo). Ljudje, ki bivajo v zavodih ali so nameščeni v stanovanjskih skupinah, dobijo le žepnino. S količino denarja, ki ga imajo, večinoma niso zadovoljni (Flaker, et al. 2008: 167).

Potreba po **stikih in druženju** je ena temeljnih človekovih potreb. Človek je družabno bitje, stiki z drugimi so fiziološka nuja, še toliko bolj pa nuja civilizacije. Brez drugega ne moremo obstati. Skozi življenje vzpostavljamo veliko zelo različnih stikov, od globokih trajnih vezi z najbližjimi do bežnih vsakdanjih stikov. Stiki nas ne glede na vrsto in intenzivnost nekako zaznamujejo, govorijo o tem, kaj smo, govorijo o naši identiteti in lastni vrednosti in omogočijo, da ustvarimo svet okoli sebe (Flaker, et al. 2008: 258). Goffman opisuje živahno socialno življenje v totalnih ustanovah, ustvarjajo se klike, zavezništva in prijateljstva. Zaradi delitve na varovance in osebje in nasprotja med skupinama se med varovanci pogosto ustvarja bratstvo, intenzivnost in usodno povezovanje. Ločenost od zunanjega sveta ustvarja »moratorij socialnih obveznosti«. Podobno kot včasih na čezoceanskih potovanjih ali na počitnicah se ustvari vzdušje, ki omogoča romance, ki se v vsakdanjem življenju ne bi zgodile. Odkritosrčnost in neposrednost sta med glavnimi odlikami uporabniškega združevanja. Izhajata iz usodnosti povezav (Flaker, et al. 2008: 276–278).

Zdrav in vsestranski osebni razvoj invalida, ob upoštevanju njegove drugačnosti in invalidnosti, zahteva poleg ustrezne primarne socializacije v družini tudi njeno sekundarno raven. Omogoča jo vključevanje v **vrstniške skupine**. Pogoje za druženje invalidov z vrstniki, ki jih povezujejo skupni interesi, navade preživljanja prostega časa in doseganje skupno zastavljenih ciljev, morajo ustvarjati socialne skupnosti. Spodbujanje razvoja modelov integriranega življenja zdravih mladih ljudi in invalidov je ena izmed šibkih točk v naši družbi. Brez pomoči stroke in razvijanja novih oblik prostovoljnega dela in samopomoči ostajajo potrebe po druženju invalidov blokirane na razširjenih mejah družine. Pomanjkanje socialnih izkušenj med vrstniki pušča trajne sledi na področju doživljanja lastne identitete osebnosti ob hkratnem samopotrjevanju.

4.3 ODVISNO – NEODVISNO ŽIVLJENJE

Ko govorimo o odvisnosti, obstaja prepričanje, da so ljudje s telesno, senzorno ali intelektualno poškodbo ali obolenji tisti, ki so zaradi svojega stanja odvisni od drugih. Splošni pomen odvisnosti vključuje nesposobnost posameznika/ce opravljati stvari zase, zato se opre na drugega, da opravi zanj, zanjo določene ali vse naloge v vsakodnevnem življenju. Neodvisnost pa naj bi pomenila, da posameznik/ca ne potrebuje nikakršne pomoči. V resnici pa danes nihče več ni povsem neodvisen. V sodobni družbi živimo v stanju spreminjajoče se odvisnosti. Torej ni odvisnost ljudi s poškodbo in obolenjem v tem nikakršna posebnost, zaradi katere bi se razlikovali od ostalega prebivalstva. Gre le za drugačno stopnjo odvisnosti (Škerjanc 1997: 57).

Ideologija neodvisnosti nas uči, da vse dotlej, dokler vsega zase ne moremo opraviti sami, za nas v družbi ni prostora. Sposobni moramo biti kuhati, postiljati, pisati, govoriti in tako naprej, preden lahko postanemo pravi ljudje, preden postanemo »neodvisni«.

V zahodnih kulturah se pojem »neodvisnost« povezuje s sposobnostjo vse opraviti zase sam. V primeru telesne, senzorne ali intelektualne poškodovanosti ali v primeru starosti, ko v vsakdanjem življenju človek ne more vsega postoriti sam, se predpostavlja, da je ta oseba odvisna. V zahodni kulturi pa pomeni biti odvisen, biti podrejen, biti pod nadzorom drugih. Tisti, ki ne morejo opravljati stvari zase, se predpostavlja, da so nesposobni upravljati svoje življenje.

Gibanje za neodvisno življenje je definiralo neodvisnost, in sicer: praktično in zdravorazumsko to pomeni preprosto biti sposobni dosežati zastavljene cilje. Bistvo je v tem, da imajo neodvisni ljudje nadzor nad svojim življenjem, ne pa v tem, da vsa opravila postorijo sami. Neodvisnost se ne veže na intelektualno ali telesno sposobnost skrbeti zase brez spremljanja drugega – neodvisnost je dosežena, ko prejmeš spremljanje takrat in tako, kot ga potrebuješ (Škerjanc 1997: 58).

Odvisnost je verjetno eno tistih znamenj hude telesne prizadetosti, ki so v očeh splošne javnosti, praviloma ne dovolj poučene in obremenjene s stereotipi, najbolj povezana s stališčem, da je »postati telesno prizadet kot doživeti veliko in trajno tragedijo, ki posamezniku ukine možnost, da bi užival življenje«. Ukinitev možnosti, da bi užival življenje ali pa da bi bili v veliki meri odvisni od drugih pa se lahko v običajnem vrednostnem svetu šteje za prekletstvo usode, ki bi ji ljudje želeli, če bi le mogli, ubežati. Tako stališče odraža prevladujočo vrednostno (ideološko) usmeritev pri oblikovanju in vzdrževanju odnosov med

»zdravimi« in telesno prizadetimi osebami oziroma »invalidi« nasploh: odvisnost je tako eno tistih značilnih meril razločevanja med sposobnimi (»neodvisnimi«, »zdravimi«) in manj sposobnimi ali nesposobnimi (»invalidnimi«), ki najbolj utrjujejo psihološko razdaljo med njimi in tudi najbolj zapletajo odnose med njimi.

Odvisnost naj bi bila položaj in vedenje telesno prizadete osebe, ki ne more zadovoljiti družbene zahteve (»norme«) po neodvisnosti oziroma samostojnosti v skrbi zase, kot naj bi jo sicer izpolnjevale vse odrasle osebe. A izkustveno dejstvo vsake osebe, seveda pa tudi splošne človeške zgodovine je, da je določena mera in vrsta odvisnosti v vseh socialnih položajih in na vseh stopnjah osebnostnega razvoja nujnost in pogoj skupnega življenja (Brejc 1997: 22).

Tako kot ljudje ne izberejo svoje neodvisnosti, tako tudi ne izberejo svoje odvisnosti. Zato je njihova pravica biti tudi odvisen, saj tega niso izbrali, ampak se je to zgodilo mimo njihove volje. Pa vendar zato njihovo življenje nima manjše vrednosti in okrnjenega smisla, le ustreznim vrednotam morajo slediti. A to je tudi tista možnost izbora in izziv, ki naj bi sprejele osebe z hudo telesno prizadetostjo, ko želijo zaznamovanost s telesno nemočjo in odvisnostjo v svojih in drugih očeh spremeniti iz tragedije v predajanje posebni izkušnji, ki se je naključila v njihovem življenju (Brejc 1997: 30–31).

Sintagma »neodvisno življenje«, ki se je začela sporadično pojavljati v 80. letih, vsebuje danes štiri temeljne predpostavke:

- vsako človeško življenje je vrednost;
- vsakdo, ne glede na prizadetost, se je sposoben odločati med različnimi možnostmi, če ima izbiro;
- ljudje s prizadetostmi imajo pravico nadzorovati svoje življenje;
- ljudje s prizadetostmi imajo vso pravico sodelovati v družbi.

Biti odvisen pomeni biti podrejen. Tisti, ki ne morejo sami opravljati določenih stvari, se sklepa, da so nesposobni nadzorovati svoje življenje. Izraz »samostojno življenje« prinaša manj negativnih podob kot »neodvisno življenje«. Samostojno življenje pomeni življenje v skupnosti zunaj institucij in tako, ki vsebuje čim več priložnosti za učenje (Zaviršek, 1995: 285).

Kaj neodvisno življenje je?

Na spletni strani društva YHD (<http://www.yhd-drustvo.si/slo/>) je zapisano, da neodvisno življenje pomeni samo možnost živeti tako kot kdorkoli drug; imeti možnost sprejemanja odločitev o svojem življenju in možnost obvladovanja vsakodnevnih aktivnosti, imeti pravico do odgovornosti za svoja dejanja. Neodvisno življenje ima opravka s samodeterminacijo in avtonomnostjo, je pravica in možnost zasledovanja določene usmeritve ter hkrati svoboda do zmotnih odločitev in učenja iz lastnih napak. Je predvsem pravica in hkrati tudi odgovornost, da posameznik izbira, upravlja in obvladuje svoj način življenja.

Neodvisno življenje ni nekaj preprostega in je lahko v določenih okoliščinah tudi tvegano, potrebno je narediti korak v prazno, v negotovost, saj je v institucionalnih okvirih posameznikovo življenje zaščiten, varovano in oskrbovano na način rutinskih praks. Preko teh praks se vzpostavlja red in nadzor, medtem ko neodvisno življenje že po svoji definiciji ne more biti predvidljivo še manj pa se ga da nadzorovati. Zato mora posameznik najprej premagati strah, ki ga pogojuje dolgoletno življenje v instituciji, se opogumiti in zaužiti svobodo odločanja. Mnogi so in bodo to odločitev tudi sprejeli v prepričanju, da jim neodvisnost pripada in je vsekakor nekaj povsem drugega kot življenje v odvisnosti, skrbništvu, pod zaščito, z omejenimi možnostmi ter neuresničenimi pričakovanji. Ta korak je sposoben narediti vsak (prav tam).

Neodvisno življenje ne more biti definirano ali reducirano na poimenovanje »življenja na svojem z najnovejšimi tehničnimi pripomočki, mogoče še s primerno zaposlitvijo ter z intenzivnim socialnim življenjem ...«, saj ni dvig življenjskega standarda in ni prilagoditev večinskim ter vladajočim normam. Vsega tega ni moč zvesti na poenoten načrt, da bi se usmerjeno in uspešno izvrševala integracija. Ravno tako ne sovпада z definicijo »delati vse sam«, biti samostojen pri izvajanju vsakdanjih aktivnosti. To so lahko samo nekateri od vidikov, ki sestavljajo neodvisno življenje ne pa njegova celovitost, saj se le-te ne da zapopasti (prav tam).

Neodvisno življenje je gibanje in kot tako ima političen značaj, saj se zavzema, da bi bilo le-to priznано in zagotovljeno, kot temeljna človekova in civilna pravica. Je boj proti kakršni koli obliki diskriminacije, getoizacije, psihičnega in fizičnega nasilja. Je boj za enake možnosti na vseh področjih družbenega življenja in možnost izbire med različnimi servisi ter storitvami (kar vključuje tudi možnost in pravico zavrnitve institucionalnih oblik bivanja). Je predvsem skupek idej, ki predstavljajo izziv in kritiko vladajoče ideologije zdravega načina življenja, ki hoče nekatere posameznike ali skupine postaviti v položaj neveljavnih, manj

sposobnih, oviranih, invalidnih... glede na »zdravo« večino, ki naj bi zanje skrbela in jih oskrbovala (prav tam).

Filozofija neodvisnega življenja govori preprosto o tem, da morajo hendikepirane osebe imeti enake državljske pravice, zagotovljene možnosti izbire in možnost upravljanja na vseh področjih lastnega življenja (prav tam).

Kaj neodvisno življenje ni?

Ni nobena oblika vzgojnega, oz. institucionalnega varstva, stanovanjska skupnost... Tudi ni življenje v družini. Hendikepiranim posameznikom se skuša pogosto odvzeti pravico do kreiranja lastne enkratnosti; pravica in dolžnost, da se odloča o vseh stvareh v svojem življenju. Način življenja je ena izmed teh temeljnih odločitev. Neodvisno življenje pomeni možnost živeti tako kot kdorkoli drug. Ima opravka s samodeterminiranostjo in avtonomnostjo. Samodeterminacijo v smislu, da sami povemo, kdo smo in kaj hočemo; ne pa da to povedo drugi. Avtonomnostjo v smislu, da zavrne vse ponujeno, kar so drugi v dobri veri za njegovo dobro pripravili prav zanj in gre svojo pot. Neodvisno življenje je pravica in možnost vztrajanja na izbrani poti, je svoboda do zmotnih odločitev in učenja na lastnih napakah (YHD 2004: 16–17).

Vse tisto, kar je v institucije posameznikom odvzamejo, kjer je njegovo življenje zaščiteno, varovano in oskrbovano na način rutinskih praks ter po v naprej predvidenih planih in metodah. Preko drobnih navad in praks se vzpostavlja red, nadzor in nemalokrat tudi teror. Za neodvisno življenje je potrebna samo odločitev in to odločitev lahko sprejme vsak. A svojih odločitev ne morejo udeležati ljudje, ki jim je bila odvzeta opravilna sposobnost. Vendar tudi fizično hendikepiranim velikokrat ni mnogo bolje, saj se jim preprosto ne da možnost ali ne ponudi priložnost, da bi govorili sami zase, da bi bila njihova volja in želja, center vseh nadaljnjih postopkov in socialne pomoči (prav tam).

4.4 SAMOSTOJNO ŽIVLJENJE

Samostojno življenje je pogojna kategorija, pomeni zlasti samostojnost pri odločanju in urejanju svojega življenja in s tem tudi osebno veljavo in manjšo stigmatizacijo. Osebam, ki potrebujejo dolgotrajno podporo za samostojno življenje, gotovo ni smisel življenja le to, da lahko sami vstanejo iz postelje, se sami umijejo in oblečejo, si skuhajo in počistijo, se pri tem izčrpavajo in izgubljajo dragocen čas, ki bi ga prihranili z osebnim pomočnikom (Flaker, et al. 2008: 357–358).

Za samostojno življenje je vsaj pri nekaterih uporabnikih potrebno veliko različnih storitev. Zelo pomembne so usluge osebne asistencе, pri gibalno oviranih ureditev funkcionalnega javnega prevoza, pripomočki za samostojno življenje, na primer prilagojen avto, boljši invalidski voziček, mobilni telefon ipd. Tehnični pripomočki in ureditve za samostojno življenje (klančine, prilagoditve v stanovanju) so pomemben dejavnik pri ustvarjanju pogojev, da se posameznik osamosvoji.

Vendar aktivisti neodvisnega življenja sporočajo, da definicija neodvisnega življenja zanje ne more biti reducirano le na »življenje na svojem, z najnovejšimi tehničnimi pripomočki, s primerno zaposlitvijo in z intenzivnim socialnim življenjem«, saj pri filozofiji neodvisnega življenja ne govorimo o dvigu življenjskega standarda in prilagoditvi večinskim normam. Prav tako ga ni mogoče zvesti na poenoten načrt izvajanja usmerjene integracije (Flaker, et al. 2008: 358–361).

Razvoj samostojnosti hendikepiranih skozi zgodovino

Če sestavimo besedi samostojnost in hendikepirani bo večina ljudi pomislila, da sta ta dva pojma nezdržljiva. Od kod izhaja takšno mišljenje? Navkljub sodobni zakonodaji, ki določa ukinjanje arhitektonskih barijer (katere so bile dolgo nepremagljiva tehnična ovira), navkljub gibanjem, ki zahtevajo, da marginalne skupine – med katere se slednji prištevajo, iz obrobja stopijo v center dogajanj, navkljub ... družba tudi danes, do "izstopajočih" od povprečja ali marginalnih in na splošno drugačnih deluje ksenofobično, s predsodki in strahom za lastno integriteto!? Zakaj s strahom? Kar nam je tuje – tistega se bojimo, "nedvomno nas tudi ogroža!" Če si povprečen si sprejet (tudi moda nam to dokazuje – vsi bi bili radi "drugačni" po istem klišeju). Ker večina povprečnežev sledi sindromu črede, kjer se dobro počutijo, so varni in jim ni potrebno misliti (je pa tudi lažje z njimi manipulirati). Zaradi istega sindroma so nekateri hendikepirani rajši invalidi – v breme drugih. So pa še drugi, z lastno osebnostjo in odgovornostjo, navkljub svojemu hendikepu. Ti so pripravljeni podirati tabuje in se zoperstavljati klišejem. In so tretji, ki so deklarativno "samostojni" (Bilek, V. 2005).

Strah od neznanega poraja nezaupanje. Strah od hendikepiranega samostojnega osebkpa pa zbuja nelagodje in celo paniko, ker se ne ujema z znanimi obrazci in s svojo podobo ogroža ustaljene tabuje (prav tam).

Bilek (2005) pojasnjuje, da so že stari Grki, ki so častili lepoto telesa, svoje bolne – pohabljenе odstranjevali. Hitler je imel enak program. Če bi se poglobili v porumenele strani zgodovine, bi našli mnogo podobnih primerov. "Dickensovo" obdobje kraljeve Anglije pozna

hiralnice, sirotišnice, umobolnice, kamor so najbližji pošiljali svoje "neozdravljive". Mnogi so bili obsojeni na prosjačenje. Edino delo, ki jim je bilo dovoljeno je bilo razkazovanje v cirkusih. Bogati hendikepirani nasledniki, če niso končali kot neprištevniki, so smrt dočakali zaprti v skrite sobane dostopne redkim slugam, tako da "družinska sramota" ne bi prišla v javnost. Zgodovina nam priča premnogo zgodbo o trpljenju, ponižanju, prikrajšani priložnosti. Ali se je človek skozi čas kaj spremenil? Ali ga je zgodovina kaj naučila? Kaj je in kaj naj bi bilo merilo človeka? Odgovori se nahajajo v sodobni družbi in v ozaveščenem posamezniku.

Bilek (2005) pa hkrati spomni tudi na pozitivne primere iz zgodovine. Večinoma so bili ljudje nadpovprečnih talentov in navkljub hendikepu zapisani v zgodovino človeštva: Ludwig van Bethoven, Toulouse Lautrec, Helen Keller... Slednja je tudi posejala prve zametke osebne asistence. Čeprav so izjeme in prav je, da so, se "organizirana skrb za pohabljenke" sovpada s koncem svetovne vojne in potrebo po rehabilitaciji vojnih invalidov. Z ustanovitvijo posebnih zavodov pa so se ustvarili pogoji za vključevanje (šolanje in usposabljanje) tudi oseb s prirojenim ali kasneje nastalim hendikepom. V povojnem času, ko je bilo denarja za vse strani premalo, je tak sistem omogočil in dal priložnost vsem, ne glede na status in materialne zmožnosti posameznika. V današnjem času veliko večje blaginje, sodobnejših pristopov, večje izbire programov je (za nekatere ljudi) takšna organizacija morda preživela. V tistem času pa je omogočala, da osebe s težjim hendikepom dosežejo izobrazbo (redne šole niso bile dostopne) in ne ostanejo, v skrb samo staršev, brez možnosti da se, ko odrastejo, odločijo za izbiro ter kreacijo samostojnega življenja.

Bilek (2005) zapiše, da se je z razvojem medicine in novih zdravil podaljšala življenjska doba človeka. Tako so se ustvarili boljši pogoji za preživetje večjega števila prebivalstva in neposredno s tem, tudi oseb z različnimi hendikepi. Z možnostjo izobrazbe se je okrepila tudi njihova samozavest. Doma in v svetovnih merilih so začele nastajati različne humanitarne t.i. invalidske organizacije. Združevale so najprej ljudi po specifičnosti določenega hendikepa (zaradi posebnosti problematike). Mnogo kasneje, ko so bili zreli določeni pogoji (ozaveščenost ...) pa tudi po interesnih sferah. Prav te organizacije so ogromno naredile pri prilagajanju infrastrukture, ki je arhitektonsko ovirala velik del populacije in to tiste, ki ni ustrezala povprečnim merilom. Razvoj tehničnih in ortopedskih pripomočkov ter računalništva so dejavniki, ki so dodali še en kamenček k integraciji in uveljavljanju oseb z različnimi invalidnostmi. Možnost izobraževanja, zaposlovanja ter ustvarjanje zaslužka je končno "eksplozirala" v zavesti posameznika kot potreba po samostojnosti.

Šele v zadnjih letih je pri nas oblika osebne asistencе postala strategija kot kamenček v mozaiku samostojnega življenja oseb s telesnim hendikepom, brez katere celotna zadeva ne bi imela smisla in ne bi delovala. Bilek (2005) ocenjuje, da asistencā pomeni samostojnost, neodvisnost, samospoštovanje. Uči nas: odgovornosti, toleranci, spoštovanju drugega. Zaradi samoodločanja, oblikuje naš karakter v pozitivnem odnosu do sorodnikov in prijateljev, ki ne predstavljajo več potencialne "pomočnike ali spremljevalce" v vsakodnevem življenju. Do drugih oseb vzpostavljamo bolj sproščen in neposreden odnos, ki nas razbremenjuje večnega občutka hvaležnosti. Starši, življenjski partner ali lastni otroci, nimajo več "moralne obveze", da se "žrtvujejo" za nas. Iz vsega navedenega izhaja, da je asistencā kvalitativno najboljša možna varianta organizacije življenja s težjim hendikepom. Malo verjetno, da bi v bodočnosti iznašli boljši sistem razen, če bi izumili robota, ki bi bil sposoben zamenjati živega asistenta, česar se pa "ni za bati". Asistencā je kvalitativno najboljša, če ne edina oblika samostojnega življenja hendikepiranih.

Posamezni koraki so nas pripeljali do samostojnega življenja hendikepiranih. Lahko bi rekli, da je to ideja, po kateri naj bi osebām katerim je stoletja civilizacije (pred tem so bili eliminirani po naravni selekciji) bila prikrajšana možnost izbire kreiranja lastnega življenja, življenjskega partnerja, izbire šolanja in zaposlitve, končno dana možnost in priložnost, da zaživijo po lastni izbiri, kot vsi ostali ljudje (prav tam).

4.4.1 OSEBNA ASISTENCA

V knjižici društva YHD pojasnjujejo, kaj je osebna asistencā. Hendikepirani ljudje potrebujejo asistencō pri opravljanju vsakodnevnih aktivnosti, kot npr.: kopanje, oblačenje, pomoč pri toaleti, nakupovanju, pripravi obrokov, čiščenju ali pranju; pri izpolnjevanju obveznosti znotraj družine, vključujoč pomoč pri skrbi za majhne otroke ali ostarele starše. Asistenti pomagajo na delovnem mestu, pri spremstvu in na potovanju. Pomagajo v komunikaciji ali organiziranju dneva, odvisno pač od posameznega primera. Na kratko bi lahko rekli, da je pomoč asistenta potrebna pri tistih aktivnostih, ki jih posameznik oz. posameznica ne zmore opravljati sama zaradi fizičnega, senzornega ali mentalnega hendikepa (Osebna asistencā za neodvisno življenje, YHD 2004).

Osebna asistencā omogoča, da si posameznik pridobi svoje mesto v družini, na delovnem mestu in družbi z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki so za večino ljudi povsem samoumevne. Z osebno asistencō se hendikepiranim posameznikom omogoča, da niso več v breme družini. Staršem, partnerjem oz. partnericām ni potrebno več ostajati doma in za to žrtvovati svoje

poklicne kariere. Osebna asistence ne uporabljajo samo za sebe, ampak z njo opravijo svoj del gospodinjskih opravil in skrbi za otroke. Z osebno asistenco lahko obiskujejo šolo in se izobražujejo, vstopijo na trg delovne sile in postanejo davkoplačevalci. Ko se ljubijo, se njihovim partnerjem ni potrebno bati, da se bodo s tem obvezali na 24-urno doživljenjsko službo (prav tam).

»Osebno« se navezuje na to, da mora biti asistenca prilagojena potrebam posameznika. »Osebno« pomeni tudi, da uporabnik določi, katere aktivnosti je potrebno opraviti; za koga, kdaj in kako se bodo naloge izvrševale (prav tam).

Odnos med hendikepirano osebo in njenim oz. njegovim osebnim asistentom ima veliko skupnega s preprosto človeško kemijo – vendar samo to ni dovolj. Hendikepirani ljudje morajo prevzeti odgovornost za dejaven odnos. Ni dovolj, da se stvari prepušča zgolj naključju. Potreba po negi in njen nadzor je zelo bistven za eksistenco hendikepirane osebe. Hendikepirane osebe morajo zato same narediti tisto, kar zmorejo, saj bodo le tako zadovoljne s svojim načinom življenja, ki so ga izbrale. To pa hkrati pomeni, da morajo biti zelo občutljivi za potrebe osebnih asistentov, in sicer obojih, tako novih, kot tudi tistih, ki so že dlje časa osebni asistenti ter konstruktivni na način, ki bo osebnim asistentom omogočal delovanje (prav tam).

EKSPERIMENTALNI DEL

1. PROBLEM

S CIRIUS-om sem se v manjšem obsegu najprej srečala v prvem letniku, ko sem tja hodila opravljati prostovoljno delo v sklopu študijske obveznosti. Tedensko sem obiskovala deklico, ki sem ji pomagala pri pisanju domače naloge, ker se je sama hitro utrudila in skupaj sva tako hitro naredili domačo nalogo tako, da je imela potem še dovolj časa za učenje in ostale obveznosti. Danes vidim, da sem bila kot osebna asistentka. V tretjem letniku pa sem v CIRIUS-u opravljala enomesečno prakso. V tem času sem dobila poglobljen vpogled v institucijo kot je CIRIUS. Videla sem kako poteka dnevna rutina v CIRIUS-u. Spoznala sem uporabnike, zaposlene, prostovoljce in tudi nekatere sorodnike uporabnikov ter videla dinamiko delovanja CIRIUS-a. Vsak od teh je imel svoje specifične značilnosti, hkrati pa so vsi skupaj prispevali k splošni klimi in dogajanju v CIRIUS-u.

V času svoje prakse v CIRIUS-u sem pogosto zaznavala želje gibalno oviranih otrok po pestrem, razgibanem življenju, in da bi »o svojem življenju« želeli odločati sami, da bi bilo le-to pestro razgibano, zanimivo. Pri tem mislijo predvsem na:

- Druženje in preživljanje prostega časa s prijatelji.
- Početi kaj novega, zanimivega, se naučiti, spoznati kaj novega.
- Da bi lahko bili čim bolj samostojni in neodvisni od drugih.
- Da bi imeli možnost kakšne stvari narediti sami, ker večino stvari naredijo zaposleni v CIRIUS-u ali njihovi starši namesto njih, ker je tako hitreje narejeno.

Mladostniki si vedno želijo spoznavati nove prijatelje, doživeti z njimi kaj novega, razburljivega, s čemer bi se lahko pohvalili pred sovrstniki, sošolci, starši, sorodniki in učitelji. Najbrž se vsi še spominjamo, kako smo kot otroci hoteli hitro zrasti, da bi lahko sami odločali o sebi in bi delali, kar bi hoteli. Toda bistvo samostojnosti ni, da počnemo, kar se nam ravno zljubi, ampak da za svoja dejanja prevzemamo tudi odgovornost in posledice. Karkoli storimo, se nam vrne v taki ali drugačni obliki – če ne danes, pa jutri ali pojutrišnjem, morda celo čez leta. Zato samostojnost zahteva zrelost in zdravo pamet. Gibalno oviranim otrokom pa takih izkušenj primanjkuje v vsakdanjem življenju. Z mladostniki sem se vsak dan svoje prakse družila in pogovarjala. Velikokrat so mi potarnali, da bi radi kakšno stvar

naredili sami, šli v trgovino, da bi znali kaj skuhati, a da jim velikokrat takšna možnost ni dana, ker se bojijo in so odgovorni za njih. Poleg tega so pa stvari hitreje narejene, če jih naredi kdo drug namesto mladostnikov.

V času prakse sem imela tudi možnost sodelovati pri projektu »Vikend samostojnosti«. Zaželeno je bilo, da na prijeten način, ob druženju z vrstniki pridobijo nove izkušnje odločanja, uresničevanja le teh v vsakdanjem življenju, (dogovor o poteku vikenda – dnevni red, porazdelitev nalog, dogovor o jedilniku, nakup hrane, kuhanje, pomivanje, pospravljanje ...), spoznavanje družbenih in osebnih ovir, krepitev občutka samozavesti in podobno. Želeli smo, da udeleženci vikenda preizkusijo možnosti lastnega aktivnega prispevka k uspešni izvedbi vikenda. Udeleženci vikenda so v CIRIUS-u tudi prespali.

Vse to me je pripeljalo do tega, da bi o tem malo bolj povprašala mladostnike, da bi mi povedali kako bi si oni organizirali svoje življenje, da bi bili čim bolj neodvisni od drugih. Ta problem neposredno zadeva gibalno ovirane otroke/mladostnike, ki obiskujejo šolo in so na dnevnem ali internem usposabljanju v CIRIUS-u. Večina mladostnikov ima omejene možnosti vpliva na ponujene dejavnosti in tudi omejene možnosti delovanja v dejavnostih, ki jih zanimajo, privlačijo. Omejene so tudi možnosti izbire in druženje z novimi prijatelji. Potem nimajo dovolj možnosti za samostojno delovanje, za biti neodvisni in spoznavati samostojnost v takšni obliki kot jih njihovi vrstniki.

Zanimalo me je predvsem ali se lahko mladostniki odločajo na osnovi svobodne odločitve, ali jim je omogočeno spoznavati nove prijatelje in uresničiti želene interese. Ali pridobivajo izkušnje:

- O samostojnosti.
- O odločanju o vsakdanjih stvari.
- Navezovanje prijateljskih odnosov.
- Sprostitev in razvedrilo.
- Odkrivanje in razvijanje osebnih potencialov (sposobnosti, interesi, socialne veščine, socialna senzibilnost, empatija, samozaupanje ...).
- Pridobivanje nove izkušnje odločanja.

Pomembno je tudi ali vidijo, da vsakodnevno življenje ne pride samo od sebe, ampak ga moramo sami organizirati. Tako da se odločimo na primer za kosilo kaj bomo jedli in potem moramo vedeti kaj potrebujejo za pripravo tega kosila, katere sestavine, koliko denarja itd.

Namen te raziskave je dati zaposlenim v CIRIUS-u nekoliko bolj poglobljen vpogled v neodvisno življenje gibalno oviranih mladostnikov. Zato sem jih povprašala o temi samostojnosti na vseh področjih njihovega vsakdanjega delovanja: Organiziranje dneva in časa, šola, prosti čas, bivanje v zavodu, socialna mreža (prijatelji, družina), skrb zase in urejanje samega sebe (hrana, higiena), potrebe in želje. Nadalje želim z rezultati in ugotovitvami prispevati k snovanju ukrepov in izboljšav, ki bodo v kar največji meri pomagale k večji neodvisnosti gibalno oviranih mladostnikov.

2 METODOLOGIJA

2.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je empirična, saj sem s pomočjo spraševanja, natančneje z intervjuji, zbirala novo gradivo za obdelavo. Obenem je raziskava tudi kvalitativna, ker so zapisi intervjujev obdelani po načelih in postopku kvalitativne analize (Mesec 1998).

Glavne teme, ki sem se jim pri raziskovanju posvetila, so naslednje:

- organizacija vsakdana;
- šola;
- zavod;
- socialna mreža;
- prosti čas;
- skrb zase;
- potrebe in želje.

2.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Podatke za raziskavo sem zbirala s pomočjo polstrukturiranega intervjuja, pri tem so mi bile v pomoč smernice za intervju (glej prilogo 1). Opravila sem individualne intervjuje z gibalno oviranimi mladostniki, ki v letošnjem šolskem letu 2010/11 obiskujejo zadnjo triado osnovne šole. Vprašanja so bila prilagojena temam, ki so me zanimale in sem jih določila pred intervjuji. Vsi intervjuvanci so dobili enaka vprašanja glede na določeno temo.

2.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Populacijo predstavljajo vsi gibalno ovirani mladostniki, ki v letošnjem šolskem letu 2010/2011 obiskujejo zadnjo triado osnovne šole v CIRIUS Kamnik.

Vzorec, sestavljen iz desetih gibalno oviranih mladostnikov, je neslučajnostni, saj vsi mladostniki niso imeli enake možnosti, da bi sodelovali v raziskavi ter priročen vzorec, saj so bili mladostniki namerno izbrani s strani socialne delavke v CIRIUS-u in ker so bili meni najbolj dostopni. Sodelovalo je 6 fantov in 4 dekleta. Razdeljeni so bili tudi na dnevno obliko usposabljanja (5) in interno obliko usposabljanja (5).

2.4 ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sem zbirala v času od 27.1.2011 do 3.3.2011. Pred izvajanjem intervjujev sem najprej morala dobiti soglasje s strani strokovne skupine CIRIUS, in ko sem to pridobila, še soglasje s strani staršev od vseh intervjuvanih mladostnikov. Pred izvajanjem intervjujev pa sem si pridobila tudi soglasja mladostnikov, da bodo sodelovali. Ker so me mladostniki poznali že iz prakse v tretjem letniku, s tem nisem imela težav. Razložila sem jim, da bi mi tako pomagali pri nastajanju moje diplomske naloge. Že vnaprej sem vsem, od katerih sem si pridobila soglasje, zagotovila popolno anonimnost podatkov in zaupnost.

Vsi intervjuji so potekali v prostorih CIRIUS-a. Z mladostniki je bilo težko uskladiti vse njihove urnike in terapije, še posebno s tistimi, ki so na dnevni obliki usposabljanja, ki kmalu odidejo domov, smo se težko dogovorili za čas in dan intervjuja. Pri usklajevanju urnikov mladostnikov z mano so mi pomagale njihove vzgojiteljice oz. socialne pedagoginje.

Z mladostnikom sva se na dogovorjeno uro umaknila v sobo, ki je bila prosta, da sva imela mir. Intervjuji so potekali tako, da sem mladostnikom najprej zastavila vprašanje, na katerega so skušali odgovoriti. V primeru, da je bil odgovor preveč abstrakten, skop ali nerazumljiv, sem jim postavila podvprašanje ali pa sem jim vprašanje poskušala jasneje razložiti. Vprašanja sem postavljala po vnaprej določenih smernicah za intervju, odgovore pa sem si zapisovala. Zapisovati sem skušala čim bolj spontano, izvirno, tako kot so se mladostniki izražali, vključno z njihovim zaporedjem besed, vsemi narečnimi in pogovornimi izrazi.

Ker so me mladostniki že poznali, je bil pristop do njih lažji, na bolj neformalni ravni, kot če bi jih intervjuval tujec.

2.5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Obdelava podatkov je potekala po postopku kvalitativne analize in računalniško s pomočjo programa Microsoft Word.

V prvi fazi sem ves potek intervjuja (vprašanja in odgovore) prepisala v računalniško obliko. Sledilo je parafraziranje besedila (glej prilogo 2). V zapisanih intervjujih sem računalniško podčrtovala relevantne izjave. Tako sem dobila enote kodiranja, ki sem jih v tabelo prepisala eno pod drugo in jih oštevilčila; na primer F.A. 4.1. – Fant A, 4. tema, prva izjava ali P.J. 5.1. – Punca J, 5. tema, prva izjava (glej prilogo 3). Sledilo je odprto kodiranje, tako da sem v vsaki izjavi pripisala pripadajoč pojem oz. besedno zvezo, ki jo krajše in vsebinsko opisuje.

Podobnim izjavam sem pripisala enak pojem (glej prilogo 3). Pojme, ki so se vsebinsko in smiselno povezovali med seboj, sem združila v kategorije (glej prilogo 4). Zaradi velikega števila kategorij, sem se odločila, da bom opravila še tretjo raven abstrahiranja – kategorije, ki se nanašajo na enako ali podobno področje, sem združila v nekaj nadkategorij (glej prilogo 5). V naslednji fazi kvalitativne analize sem podobne pojme v posameznih kategoriji združevala v podkategorije (glej prilogo 6). Na koncu je sledilo oblikovanje poskusne teorije po posameznih kategorijah, ki sem predstavila v poglavjih Rezultati in Razprava.

2.6 REZULTATI

1 SPLOŠNO

1.1 KRATEK OPIS MLADOSTNIKA

Starost mladostnikov je bila različna. Izmed desetih intervjuvancev mi jih je osem povedalo koliko so stari, dva pa mi tega nista povedala. Dva fanta in ena punca so bili stari 12 let. Trije fantje in ena punca so bili stari 14 let in en fant je bil star 15 let.

1.2 INTERESI MLADOSTNIKA

Ko so se mladostniki opisovali, jih je veliko poleg starosti povedalo tudi kaj jih zanima in kaj radi počnejo. Fantje se radi ukvarjajo s športom, predvsem z nogometom, košarko, hokejem na vozičkih in šport spremljajo tudi po televiziji. Dva mladostnika imata rada angleščino. Dve puncici radi pomagata drugim, še posebno v CIRIUS-u. Potem navajajo še, da se radi družijo in spoznavajo nove prijatelje. En fant pove, da ima rad glasbo in vse kar je povezano z vesoljem.

Šport	Rad se ukvarjam s športom, najraje s košarko in fuzbalom ... Rad igram nogomet in košarko. Rad gledam po televiziji šport. Najraje gledam formulo ena in moto GP ... Zelo rad igram hokej na vozičkih in se ukvarjam še z drugimi športi.
Šola	Obožujem angleščino ... Se rada učim, imam rada angleščino in vse predmete v šoli, ker mi vse gre.
Pomoč drugim	Rad pomagam drugim ... Rada pomagam drugim, še posebno tukaj, ko imam takšne sošolce.
Druženje	Rad iščem nova prijateljstva ... Sem družabna oseba, družim se rada s prijatelji.
Glasba	Obožujem glasbo. Rad igram na sintisajzer.
Vesolje	Obožujem vse kar je v zvezi z vesoljem.

1.3 VSAKDANJI DAN MLADOSTNIKA

1.3.1 Zjutraj

O jutrih povedo, da tisti, ki so na interni obliki usposabljanja in spijo v zavodu, vstanejo okrog 6.10 in kasneje, se uredijo, oblečejo, umijejo zobe in odidejo na zajtrk. Tisti, ki pa so na dnevni obliki usposabljanja in spijo doma, morajo zgodaj zjutraj vstati, nekateri že ob 4.00 ali 5.15, nato se uredijo, oblečejo in starši jih odpeljejo na postajo, kjer počakajo na kombi, da jih odpelje v CIRIUS v Kamnik. Tam jih pričakajo vzgojiteljice in spremljevalci in jih pospremijo v jedilnico na zajtrk.

- ✓ Zjutraj k se zbudim, vstanem, se oblečem, grem na zajtrk.
- ✓ Ko vstanem, si grem umiti zobe, nato grem na zajtrk.
- ✓ Najprej vstanem, si umijem zobe, grem jest.
- ✓ Zjutraj vstanem.
- ✓ Zjutraj se že ob štirih zbudim, grem malo na računalnik igrice igrat, se oblečem za v šolo, grem ob šestih na kombi. Ob sedmih sem tukaj, pojem zajtrk.
- ✓ Doma vstanem, se oblečem in nato me oči pelje na kombi in se peljem v šolo. Tam imam najprej zajtrk.
- ✓ Vstanem ob 5.15, se oblečem in pojem zajtrk, nato se še umijem. Potem se pripravim na odhod na kombi. Kombi me pričaka na P. Od tam pa se odpeljem v šolo v Kamnik CIRIUS.
- ✓ Vstanem, se grem obleči, si umijem zobe in počakam na kombi. Pridem v šolo in grem na zajtrk.
- ✓ Zjutraj se zbudim doma, se oblečem, grem na WC in nato v šolo.
- ✓ Vstanem ob 6.10, saj bi lahko spala, a rada ostanem prej, da se sama uredim. Ko se zrihtam, grem na zajtrk.

1.3.2 Pouk

Po zajtrku sledi pouk. Nekateri začenjajo že ob 7.30, nekateri pa malo kasneje, odvisno od urnika, ki ga ima posamezni razred. Koliko časa traja pouk pa je tudi odvisno od posameznega razreda. Ponavadi traja do 13.00.

- ✓ Potem je čas za šolo.
- ✓ Ob pol osmih imamo pouk do trinajstih
- ✓ Po navadi imam pouk do enih, če pa je tisti dan v tednu pa imam še izbirne predmete.
- ✓ Ob 8.15 imam pouk. Kdaj pa kdaj imam 7, 6 ali 5 ur na urniku, različno.

1.3.3 Kosilo

Po pouku sledi kosilo.

- ✓ Po šoli imamo kosilo.
- ✓ Potem grem na kosilo.
- ✓ Ko končamo pouk, grem na kosilo.

1.3.4 Učne ure (domača naloga)

Učne ure se začnejo kmalu po kosilu ob 14.15. V času učnih ur naredijo domačo nalogo, pripravijo torbo za naslednji dan, se učijo. Če nimajo domače naloge, so prosti. V tem času so razdeljeni v štiri dnevne sobe, kjer delajo nalogo. Vsak spada k eni skupini in vzgojiteljici oziroma socialni pedagoginji.

- ✓ Po šoli imam učne ure.
- ✓ Nato naredim nalogo.
- ✓ Potem grem nalogo delat. Do štirih naredim nalogo.
- ✓ Po pouku naredim domačo nalogo in si pripravim torbo za naslednji dan.
- ✓ 14.15 se začne učna ura, če imamo nalogo, sicer delamo kaj drugega.

1.3.5 Terapije

V popoldanskem času imajo terapije: fizioterapijo, delovna terapija, hipnoterapija (terapija s konji), logoped ... Terapije imajo razporejene čez cel teden, in sicer glede na to, koliko jo potrebujejo in kaj potrebuje vsak mladostnik posebej.

- ✓ Fizioterapija, terapije.
- ✓ Grem tudi na kakšno terapijo.
- ✓ Katere dneve imam terapije kot danes.

1.3.6 Druženje (prosti čas)

Ko nimajo dejavnosti in učnih ur popoldne, so prosti. Takrat se mladostniki družijo, pogovarjajo, so na internetu in se veliko »hecajo«.

- ✓ Potem sem frej.
- ✓ Nato se družim s prijatelji.
- ✓ Nato imam malo prostega časa v internetni avli.
- ✓ Sledi prosti čas.
- ✓ Kdaj pa kdaj sem prosta, pa se pogovarjamo.

1.3.7 Dejavnosti

Popoldne po učnih urah imajo tudi različne dejavnosti kot so športne aktivnosti, izbirne predmete, računalništvo, verouk, pevske vaje ...

- ✓ Potem imam šport. Hodim tudi na otroški parlament, ker sem razredni predsednik. Rad sem na računalniku in rad bi bil računalničar.
- ✓ Če pa je tisti dan v tednu pa imam še izbirne predmete, šport za sprostitev.
- ✓ Kakšne dneve imamo dejavnosti, v četrtek imam pevske, v sredah pa bočo tako se reče po italijansko dvoranskemu balinanju.

1.3.8 Pozno popoldne in zvečer

Popoldne po 16.00 počasi prihajajo kombiji za tiste mladostnike, ki odhajajo domov. Takrat je v zavodu živahno, ker se ti mladostniki oblačijo in odhajajo na kombi v spremstvu spremljevalcev ali vzgojiteljev/ic. Kombiji jih odpeljejo domov. Doma naredijo preostalo domačo nalogo, igrajo računalniške igrice, gledajo televizijo, kaj preberejo. Zvečer povečerjajo, se uredijo in odidejo spat.

Tisti mladostniki, ki ostanejo v zavodu, tisti čas, ko ostali, ki odhajajo ostanejo v dnevnih sobah in se družijo s prijatelji, se pogovarjajo, poslušajo glasbo. Takrat je čas tudi za sadno malico. V tem času imajo potem tudi vzgojiteljice pavzo in so popolnoma prosti. Ko pridejo vzgojiteljice z malice, se igrajo družabne igre, vislice. Kmalu je večerja, sledi urejanje samega sebe in odhod v svoje sobe in spanje.

- ✓ Kmalu je večerja, po večerji si umijem zobe in grem spat.
- ✓ Potem sledi večerja in druženje s prijatelji in čas za spat.
- ✓ Potem grem domov. Doma takoj grem igrat igrice, ker nimam nič drugega za delat.
- ✓ Potem se oblečem, grem na kombi in doma imam spet kosilo. Nato grem malo gledat TV in na računalnik. Ob osmih pa grem spat.
- ✓ Nato pa na kombi in domov. Doma, če nima domače naloge, grem na obisk k stari mami in bratrancem, pogledam TV in sem eden redkih, ki gleda risanke. Povečerjam in grem spat.
- ✓ Nato pride kombi in ko pridem domov se grem učiti, se stuširam in pripravim obleko za naslednji dan. Imam večerjo in ob devetih grem spat. Včasih tudi kaj preberem.
- ✓ Se oblečem in grem domov. Doma se preoblečem in imam prosti čas in naredim nalogo, če jo imam.
- ✓ Ko pridejo vzgojiteljice iz malice, se gremo družabne igre. Po večerji, če se ne grem tuširat, se pogovarjamo v dnevni. Če se grem pa urediti, grem potem takoj v sobo. V sobah pa se pogovarjamo s prijateljicami.

1.4 SAMOSTOJNO ORGANIZIRANJE DNEVA

Večina intervjuvanih mladostnikov je povedalo, da si dan organizirajo sami. To jim uspeva tako, da si naredijo načrt v mislih za en dan v naprej, če jim kakšna terapija na urniku ne odgovarja jo izpustijo ali odpovejo. Sicer si pa dan lahko organizirajo lahko najbolj samostojno tisti mladostniki, ki ostanejo v zavodu, in sicer po 15.30, ko je konec učnih ur, kajti prej je na urniku pouk, učne ure, terapije in razne dejavnosti, za katere ima vsak mladostnik narejen urnik, ki jim ga organizirajo drugi.

1.4.1 Dan organizira sam

- ✓ Od pol štirih naprej si pa lahko sam organiziram dan.
- ✓ Organiziram si ga sam, tako da si naredim načrt na primer grem v knjižnico in si izposodim knjigo. Načrt si ustvarim v glavi en dan prej, da vem kaj bom počel jutri.
- ✓ Dan si organiziram sam. Zapomnim si vse dejavnosti, ki jih imam in če mi kaj ni všeč prešpricam. Za fizijo in ostalo imam urnik, ki je v redu. Urnik za šolo ne morem organizirat sam, ostalo si vse sam.
- ✓ Veliko si organiziram sam. Ko mi kaj zapaše grem to delat. Ko nimam šole, si organiziram sam.
- ✓ Večinoma si ga sam organiziram, kaj bom počel popoldne, če imam nalogo logično, da bom šel delat nalogo. To je že v pravilih pri nas.
- ✓ Večinoma sama. Splaniram si dan kaj bom delala pa tako. Kar je prostega časa si ga sama.
- ✓ Sama si ga organiziram, zato ker terapije imam že nastavljene in če imam drugo delo enostavno odpovem ali če imam veliko dela na primer domače naloge. Kdaj pa sem prosta tudi cel dan. Po navadi sem zvečer preveč utrujena in ne želim vedno igrati družabne igre in kdaj se mi ne da sodelovati pri dejavnostih, kdaj pa.

1.4.2 Dan organizirajo drugi

- ✓ Več ali manj mi organizirajo dan drugi.
- ✓ To je čisto odvisno kako sem omejen s časom. Šola je do enih, če nimam fizije, se družimo in igramo družabne igre.
- ✓ Za fizijo in ostalo imam urnik, ki je v redu. Urnik za šolo ne morem organizirat sam.
- ✓ Včasih si ga sama, včasih pa ne. Drugače pa mi ga organizirajo tudi drugi.
- ✓ Vzgojiteljica mi splanira učne ure.

1.5 ŽELJE ZA ORGANIZIRANJE DNEVA

Z organiziranjem dneva so bili štirje fantje in ena punca zadovoljni. Ostali pa bi si želeli, da ne bi bili tako prenatrpani urniki za terapije, ker si potem težko najdejo čas za druženje in večkrat bi radi odločali o tem, kdaj imajo kakšno terapijo in katero. Radi bi imeli več časa za

druženje. En fant je izrazil željo, da bi bil rad več zunaj in da bi šel na bližnji hrib na sprehod, kajti še posebno pozimi so skoraj ves čas notri. Drugi fant pa bi rad spremenil urnik, da mu ne bi bilo potrebno tako kmalu vstajati, in da bi imeli pouk samo do 13.00.

Zadovoljen z organiziranjem dneva	Mi je všeč tako ... Glede tega si ne bi nič želel ... Moj dan poteka odlično ... Mi je tako ok ...
Terapije	Za fijo in delovno so po mojem prenatrpani urniki, a si vmes najdemo čas za druženje. Sam sem se je malo rešil fizije, ker jo ta novi rabijo več ... Večkrat bi sama odločala kdaj imam terapijo in katero. Fizijo ne maram, ker mi ni prijetna.
Druženje	Jaz bi se več ali manj družil.
Bivanje zunaj	Želel bi si, da bi lahko šel v hribe, na Špico in Stari grad. Rad bi še ven, samo da sem zunaj. Pozimi ne grem veliko ven, razen doma, ko moram psa peljat na sprehod.
Pouk	Spremenil bi urnik, da ni tako zgodnjega pouka, da imam do enih pouk.

2 ŠOLA

2.1 POČUTJE V ŠOLI

V šoli se vsi počutijo dobro, razen enega fanta, ki se počuti bedno, ker se mu ne da poslušati učiteljic, a sicer se vseeno počuti v redu, ker se s prijatelji zabavajo. Trije povedo, da se v šoli počutijo dobro, če jo primerjajo s prejšnjo šolo. V CIRIUS-u imajo prilagojene šolske predmete njihovim osebnim potrebam in tako se lažje učijo in razumejo snov. Organizirajo jim razne dejavnosti, športne dneve ... Omogočajo jim druženje z vrstniki s podobno gibalno oviranostjo in nadaljnjo šolanje v srednji šoli. Zelo veliko jim pomeni druženje z vrstniki in zato se v šoli počutijo dobro.

2.1.1 Dobro v primerjavi s prejšnjo šolo

- ✓ V redu, če to šolo primerjam s prejšnjo šolo. Zato, ker se z vrstniki dobro razumemo, imam prilagojene predmete, da se lahko učim in lažje razumem. Imamo organizirane dejavnosti, športne dneve itd.
- ✓ Gleda na to, če vzamemo prejšnjo šolo pogrešam stare prijatelje. Na tej šoli je bistveno boljše, saj spoznaš nove prijatelje, ampak vseeno jih pogrešam.
- ✓ V redu, zadovoljna sem. Planiram ostati tu. S tem sem zadovoljna, ker v prejšnjih šolah je bilo res težko, ker osnovno šolo bi naredila, srednjo šolo pa bolj težko, ker nisem poznala jezika, tukaj pa sem lahko 24 ur govorila slovensko.

2.1.2 Dobro

- ✓ To je odvisno od tega kakšen se zjutraj zbudim, če sem slabe volje, potem mi gre vse na živce. Če dobim dobro oceno sem dobre volje. V šoli se počutim dobr, razen če mi gre kakšen učitelj na živce.
- ✓ Dobro, ker imam tam prijatelje.
- ✓ Bo, odlično, zato ker smo lahko na računalniku, če moramo kaj pisat. Jaz sem prav fajn.
- ✓ V redu, zabavno, včasih so malo tečni učitelji. Sošolci mi kar nekaj nagajajo. En sošolec mi nagaja. Najraje imam likovno pa športno.
- ✓ Zelo v redu, ker mi gre dobro v šoli. Ker mi je fajn hoditi sem, ker so zelo prijazni ljudje, ker imam tu skoz kaj za delat.
- ✓ Dobro, ker sem med prijatelji.

2.1.3 Slabo

- ✓ V šoli se počutim bedno, ker se mi ne da poslušat učiteljic. Fajn je to, ko se hecamo in zabavamo.

2.2 SPREMLJANJE POUKA V ŠOLI

Pri pouku jih večina lahko sledi brez težav, če pa kaj ne razumejo, prosijo, da jim še en krat razložijo snov, in da če ne uspejo kaj napisati, prosijo, da jih počakajo, da dokončajo. Trije intervjuvanci težko sledijo pouku, ker učitelj prehitro govori in ena punca, ker slabo sliši.

Lahko spremlja	Ja lahko vse spremljam, ker so predmeti prilagojeni ... Ja pri vseh predmetih lahko vse spremljam. Edino pri matematiki bi rada, da bi imela trojko, kar mi bo pa tudi uspelo ... Ja, če pa kaj ne razumem, kakšno besedo pa prosim, da mi razložijo. Pa če ne uspem napisati, prosim, da počakajo.
Ne more spremljati	Težko spremljam, ker slabo slišim, včasih slišim, včasih pa ne ... Ne morem vsemu sledit, želel bi si, a žal ne morem ... Ne, ker kakšen učitelj prehitro govorijo in ne morem dohajati.

2.3 ŠOLSKI PREDMETI

Pri opredelitvi, pri katerih predmetih blestijo, so mi našeli skoraj vse predmete v šoli in so različni od vsakega posameznika. Največkrat so omenili športno vzgojo, naravoslovje in glasbo. Pri predmetih, ki jim delajo težave, pa so bili enotni, da sta to na prvem mestu angleščina in na drugem mestu matematika.

2.3.1 Šolski predmeti, pri katerih jim gre dobro

- ✓ Najbolje mi gre pri športni vzgoji, gefi, zgodbi in matematiki. Lani mi je delala malo težav, a letos mi gre dobro.
- ✓ Dobro mi gre naravoslovje in matematika.

- ✓ Blestim pri športu, glasbi in angleščini.
- ✓ Dobro mi gre pri zgodovini, geografiji in likovni.
- ✓ Slovenščina, glasba in šport mi gre dobro. Pri ostalih urah pa spim za mizo.
- ✓ Pri naravoslovju sem najboljša.
- ✓ Dobro mi gre pri športni vzgoji, še posebej hokej, tehnika in tehnologija, računalništvo in likovna ter glasba.
- ✓ Najboljše mi gre naravoslovje.
- ✓ Za noben predmet ne bi rekla, da mi kakšen res ne gre. Nekje bolj razumem, nekje slabše. Matematika in slovenščina sta mi všeč, ker sem od 7. razreda pa do danes veliko naučila.

2.3.2 Šolski predmeti, ki jim povzročajo težave

- ✓ Slova mi dela težave. Ne vidim na daleč in to mi dela težave.
- ✓ Težave mi dela angleščina in kemija, zato ker se mi ne da, sicer bi lahko imel same petke.
- ✓ Angleščina in matematika mi pa delata težave.
- ✓ Matematika mi dela težave, še posebno geometrija, ker ne morem obe dve roke uporabljati.

2.4 OSEBE, KI JIM POMAGAJO PRI ŠOLSKIH OBVEZNOSTIH

Pri šolskih obveznostih jim največkrat pomagajo spremljevalec, učiteljica in vzgojiteljica oz. socialna pedagoginja. Malo manj pa jim pri tem priskočijo na pomoč še družinski člani, sošolci in prijatelji, nekateri pa si pri tem pomagajo kar sami in ne prosijo za pomoč drugih.

Spremljevalec	Če kaj ne zmorem sam, mi pomaga spremljevalec ... V popoldanskem času pa spremljevalec ... Pomaga mi spremljevalec.
Učitelj/ica	Če kaj ne zmorem sam, mi pomaga učiteljica ... V dopoldanskem času mi pomaga učiteljica..., Prosim učitelja.
Vzgojiteljica	V popoldanskem času pa vzgojiteljica ... Pomaga mi vzgojiteljica.
Družinski član	Sicer mi pa pomaga mama ali sestra dvojčica ... Doma pa sestra in mama.
Prijatelj ali sošolec	Če kaj ne zmorem sam, mi pomaga sošolec ... Prijatelji.
Sam/a	Sama se veliko naučim ... Največkrat pa sama želim ugotoviti, zakaj mi ne gre.

2.5 NAČIN POMOČI ZA ŠOLSKÉ OBVEZNOSTI

Največkrat jim pomagajo tako, da jim še enkrat razlagajo snov, in da se skupaj z njimi učijo. Nekateri pa rabijo pomoč pri držanju instrumentov. Tu mislijo predvsem na šestilo in geotrikotnik, ker sami tega ne zmorejo. Pomoč potrebujejo tudi pri pisanju domače naloge, ker ne morejo sami držati svinčnika, ali ker so premajhni prostorčki, da bi vanje lahko sami pisali, pa pri lepljenju listov v zvezek.

2.5.1 Ponovno razlaganje snovi

- ✓ Pomagajo mi tako, da mi snov še enkrat razložijo.
- ✓ Tako, da mi razložijo bolj počasi. Po navadi lahko razumem zelo hitro.
- ✓ Tako, da me učijo in jaz ponavljam za njimi in zapisujem si, da si lažje zapomnim.
- ✓ Če kaj v šoli nisem razumela, da mi še enkrat razložijo.

2.5.2 Držanje instrumentov

- ✓ Pri matematiki na primer rabim pomoč pri držanju instrumentov, mislim na šestilo in takrat mi pomaga spremljevalec, da nariše namesto mene kot mu to naročim jaz.
- ✓ V šoli mi pomagajo na primer pri geometriji.

2.5.3 Pomoč pri domači nalogi

- ✓ Če imam kaj za napisat mi pomagajo napisat, saj ne da mi ona dela nalogo, samo pomaga mi na primer, če so premajhni prostorčki.
- ✓ Pregledajo mi nalogo.
- ✓ Spremljevalec mi pomaga pri nalogi in če rabim kakšne liste, mi jih prilepi v zvezek. Vzgojiteljica mi pomaga pri domači nalogi.

2.6 ŽELJE, ČESA NAJ BI BILO V ŠOLI VEČ

Na prvem mestu si v šoli želijo več športnih aktivnosti kot so športni dnevi, športna vzgoja. Kot vsi mladostniki, ki hodijo v šolo, si tudi oni želijo več prostih ur in manj pouka. Želeli pa bi si tudi več naravoslovnih dni, računalništva, zgodovine, geografije in glasbe. Eni punci pa je vsega ravno prav in si ne bi želela ničesar več v šoli.

2.6.1 Več športnih aktivnosti

- ✓ V šoli bi moralo biti obvezno več športnih dni, športne vzgoje.
- ✓ Fajn bi bilo, če bi bilo več športnih dni, ker se rad ukvarjam s športom in ker mi je všeč, ko tekmujeemo z drugimi šolami in ko jih premagamo.
- ✓ Da bi imeli več športne, da bi vse ukinili in imeli športno ves dan.
- ✓ Želim si, da bi bilo več plavanja, ker imam jaz takrat, ko je plavanje, jahanje.

2.6.2 Več prostih ur/manj pouka

- ✓ Želel bi si več frej ur, ker se mi ne da delati. Nisem za delo. Sploh pri slovenščini, ker že eno snov ponavljamo celo večnost, ker je nekateri še vedno ne razumejo.
- ✓ Več prostih ur, več dni brez pouka.

2.6.3 Več naravoslovnih dni

- ✓ Potem, da bi bilo več naravoslovnih dni, ker me zanima narava, gozdovi in rad bi videl veliko živali.

2.6.4 Več računalništva

- ✓ Več računalništva, ker ga imam rad.
- ✓ Da bi lahko pri računalništvu, ko bi rada igrala igrice, bila na facebooku in delala bi tudi tisto kar mi reče učitelj.

2.6.5 Zgodovina, geografija, glasba

- ✓ Več zgodovine in geografije.
- ✓ Več glasbene.

2.6.6 Vsega ravno prav

- ✓ Mislim, da je vsega ravno prav. Včasih je malo preveč natrpano, a se že znajdem.

2.7 ŽELJE, KAJ NAJ BI BILO DRUGAČE V ŠOLI

V šoli si želijo, da bi bili nekateri sošolci in učitelji drugačni in da bi se učitelji kdaj pa kdaj postavili v njihovo kožo. Ponovno si želijo manj pouka in manj učnih ur kot vsi mladostniki v njihovih letih. Ena punca pa je izrazila željo, da si želi, da bi bile večje skupine, da bi bili večji razredi, ker bi imeli tako več družbe na razpolago in meni tudi, da je preveč fantov in premalo punc.

2.7.1 Da se nekateri ljudje spremenijo

- ✓ Želim si, da bi se nekateri sošolci spremenili, ker me izkoriščajo, da jim pomagam glede šole, ko pa jaz rabim pomoč, mi pa ne pomagajo.
- ✓ Želel bi si, da bi nas učitelji poslušali in sedeli v klopih, da bi se enkrat postavili v našo kožo. Ne da moramo samo mi njih poslušati.
- ✓ Da bi bili učitelji drugačni, da ne bi bili tečni. Kar nekaj nam težijo.

2.7.2 Manj pouka

- ✓ Želel bi si kratke ure, ker se tako vlečejo in potem končno zazvoni.
- ✓ Da bi bilo manj pouka.

2.7.3 Manj učnih ur

- ✓ Da bi bilo na primer manj učnih ur, ker se mi ne, da vsak dan delati naloge.

2.7.4 Večje skupine

- ✓ Da bi bilo več otrok v skupini, da bi bilo več družbe, da nas ni tako malo v razredu in v vzgojnih skupinah. Preveč je fantov in premalo punc.

3 ZAVOD

3.1 OMOGOČANJE ZAVODA

Mladostniki pravijo, da se bolje počutijo v zavodu kot doma, saj jim v zavodu ni dolgčas, tam imajo prijatelje in družbo, s katero se zabavajo in vedno kaj počnejo skupaj in tako jim dan hitro mine. Doma pa jim je dolgčas in imajo na voljo le televizijo in internet. Zavod jim omogoča tudi razne terapije. To so fizioterapija, delovna terapija, hipnoterapija, razgibavanje s plavanjem. Omogoča jim tudi šolanje in nadaljnjo šolanje v srednji šoli. Poskrbijo, da se večina vpiše na srednjo šolo ali pri njih ali na kakšno drugo srednjo šolo. Nudijo jim tudi zdravstveno oskrbo. Osebnega zdravnika imajo na voljo v samem zavodu in tako imajo vse združeno na enem kraju. Ponuja jim možnost za večjo samostojnost, da se samostojno odpeljejo v slaščičarno, da se sami prosto vozijo z električnim vozičkom, spodbujajo jih k mišljenju, kako bi lahko sam/a, naučijo se v čim večji meri poskrbeti za svojo osebno higieno in urejanje sebe. Na voljo so jim vsi dnevni obroki hrane. Omogoča jim tudi to, da prespijo v zavodu, če so predaleč od doma, ker v zavodu bivajo mladostniki iz vse Slovenije. Pa prespijo lahko tudi, če imajo za to posebne razloge.

Boljše počutje	Zavod mi omogoča boljše počutje, zato ker bi mi bilo doma definitivno dolgčas, tukaj se pa hecamo ... Bolj mi je všeč tukaj kot doma. Tam imam samo televizijo in internet. Tukaj pa je skoz nekaj. Dan mi mine hitro.
Terapije	Omogoča mi še fizijo, delovno ... Omogoča mi fizioterapijo in ta sranje, ki ga itak prešpricam (delovno terapijo, logopeda)... Omogoča mi fizijo, delovno, konje in plavanje ... Kadar grem v bazen, se razgibam, kadar grem na fizijo, da mi fizioterapevtka čim več pomaga, da lažje sedim na vozu.
Šolanje	Omogoča mi, da se lahko učim in da sem dober v šoli ... Omogoča mi to, da ni tako kot v drugih šolah ... Nekateri stvari, ki jih prej nisem vedela. Zdaj več vem in jaz se več naučim, ker imajo boljšo tehniko kot druge šole ... Jaz mislim, da mi omogoča vse, če ne bi bila tu, ne bi naredila srednje šole, zato ker so tam bile težke šole in zavod mi omogoča, da naredim še kaj več kot osnovno šolo.
Zdravstvena oskrba	Vse kar se tiče zdravstva ... Omogoča mi zdravstveno oskrbo.

Večja samostojnost	Zavod mi omogoča, da grem lahko sam iz zavoda v slaščičarno ... Omogoča mi prosto gibanje z električnim vozičkom ... Da sem se bolj naučila skrbeti zase. Da razmišljam kaj bi naredila, kako bi lahko sama, če bi živela sama, kako se bom preživela. Veliko tega sem se naučila tu. Prej sem 14 let živela s starši.
Hrana	Omogoča mi to, da imam zajtrk, kosilo.
Spanje v zavodu	Lahko prespim tukaj. Ostajam zato, ker se ne maram s kombijem pelat. Omogoča mi to, da lahko prespim, če to rabim.

3.2 ČESA ZAVOD NE OMOGOČI

Povedali so, da jim zavod ne omogoča samostojnega bivanja zunaj in sicer povedo, da so večino časa notri, še posebej, če je slabo vreme, a oni menijo, da to ne bi smelo biti ovira. Neprestano jih sprašujejo, kje so in kaj bodo počeli tam, želijo biti zunaj ne da bi jih nadzorovali, saj imajo doma možnost biti zunaj brez nadzora. Radi bi sami hodili ven in brez spremstva na kombi, ko se odpravljajo domov. Poleg tega pa bi si želeli še gledati televizijo do poznih ur, a tega ne smejo, ker gredo vsi ob isti uri v posteljo. Primanjkuje jim prostega časa in možnosti stikov s starimi prijatelji. Radi bi si sami izbirali terapije, torej kdaj in katera terapija bi bila na urniku. En fant pa je zadovoljen z zavodom.

Samostojno bivanje zunaj	Ne omogoča mi to, da smo na primer po cele dneve tukaj noter in ne gremo nič ven. Rečejo, da je premraz, da gre dež, da je prevroče, ja kdaj pa potem? ... Ne omogoča mi, da se samostojno gibam, ne da te skoz sprašujejo kje boš, te lahko pridem pogledat. Doma sem pa skoz zunaj, pa me noben nič ne vpraša ... Ne omogoča mi to, da bi lahko sama hodila ven, sama hodila na kombi.
Gledanje televizije do poznih ur	Ne omogoča mi gledanje televizije do poznih ur. Ostalo mi je pa kul.
Premalo prostega časa	Ne omogoča mi pa to, da smo premalo frej.
Stiki s prijatelji	Ne omogoča mi stikov s starimi prijatelji.
Samostojno izbiranje terapij	Ne omogoča mi to, da bi si sama izbirala terapije.
Zadovoljen	Vse je v redu.
Ostalo	Ne omogoča mi na primer to, da ko smo šli v kino in sem bila blizu doma, me niso peljali domov, ampak sem morala prespati v zavodu.

3.3 ŽELJE ZA POTEK DNEVA V ZAVODU

Želijo si, da bi bilo manj šolskih obveznosti kot so pouk, učne ure in domače naloge. Želijo pa si več prostega časa za različne dejavnosti kot so poslušanje glasbe, druženje, zabava, gledanje televizije, druženje z otroki iz drugih šol, več športnih dejavnosti, sprehod v okolici

CIRIUS-a. Želijo si tudi, da bi lahko zjutraj dlje časa spali, a se morajo zbuditi, da se uredijo in pripravijo do zajtrka, da ga ne zamudijo. Radi bi izpustili tudi terapije, še posebno fizioterapijo. Dve puncici pa sta zadovoljni s potekom dneva v zavodu. Ena pravi, da se lahko vse dogovorijo, in da se tako da vse urediti.

3.3.1 Manj šolskih obveznosti

- ✓ Potem od devetih do dvanajstih bi bila šola
- ✓ Da pouka sploh ne bi bilo.
- ✓ Tako, da ne bi imeli učnih ur.
- ✓ Manj nalog, da ne bi bilo nalog.
- ✓ Da če je res nujo, da grem nalogo narest.

3.3.2 Več prostega časa za različne dejavnosti

- ✓ Ostali čas pa bi bili frej in bi delali kar bi želeli.
- ✓ Želim si, da bi imeli veliko zabave, smeha, igre, poslušanja glasbe, družabnih iger itd.
- ✓ Da bi takrat gledali televizijo.
- ✓ Rada bi, da bi vsak dan prišli kužki, da bi večkrat prišli otroci iz drugih šol, da bi se večkrat igrali v telovadnici, da bi šli ven mal na okrog.
- ✓ Več športnih aktivnosti s prijatelji, več prostega časa, več petja, več športa, treninga hokeja na vozičkih.
- ✓ Tako, da bi se čim več družili s prijatelji.

3.3.3 Pozno vstajanje

- ✓ Zjutraj bi mogli bit dve uri frej.
- ✓ Želim si, da bi bolj pozno ostajali in imeli pozen zajtrk in kasneje pouk. Ker rad spim in potem me zjutri budijo.

3.3.4 Zadovoljen/a s potekom dneva

- ✓ Mi je vse super.
- ✓ Meni je v redu do zdaj. Vse se dogovorimo. Vse se da zmenit, če nočemo kaj delat, vse se zmenimo.

3.3.5 Brez terapij

- ✓ Fizijo in drugo sploh ne bi imeli.

3.4 ČESA JE V ZAVODU PREMALO

Povedo, da so premalo zunaj zavoda in da so lahko tudi cel teden notri od ponedeljka, ko pridejo v šolo in do petka, ko odidejo domov. Pravijo, da je premalo samostojnosti, ker ne

smejo iti kamor želijo in ves čas jih nekdo nadzoruje. Povedo, da je premalo druženja s prijatelji, športnih aktivnosti, zabav, hrane za tiste, ki imajo posebno dieto ali česa ne marajo. P.F. pove, da je premalo sošolk in preveč sošolcev, premalo zabav za rojstne dni. Punci H in J pa sta zadovoljni z zavodom.

3.4.1 Samostojnega bivanja zunaj

- ✓ To da ne gremo ven, mi znamo bit tud po cele tedne tukaj noter. Tega je res premalo. No razen v torek, ko imamo prometno, pa še to ne vedno, ker je na primer slabo vreme. Sej to ni nič slabega, če te malo zebe, sej se pogreješ.
- ✓ Premalo je samostojnosti, ker stalno nekdo neki teži, ne smeš it kamor hočeš, pazi, da te avto ne bo zbil, saj vem kaj je semafor, kaj je rdeča, zelena in rumena.

3.4.2 Druženja s prijatelji

- ✓ Premalo je druženja s prijatelji in pogovarjanja, ker nimam časa po učnih urah. Imam zelo zabit urnik.

3.4.3 Športa

- ✓ Premalo je športa: hokeja, nogometa, košarke.

3.4.4 Sošolk

- ✓ Premalo je sošolk, ker imam samo eno sošolko, drugače so pa sami fantje.

3.4.5 Hrane

- ✓ Hrane je premalo. Imam celekijo in imam dieto, zato nimam dodatka, zdi se mi premalo.

3.4.6 Zabav

- ✓ Zabav za rojstne dni.

3.5 KAJ POČNEJO V ZAVODU

V sklopu zavoda obiskujejo osnovno šolo, imajo različne dejavnosti kot so računalništvo, plavanje in cel oddelek ima zabavo ali kakšno dejavnost na trenutni letni čas. Sicer pa se tudi

vozijo z vozički sem in tja po zavodu, rišejo, gledajo televizijo, kuhamo ... Hodijo na fizioterapijo in delovno terapijo. Veliko pa se družijo s prijatelji in pogovarjajo.

3.5.1 Hodijo v šolo

- ✓ Delam kaj za šolo.
- ✓ Delam domače naloge.
- ✓ Hodim v šolo.
- ✓ Hodim na izbirni predmet španščino, pa v šolo, se učim.
- ✓ Po pouku grem na kosilo, če imam izbirni predmet imam do dveh pouk in nato kosilo, naloga.
- ✓ Prvo je, da naredimo za šolo, potem so druge dejavnosti.

3.5.2 Različne dejavnosti med prostim časom

- ✓ Sem pa tja se vozim po zavodu.
- ✓ V zavodu lenarim in sem na računalniku.
- ✓ Igram igrice in gledamo televizijo.
- ✓ Po učnih urah sem na računalniku v avli in igram igrice dokler ne grem domov.
- ✓ Hodim na plavanje.
- ✓ Pa kuhamo, vsak mesec je nekaj.
- ✓ Pa mal se grem z vozičkom vozit, če nimam naloge.
- ✓ Kdaj pa kdaj ustvarjamo, imamo zabave cel oddelek. Potem rišemo.

3.5.3 Terapije

- ✓ Imam fizije in delovne.
- ✓ Hodim na terapije.

3.5.4 Druženje

- ✓ V zavodu se družim s prijatelji.
- ✓ Pogovarjam se s prijatelji.

4 SOCIALNA MREŽA

4.1 POMEMBNI LJUDJE V ŽIVLJENJU MLADOSTNIKA

Najpomembnejši ljudje v življenju mladostnikov so člani družine (oče, mama, bratje in sestre), sledijo jim prijatelji in nato ostali sorodniki. Pomembni pa so jim tudi zaposleni v CIRIUS-u (negovalke, spremljevalci, vzgojiteljice).

4.1.1 Družina

- ✓ Oči, mama.
- ✓ Starši, sestra.
- ✓ Družina.

4.1.2 Prijatelji

- ✓ Potem prijatelji, ki me razumejo.
- ✓ Prijatelji, živali – pes in mačka.
- ✓ Prijatelji.

4.1.3 Sorodniki

- ✓ Sorodniki.
- ✓ Bratranci, sorodniki.

4.1.4 Zaposleni v CIRIUS-u

- ✓ Vzgojitelji.
- ✓ Spremljevalci.
- ✓ Tisti, ki mi pomagajo, ker ne morem vse sama narest – negovalke, spremljevalec in vzgojiteljica.

4.2 LJUDJE, KI POMAGAJO, ČE KAJ POTREBUJEJO

Če kaj potrebujejo, se najprej obrnejo na družinske člane ali na zaposlene v CIRIUS-u, odvisno je, kdo jim je tisti trenutek bližje in bolj v pomoč. Pomagajo pa jim tudi prijatelji.

4.2.1 Družinski člani

- ✓ Oče in mama.
- ✓ Družino in staro mamo, dedija.
- ✓ Največkrat starši.

4.2.2 Zaposleni v CIRIUS-u

- ✓ Negovalka, vzgojiteljica, spremljevalec, fizioterapevt.
- ✓ Osebe, ki delajo v zavodu to so vzgojiteljica, spremljevalci, učitelji.
- ✓ Učitelj, medicinska sestra, negovalka.

4.2.3 Prijatelji

- ✓ Prijatelji in sošolci.
- ✓ Lahko pa se obrnem na prijatelje v zavodu in doma.

4.3 NAČIN POMOČI, ČE KAJ POTREBUJEJO

Povedali so, da potrebujejo pomoč največkrat pri šolskih obveznostih kot so domača naloga, ponovno razlaganje snovi, pomoč pri učenju itn. Pa pomoč potrebujejo pri zdravstveni oskrbi in negi, da če jih kaj boli, da se razgibajo in pri urejanju samih sebe. Če si kaj zaželi ali kaj potrebujejo jim uresničijo želje predvsem doma tako, da jim posodijo denar ali ustrežejo s tistim, za kar prosijo. Pomagajo pa jim tudi s tolažbo in spodbujanjem.

4.3.1 Pomoč pri šolskih obveznostih

- ✓ Vzgojiteljica mi popoldne pomaga pri domači nalogi. Spremljevalec pa mi tudi pomaga, če rabim kaj za šolo.
- ✓ Pomagajo mi tako, da če kaj ne razumem, da mi razložijo kar se tiče šole.
- ✓ S spodbujanjem v šoli.
- ✓ Tukaj pa učitelj, če rabim kaj iz torbe ven vzet.
- ✓ Če kaj rabim za prepisat, da mi skopirajo.
- ✓ Pomagajo mi pri učenju.

4.3.2 Zdravstvena oskrba in nega

- ✓ Negovalka mi pomaga pri urejanju samega sebe. Pomaga mi tudi fizioterapevt, če me kaj boli, da se potem razgibam.
- ✓ Sestre, če rabim kaj iz zdravstva in negovalke, da me zrihtajo in dajo v posteljo.
- ✓ Da me opomnijo za terapijo, da ne pozabim.
- ✓ Večinoma spremljevalec, če grem med malico na WC pomaga negovalkam, da me predstavijo, ker me one same ne morejo.

4.3.3 Uresničene prošnje

- ✓ Mi dasta na primer kakšen denar.
- ✓ Doma mami prosim, če kaj rabim in tisto dobim.
- ✓ Tako, da mi kaj posodijo.
- ✓ Če pa jih prosim za pomoč, mi pomagajo, mi dajo, če kaj rabim.

4.3.4 Tolažba in spodbujanje

- ✓ Če sem žalostna me potolažijo.
- ✓ S spodbujanjem v šoli in pri športu.

4.4 POMEN PRIJATELJSTVA

O prijateljstvu so povedali, da jim je pomembno, da jih prijatelj razume, in da jim je pomembno, da je prijatelj vzajemen do njih, da če on da njemu nekaj, da on njemu vrača na enak način, da si vzajemno pomagata. Važno je tudi zaupanje, da ne laže in ne žali njega in

drugih okoli sebe. Če sta prijatelja pa je seveda bistvo, da se veliko družita in veliko časa preživita skupaj.

4.4.1 Da ga/jo razume

- ✓ Pomembno mi je, da me razume, še posebno, če je Bosanec tako kot jaz. Ni problema tudi, če je Slovenec, sam da me razume. Za mene je prijatelj tisti, ki me razume.
- ✓ Moji prijatelji postanejo tisti, s katerimi se najbolj zastopim. Zame je prijatelj tisti, s katerim se dobro zastopiva.
- ✓ Najprej vidim, če je ta prav prijatelj zame in ali se on odloči, da bo moj prijatelj ali ne. Da mi pomaga, da se pogovarja z mano, da se nikoli ne skregava.

4.4.2 Vzajemna pomoč

- ✓ Za mene je prijatelj tisti, ki mi pomaga. Potem prijatelj je ta, ki če dam jaz njemu nekaj, mi da tudi on nekaj. Jaz vračam njemu tisto kar mi je dal in obratno.
- ✓ Zmeraj se postavi zraven tebe, nikoli ne zbeži.
- ✓ Če je kdo nesramen do mene, ni moj prijatelj. Če ga prvič vidim, ne rečem, da ni moj prijatelj, počakam kaj bo čez čas. Zame je prijatelj tisti s katerim si pomagava, si stojiva ob strani.
- ✓ Prijatelj moram biti prijazen, prijazen do drugih ljudi, da mi pomaga, če kaj rabim, da je dober do mene in drugih.
- ✓ Izbiram jih predvsem po dejanjih, če mi pomaga, ko rabim pomoč, rečem ta bo moj prijatelj. Tisti, ki mi pomaga.
- ✓ Če kaj rabiš, da ti pomagajo, da ko ga rabim, da me ne pustijo na cedilu.
- ✓ Da pomagamo eden drugemu.

4.4.3 Zaupanje

- ✓ Pomemben mi je, da je človek zaupen.
- ✓ Zna obdržati skrivnost, če mu jo zaupam.

4.4.4 Druženje

- ✓ Zame je prijatelj tisti, s katerim sva največ skupaj.
- ✓ Zame je prijatelj tisti s katerim se druživa.
- ✓ Gledam kakšni so po osebnosti, če so v redu ali ne. Če se mi zdi v redu, se z njim družim, sicer ne.

4.4.5 Da ne laže

- ✓ Da mi ne laže.

4.4.6 Ne žali

- ✓ Izbiram jih predvsem po dejanjih, če mi govori žaljivke, si ga takoj izbijem iz glave.

4.5 ŠTEVILO PRIJATELJEV

Štirje povedo, da imajo veliko prijateljev tako v CIRIUS-u kot doma. F.B. pove, da ima v domačem kraj veliko prijateljev, v CIRIUS-u pa malo. Ostali pa povedo, da imajo malo ali enega samega prijatelja.

4.5.1 Veliko

- ✓ Imam ful prijateljev. Tukaj veliko in doma tudi. Na facebooku pa sploh.
- ✓ Imam jih več, v šoli veliko in doma veliko.
- ✓ Na oko jih imam ene 50 najmanj tle v šoli, pa še doma 10 sigurno.

4.5.2 Doma veliko, v CIRIUS-u malo

- ✓ Imam jih kar nekaj v N., ja tam jih imam veliko. V zavodu pa bolj malo, v svojem kraju pa veliko.

4.5.3 Malo ali en prijatelj

- ✓ Imam enega zaupnega, s katerim si veliko zaupava in še enega.
- ✓ Imam ene par dobrih prijateljev. Potem pa je tu še cel kup enih zancev.
- ✓ Eden je moj najboljši, drugače pa so vsi dobri prijatelji.
- ✓ Malo, a ti so res tisti pravi.
- ✓ V prejšnji šoli manj. Zamenjala sem že štiri šole. Najboljša prijateljica je bila moja sestra. Tukaj pa sošolci, kakšni prijatelji so tudi iz drugih razredov.

4.6 POMOČ DRUŽINE

Družina jim pomaga in jih spodbuja pri šolskih obveznostih. Spodbujajo jih pri športu. Pomagajo jim pri vsakdanjih stvareh kot so ta, da jim posodijo denar, jim pomagajo vstati, zavežejo vezalke in se jim pomagajo obleči. Nudijo jim tudi tolažbo ob hudih trenutkih.

4.6.1 Pomoč in spodbujanje pri šolskih obveznostih

- ✓ Kar se tiče šole mi vsi stojijo ob strani tako, da se učijo z mano, delajo z mano nalogo in mi razložijo, če kaj ne razumem.
- ✓ Družina me spodbuja tako, da če na primer dobim slabo oceno rečejo, da bo drugič bolje, ti bomo razložili, ti bomo pomagali. Sicer se večinoma učim sam.
- ✓ Odvisno za kaj, če v šoli problem z ocenami so na učiteljevi strani, če

- ✓ pa učitelj teži, sta pa na moji strani. Odvisno od situacije.
- ✓ Predvsem v tem, ko me spodbujajo pred testi. Ko se učim vem, da mi bo šlo, pred testom pa me skrbi in takrat mi najbolj pomagajo.
- ✓ Spodbujajo mi, da bi naredila šolo, izpit za avto. Oče mi govori, da dokler jaz hočem v šolo, imam priložnost.

4.6.2 Spodbujanje pri športu

- ✓ Za šport pa me spodbuja oče, posebno za bočo.

4.6.3 Pomoč pri vsakdanjih stvareh

- ✓ Tako, da mi pomagajo, če kaj potrebujem
- ✓ Tako, da mi posodijo kaj ali da mi pomagajo pri učenju.
- ✓ Pomagajo mi, če ne morem kaj dvigniti. Potem če spim in ne morem vstat, mi pomagajo, da se dvignem, da mi zavežejo čevlje, zapnejo bundo in če grem ven, da primem koga za roko, da ne padem.
- ✓ Recimo, ko pridem domov povem, da mi nagaja en fant na kombiju in nato mu mami pove, da ne sme tega delat.

4.6.4 Tolažba

- ✓ Kadar se oči in mami kregata, pride mami v sobo in reče, sej tebi ne bo nič naredil.

4.7 PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA S PRIJATELJI

S prijatelji preživljajo prosti čas na zelo različne načine, največ časa se s prijatelji pogovarjajo in družijo. Odločijo se tudi za to, da gredo v kino, da gredo ven brez vzgojiteljic v slaščičarno, na sprehod, igrajo nogomet. S prijatelji so skupaj na računalniku in igrajo računalniške igrice, igrajo pa se tudi družabne igre. Zelo radi poslušajo glasbo, rišejo, se vozijo z vozički po zavodu in radi igrajo bočo in ostale športe

Pogovarjanje in druženje	Prosti čas preživljamo tako, da se pogovarjamo ... Družimo se tako, da se kaj zmenimo ... Tako, da se zberemo vsi tisti, ki smo prijatelji v eni dnevni sobi ... Pogovarjamo se o različnih stvareh in se smejimo, ker takrat, ko se zberemo mi štirje prijatelji, smo čisto odštekani.
Bivanje zunaj	Doma, da gremo v kino. Tukaj pa gremo ven brez vzgojiteljice v slaščičarno. Tako imamo vsaj malo mir pred vzgojiteljico, ker ti pet dni težijo in potem doma še mati ... Jaz pa prijatelj greva v slaščičarno na sladoled ... Zberemo se pri sosedu in igramo nogomet. Lahko gremo tudi v gmajno in probamo na pravi skakalnici. Peterka je bil moj sosed več ... Tako, da gremo ven, gremo mal naokrog. S sestro peljeva psičko na sprehod.
Računalniške igrice, družabne	Prosti čas preživljamo tako, da z vzgojiteljico igramo družabne igre ... Gremo skupaj na računalnik.

igre	
Poslušanje glasbe	Poslušamo glasbo.
Šport in gibanje	Veliko športa, telovadimo. Zelo veliko pa tudi dirkamo po zavodu, seveda brez, da bi vzgojiteljice to vedele ... Igramo bočo.
Risanje	Tako, da rišemo.

5 PROSTI ČAS

5.1 PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA

Samostojno preživljanje prostega časa je podobno kot tisto preživljanje prostega časa s prijatelji. Radi se pogovarjajo in družijo in so zunaj na svežem zraku, na sprehodu. Igrajo razne igrice, tako računalniške kot družabne, gledajo televizijo, poslušajo glasbo in se z vozički vozijo po zavodu sem in tja. Vzamejo si čas tudi za svoje hobije.

Pogovarjanje in druženje	Prosti čas preživljam tako, da se pogovarjam s prijatelji in se družim z njimi ... Doma se pogovarjam s sestro ... Tako, da zadiham se odpočijem od športov in se družim s prijatelji.
Bivanje zunaj	Najraje ga preživljam zunaj, tako da se sprehajam ... Ven na svež zrak, igram se s psičko, sama s sabo si podajam žogo.
Računalnik	Igram igrice, sem na računalniku in na internetu.
Televizija	Pred TV ... Včasih gledam TV, a se kmalu naveličam, med tednom je ne gledam, se rajši posvečam šoli.
Poslušanje glasbe	Poslušam glasbo na MP4 ... Poslušamo musko.
Vožnja z vozičkom po zavodu	Grem se z vozičkom vozit po zavodu, kadar sem slabe volje in pod stresom me to sprosti ... Grem malo okrog, malo po razredih, mal po dnevnih sobah pogledat kaj delajo.
Hobiji	Delam makete doma ... Rišem.

5.2 ŽELJE ZA PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA

Želijo si, da bi lahko v svoj prosti čas vključili več športnih aktivnosti in gibanja, da bi bili lahko več časa v telovadnici, kjer bi lahko igrali nogomet in košarko. Želijo si, da bi lahko šli brez dovoljenja ven, da bi šli v kavarno, trgovino, prespat k punc, v slaščičarno. Da bi lahko več ročno ustvarjali.

5.2.1 Več športa in gibanja

- ✓ Tako, da bi igral več košarke.
- ✓ Po cel dan bi bil rad v telovadnici in se ukvarjal s športom tam.

5.2.2 Več samostojnega bivanja zunaj

- ✓ Da bi šel lahko več ven in ne da moram prosit in potem reče

vzgojiteljica, da ne, ker se mi lahko kaj naredi, da naj počakam, da bodo šli skupaj. Ko se njej, da iti ven, se meni ne da in obratno.

- ✓ Tako, da bi šla sama ven, v trgovino, v kavarno, da ne bi šola obstajala.
- ✓ Šel bi sam v trgovino, mamici bi večkrat kuhal kavo, pa k puncu bi šel prespat.
- ✓ Da bi šla ven do slaščičarne, da mi vzgojiteljice ne bi težile zaradi tega in drugih stvari.
- ✓ Lahko bi šli kdaj ven, na okrog, da nismo skoz v zavodu. Od ponedeljka do petka sem skoz noter. Mrzlo je toliko, da ni za iti ven. Šla bi na igrišče, na pijačo.

5.2.4 Ročno ustvarjanje

- ✓ Tako, da bi kaj izdelovala, karkoli bi hotela.

5.3 HOBIJI

Imajo različne hobije: razni športi (dvoransko balinanje, nogomet, košarka, hokej na vozičku...), glasba in igranje na instrumente, gledanje televizije in računalništvo, skrb za živali, ročna ustvarjanja (modeliranje, barvanje).

5.3.1 Razni športi

- ✓ Ja bočo. To je dvoransko balinanje. Sicer pa nimam drugih hobijev.
- ✓ Ja šport: fuzbal, košarka, hokej, formula ena in moto GP.
- ✓ Vozim se s štirikolesnikom, hokej na vozičku, vožnja s triciklom.

5.3.2 Glasba

- ✓ Glasba, igram na sintisajzer in pojem.

5.3.3 Računalništvo in televizija

- ✓ Potem pa še računalniške igrice in televizija.
- ✓ Ogledovanje akcijskih filmov.

5.3.4 Ročna ustvarjanja

- ✓ Ja modeliram.
- ✓ Zelo rada barvam.

5.3.6 Skrb za živali

- ✓ Rad sem z živalmi. Tukaj hodim h konjem in jih češem in hranim.

6 SKRB ZASE

6.1 KRAJ, KJER JEDO

Povedali so, da jedo tako v CIRIUS-u kot tudi doma. Razlika je le v tem, da nekateri jedo več obrokov v CIRIUS-u in manj doma in obratno. Tisti, ki so na dnevni obliki usposabljanja jedo popoldanske obroke po kosilu doma. Tisti na interni obliki usposabljanja pa med tednom jedo vse obroke v CIRIUS-u, med vikendom pa doma.

6.1.1 Doma in v CIRIUS-u

- ✓ Jem doma in tukaj v zavodu.
- ✓ Jem doma in tukaj. Največkrat v zavodu. Dobro kuhajo.
- ✓ Doma večerjam in imam hkrati kosilo. V šoli jem zajtrk.
- ✓ Zajtrk doma, če ga ujamem. Kosilo v zavodu in dopoldansko malico, večerjo pa doma.

6.2 SAMOSTOJNOST PRI HRANJENJU

Večina jih lahko jedo sami in pri tem ne potrebujejo pomoči, medtem ko P.J. rabi pri tem pomoč s strani spremljevalca v CIRIUS-u in doma s strani mame ali sestre.

6.2.1 Ne rabi pomoči pri hranjenju

- ✓ Lahko jem sam, nihče mi ne pomaga.
- ✓ Jem lahko brez problema sam.

6.2.2 Rabi pomoč pri hranjenju

- ✓ Pri tem mi je treba pomagati. Tukaj mi pomaga spremljevalec, doma pa mami ali sestra.

6.3 SAMOSTOJNO IZBIRANJE HRANE

Pri samostojnem izbiranju hrane jih je večina povedala, da ne morejo sami izbirati ali odločati o tem kaj bodo jedli. Nekateri izbire sploh nimajo, ker jim niti doma ne dajo te možnosti. Drugi pa imajo vsaj to možnost, da lahko doma povedo kaj bi radi jedli. V CIRIUS-u te možnosti nimajo, ker je hrana za vse enaka. F.G. pa pravi, da lahko odloča o tem, kaj bo jedel.

6.3.1 Ne odloča, o tem kaj bo jedel/a

- ✓ V zavodu ne morem odločati kaj bom jedel, kar je pripravljeno to je. Doma pa jem kar naredi mama.
- ✓ Ne morem odločati kaj bom jedel.
- ✓ V zavodu je katastrofa hrana, ker nisem navajena na tako hrano. Lahko pri kosilu, če mi ne paše pač ne jem. Pri večerji, če kdaj kaj ne

maram, lahko dobim kakšne mlečne stvari. Ne jem svinjino in takrat mi naredijo drugo meso in tudi zelenjave ne jem.

6.3.2 V CIRIUS-u ne more odločati, doma pa lahko

- ✓ Ne morem odločati kaj bi lahko jedel in to mi gre na živce. Doma lahko odločam o tem kaj bom jedel. Rečem mami pa me tudi upošteva. Z mami jeva podobno hrano.
- ✓ Doma rečem kaj bi jedel mami in včasih me posluša, včasih ne. Nekaj vpliva imam. Za malico in zajtrk lahko povem kaj bi jedel. V zavodu tega ne morem, razen če prinesem s sabo. Danes je mlečni riž in ga ne maram, zato moram najti nekoga, da mi gre po sendvič v trgovino za večerjo.
- ✓ Doma lahko odločam, tu pa ne. V zavodu za malico lahko povem kaj bom jedla na primer katero sadje, za kosilo pa ne, ker za vse skuhajo enako. Doma si sama pripravim, če se mi kaj zalušta.

6.3.3 Lahko odloča, o tem kaj bo jedel

- ✓ Največkrat sam odločam o tem.

6.4 ŽELJE GLEDE IZBIRANJA HRANE

Želijo si, da bi imeli možnost izbirati kaj bodo jedli in sicer so nekateri povedali kaj bi večkrat dodali svojemu jedilniku: lazanja, pica, špageti, zelje, sadje, puding, indijančke, krompir...

Trem fantom pa je v redu, če jim drugi pripravijo hrano in nimajo nobene želje, da bi si sami izbirali hrano.

6.4.1 Da bi imeli možnost izbiranja

- ✓ Želel bi si, da bi imeli boljšo hrano, da bi lahko jedel kar mi je všeč in ne nekaj kar ne maram.
- ✓ Da bi lahko povedal kaj bi jedel.

6.4.2 Da bi večkrat jedli

- ✓ Želel bi si, da bi večkrat jedli. Da bi bila večkrat lazanja.
- ✓ Želel bi si, da bi bil večkrat pomfri, pohanje, pica in špageti.
- ✓ Ja želela bi si večkrat pomfri, čevapčiče, pleskavico, zelje, krompir, čokolino, hrenovko, puding, indijančka, kremšnito, tortico...
- ✓ Želim si, da bi imeli večkrat sadje v zavodu.

6.5 SAMOSTOJNOST PRI OSEBNI HIGIENI

6.5.1 Rabi pomoč pri urejanju samega sebe

- ✓ Pri higieni mi pomagajo negovalke, še posebno takrat, ko se moram

- umiti.
- ✓ Sama, zmeraj sama poskrbim za to ali pa me kdo opomni: »F pejt se počesta, umit.« Zjutraj se samo oblečem in nato mami reče: »F takoj umit, če ne boš šla v šolo.«
- ✓ Večino se kar sam urejam razen, če grem kakat mi pomagajo, da se obrišem.
- ✓ Pri tem mi pomaga sestra, v šoli spremljevalec in negovalke. Počешem se sama.

6.5.2 Ne potrebuje pomoči pri urejanju samega sebe

- ✓ Tako da se tuširam, umivam zobe. Uredim se lahko vse sam.
- ✓ Stuširam se in umijem glavo. Uredim se sama.
- ✓ Dobro, sama se lahko uredim. Prej so mi pomagali doma. Ko sem prišla sem, so mi negovalke dva krat pomagale, potem pa sem sama. Dosti sem se naučila tega, kar prej nisem znala.

6.6 ŽELJE GLEDE UREJANJA SAMEGA SEBE

Polovica intervjuvancev nima želja glede urejanja samega sebe, saj pravijo, da so zadovoljni s tem, kako jih drugi uredijo oz. kako jim drugi pri tem pomagajo, in da tudi sami odločajo o tem in so zato zadovoljni. Nekateri bi pa radi odločali o tem, kdaj se bodo tuširali in ne da jim o tem nekdo ukazuje. Želijo si tudi, da bi lahko več stvari naredili sami ali pa da bi se čisto samostojno uredili, brez pomoči.

- ✓ Želja je na primer ta, da v sredah imam plavanje in tam se itak stuširamo preden gremo v bazen. Potem pa imam fuzbal, ko sam stojim v голу in se ne prešvicam. Pa mi potem težijo, da naj se grem stuširat. En krat mi je verjela šele, ko sem ponudil cel šampon, da sem se stuširal.
- ✓ Rad bi, da bi se samo čez vikend tuširal in da se med počitnicami ne bi tuširal
- ✓ Želel bi, da bi lahko še več sam.
- ✓ Želim si, da bi se lahko uredila sam.

7 POTREBE, NUJNOSTI, ŽELJE

7.1 PROBLEMI, S KATERIMI SE SREČUJEJO V ŽIVLJENJU

V vsakdanjem življenju se srečujejo s problemi kot je šola in vse kar spada med šolske obveznosti. Nekateri pa nimajo problemov. Večina jih pove, da so njihovi problemi povezani z njihovo gibalno oviranostjo in sicer, da imajo težave s hojo, do vseh stvari nimajo dostopa, težave s pravilno držo, težave z govorom, zmožijo hlače, nosijo longete ... Imajo tudi še druge probleme, a ti so različni od posameznika do posameznika.

Šola	Z domačimi nalogami, katerih se mi ne da delat ... V šoli pa ne morem dovolj hitro pisat ... Potem je tu še slovenščina.
Problemi povezani z gibalno oviranostjo	S hojo. Sovražim fizijo ... Do vseh stvari nimam dostopa ... Imam težave z govorom in težave s hojo in pravilno držo ... Na primer, ko se polulam v hlače ... Nositi moram longete in če rabim obuti superge, rabim pri tem pomoč.
Ostali problemi	Največja težava sta J in N, ki se vtikujeta v tuja življenja. Ti bi jih rabla večkrat videti, da bi videla kako se smejeta in delata norca iz drugih ... Predvsem z dekleti, ki so mlajša ... Potem kadar se mami pa ati tepeta.
Nimajo problemov	Nimam problemov.

7.2 NAČINI REŠEVANJA PROBLEMOV

Večina se sooči s problemom, ki ga imajo in ga poskušajo reševati na svoj najboljši način.

F.B. in F.D. pa se ne lotita reševanja problemov in F.D. pravi, da če ne more, ne more.

7.2.1 Rešuje nastali problem

- ✓ To rešimo lahko tudi tako, da se stepemo, če je en sam, ker hitro nekomu zakuha. Ali pa se vzgojiteljica pogovori z njima, pokliče starše, gre tudi do ravnateljice in tudi do direktorice je že šla. Potem se umirita, a sta še vedno trmasta.
- ✓ Poskušam čim bolj naravnost hodit. To rešujem tako, da probam ignorirat, kar mi učiteljica teži. Potem hodim k logopedinji, več berem in pišem.
- ✓ Zato hodim k logopedu, na fizioterapijo in delovno terapijo.
- ✓ Na primer, ko ji rečem, da mi je všeč, me začne zajebavat, zato rajši izbiram starejše. Zato pišem na računalnik, če se le da.
- ✓ Pogovorim se z osebo, ki je zraven. Pomaga mi tudi socialna delavka.
- ✓ Sedaj sem bolj samostojna, ker imam električni voziček.

7.2.2 Ne rešuje nastalega problema

- ✓ Potem pa učiteljica reče, da bo poklicala mami in da bom mogel delat naloge cel vikend. Ali pa ji rečem, da sej jih bom rešu, da nisem imel časa, se zlažem.
- ✓ Ne rešujem, če ne morem, ne morem.

7.3 ŽELJE V ŽIVLJENJU

V življenju si želijo, da bi uspešno dokončali šolo in si pridobili poklic in nato službo in redni dohodek. Želijo si ustvariti tudi družino in živeti na svojem oz. imeti nekoga, ki jih bo imel rad. Želijo si pridobiti vozniško dovoljenje in s tem še večjo gibalno samostojnost. Želijo si,

da bi čim bolj samostojno poskrbeli zase in za svojo higieno. Želijo si tudi zadovoljevati svoje potrebe po raznih hobijih kot so potovanja, modeliranje, šport.

Dokončati šolo	Da bi prvič uspešno končala šolo.
Služba, poklic in denar	V prihodnosti si želim imeti delo ... Da bi postal maser, da ko bi odrasel, bi bilo konec recesije, da bi čim lažje dobil delovno mesto ... Da bi postala kar si želim. Postala pa bi mogoče prevajalka za španščino in angleščino ... Potem pa še čim manj recesije, da bi imeli vsi dosti denarja.
Partner, družina in stanovanje	V prihodnosti si želim imeti punco ... Da bi imela tri pse, tri otroke, moža ali fanta ... Da bi si našla stanovanje.
Vozniško dovoljenje	V prihodnosti si želim imeti vozniško za avto.
Samostojna skrb zase	Da bi lahko delala kar hočem ... Želim si, da bi hodila, da bi sama poskrbela za osebno higieno.
Hobiji	Želim si potovati. Radi bi videl Pariz. Ne kar cel svet ... Želim si delat makete in da bi znal zelo dobro uporabljati računalnik ... Da bi se več tepel, da bi se naučil boksa in da bi se vsak dan peljal v Celje v boksarsko šolo. Da bi bil najboljši bokсар v Sloveniji.

7.4 KOGA ALI KAJ POGREŠAJO V ŽIVLJENJU

V življenju najbolj pogrešajo družinske člane, še posebno, ko so v CIRIUS-u. Takrat pogrešajo tudi svoje hišne ljubljence. Doma pogrešajo zavod, ker jim je dolgčas. Pogrešajo prijatelje iz prejšnje šole in tudi učiteljice. Potem pogrešajo zdravje in večjo samostojnost, da bi več zmogli sami.

7.4.1 Družino in hišne ljubljence

- ✓ Tukaj v zavodu ne pogrešam ničesar. Doma pa pogrešam zavod. Saj si v zavodu zaželim malo staršev in da bi bil doma, a kmalu želim nazaj v zavod.
- ✓ Pogrešam svoje dva psa med tednom, ker za vikende sem skoz z njima. Ker sem navezan nanju in rada sta z mano. Sej ne misli, da sta mi bolj pomembna od mami.
- ✓ Pogrešam svoj dom, ker sem cel teden tukaj in še čez vikend bom ostal ta teden.
- ✓ Pogrešam dva mačka, ki sta umrla, staro mamo, babico in dedija, eno sošolko in vrtec, predvsem prijatelje iz vrtca.
- ✓ Pa kadar je mami v bolnici, pogrešam njo.
- ✓ Najbolj pogrešam Bosno, tam kjer sem prej živel. Pogrešam sorodnike.

7.4.2 Prijatelje

- ✓ Svojo bivšo učiteljico.
- ✓ Eno sošolko in vrtec, predvsem prijatelje iz vrtca.

7.4.3 Zdravje in večja samostojnost

- ✓ Samostojnost. Da bi več zmozel sam, da ne bi tolk uporabljal vozička. Normalno hrano, življenje brez epileptičnih napadov.

7.5 TRENUTNA ŽELJA

V trenutku, ko je potekal intervju, so si želeli, da bi živeli v bližini CIRIUS-a in želeli so si biti doma z družino. Želeli so si iti ven in v trgovino. F.G. je potreboval oddih od terapij, ker je utrujen od njih. P.I. pa je tisti trenutek potrebovala fizioterapijo. Tisti trenutek bi rabili še žival za igranje, žogo, hrano, ker je bil lačen in računalnik.

Bližina družine in dom	Potem, da bi starši živeli bližje, da bi med tednom lahko videl kaj se dogaja doma ... V tem trenutku bi bil najraje doma, ker se mi ne da biti v šoli ... Rabim prijatelje, družino, ker bi se z njimi zabavala.
Bivanje zunaj	Želel bi si iti ven. To mi manjka ... Šla bi ven, v trgovino.
Terapije	Rabil bi oddih od terapij, ker ko končava, moram še enkrat na terapijo ... Ta trenutek rabim fizioterapijo.
Žival, žoga, hrana, računalnik	V tem trenutku rabim žival, da se lahko igram z njo, pogovarjam, potem koš in žogo, pa me ne boš videla cel dan ... Ta trenutek bi rabil sendvič ... Ta trenutek bi bil na računalniku.

7.6 OLAJŠANJE ŽIVLJENJA

Življenje bi jim olajšalo boljše zdravje, da bi lahko sami hodili. Olajšalo bi jim življenje tudi denar, ki ga zbirajo za nov električni voziček, potem, da ne bi bilo šole in da bi večkrat lahko bili na morju ter da bi imeli manj problemov. Nekateri pa so povedali, da jim ne bi nič olajšalo življenja.

Zdravje	Olajšalo bi mi življenje to, da bi lahko hodil in da bi imel močne in zdrave roke ... Olajšalo bi mi življenje, če bi lahko hodila. Ko sem se rodila, sem bila slabša, zdaj sem precej boljša.
Denar za nov voziček	Da bi bilo čim več donacij za nov električni voziček, smo zbrali že 5.000 eurov, rabim še ene 3.000 eurov nujno.
Da ne bi bilo šole	Olajšalo bi mi življenje, če mi ne bi bilo treba hodit v šolo in bi se lahko zaposlil brez šole.
Večkrat na morju in manj problemov	Olajšalo bi mi življenje to, da bi bila večkrat na morju in da bi imel čim manj problemov.

7.7 POTREBA ZA VEČJO SAMOSTOJNOST

Da bi lahko bili bolj samostojno v življenju so povedali, da potrebujejo zaupanje od drugih, da lahko sami kaj naredijo. Želijo si sami iti na sprehod, v trgovino, v bar na pijačo. Želijo si tudi večjo potrpežljivost od drugih. Za večjo samostojnost bi potrebovali boljši električni voziček, zdrave noge, da bi lahko sami potovali. Nekateri pa se niso vedeli kaj bi potrebovali za večjo samostojnost ali pa se počutijo že dovolj samostojne.

Zaupanje, da lahko sam/a	Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil dovoljenje od vzgojiteljic in več ali manj od staršev, da grem lahko ven na sprehod, na kakšno pijačo in v trgovino ... Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil to, da bi mi drugi dali mir, ne da mi na vsakem koraku težijo. Na primer moraš biti naspan, da greš lahko čez cesto ... Da bi bil bolj samostojen rabim mir, da mi ne težijo ves čas, potem naravo ... Da bi lahko bila bolj samostojna bi rada sama plavala, delala stoji, delala kar bi hotela ... Pa tudi za krajše razdalje rabim zaupanje staršev ... Da bi bila bolj samostojna potrebujem večjo potrpežljivost.
Električni voziček	Rabim električni voziček za na daljše razdalje.
Zdrave noge	To da bi hodila. Sicer pa imam voz in zdrave roke in naredim lahko vse, če bi imela zdrave noge, bi bila še bolj samostojna.
Potovanje	Da bi imel več pravic, da bi šel lahko v drugo državo.

7.8 POSEBNOST MLADOSTNIKA

Na koncu intervjuja pa sem jih vprašala še po tem kaj menijo, da je njihova posebnost oz. s čim bi oni sami sebe pohvalili. Našteli so mi razne športne dejavnosti, pohvalili so se, da blestijo v šoli pri predmetu angleščina, da razumejo druge ljudi, da jim znajo prisluhniti v težavah. Pohvalili so se tudi s svojimi hobiji, da jih znajo dobro upravljati in da imajo smisel za humor.

Šport	To da hitro tečem in zmagujem na tekmovanjih in tudi državnih. Imam že šest medalj. Tudi plavam dobro ... Potem šport, ker mi gre tako dobro ... Moja posebnost sta nogomet in košarka.
Šola	Da znam zelo, zelo, zelo ... dobro angleščino, ker vam znam vse povedat, sigurno ... Dobra sem v šoli.
Razumevanje drugih ljudi	Vzgojiteljice mi govorijo, da sem pri puncih zelo priljubljen, ker se znajdem v njihovi družbi, jih znam potolažiti in jih razumem ter poslušam ... Da sem odprt človek, dobro razumem druge ljudi, ko imajo kakšne težave.
Hobiji	Vem tudi veliko o računalnikih, izdelujem dobre makete za moje stanje. Imam dobro logiko in sem dober v igrich ... Dobro rišem, dobro tipkam na mobitelu in rišem na računalniku.
Smisel za humor	To da imam smisel za humor.

2.7 RAZPRAVA

Na začetku svoje razprave moram najprej povedati, da so gibalno ovirani mladostniki v interesih in željah ne razlikujejo od drugih vrstnikov. Razpravo bom pisala po vrstnem redu tem. Na začetku sem gibalno ovirane mladostnike spraševala o splošnih stvareh, kajti zanimalo me je, kaj mi bodo sami povedali o sebi. Povedali so mi kje so doma, kam hodijo v šolo, koliko so stari in kakšne interese imajo. Nekateri so bili bolj redkobesedni in niso želeli veliko povedati in so povedali samo ime, priimek in starost, medtem ko jih je večina povedala še veliko drugih stvari kot so kaj imajo radi, kaj radi počnejo in sicer navajajo, da se radi ukvarjajo s športom, predvsem z nogometom, košarko, hokejem na vozičkih in šport spremljajo tudi po televiziji. Dva mladostnika imata rada angleščino. Dve puncici radi pomagata drugim. Potem navajajo še, da se radi družijo in spoznavajo nove prijatelje. En fant pove, da ima rad glasbo in vse kar je povezano z vesoljem. Večina intervjuvancev me je že poznala in zato niso imeli težav s pogovorom z mano in zato je pogovor med nami potekal bolj domače. Iz opisov sem izvedela, da so stari 12, 14 in 15 let. Zajela sem zadnjo triado devetletne osnovne šole. V teh letih pa so mladostniki stopili tudi v zgodnjo adolescenco. Tacol (2007) pravi, da je to predvsem čas sprememb, saj se v razmeroma kratkem času zelo hitro vse spreminja; telo, pogled na svet, odnos do sebe, staršev in prijateljev. Pogosto se spreminjajo razpoloženja - od kipečega veselja do otožnosti, od navdušenja do jeze in užaljenosti, čeprav včasih sploh ne vedo zakaj. Spremembe se dogajajo na telesnem področju (telesno dozorevanje) in na duševnem področju (čustveno, socialno, spoznavno, moralno dozorevanje). V tem času pa mladostniki že težijo k čim bolj samostojnemu in neodvisnemu načinu življenja.

Napret (1998: 202) pravi, da kot posamezniki sami po sebi doživljamo sebe kot celoto, ki jo upravljajo lastni procesi. Ko pa vzpostavimo stik s svetom okoli sebe, da bi vplivali na dogodke in izpolnili svoje načrte oz. da bi na tak način izpolnili svoje potrebe, občutimo, da smo del večje celote. Takrat namreč zaznavamo, da smo odvisni drug od drugih, in da je tudi od možnosti in nezmožnosti drugih odvisno, katere naše načrte se da uresničiti in katere ne. Dejstvo, da smo celota, ki je del večje celote, je torej temeljna danost našega obstoja. Ta dvojnost ustvarja potrebo po avtonomiji in povezanosti z drugimi, pri čemer lahko trdimo, da je potreba po avtonomiji izraz naše celosti, potreba po povezanosti pa priča, da smo del nečesa.

Zanimalo me je tudi kako poteka njihov vsakdanji dan, kako poteka njihova dnevna rutina. Giddens je imel rutine kot pričakovane obrazce vsakdanjega življenja za enega ključnih dejavnikov občutij ontološke varnosti. Praktična zavest o vsakdanjih konvencijah in vsakodnevne rutine, ki se v njih reproducirajo, pomagajo odpraviti občutja zmedenosti in strahu, ne le zaradi elementa stabilnosti, ki ga vsebujejo, temveč predvsem zaradi konstitutivne vloge pri organiziranju okolja v odnosu do eksistencialnih vprašanj (časa, prostora, kontinuitete, identitete). Rutine hkrati gradijo in oblikujejo realnost in so tudi odgovor nanjo (Flaker, et al. 2008: 193–194).

V tem delu se pokaže razlika med mladostniki, ki so v interni obliki usposabljanja in med mladostniki, ki so na dnevni obliki usposabljanja. Zjutraj pridejo z organiziranim prevozom mladostniki na dnevni obliki usposabljanja v CIRIUS in se s pomočjo svojih spremljevalcev odpravijo k zajtrku. Mladostniki na interni obliki usposabljanja pa se zbudijo, uredijo in odidejo na zajtrk v jedilnico. Sledi pouk. Nekateri začenjajo že ob 7.30, nekateri pa malo kasneje, odvisno od urnika, ki ga ima posamezni razred. Koliko časa traja pouk pa je tudi odvisno od posameznega razreda. Ponavadi traja do 13.00. Med poukom jim pomagajo spremljevalci in učiteljica. Po pouku imajo kosilu, kjer jim poleg spremljevalcev pomagajo še njihove soc. pedagoginje. Po kosilu je čas za učenje in domačo nalogo, katero jim pomagajo narediti soc. pedagoginje in spremljevalci. Če nimajo domače naloge, so prosti. V tem času so razdeljeni v štiri dnevne sobe, kjer delajo nalogo. Vsak spada k eni skupini in vzgojiteljici oziroma socialni pedagoginji. Ves čas dneva so jim na voljo negovalke, medicinske sestre, zdravnica ... V času učenja imajo tudi razne terapije kot so fizioterapija, hipnoterapija, delovna terapija, logopedija, psiholog, soc. delavka. Terapije imajo razporejene čez cel teden in sicer glede na to koliko jo potrebujejo in kaj potrebuje vsak mladostnik posebej. Ko nimajo dejavnosti in učnih ur popoldne, so prosti. Takrat se mladostniki družijo, pogovarjajo, so na internetu ...

Popoldne po učnih urah imajo tudi različne dejavnosti kot so športne aktivnosti, izbirne predmete, računalništvo, verouk, pevske vaje ... Zavedati se moramo, da so dejavnosti pogosto ponujene brez predhodnega preverjanja ali si mladostniki te sploh želijo. Enako bi lahko zapisali tudi za izbirne predmete v zadnji triadi devetletne OŠ. Socialna delavka OŠ v CIRIUS-u mi je povedala, da je šola zakonsko dolžna ponuditi državljansko vzgojo z etiko in etiko. Ostale vsebine se najpogosteje ponujajo glede na možnosti, usposobljenost in pripravljenost posameznih učiteljev, nosilcev dejavnosti in ne toliko po interesu in željah otrok/ mladostnikov. V primeru, da je šola le uspela ponuditi dejavnost, ki je za učenca zanimiva, se pogosto »zatakne« pri normativu. Da se izbirni predmet lahko izvaja (je

financiran s strani MŠŠ), se mora zanj odločiti vsaj 6 učencev – polovica od predpisanega normativa v oddelku. Vsi oddelki tretje triade so manjši od števila 12 (povprečje je 5,25). Spričo tega, bi se morali vsi učenci v oddelku odločiti za isti izbirni predmet. Poleg omejitev v ponudbi je vsekakor prisotna tudi omejitev v prostoru. Dejavnosti se odvijajo v instituciji z istimi udeleženci, kjer mladostniki že tako preživijo ves teden.

Sledi odhod domov z organiziranim prevozom. Takrat je v zavodu živahno, ker se ti mladostniki napravljajo in odhajajo na kombi v spremstvu spremljevalcev ali vzgojiteljev/ic. Kombiji jih odpeljejo domov. Doma naredijo preostalo domačo nalogo, igrajo računalniške igrice, gledajo televizijo, kaj preberejo. Zvečer povečerjajo, se uredijo in odidejo spat. Tisti mladostniki, ki ostanejo v zavodu, tisti čas, ko ostali, ki odhajajo, ostanejo v dnevnih sobah in se družijo s prijatelji, se pogovarjajo, poslušajo glasbo. Takrat je čas tudi za sadno malico. V tem času imajo potem tudi vzgojiteljice pavzo in sočisto prosti. Ko pridejo vzgojiteljice iz malice, se igrajo družabne igre, vislice. Kmalu je večerja, sledi urejanje samega sebe in odhod v svoje sobe in spanje. Skratka za mladostnike je po mojem mnenju zelo dobro poskrbljeno na vsakem koraku in tudi če jim kaj manjka lahko to dobijo.

Flaker s sodelavci (2008: 199) pove, da so dogodki dneva razdeljeni na časovne enote in posamezni rituali, ki so vključeni v rutine, se odvijajo glede na časovne intervale, potrebne za pokrivanje aktivnosti (določen čas za prehrano, pouk, domačo nalogo, terapije, druženje ...).

Pogovarjali smo se tudi o tem ali imajo možnost, da si sami organizirajo dan ali pa to namesto njih storijo drugi. Večina jih pove, da si dan organizirajo tako, da si zamislijo kako bo vse potekalo že en dan prej. Čas obrokov, pouka, terapij, učnih ur je že postavljen in to težko spreminjajo sami. Če jim kakšna terapija na urniku ne odgovarja jo izpustijo ali odpovejo. Sicer si pa dan lahko organizirajo lahko najbolj samostojno tisti mladostniki, ki ostanejo v zavodu, in sicer po 15.30, ko je konec učnih ur, kajti prej je na urniku pouk, učne ure, terapije in razne dejavnosti, za katere ima vsak mladostnik narejen urnik, ki jim ga organizirajo drugi. Tisti, ki odhajajo domov pa si tudi lahko doma organizirajo še preostali dan. Izrazili so tudi želje glede organiziranja dneva. Bi si želeli, da ne bi bili tako prenatrpani urniki za terapije, ker si potem težko najdejo čas za druženje in večkrat bi radi odločali o tem kdaj imajo kakšno terapijo in katero. Radi bi imeli več časa za druženje. En fant je izrazil željo, da bi bil rad več zunaj in da bi šel v bližnji hrib na sprehod, kajti še posebno pozimi so skoraj ves čas notri. Drugi fant pa bi rad spremenil urnik.

Flaker (2008: 225) pravi, da je čas uporabnikov pogosto organiziran glede na čas služb, ki jih uporablja. Zato od uporabnikov večkrat slišimo, da se ne morejo udeležiti npr. izleta, ker

imajo obisk pri zdravniku. Pomanjkanje delovnega ritma in urnika še dodatno doprinese k brezčasnosti življenja uporabnikov in nezmožnost načrtovanja časa za dejavnosti prostega časa.

Vsak otrok in mladostnik, invaliden ali ne, se mora obvezno izobraževati. To pomeni, da ga morajo sprejeti v običajno šolo (z dodatno pedagoško in zdravstveno pomočjo ali brez nje), ali v specializirano izobraževalno ustanovo, ali pa se izobražuje na daljavo (Restoux 2010: 199).

Mladostniki so bili v CIRIUS usmerjeni preko komisije za usmerjanje. V CIRIUS-u imajo prilagojene šolske predmete njihovim osebnim potrebam in tako se lažje učijo in razumejo snov. V šoli imajo prilagojen pouk vsakemu posamezniku in sicer vsak ima napisan individualen program v roku enega meseca ob vstopu v CIRIUS. Ker se nekateri težje učijo imajo pouk v nivojih: nižji in osnovni. V javnih šolah jim tega ne morejo omogočiti. Socialna delavka na OŠ CIRIUS pravi, da šola pri teh mladostnikih ne sme biti glavna dejavnost, da jim ne sme vzeti vsega prostega časa. Pomembno je, da imajo čas tudi za druge stvari, ki so jim ljube. Organizirajo jim razne dejavnosti, športne dneve ... Omogočajo jim druženje z vrstniki s podobno gibalno oviranostjo in nadaljnjo šolanje v srednji šoli. Zelo veliko jim pomeni druženje z vrstniki in zato se v šoli počutijo dobro.

Zaradi prilagojenega pouka jih večina lahko spremlja pouk brez težav in razumejo snov. Če pa kaj ne razumejo prosijo, da jim še enkrat razložijo snov in da če ne uspejo kaj napisati, prosijo, da jih počakajo, da dokončajo. Če težko sledijo pouku je to zato, ker učitelj prehitro govori in ali ker slabo slišijo.

Pri opredelitvi, katerih predmetih blestijo, so mi našli skoraj vse predmete v šoli in so različni od vsakega posameznika. Največkrat so omenili športno vzgojo, naravoslovje in glasbo. Pri predmetih, kateri jim delajo težave, pa so bili enotni, da sta to na prvem mestu angleščina in na drugem mestu matematika.

Pri šolskih obveznostih jim največkrat pomagajo zaposleni v CIRIUS-u: na prvem mestu spremljevalec, učiteljica in vzgojiteljica oz. socialna pedagoginja. Skratka tisti, ki so največ prisotni v času pouka in kasneje na učnih urah. Malo manj pa jim pri tem priskočijo na pomoč še družinski člani, sošolci in prijatelji, nekateri pa si pri tem pomagajo kar sami in ne prosijo za pomoč drugih. Družinske člane omenjata dve dekleti, ki sta na dnevni obliki usposabljanja iz tega sklepam, da tisti, ki popoldne odhajajo domov, da jim doma pri šolskih obveznostih pomagajo še družinski člani, kajti tisti, ki čez teden ostajajo v zavodu, te možnosti nimajo. Pomoč pa potrebujejo predvsem pri tem, da jim še enkrat razlagajo snov in da se skupaj z

njimi učijo. Nekateri pa rabijo pomoč pri držanju instrumentov. Tu mislijo predvsem na šestilo in geotrikotnik, ker sami tega ne zmorejo. Pomoč potrebujejo tudi pri pisanju domače naloge, ker ne morejo sami držati svinčnika ali ker so premajhni prostorčki, da bi vanje lahko sami pisali, pa pri lepljenju listov v zvezek.

Na prvem mestu si v šoli želijo več športnih aktivnosti kot so športni dnevi, športna vzgoja. Kot vsi mladostniki, ki hodijo v šolo si tudi oni želijo več prostih ur in manj pouka. Želeli pa bi si tudi več naravoslovnih dni, računalništva, zgodovine, geografije in glasbe. Eni punči pa je vsega ravno prav in si ne bi želela ničesar več v šoli. Športni dnevi in naravoslovni dnevi jim pomenijo to, da se na take dni odpravijo na primer kam na izlet ali na kakšno tekmovanje z drugo šolo in tam se družijo z vrstniki in so nekje drugje kot v zavodu ali šoli. Ti dnevi jim prekinajo dnevno rutino in jim popestrijo dan.

V šoli si želijo, da bi bili nekateri sošolci in učitelji drugačni in da bi se učitelji kdaj pa kdaj postavili v njihovo kožo. Ena punca pa je izrazila željo, da si želi, da bi bile večje skupine, da bi bili večji razredi, ker bi imeli tako več družbe na razpolago in meni tudi, da je preveč fantov in premalo punc. Socialna delavka na OŠ CIRIUS mi je povedala, da imajo fantje po navadi večje učne težave v šoli kot dekleta in so zato v večjem številu usmerjeni v CIRIUS kot pa v šole v njihovem kraju. Manjše skupine pa so zato, da lažje delajo in da imajo lahko prilagojen pouk vsakemu posamezniku posebej. Pogrešajo družbo vrstnikov, skupinice razredov pa morajo biti majhne zaradi organizacije dela. Moji sogovorniki so bili otroci, ki so v puberteti, odraščajo in se osamosvajajo, dogajajo se prve ljubezni in za razliko od ostalih, ki niso gibalno ovirani, imajo ti mladostniki več ovir/težav tudi pri navezovanju stikov izven zavoda, pri čemer so prikrajšani za običajne vrstniško druženje v okolju, saj potrebujejo za vsak izhod dovoljenje. Ocenjujejo, da bi del tega problema rešili tako, da bi bilo več družbe v zavodu.

Vsaka institucija služi namenu, ki izhaja iz potreb posameznika ali skupine, zato je vsakdo, hote ali nehote, vključen institucionalni sistem in je s tem nosilec določene družbene vloge (Napret (1998: 206).

V ustanovah, kjer ljudje živijo, je možnost izbire omejena, zato tudi še toliko bolj pomembna. Možnost izbire v instituciji ni samodejna, temveč je v korelaciji z značilnostmi posameznika (osebnih okoliščin, statusa, bolezni) in institucionalnega sistema (način, organizacija dela osebja), v katerem biva (Flaker, et al. 2008: 314).

Zanimalo me je kaj jim zavod omogoča in kaj ne. Mladostniki pravijo, da se bolje počutijo v zavodu kot doma, kajti v zavodu jim ni dolgčas, tam imajo prijatelje in družbo, s katero se zabavajo in vedno kaj počnejo skupaj in tako jim dan hitro mine. Doma pa jim je dolgčas in imajo na voljo le televizijo in internet. Zavod jim omogoča tudi razne terapije. To so fizioterapija, delovna terapija, hipnoterapija, razgibavanje s plavanjem. Omogoča jim tudi šolanje in nadaljnje šolanje v srednji šoli. Poskrbijo, da se večina vpiše na srednjo šolo ali pri njih ali na kakšno drugo srednjo šolo. Nudijo jim tudi zdravstveno oskrbo. Osebnega zdravnika imajo na voljo v samem zavodu in tako imajo vse združeno na enem kraju. Ponuja jim možnost za večjo samostojnost, da se samostojno odpeljejo v slaščičarno, da se sami prosto vozijo z električnim vozičkom, spodbujajo jih k mišljenju kako bi lahko sam/a, naučijo se v čim večji meri poskrbeti za svojo osebno higieno in urejanje sebe. Na voljo so jim vsi dnevni obroki hrane. Omogoča jim tudi to, da prespijo v zavodu, če so predaleč od doma, ker v zavodu bivajo mladostniki iz vse Slovenije. Tisti, ki so na dnevni obliki usposabljanja lahko tudi prespijo, če imajo za to posebne razloge. Povedali so, da jim zavod ne omogoča samostojnega bivanja zunaj in sicer povedo, da so večino časa notri, še posebej, če je slabo vreme, a oni menijo, da to ne bi smelo biti ovira. Neprestano jih sprašujejo, kje so in kaj bodo počeli tam, želijo biti zunaj ne da bi jih nadzorovali, kajti doma imajo možnost biti zunaj brez nadzora. Radi bi sami hodili ven in brez spremstva na kombi, ko se odpravljajo domov. Poleg tega pa bi si želeli še gledati televizijo do poznih ur, a tega ne smejo, ker gredo vsi ob isti uri v posteljo. Primanjkuje jim prostega časa in možnosti stikov s starimi prijatelji. Radi bi si sami izbirali terapije, kdaj in katera terapija bi bila na urniku. En fant pa je zadovoljen z zavodom.

Avtorja Brandon (1992) pravita, da organizacija pri svojem delu upošteva pet prvin, ki enakovredno veljajo za osebe in stanovalce. Bile naj bi kompas za določanje prave smeri. Vendar se stvar vedno znova zapleta, ker so si pogosto v konfliktu.

Pet prvin (prav tam):

- Večanje izbire: Velik del storitev pomeni množitev varovančevih možnosti. Stanovalci so večinoma ljudje, ki so imeli v življenju zelo malo možnosti. Potrebujejo vzpodbudo in veliko podpore, da bi lahko razvili boljši občutek za obvladovanje svojega življenja. Vsakodnevna organizacija življenja mora biti vse bolj pod nadzorom stanovalca. Vedno bolj se mora čutiti zmožnega obvladati svoj dan – od trenutka, ko zjutraj vstane, do večera, ko gre spat, in pri vsem tem, kar se dogaja vmes. Pritisk ustanove, kjerkoli ga je moč zaznati, mora biti kar najbolj zmanjšan. Navadno ne pomagamo ljudem razširiti možnosti izbiranja tako, da jim jih zožujemo.

- Razvijanje udeležbe: To dejansko pomeni biti vključen pri vodenju in načrtovanju organizacije, kakor tudi prevzemati pomembnejše vloge v družbi nasploh. Stanovalci morajo najti načine, kako sodelovati v lokalni skupnosti, ne le znotraj organizirane oskrbe. Mestu ali vasi, kjer živijo, lahko nudijo cenjen prispevek, tako kot drugi, ki niso prizadeti, vedno bolj prepoznavajo kot enakovredne krajane, katerih prispevek je lahko dragocen na področju športa, dela, prostovoljnih dejavnosti ...
- Poglobljanje odnosov: To je bolj vprašanje kvalitete kot kvantitete. Večina nas pozna občutek osamljenosti, še celo bolj, če smo v množici. Večina prizadetih ima le nekaj prijateljev ali pa nobenega in jim preostanejo večinoma le odnosi s sorodniki ali pa z ljudmi, ki so plačani za to. Pomembno je, da se vključujemo v življenje drug drugega in najdemo skupno človečnost.
- Individualizacija razvoja: Pri stanovalcih je pomembno razvijati zmožnost živeti polnejše življenje – osebni razvoj. Imeti morajo priložnost izraziti svojo enkratno individualnost. Upanje je osnovno gonilo osebnega razvoja. Rabimo ljudi, ki nam bodo zaupali. Ves čas se moramo upirati skupinskemu pritisku prilagajanja. Vsakokrat, ko pristanemo na najmanjši kompromis, izgubimo delček osebne izvirnosti. Ko naredimo tisoč takih kompromisov, gotovo v celoti izgubimo osebnost stanovalca.
- Stopnjevanje druženja: Po tradiciji – zaradi kongregacijske narave služb – se ljudi zbira v zavodske in bolnišnične črede, in pogosto imajo največ odnosov s sorodniki in prijatelji, ki so tudi prizadeti. Prizadeti se morajo družiti dosti bolj na široko. Ljudje potrebujejo priložnost, da v skupnosti srečajo ljudi, ki so bili doslej izključeni; da se naučijo pogovarjati z njimi; da zvedo kaj o njihovem življenju; da cenijo njihovo nadarjenost.

Mladostniki si želijo, da bi njihov dan v zavodu potekal tako, da bi bilo manj šolskih obveznosti kot so pouk, učne ure in domače naloge. Želijo pa si več prostega časa za različne dejavnosti kot so poslušanje glasbe, druženje, zabava, gledanje televizije, druženje z otroci iz drugih šol, več športnih dejavnosti, sprehod v okolici CIRIUS-a. Želijo si tudi, da bi lahko zjutraj dlje časa spali, a se morajo zbuditi, da se uredijo in pripravijo do zajtrka, da ga ne zamudijo. Radi bi izpustili tudi terapije, še posebno fizioterapijo.

Gledano z vidika ljudi, ki imajo etiketo in vlogo bolnika, se dejavnosti, ki jih imamo za prostočasne in imajo svoj lasten namen, zlahka preobrazijo v terapevtske dejavnosti (Flaker, et al. 2008: 223).

Paradokсно imajo ljudje, ki potrebujejo organizirano pomoč in podporo, čeprav večinoma niso zaposleni, malo prostega časa. Deloma jim primanjkuje denarja, včasih družbe, a tudi dejansko časa. Najbolj se to vidi v institucijah, kjer je čas varovancev na voljo osebjem, pa tudi drugače sta odvisnost in čakanje zelo povezana. Ždenje, čakanje na koga požrejo prosti čas (prav tam, 224).

Povedo, da so premalo zunaj zavoda in da so lahko tudi cel teden notri od ponedeljka, ko pridejo v šolo in do petka, ko odidejo domov. Pravijo, da je premalo samostojnosti, ker ne smejo iti kamor želijo in ves čas jih nekdo nadzoruje. Povedo, da je premalo druženja s prijatelji, športnih aktivnosti, zabav, hrane za tiste, ki imajo posebno dieto ali česa ne marajo. P.F. pove, da je premalo sošolk in preveč sošolcev, premalo zabav za rojstne dni.

Neodvisno življenje je lahko v določenih okoliščinah tvegano, saj je treba narediti korak v prazno, negotovost. Če je v institucionalnih okvirih posameznikovo življenje zaščiteno, varovano in oskrbovano na način rutinskih praks, pa neodvisno življenje že po definiciji ne more biti predvidljivo, še manj se ga da nadzorovati (prav tam, 351).

Na vprašanje kaj počnejo v zavodu, smo mi povedali, da v sklopu zavoda obiskujejo osnovno šolo, imajo različne dejavnosti kot so računalništvo, plavanje in cel oddelek ima zabavo ali kakšno dejavnost na trenutni letni čas. Sicer pa se tudi vozijo z vozički sem in tja po zavodu, rišejo, gledajo televizijo, kuhamo...Hodijo na fizioterapijo in delovno terapijo. Veliko pa se družijo s prijatelji in pogovarjajo.

Za mreže uporabnikov je značilno, da so po navadi majhne in omejene na ozek krog ljudi, zlasti družinskih članov in redkih prijateljev, ostali stiki pa so razmeroma nepomembni. Življenje v ustanovi tudi te stike zmanjša na najmanjšo mero (prav tam, 262).

Najpomembnejši ljudje v življenju mladostnikov so člani družine (oče, mama, bratje in sestre), sledijo jim prijatelji in nato ostali sorodniki. Pomembni pa so jim tudi zaposleni v CIRIUS-u (negovalke, spremljevalci, vzgojiteljice).

Prav tako je, če kaj potrebujejo, se najprej obrnejo na družinske člane ali na zaposlene v CIRIUS-u, odvisno je kdo jim je tisti trenutek bližje in bolj v pomoč. Pomagajo pa jim tudi prijatelji. Povedali so, da potrebujejo pomoč največkrat pri šolskih obveznostih kot je domača naloga, ponovno razlaganje snovi, pomoč pri učenju itd. Pa pomoč potrebujejo pri zdravstveni oskrbi in negi, da če jih kaj boli, da se razgibajo in pri urejanju samih sebe. Če si kaj zaželi ali kaj potrebujejo jim uresničijo želje predvsem doma tako, da jim posodijo denar ali ustrezajo s tistim za kar prosijo. Pomagajo pa jim tudi s tolažbo in spodbujanjem.

V odraščanju postanejo vrstniki zelo pomembni. Veliko časa prebijejo skupaj, v šoli in izven nje, zanimajo jih iste stvari. Kar počnejo skupaj, je zabavno, pogosto občutijo podobne želje po svobodi in samostojnosti. In prav tako niso gibalno ovirani mladostniki nič drugačni. Kaj jim pomeni prijateljstvo? Povedali so, da jim je pomembno, da jih prijatelj razume in da jim je pomembno, da je prijatelj vzajemen do njih, da če on da njemu nekaj, da on njemu vrača na enak način, da si vzajemno pomagata. Važno je tudi zaupanje, da ne laže in ne žali njega in drugih okoli njega. Če sta prijatelja pa je seveda bistvo, da se veliko družita in veliko časa preživita skupaj.

S prijatelji preživljajo prosti čas na zelo različne načine, največ časa se s prijatelji pogovarjajo in družijo. Odločijo se tudi za to, da gredo v kino, da gredo ven brez vzgojiteljic v slaščičarno, na sprehod, igrajo nogomet. S prijatelji skupaj so na računalniku in igrajo računalniške igrice, igrajo pa se tudi družabne igre. Zelo radi poslušajo glasbo, rišejo, se vozijo z vozički po zavodu in radi igrajo bočo in ostale športe.

Štirje povedo, da imajo veliko prijateljev tako v CIRIUS-u kot doma. F.B. pove, da ima v domačem kraj veliko prijateljev, v CIRIUS-u pa malo. Ostali pa povedo, da imajo malo ali enega samega prijatelja.

Stike vzdržujejo zlasti z družinskimi člani, z ostalimi uporabniki in osebjem organizacij, ki skrbijo zanje. Ostali stiki so bolj površinski in po navadi ne pomenijo globokih prijateljstev (prav tam, 262).

Uporabniki so pogosto v zelo odvisnostnem razmerju s svojimi bližnjimi. Družina je lahko vitalna opora in spodbuja posameznika, da vztraja pri doseganju dolgoročnih ciljev, lahko pa je nepremagljiva ovira, ki onemogoča posamezniku, da bi se postavil na lastne noge. Starši pogosto ne verjamejo, da bi lahko njihovi otroci samostojno živeli. Krepitev moči uporabnika je pomembna, kjer je pomoč svojcev preveč ustrezljiva. Vendar se zdi, da včasih tudi od svojcev zahtevamo preveč. Bili naj bi občutljivi, ravno prav ustrezljivi, nepokroviteljski in dolgotrajno prenašali čustvena in fizična bremena, ki jih včasih najbolj izurjeni pomočniki težko. Ne glede na to, ali je razmerje dobronamerno ali ne, je treba bližnje razbremeniti (prav tam, 347–349).

Družina jim pomaga in jih spodbuja pri šolskih obveznostih. Spodbujajo jih pri športu. Pomagajo jim pri vsakdanjih stvareh kot so ta, da jim posodijo denar, jim pomagajo vstati, zavežejo vezalke in se jim pomagajo obleči. Nudijo jim tudi tolažbo ob hudih trenutkih.

Čačinovič Vogrinčič (2006) pravi, da šola potrebuje sodelovanje s starši na dveh ravneh. Na prvi nagovarja starše za sodelovanje pri delu šole, kjer potrebuje njihovo ustvarjalnost, njihovo povezanost v skupnost, katere del je šola, včasih njihovo materialno pomoč, njihov delež v načrtovanih akcijah, vseskozi pa nenehen ustvarjalni pogovor. Na drugi ravni šola potrebuje sodelovanje staršev tam, kjer učenec potrebuje pomoč. Misli na vse tiste situacijske stiske, ko otrok ne more uspešno delati, ko učitelj ne more več zagotoviti otroku spodbudnega okolja, ko starši sami ne znajo več ali ne morejo pomagati.

Ljudje se z različnimi dejavnostmi ukvarjajo na različne načine in z različno stopnjo zavzetosti. Lahko samo pasivno (prek radija, televizije, interneta) spremljajo, lahko hodijo na prireditve (kino, gledališče). Lahko se osebno poglobijo na ravni hobija, lahko dosežejo tudi raven profesionalnosti ali blizu tega (Flaker, et al. 2008: 217–218).

Samostojno preživljanje prostega časa je podobno kot tisto preživljanje prostega časa s prijatelji. Radi se pogovarjajo in družijo in so zunaj na svežem zraku, na sprehodu. Igrajo razne igrice, tako računalniške kot družabne, gledajo televizijo, poslušajo glasbo in se z vozički vozijo po zavodu sem in tja. Vzamejo si čas tudi za svoje hobije. Imajo različne hobije: razni športi (dvoransko balinanje, nogomet, košarka, hokej na vozičku ...), glasba in igranje na instrumente, gledanje televizije in računalništvo, skrb za živali, ročna ustvarjanja (modeliranje, barvanje).

Želijo si, da bi lahko v svoj prosti čas vključili več športnih aktivnosti in gibanja, da bi bili lahko več časa v telovadnici, kjer bi lahko igrali nogomet in košarko. Želijo si, da bi lahko šli brez dovoljenja ven, da bi šli v kavarno, trgovino, prespat k punc, v slaščičarno. Da bi lahko več ročno ustvarjali. Uporabniki navajajo paleto aktivnosti, ki jih lahko razdelimo na pasivne in tiste, ki od njih zahtevajo več truda, spretnosti in znanja (prav tam, 222). Želijo si, da bi imeli več možnosti za tiste aktivne dejavnosti, kajti pravijo, da jim teh primanjkuje.

Mladostniki imajo urejeno prehrano tako doma kot tudi v CIRIUS-u. Povedali so, da jedo tako v CIRIUS-u kot tudi doma. Razlika je le v tem, da nekateri jedo več obrokov v CIRIUS-u in manj doma in obratno. Tisti, ki so na dnevni obliki usposabljanja jedo popoldanske obroke po kosilu doma. Tisti na interni obliki usposabljanja pa med tednom jedo vse obroke v CIRIUS-u, med vikendom pa doma. Ker imajo urejeno prehrano jim ni treba skrbeti za to, kaj bodo jedli in kdaj, ker jim to vse organizirajo drugi. Tako, da se nekateri ne zavedajo, da prehranjevanje zajema vrsto opravil, nakupovanje hrane, skrb za založenost gospodinjstva, shranjevanje živil, kuhanje in priprava hrane, pomivanje in pospravljanje posode (prav tam, 211).

Ker imajo prehrano organizirano, imajo pri tem manj možnosti izbire. Pri samostojnem izbiranju hrane jih je večina povedala, da ne morejo sami izbirati ali odločati o tem kaj bodo jedli. Nekateri izbire sploh nimajo, ker jim niti doma ne dajo te možnosti. Drugi pa imajo vsaj to možnost, da lahko doma povedo kaj bi radi jedli. V CIRIUS-u te možnosti nimajo, ker je hrana za vse enaka. Ko jedo, večina lahko jedo sami in ne rabijo pri tem pomoči. Medtem ko P.J. rabi pri tem pomoč s strani spremljevalca v CIRIUS-u in doma s strani mame ali sestre.

Na podlagi tega, da nimajo možnosti izbire hrane si želijo, da bi imeli možnost izbirati kaj bodo jedli in sicer so nekateri povedali kaj bi večkrat dodali svojemu jedilniku: lazanja, pica, špageti, zelje, sadje, puding, indijančke, krompir ... Trem fantom pa je v redu, če jim drugi pripravijo hrano in nimajo nobene želje, da bi si sami izbirali hrano.

Pomoč pri osebni higieni smo poimenovali za skupino opravil, ki jih bodisi svojci, bodisi oskrbovalci opravijo, ko osebi pomagajo pri oblačenju, slačenju, umivanju, menjava plenice, mazanje s kremo, masiranje hrbta, nog in rok in drugo (prav tam, 210). Koliko pomoči rabi določen gibalno oviran otrok je odvisno do stopnje gibalne oviranosti. Nekateri potrebujejo pomoč s strani negovalk, spremljevalcev, staršev pri umivanju in urejanju samega sebe. Nekateri pa ne rabijo pomoči in se sami uredijo. P.J. pa pravi, da se odkar je v CIRIUS-u lahko uredi sama, ker prej, ko še ni obiskovala CIRIUS-a so ji pri tem morali pomagati starši. Pravi, da se je veliko naučila, kar prej ni znala sama.

Rutiniziranost opravil ponuja predvidljivost in jasen okvir, zato sta pomembna jasen okvir in stalnost (prav tam, 210). Zato polovica intervjuvancev nima želja glede urejanja samega sebe, kajti pravijo, da so zadovoljni s tem kako jih drugi uredijo oz. kako jim drugi pri tem pomagajo in da tudi sami odločajo o tem in so zato zadovoljni. Nekateri bi pa radi odločali o tem kdaj se bodo tuširali in ne da jim o tem nekdo ukazuje. Želijo si tudi, da bi lahko več stvari naredili sami ali pa da bi se čisto samostojno uredili, brez pomoči.

Uporabniki imajo potrebo, da skrbijo in poskrbijo zase. Skrb zase je treba spodbujati in negovati ali pa biti pri tem v oporo. Oskrbovalci pogosto nimajo volje in potrpljenja, da bi jih motivirali. Skrb zase je (in za druge) je temelj (ali eden izmed), da nas drugi vidijo kot avtonomne posameznike (prav tam, 365–367).

Potreba ali osnovna potreba je občutje pomanjkanja nečesa, kar je povezano z ohranjanjem življenja oziroma obstoja. Takšne so potreba po vodi, hrani, spanju, ustreznem okolju itn. Če naj preživijo, ljudje preprosto morajo zadovoljiti svoje potrebe. Torej je potreba v primerjavi z željo nekaj osnovnega, nekaj, kar je prisotno vse od začetka življenja (Milivojević, Z. 2010).

Njihove potrebe so enake potrebam »zdravih« vrstnikov, zaradi oviranosti pa imajo še dodatne »posebne« potrebe. Moten gibalni razvoj ima za posledico upočasnen oziroma moten celostni razvoj otroka. Primarnim težavam na motoričnem področju, ki so posledica njihovih okvar in obolenj, se lahko pridružijo učne in druge težave. Področja, na katerih se pojavljajo težave so: vidna in slušna percepcija, motorika (groba, fina), orientacija (telo, prostor, list, čas, smer), govor (artikulacija, besedni zaklad, pojmi, razumevanje), spomin, pozornost, koncentracija, motivacija ter vztrajnost, motnje v čustvenem razvoju in psihosomatske težave (Peljhan 2004).

Zato se v vsakdanjem življenju srečujejo s problemi kot je šola in vse kar spada med šolske obveznosti. Večina jih pove, da so njihovi problemi povezani z njihovo gibalno oviranostjo in sicer, da imajo težave s hojo, do vseh stvari nimajo dostopa, težave s pravilno držo, težave z govorom, zmožijo hlače, nosijo longete ... Imajo tudi še druge probleme, a ti so različni od posameznika do posameznika. Večin se sooči s problemom, ki ga imajo in ga poskušajo reševati na svoj najboljši način. F.B. in F.D. pa se ne lotita reševanja problemov in F.D. pravi, da če ne more, ne more. Tisti, ki so pripravljeni reševati svoj nastali problem pokažejo, da odgovarjajo za nastalo situacijo in to pomeni, da so dovolj samostojni, da se lahko sami soočijo s svojimi problemi.

Želja ni zgolj čustvo, temveč celo eno od najpomembnejših čustev. Želja namreč omogoči nastanek vrste drugih čustev. Če je želja zadovoljena, človek občuti zadovoljstvo, če pa je izpolnjena želja zanjo zelo pomembna, občuti srečo. Če želja ostane neizpolnjena, oseba občuti razočaranje ali nezadovoljstvo. Če oseba pasivna pričakuje, da ji bo željo izpolnil kdo drug ali da bo za to poskrbel potek dogodkov, govorimo o čustvu upanja (Milivojević 2010).

V življenju si želijo, da bi uspešno dokončali šolo in si pridobili poklic in nato službo in redni dohodek. Želijo si ustvariti tudi družino in živeti na svojem oz. imeti nekoga, ki jih bo imel rad. Želijo si pridobiti voziško dovoljenje in s tem še večjo samostojno gibanje okoli. Želijo si, da bi čim bolj samostojno poskrbeli zase in za svojo higieno. Želijo si tudi, da zadovoljevati svoje potrebe po raznih hobijih kot so potovanja, modeliranje, šport.

V življenju najbolj pogrešajo družinske člane, še posebno, ko so v CIRIUS-u. Takrat pa pogrešajo tudi svoje hišne ljubljence. Doma pogrešajo zavod, ker jim je dolgčas. Pogrešajo prijatelje iz prejšnje šole in tudi učiteljice. Potem pogrešajo zdravje in večjo samostojnost, da bi več zmogli sami.

Sodobna družba, v kateri živimo, od nas pričakuje čedalje večjo neodvisnost. Pričakovanja, da bomo zase naredili več in se hkrati pri skrbi zase manj zanašali na druge, naraščajo. Izpolnjevanje družbenih zahtev, meril in norm ima lahko za posledico razmeroma produktivno življenje; če pa tem zahtevam nismo kos, utegnemo vstopiti v začarani krog, v katerem se spopadamo s pomanjkanjem samozavesti ter popačeno samopodobo in podobo drugih. Posledica tega je nizko samospoštovanje. V splošnem bi lahko rekli, da samospoštovanje pomeni to, da o sebi mislimo dobro, da se imamo radi ter da smo prepričani vase in v svoje zmožnosti. Natančneje bi lahko samospoštovanje opredelili kot mnenje, ki ga imamo o sebi.

Samospoštovanje temelji na: našem vrednotenju samega sebe, delu, ki ga opravljamo, naših dosežkih, tem, kako mislimo, da nas vidijo drugi, predstavah o smislu našega življenja, našem mestu v svetu, naših možnostih za uspeh, naših prednostih in slabostih, našem socialnemu položaju in temu, kako vzpostavljamo odnose z drugimi, naši neodvisnosti in samostojnosti (Žigon 2010).

Življenje bi jim olajšalo boljše zdravje, da bi lahko sami hodili. Olajšalo bi jim življenje tudi denar, ki ga zbirajo za nov električni voziček, potem, da ne bi bilo šole in da bi večkrat lahko bili na morju ter da bi imeli manj problemov. Nekateri pa so povedali, da jim ne bi nič olajšalo življenja.

Da bi lahko bili bolj samostojno v življenju so povedali, da potrebujejo zaupanje od drugih, da lahko sami kaj naredijo. Želijo si sami iti na sprehod, v trgovino, v bar na pijačo. Želijo si tudi večjo potrpežljivost od drugih. Za večjo samostojnost bi potrebovali boljši električni voziček, zdrave noge, da bi lahko sami potovali. Nekateri pa se niso vedeli kaj bi potrebovali za večjo samostojnost ali pa se počutijo že dovolj samostojne.

Na koncu intervjuja pa sem jih vprašala še po tem kaj menijo, da je njihova posebnost oz. s čim bi oni sami sebe pohvalili. Kajti če so mladostniki dovolj samostojni, morajo znati naštet tudi svoje posebnosti oz. se morajo znati pohvaliti. Našteli so mi razne športne dejavnosti, pohvalili so se, da blestijo v šoli pri predmetu angleščina, da razumejo druge ljudi, da jim znajo prisluhniti v težavah. Pohvalili so se tudi s svojimi hobiji, da jih znajo dobro upravljati in da imajo smisel za humor.

Pri vsem tem pa je pomembna tudi vloga socialnega delavca. Delo socialnega delavca v CIRIUS-u je zaradi povezanosti socialnih, psiholoških, pedagoških, zdravstvenih in terapevtskih vprašanj zelo kompleksno. Temeljna naloga socialne delavke je, da se na podlagi

svojega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa in na strokovno avtonomni način vključuje v kompleksno reševanje različnih vprašanj, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v procesu reševanja. Pri delu poskuša pristopiti celostno in kompleksno. Ne omejuje se le na individualizirani pristop, saj bi le ta izključeval sistemski vidik. Posameznikove težave si prizadeva reševati na dveh ravneh: neposredno s posameznikom na individualni ravni in posredno na ravni konteksta. Preko osnovnih vrst dejavnosti (dejavnosti pomoči, razvojnih, preventivnih dejavnostih, dejavnosti načrtovanja in evalvacije) vključuje vse možne udeležence v problemu in skupaj z njimi raziskuje in ustvarja možne, pozitivne rešitve. Pri delu z uporabnikom izvaja vse metode socialnega dela: delo s posameznikom, delo s skupino in skupnostno socialno delo. Socialno delo v CIRIUS-u sloni na delovnem odnosu, z upoštevanjem konceptov socialnega dela: etika udeležnosti, perspektiva moči, znanje za ravnanje, ravnanje s sedanjostjo ter Lussijevih načelih systemskega socialnega dela.

Teoretski koncepti, ki jih uporablja socialna delavka so osnovna za izvedbo metod in spretnosti pri delu z uporabniki (vzpostavljanje delovnega odnosa, načela systemskega socialnega dela, osebno vodenje, etika udeležnosti, ravnanje s sedanjostjo, znanje za ravnanje, perspektiva moči). Vse naštetu je povezano s postmodernističnim konstruktivizmom, ki izhaja iz mnogih konceptov in raziskav na različnih področjih. Vsekakor je bistveni delovni odnos med uporabnikom in socialnim delavcem, njegova osebna odločitve za tovrsten način dela, sposobnost prenesti strokovno znanje na uporabnike in svoje sodelavce. Pri timskem, interdisciplinarnem delu je strokovnost, suverenost in vztrajnost socialnega delavca zelo pomembna.

2.8 SKLEPI

Na osnovi pridobljenih rezultatov lahko zaključim:

- Da je vsakdanji dan gibalno oviranih mladostnikov v CIRIUS-u popolnoma organiziran s strani zaposlenih v CIRIUS-u in zato mladostniki ne morejo sami odločati o poteku dneva. Razen nekaj ur pozno popoldne, ko so vzgojiteljice na malici.
- V šoli se počutijo dobro, ker so skupaj z vrstniki. Pogrešajo večje skupine in več deklet.
- Pri šolskih obveznostih jim največkrat pomagajo spremljevalec, učiteljica in vzgojiteljica oz. socialna pedagoginja tako, da jim snov ponovno razložijo.
- V šoli bi moralo biti več športnih aktivnosti.
- Zavod jim omogoča dobro počutje, prehrano, zdravstveno oskrbo, terapije, šolanje, večjo samostojnost, bivanje v zavodu, druženje z gibalno oviranimi vrstniki, razne dejavnosti.
- Zavod jim onemogoča samostojno bivanje zunaj, gledanje televizije do poznih ur, potem premalo prostega časa, samostojno izbiranje terapij in stikov s starimi prijatelji, premalo druženja, zabav, športnih aktivnosti.
- Najpomembnejši ljudje v življenju mladostnikov so člani družine (oče, mama, bratje in sestre), sledijo jim prijatelji in nato ostali sorodniki. Pomembni pa so jim tudi zaposleni v CIRIUS-u (negovalke, spremljevalci, vzgojiteljice). Vsi ti pa jim tudi priskočijo na pomoč, če kaj potrebujejo.
- Mladostniki nimajo veliko prijateljev, a tiste, ki jih imajo so po njihovem mnenju tisti pravi.
- Prosti čas preživljajo tako, da se pogovarjajo in družijo s prijatelji, da igrajo računalniške igrice, družabne igre in ostale igre, gredo ven na sprehod ali v slaščičarno, gledajo televizijo, poslušajo glasbo, se vozijo z invalidskim vozičkom po zavodu, namenijo čas svojim hobijem.
- Za prosti čas bi si želeli več športnih aktivnosti in gibanja, samostojnega bivanja zunaj.
- Jedo v CIRIUS-u in doma. Lahko jedo samostojno, a ne morejo odločati o tem kaj bodo jedli.
- Večina potrebuje pomoč pri urejanju samega sebe in pri osebni higieni.
- Kot vsi imajo tudi oni različne probleme, s katerimi se večina uspešno sooča in jih rešuje.

- V življenju si želijo dokončati šolo, si pridobiti poklic in službo, redni dohodek, želijo si ustvariti družino, imeti svoje stanovanje, samostojno skrbeti zase in si pridobiti vozniško dovoljenje.
- Da bi lahko bili bolj samostojni potrebujejo zaupanje in potrpežljivost od drugih, da lahko nekaj naredijo sami.
- Delo socialnega delavca v CIRIUS-u je zaradi povezanosti socialnih, psiholoških, pedagoških, zdravstvenih in terapevtskih vprašanj zelo kompleksno. Vloga socialnega dela v CIRIUS-u: mediator, zagovornik med zaposlenimi in otroki ter med starši in otroki, povezovanje s skupnostjo, koncepti neodvisnega življenja, organiziranje, iskanje novih virov, analiza tveganja ...

2.9 PREDLOGI

- Da center poleg vikenda samostojnosti organizira tudi dejavnosti, v katere bi se lahko vključevali otroci in mladostniki iz lokalnega okolja.
- Center poskrbi, da bi mladostnik lahko organizirali svoj dan popoldne tako kot želi sam, da bi ga načrtovali skupaj s svojo socialno pedagoginjo oz. vzgojiteljico.
- Da bi bilo organiziranih več športnih aktivnosti v popoldanskem času.
- Da jim negovalke pri osebni higieni pomagajo toliko kot potrebujejo in jim pokažejo kako bi lahko še več naredili sami.
- Da jim soc. pedagoginje bolj zaupajo in jim večkrat dovolijo iti samim iz zavoda.
- Da bi imeli možnost izbiranja kaj bodo jedli, da bi imeli več menijev na voljo ali pa da bi si malico pripravili sami.
- Da bi si sami organizirali urnik terapij v dogovoru s tistim, ki vodi terapijo.
- Da bi se več vključevali v dogajanje v lokalnem okolju npr. Mladinski center Kotlovnica Kamnik.
- Da bi se center odprl in pripravljaj dejavnosti za mlade iz okolice npr. petkovi plesi (možnost druženja z vrstniki iz okolice).
- Da bi zaposlili socialnega delavca, ki bi se ukvarjal samo z organizacijo, iskanjem novih virov, s povezovanjem s skupnostjo, s koncepti neodvisnega življenja, da bi bil mediator, zagovornik, da bi se osredotočal na njihovo vsakdanje življenje.

LITERATURA

1. Bilek, V. (2005): Samostojno življenje hendikepranih. YHD - Društvo za teorijo in kulturo hendikepa (<http://www.yhd-drustvo.si/slo/>) .
2. Boerma, J.J., intervju (1993): »Evropska mreža za neodvisno življenje hendikepiranih ljudi«, v: Darij Zadnikar (ur.), Časopis za kritiko znanosti, letnik XXI, št. 156-157, ŠOU, Ljubljana.
3. Brandon, D. in A. (1992): Praktični priročnik za osebje v službah za ljudi s posebnimi potrebami. Ljubljana, Visoka šola za socialno delo : Pedagoška fakulteta.
4. Brejc, T. (1997): Odvisnost: Prekletstvo ali izziv – nekaj psiholoških opomb. V: Zbornik Neodvisno življenje najtežje gibalno oviranih, str. 21-32. Ljubljana, Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo.
5. Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Kamnik - CIRIUS Kamnik (<http://www.cirius-kamnik.si/>).
6. Čačinovič Vogrinčič, G. (1992): Psihodinamski procesi v družinski skupini. Ljubljana: Advance.
7. Čačinovič Vogrinčič, G. (2006): Socialno delo z družino. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
8. Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov. 1. del. Ljubljana: Društvo za združene narode za Republiko Slovenijo (1995).
9. Davidovič Primožič, B., et al. (2001): Vodnik po pravicah invalidov. Ljubljana; Urad Vlade RS za invalide in bolnike: Urad Vlade RS za informiranje; Služba vlade za evropske zadeve.
(http://www.soncek.org/Zakonodaja/Vodnik_po_pravicah_invalidov.htm)
10. Flaker, V., et al. (2008): Dolgotrajna oskrba : očrt potreb in odgovorov nanje. V Ljubljani : Fakulteta za socialno delo. Grebenc, V. (2005): Ocena potreb in raziskovanje lokalnih vednosti kot izhodišče za delovanje v socialnem delu. Doktorska disertacija. Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani.
11. Inštitut in akademija za multimedije: Človekove potrebe
(http://www.minet.si/gradivo/egradiva/html/ORG_2_6_ME_motivacija/lovekove_potrebe.html).
12. Ivačič, B. (2005): Izkušnje mater otrok z motnjo v razvoju. V: Tako lepa, pa invalid! Socialno delo proti diskriminaciji hendikepiranih žensk. Socialno delo, posebna številka. Letnik 44, 1-2. Urednica: Zaviršek, D.

13. Javornik, M. (2003). Postopki usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. *Sodobna pedagogika*, letnik 54 (120), posebna izdaja, str. 125-136.
14. Kobal B. (2009): Invalid, invalidnost, posebne potrebe, Poti do inkluzije.: 11-28.
15. Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Slovenski odbor za UNICEF.
(<http://www.varuh-rs.si>).
16. Kresal, B., etal. (2007): Vodnik po pravicah invalidov v slovenski zakonodaji.
Ljubljana : Inštitut za delo pri Pravni fakulteti.
17. Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (2004).Usmerjanje otrok s posebnimi potrebami.
(<http://www.zrss.si>).
18. Lebarič, N., Kobal Grum, D.,Kolenc, J. (2006). Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami. Radovljica: Didakta.
19. Lepičnik Vodopivec, J., etal. (1997): Vodič po pravicah invalidov. Ljubljana : Urad Vlade Republike Slovenije za invalide, (Ljubljana : Dermi tisk).
20. Manifest Neodvisnega življenja (2005), YHD - Društvo za teorijo in kulturo hendikepa (<http://www.yhd-drustvo.si/slo/>) .
21. Mesec, B. (1998): Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
22. Milivojević, Z. (2010): Čustveno opismenjevanje: želja
(<http://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/2637/%C4%8Custveno-opismenjevanje-%C5%BEelja>).
23. Napret, B. (1998): Vsakdanje življenje telesno najtežje invalidnih ljudi oziroma udejanjenje njihove integracije v družbo z gledišča takega posameznika. V: »Skupaj smo močnejši« - Iskanje skupnega jezika med stroko, politiko in invalidi. Inštitut RS za rehabilitacijo, Ljubljana.
24. Neodvisno življenje hendikepiranih (2004): Youth Hendicapp Depriviledge. Ljubljana
25. Navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole za gibalno ovirane učence (2003). (<http://www.mss.edus.si/dokumenti/prilagojeno/8.asp>).
26. Osebna asistenca za neodvisno življenje (2004): YHD - Društvo za teorijo in kulturo hendikepa, Ljubljana.
27. Peljhan, M. (2004). Mobilna služba za gibalno ovirane. Kamnik: ZUIM.
28. Peljhan, M. (2009). Psihološki vidiki telesne prizadetosti pri otroku. Neobjavljeno gradivo. Kamnik: Cirijs.
29. Potokar, Modrijan (1993): Diplomaska naloga: Integracija hendikepiranih otrok.
Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

30. Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 23/2007). (<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200723&stevilka=1204>).
31. Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (Ur.l. RS, št. 54/2003).
32. Publikacija CIRIUSA za šolsko leto 2009/2010. Kamnik: Cirius.
33. Pumpernik, D. (1997): Invalidnost – od diskriminacije proti enakopravnosti. V: Zbornik Neodvisno življenje najtežje gibalno oviranih, str. 41-51. Ljubljana, Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo.
34. Resman, M. (2003). Integracija/inkluzija med zamislijo in uresničevanjem. Sodobna pedagogika, letnik 54 (120), posebna izdaja, str. 64 – 83.
35. Restoux, P. (2010): Življenje z drugačnim otrokom : za vse, ki bi radi bolje razumeli starše otrok s posebnimi potrebami in jim znali pomagati. Radovljica : Didakta.
36. Rutar, D. (1996): Tri razprave o teoriji hendikepa. Ljubljana: YHD- Društvo za teorijo in kulturo hendikepa.
37. Sedlar, T., Zaletel, M. (1999): Telesna podoba gibalno oviranih študentov Univerze v Ljubljani, Obzornik zdravstvene nege 33, 5/6:257-61. (<http://www.dlib.si/>).
38. Slavič, T., Medved, M. (2009): Res enake možnosti za vse? Raziskovalna naloga za sociologijo, Mladi za napredek Maribora, Maribor. (<http://www.ukm.unimb.si/UserFiles/658/File/Res%20enake%20monosti%20za%20vse.pdf>).
39. Statistični urad RS (http://www.stat.si/vodic_oglej.asp?ID=176&PodrocjeID=11).Škerjanc, J. (1997): Načrtovanje neodvisnega življenja v sistemu neposrednega financiranja. V: Zbornik Neodvisno življenje najtežje gibalno oviranih, str. 53-70. Ljubljana, Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo.
40. Tacol, A. (2007): Čas burnih sprememb. Na: To sem jaz, ZZV Celje (<http://www.tosemjaz.net/si/clanki/432/detail.html>).
41. Tako lepa, pa invalid! Socialno delo proti diskriminaciji hendikipiranih žensk. (2005) Socialno delo, posebna številka. Letnik 44, 1-2. Urednica: Zaviršek, D.
42. Uhan, S. (1995): Motivacijske teorije (www.delavska-participacija.com/clanki/ID990603.doc)
43. Verbinc, F. (1979): Slovar tujk-6 izdaja. Ljubljana: Cankarjeva založba.
44. Vičič, A. (2002).Psihološke karakteristike mladostnikov. Trener ZKTS 2, 3:79-86.

45. Vodnik po pravicah invalidov
(http://www.soncek.org/Zakonodaja/Vodnik_po_pravicah_invalidov.htm).
46. Vrhovski Mohorič, M. (2002). Osebe s posebnimi potrebami v procesu inkluzije ter vloge defektologov in specializiranih institucij. Novi izzivi na področju vzgoje in izobraževanja oseb z ovirami v gibanju. Ljubljana: Društvo defektologov Slovenije.
47. Zakon o osnovni šoli (Ur. l. RS, št. 12/96 in 71/04).
48. Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (Ur.l. SRS, št. 41/1983).
49. Zakonu o poklicnem in strokovnem izobraževanju (Ur. l. RS št. 12/96 in št. 79/2006)-
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199612&stevilka=568>.
50. Zakon o gimnazijah (Ur.l. RS, št. 12/96 in št. 59/2001).
51. Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI), (Ur.l. RS št. 94/2010)-
(<http://www.uradni-list.si/1/content?id=100876>).
52. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Uradni list RS, št. 97/2001)
53. Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (ZDVDTP) (Ur.l. SRS, št. 41/1983).
54. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-UPB1), Uradni list RS, št. 3/2007 z dne 12. 1. 2007.
55. Zakon o socialnem varstvu (Ur. l. RS št. 54/92).
56. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (1996) Uradni list, št.12/96.
57. Zaviršek, D. (1995): »Ljudje, ki potrebujejo pomoč za samostojno življenje«, v: Bogdan Lešnik (ur.), Socialno delo, letnik 34, št. 5, Visoka šola za socialno delo, Ljubljana, str. 281-287.
58. Zaviršek, D. (2000): Hendikep kot kulturna travma: historizacija podob, teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi, Založba/ □ cf., Ljubljana.
59. Zobavnik, K. (2009): Poročilo o praktičnem delu v CIRIUS-u.
60. Žigon, N. (2010): Samospoštovanje (<http://www.viva.si/Psihologija-in-odnosi/2030/Samospo%C5%A1tovanje>).

PRILOGE

Priloga 1: SMERNICE ZA INTERVJU

SPLOŠNO

- Kako bi sebe na kratko predstavil/a?
- Opiši svoj vsakdan?
- Kako organiziraš dan, ga lahko sam ali ti ga drugi? Kaj bi si želel?

ŠOLA

- Kako se počutiš v šoli?
- Lahko vse spremljaš, kje blestiš in kaj ti dela težave?
- Kdo ti pomaga, če ne zmoreš sam? Kako ti pomaga?
- Česa si želiš, da bi bilo več v šoli?
- Kaj si želiš, da bi bilo v šoli drugače?

ZAVOD

- Kaj ti omogoča zavod in kaj ne?
- Kaj si želiš, kako bi moral potekati dan v zavodu?
- Česa se ti zdi, da je premalo? Kaj si želiš, da bi bilo v zavodu drugače?
- Kaj počneš v zavodu?

SOCIALNA MREŽA

- Kateri so pomembni ljudje v tvojem življenju?
- Kdo ti pomaga, če kaj potrebuješ? Kako?
- Kako si izbiraš prijatelje? Kaj je za tebe prijatelj?
- Koliko jih imaš (več ali enega pravega)?
- Kako ti družina stoji ob strani?
- Kako se razumete prijatelji med seboj? Kako se družite? Kako preživljate čas skupaj?

PROSTI ČAS

- Kako preživljaš prosti čas?
- Kako bi ga rad preživljal?

- Imaš kakšne hobije?

SKRB ZASE

- Hrana (Ješ doma ali v šoli ali v zavodu? Ali lahko odločaš o tem kaj boš jedel in kaj ne? Lahko ješ sam ali ti pri tem kdo pomaga? Kaj bi si želel?)
- Higiena (Kako skrbiš za to? Ti kdo pomaga ali se sam urediš? Imaš kakšne želje glede urejanja samega sebe?)

POTREBE, NUJNOSTI, ŽELJE

- S katerimi problemi se srečujejo? Kako to rešujejo?
- Kaj si želijo v življenju nasploh?
- Kaj pogrešajo?
- Kaj po njihovi oceni potrebujejo v tem trenutku? Kaj se ti zdi, da bi ti zelo olajšalo življenje? Kaj potrebuješ, da bi se počutil/a bolj samostojno on in neodvisno od pomoči drugih?
- Kaj je tisto, kar bi rekel/rekla, da je tvoja posebnost?

Priloga 2: PARAFRAZIRANI INTERVJUJI S PODČRTANIMI RELEVANTNIMI DELI BESEDILA

Intervju 1

Fant A: interna oblika usposabljanja

27.1.2011

1. KRATEK OPIS
<u>Ime mi je A. Prihajam iz L., star sem 14 let in hodim v CIRIUS.</u>
2. OPIS VSAKDANA
<u>Zjutraj k se zbudim, vstanem, se oblečem, grem na zajtrk. Potem je šola. Nato se družim s prijatelji. Imam fizijo in nato druženje več ali manj. Več ali manj se hecamo.</u>
3. ORGANIZACIJA DNEVA IN ŽELJE
<u>To je čisto odvisno kako sem omejen s časom. Šola je do enih, če nimam fizije, se družimo in igramo družabne igre. Več ali manj mi organizirajo dan drugi. Od pol štirih naprej si pa lahko sam organiziram dan. Fizija me moti, ker je popoldne. Jaz bi se več ali manj družil. Za fijo in delovno so po mojem prenatrpani urniki, a si vmes najdemo čas za druženje. Sam sem se je malo rešil fizije, ker jo ta novi rabijo več.</u>
4. POČUTJE V ŠOLI
<u>V redu, če to šolo primerjam s prejšnjo šolo. Zato, ker se z vrstniki dobro razumemo, imam prilagojene predmete, da se lahko učim in lažje razumem. Imamo organizirane dejavnosti, športne dneve itd.</u>
5. SPREMLJANJE POUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTNJE
<u>Ja lahko vse spremljam, ker so predmeti prilagojeni. Najbolje mi gre pri športni vzgoji, gefi, zgodli in matematiki. Lani mi je delala malo težav, a letos mi gre dobro. Angleščina mi pa dela težave.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>Če kaj ne zmorem sam mi pomaga spremljevalec ali učiteljica ali sošolec. Pomagajo mi tako, da mi snov še en</u>

<u>krat razložijo. Pri matematiki na primer rabim pomoč pri držanju instrumentov, mislim na šestilo in takrat mi pomaga spremljevalec, da nariše namesto mene kot mu to naročim jaz.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>V šoli bi moralo biti obvezno več športnih dni, športne vzgoje, potem pa še zgodovine in geografije.</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Želim si, da bi se nekateri sošolci spremenili, ker me izkoriščajo, da jim pomagam glede šole, ko pa jaz rabim pomoč mi pa ne pomagajo.</u>
9. OMOGOČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Zavod mi omogoča boljše počutje, zato ker bi mi bilo doma definitivno dolgčas, tukaj se pa hecamo. Omogoča mi še fizijo, delovno, pa vse kar se tiče zdravstva. Ne omogoča mi to, da smo na primer po cele dneve tukaj noter in ne gremo nič ven. Rečejo, da je premraz, da gre dež, da je prevroče, ja kdaj pa potem?</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Želim si, da bi imeli veliko zabave, smeha, igre, poslušanja glasbe, družabnih iger itd.</u>
11. PREMALO IN ŽELJE ZA DRUGAČE V ZAVODU
<u>To da ne gremo ven, mi znamo bit tud po cele tedne tukaj noter. Tega je res premalo. No razen v torek, ko imamo prometno, pa še to ne vedno, ker je na primer slabo vreme. Sej to ni nič slabega, če te malo zebe, sej se pogreješ.</u>
12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>V zavodu se družim s prijatelji, imam fizije in delovne. Sem pa tja se vozim po zavodu.</u>
13. POMEMBNI LJUDJE V ŽIVLJENJU
<u>Pomembni ljudje zame so starši, se pravi moja družina ožja in širša. Potem prijatelji, ki me razumejo.</u>
14. KDO POMAGA IN KAKO, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Odvisno je kaj potrebujem. Negovalka mi pomaga pri urejanju samega sebe. Vzgojiteljica mi popoldne pomaga pri domači nalogi. Spremljevalec pa mi tudi pomaga, če rabim kaj za šolo. Pomaga mi tudi fizioterapevt, če me kaj boli, da se potem razgibam.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Pomembno mi je, da me razume, še posebno, če je Bosanec tako kot jaz. Ni problema tudi, če je Slovenec, sam da me razume. Za mene je prijatelj tisti, ki me razume in mi pomaga. Potem prijatelj je ta, ki če dam jaz njemu nekaj, mi da tudi on nekaj. Jaz vračam njemu tisto kar mi je dal in obratno.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV
<u>Imam full prijateljev. Tukaj veliko in doma tudi. Na facebooku pa sploh.</u>
17. POMOČ DRUŽINE
<u>Kar se tiče šole mi vsi stojijo ob strani tako, da se učijo z mano, delajo z mano nalogo in mi razložijo, če kaj ne razumem. Za šport pa me spodbuja oče, posebno za bočo.</u>
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
<u>Z eni prijatelji full dober, z enimi manj. S srednje dneve se full dober razumemo, z N in J pa ne, no razen ko sta narazen, takrat sem pa dober. Prosti čas preživljamo tako, da se pogovarjamo, poslušamo glasbo, da z vzgojiteljico igramo družabne igre.</u>
19. PROSTI ČAS
<u>Prosti čas preživljam tako, da se pogovarjam s prijatelji in se družim z njimi ter tako da igramo družabne igre.</u>
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
<u>Meni je všeč tako kot je, ne rabim drugače.</u>
21. HOBIJI
<u>Ja bočo. To je dvoransko balinanje. Sicer pa nimam drugih hobijev.</u>
22. HRANA
<u>Jem doma in tukaj v zavodu. V zavodu ne morem odločati kaj bom jedel, kar je pripravljeno to je. Doma pa jem kar naredi mama. Lahko jem sam, nihče mi ne pomaga. Nič si ne bi želel, mi je v redu, da mi drugi pripravijo hrano.</u>
23. HIGIENA
<u>Pri higieni mi pomagajo negovalke, še posebno takrat, ko se moram umiti. Nimam nobenih želja glede tega, mi je super tako kot je.</u>
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
<u>Največja težava sta J in N, ki se vtikujeta v tuja življenja. Ti bi jih rabla večkrat videti, da bi videla kako se smejeta in delata norca iz drugih. To rešimo lahko tudi tako, da se stepemo, če je en sam, ker hitro nekemu zakuha. Ali pa se vzgojiteljica pogovori z njima, pokliče starše, gre tudi do ravnateljice in tudi do direktorice je že šla. Potem se umirita, a sta še vedno trmasta.</u>
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
<u>V prihodnosti si želim imeti punco, vozniško za avto in delo.</u>
26. POGREŠANJE
<u>Tukaj v zavodu ne pogrešam ničesar. Doma pa pogrešam zavod. Saj si v zavodu zaželim malo staršev in da bi</u>

<u>bil doma, a kmalu želim nazaj v zavod.</u>
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
<u>Želel bi si iti ven. To mi manjka. Potem, da bi starši živeli bližje, da bi med tednom lahko videl kaj se dogaja doma. Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil dovoljenje od vzgojiteljic in več ali manj od staršev, da grem lahko ven, na sprehod, na kakšno pijačo in v trgovino.</u>
28. POSEBNOST
<u>Vzgojiteljice mi govorijo, da sem pri puncah zelo priljubljen, ker se znajdem v njihovi družbi, jih znam potolažiti in jih razumem ter poslušam.</u>

Intervju 2

Fant B: interna oblika usposabljanja

26.1.2011

1. KRATEK OPIS
<u>Sem B, se rad družim s prijatelji, hodim v sedmi razred, živim v N., rad iščem nova prijateljstva.</u>
2. OPIS VSAKDANA
<u>Ko vstanem, si grem umiti zobe, nato grem na zajtrk, nato v šolo. Po šoli imamo kosilo. Nato delam nalogo in imam razne dejavnosti. Potem sem frej. Kmalu je večerja, po večerji si umijem zobe in grem spat.</u>
3. ORGANIZACIJA DNEVA IN ŽELJE
<u>Organiziram si ga sam, tako da si naredim načrt na primer grem v knjižnico in si izposodim knjigo. Načrt si ustvarim v glavi en dan prej, da vem kaj bom počel jutri. Želel bi si, da bi lahko šel v hribe, na Špico in Stari grad. Rad bi še ven, samo da sem zunaj. Pozimi ne grem veliko ven, razen doma, ko moram psa peljat na sprehod.</u>
4. POČUTJE V ŠOLI
<u>To je odvisno od tega kakšen se zjutraj zbudim, če sem slabe volje, potem mi gre vse na živce. Če dobim dobro oceno sem dobre volje. V šoli se počutim dobr, razen če mi gre kakšen učitelj na živce.</u>
5. SPREMLJANJE POUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTENJE
<u>Vse lahko spremljam. Dobro mi gre naravoslovje in matematika. Težave mi pa dela angleščina.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>V dopoldanskem času mi pomaga učiteljica. V popoldanskem času pa vzgojiteljica ali spremljevalec. Pomagajo mi tako, da mi razložijo snov, če je ne razumem, čeprav jaz večinoma kar razumem.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>Želel bi si več frej ur, ker se mi ne da delati. Nisem za delo. Sploh pri slovenščini, ker že eno snov ponavljamo celo večnost, ker je nekateri še vedno ne raumejo.</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Želel bi si kratke ure, ker se tako vlečejo in potem končno zazvoni. Želel bi si, da bi nas učitelji poslušali in sedeli v klopih, da bi se enkrat postavili v našo kožo. Ne da moramo samo mi njih poslušati.</u>
9. OMOGOČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Omogoča mi pomoč v šoli, fizioterapijo in ta sranje, ki ga itakprešpicam (delovno terapijo, logopeda). Jaz se kar skrijem in potem me iščejo in obupajo. Ne omogoča mi, da se samostojno gibam, ne da te skoz sprašujejo kje boš, te lahko pridem pogledat. Doma sem pa skoz zunaj, pa me noben nič ne vpraša.</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Zjutraj bi mogli bit dve uri frej in potem od devetih do dvanajtih bi bila šola. Fizijo in drugo sploh ne bi imeli. Ostli čas pa bi bili frej in bi delali kar bi želeli.</u>
11. PREMALO IN ŽELJE ZA DRUGAČE V ZAVODU
<u>Premalo je samostojnosti, ker stalno nekdo neki teži, ne smeš it kamor hočeš, pazi, da te avto ne bo zbil, saj vem kaj je semafor, kaj je rdeča, zelena in rumena.</u>
12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>Večino časa sem za računalnikom. Na facebooku, delam kaj za šolo.</u>
13. POMEMBNI LJUDJE V ŽIVLJENJU
<u>Prijatelja J in G.</u>
14. KDO IN KAKO POMAGA, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Osebe, ki delajo v zavodu to so vzgojiteljica, spremljevalci, učitelji, prijatelji. Pomagajo mi tako, da če kaj ne razumem, da mi razložijo kar se tiče šole.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Če je kdo nesramen do mene, ni moj prijatelj. Če ga prvič vidim, ne rečem, da ni moj prijatelj, počakam kaj bo čez čas. Zame je prijatelj tisti s katerim si pomagava, si stojiva ob strani, se druživa.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV

Imam jih kar nekaj v N., ja tam jih imam veliko. V zavodu pa bolj malo, v svojem kraju pa veliko.
17. POMOČ DRUŽINE
Družina me spodbuja tako, da če na primer dobim slabo oceno rečejo, da bo drugič bolje, ti bomo razložili, ti bomo pomagali. Sicer se večinoma učim sam.
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
Dobro. Včasih se kaj skregamo in kmalu je dobro. Družimo se tako, da se kaj zmenimo. Doma, da gremo v kino. Tukaj pa gremo ven brez vzgojiteljice v slaščiarno. Tako imamo vsaj malo mir pred vzgojiteljico, ker ti pet dni težijo in potem doma še mati.
19. PROSTI ČAS
Najraje ga preživljam zunaj, tako da se sprehajam. Večinoma pa sem tudi za računalnikom.
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
Da bi lahko bil v telovadnici, ko bi želel in igral večkrat fuzbal. Da bi šel lahko več ven in ne da moram prosit in potem reče vzgojiteljica, da ne, ker se mi lahko kaj naredi, da naj počakam, da bodo šli skupaj. Ko se njej, da iti ven se meni ne da in obratno.
21. HOBIJI
Ja fuzbal.
22. HRANA
Jem doma in tukaj. Ne morem odločati kaj bi lahko jedel in to mi gre na živce. Jem lahko brez problema sam. Želel bi si, da bi imeli boljš hrano, da bi lahko jedel kar mi je všeč in ne nekaj kar ne maram. Doma lahko odločam o tem kaj bom jedel. Rečem mami pa me tudi upošteva. Z mami jeva podobno hrano.
23. HIGIENA
Tako da se tuširam, umivam zobe. Uredim se lahko vse sam. Želja je na primer ta, da v sredah imam plavanje in tam se itak stuširamo preden gremo v bazen. Potem pa imam fuzbal, ko sam stojim v голу in se ne prešvicam. Pa mi potem težijo, da naj se grem stuširat. En krat mi je verjela šele, ko sem ponucal cel šampon, da sem se stuširal.
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
Z domačimi nalogami, katerih se mi ne da delat. Potem pa učiteljica reče, da bo poklicala mami in da bom mogel delat naloge cel vikend. Ali pa ji rečem, da sej jih bom rešu, da nisem imel časa, se zlažem.
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
Želim si potovati. Radi bi videl Pariz. Ne kar cel svet.
26. POGREŠANJE
Pogrešam svoje dva psa med tednom, ker za vikende sem skoz z njima. Ker sem navezan nanju in rada sta z mano. Sej ne misli, da sta mi bolj pomembna od mami.
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
V tem trenutku bi bil najraje doma, ker se mi ne da biti v šoli. Olajšalo bi mi življenje, če mi ne bi bilo treba hodit v šolo in bi se lahko zaposlil brez šole. Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil to, da bi mi drugi dali mir, ne da mi na vsakem koraku težijo. Na primer moraš biti naspan, da greš lahko čez cesto.
28. POSEBNOST
To da hitro tečem in zmagujem na tekmovanjih in tudi državnih. Imam že šest medalj. Tudi plavam dobro.

Intervju 3

Fant C: Interna oblika usposabljanja

26.1.2011

1. KRATEK OPIS
Ime mi je C. Sem brez očeta. Imam mamo in očima. Rad se ukvarjam s športom, najraje s košarko in fuzbalom. Pre enim letom sem imel operacijo. Operirali so mi tetivi. Sovražim slovenščino, obožujem angleščino. Od tretjega razreda sem odličen. Sovražim fizijo, obožujem glasbo. Rad igram na sintisajzer. Obožujem vse kar je v zvezi z vesoljem.
2. OPIS VSAKDANA
Najprej vstanem, si umijem zobe, grem jest. Nato se družim s prijatelji. Potem je čas za šolo. Učiteljica za slovo mi začne težiti, če je prvo uro slova: »Pa glej kako si to napisal!« Po šoli imam učne ure, potem imam šport. Hodim tudi na otroški parlament, ker sem razredni predsednik. Rad sem na računalniku in rad bi bil računalničar. Potem sledi večerja in druženje s prijatelji in čas za spat.
3. ORGANIZACIJA DNEVA IN ŽELJE
Dan si organiziram sam. Zapomnim si vse dejavnosti, ki jih imam in če mi kaj ni všeč prešpricam. Za fizijo in ostalo imam urnik, ki je v redu. Urnik za šolo ne morem organizirat sam, ostalo si vse sam. Mi je všeč tako.
4. POČUTJE V ŠOLI

<u>V šoli se počutim bedno, ker se mi ne da poslušat učiteljic. Fajn je to, ko se hecamo in zabavamo.</u>
5. SPREMLJANJE POUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTENJE
<u>Ja vse lahko spremljam. Blestim pri športu, glasbi in angleščini. Slova mi dela težave. Ne vidim na daleč in to mi dela težave.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>Pomaga mi S, moja vzgojiteljica in moj spremljevalec. Razložita mi. Pri angleščini pa jaz pomagam vzgojiteljici in ji razlagam.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>Fajn bi bilo, če bi bilo več športnih dni, ker se rad ukvarjam s športom in ker mi je všeč, ko tekmujejo z drugimi šolami in ko jih premagamo. Potem, da bi bilo več naravoslovnih dni, ker me zanima narava, gozdovi in rad bi videl veliko živali.. Da bi bilo manj pouka. Kdo pa ne bi tega rad?</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Da bi bilo manj pouka.</u>
9. OMOGOČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Zavod mi omogoča, da grem lahko sam iz zavoda v slaščičarno in da lahko prespim tukaj. Ostajam zato, ker se ne maram s kombijem pelat. Ne omogoča mi gledanje televizije do poznih ur. Ostalo mi je pa kul.</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Želim si, da bi bolj pozno ostajali in imeli pozen zajtrk in kasneje pouk. Ker rad spim in potem me zjutri budijo.</u>
11. PREMALO IN DRUGAČE V ZAVODU
<u>Premalo je druženja s prijatelji in pogovarjanja, ker nimam časa po učnih urah. Imam zelo zabiti urnik.</u>
12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>V zavodu lenarim, delam domače naloge in sem na računalniku.</u>
13. POMEMBNI LJUDJE V ŽIVLJENJU
<u>Oči, mama, prijatelji, živali pes in mačka.</u>
14. KDO IN KAKO POMAGA, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Oče in mama mi dasta na primer kakšen denar in s spodbujanjem v šoli in pri športu.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Normalno pridem do njega, se predstavim jz sem C in to je to. Nič posebnega, ker nisem zbirčen. Pomemben mi je, da je človek zaupen, zmeraj se postavi zraven tebe, nikoli ne zbeži.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV
<u>Imam enega zaupnega, s katerim si veliko zaupava in še enega.</u>
17. POMOČ DRUŽINE
<u>Odkvisno za kaj, če v šoli problem z ocenami so na učiteljevi strani, če pa učitelj teži, sta pa na moji strani. Odkvisno od situacije.</u>
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
<u>Tako domače, da mu lahko rečem jebi se. Če se pa skregamo, smo čez dve minuti prijatelji. Najdlje sem bil skregan en dan. Sicer se pogovarjamo, jaz pa prijatelj greva v slaščičarno na sladoled. Lenarimo skupaj.</u>
19. PROSTI ČAS
<u>Tako, da zadiham se odpočijem od športov in se družim s prijatelji.</u>
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
<u>Tako, da bi igral več košarke.</u>
21. HOBIJI
<u>Preveč jih imam. Šport, glasba, igram na sintisajzer in pojem, sem na računalniku, kjer delam naloge, ki mi jih da naš računalničar in igram igrice, rad sem z živalmi. Tukaj hodim h konjem in jih češem in hranim.</u>
22. HRANA
<u>Jem doma in tukaj. Največkrat v zavodu. Dobro kuhajo. Ne morem odločiti kaj bom jedel in lahko jem sam. Želel bi si, da bi večkrat jedli. Da bi bila večkrat lazanja.</u>
23. HIGIENA
<u>Vse se lahko uredim sam.</u>
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
<u>S hojo. Poskušam čim bolj naravnost hodit. Sovražim fizijo. Potem je tu še slovenščina. To rešujem tako, da probam ignorirat, kar mi učiteljica teži. Potem hodim k logopedinji, več berem in pišem.</u>
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
<u>Želim si svojega očeta nazaj. Potem pa še čim manj recesije, da bi imeli vsi dosti denarja.</u>
26. POGREŠANJE
<u>Pogrešam očeta. Da ne bi živali spravljali v zavetišča in jih streljali.</u>
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
<u>V tem trenutku rabim žival, da se lahko igram z njo, pogovarjam, potem koš in žogo, pa me ne boš videla cel dan. Da bi imel več pravic, da bi šel lahko v drugo državo. Da bi bil bolj samostojen rabim mir, da mi ne težijo ves čas, potem naravo in očeta.</u>

28. POSEBNOST
<u>To je angleščina, ker jo obvladam, potem šport, ker mi gre tako dobro.</u>

Intervju 4

Fant D: interna oblika usposabljanja

27.1.2011

1. KRATEK OPIS
<u>Star sem 15 let, sem vesel in hodim v deveti razred. Prihajam iz Š.</u>
2. OPIS VSAKDANA
<u>Zjutraj vstanem, grem v šolo, nato naredim nalogo, potem sem s prijatelji in nato grem ležat.</u>
3. ORGANIZACIJA DNEVA IN ŽELJE
<u>Veliko si organiziram sam. Ko mi kaj zapaše grem to delat. Ko nimam šole, si organiziram sam. Glede tega si ne bi nič želel.</u>
4. POČUTJE V ŠOLI
<u>Dobro, ker imam tam prijatelje.</u>
5. SPREMLJANJE POUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTENJE
<u>Ja vse razumem in vse lahko spremljam. Dobro mi gre pri zgodovini, geografiji in likovni. Težave mi dela angleščina in kemija, zato ker se mi ne da, sicer bi lahko imel same petke.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>Učiteljica in spremljevalec. Tako, da mi razložijo bolj počasi. Ponavadi lahko razumem zelo hitro.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>Želim si več športne, ker igram hokej in več računalništva, ker ga imam rad.</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Da bi bili učitelji drugačni, da ne bi bili tečni. Kar nekaj nam težijo.</u>
9. OMOGOČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Omogoča mi zdravstveno oskrbo, fizijo, šolanje. Ne omogoča mi pa to, da smo premalo frej.</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Da pouka sploh ne bi bilo, da bi bilo frej cel dan, da bi igral igrice na računalniku in hokej v telovadnici.</u>
11. PREMALO IN DRUGAČE V ZAVODU
<u>Da bi imeli več frej. Enako kot sem ti prejle povedal računalnik in hokej.</u>
12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>Igram igrice, pogovarjam se s prijatelji in gledamo televizijo.</u>
13. POMEMBNI LJUDJE V ŽIVLJENJU
<u>Družina. Oni so mi najbolj pomembni.</u>
14. KDO IN KAKO POMAGA, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Kdor je zraven v tistem trenutku. Doma mami prosim, če kaj rabim in tisto dobim. Tukaj pa učitelja, če rabim kaj iz torbe ven vzet, sestre, če rabim kaj iz zdravstva in negovalke, da me zrihtajo in dajo v posteljo.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Moji prijatelji postanejo tisti, s katerimi se najbolj zastopim. Zame je prijatelj tisti, s katerim sva največ skupaj in se dobro zastopiva.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV
<u>Imam ene par dobrih prijateljev. Potem pa je tu še cel kup enih zancev.</u>
17. POMOČ DRUŽINE
<u>Tako, da mi pomagajo, če kaj potrebujem.</u>
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
<u>S prijatelji se dobro razumemo. Ko smo skupaj se pogovarjamo in igramo igrice.</u>
19. PROSTI ČAS
<u>Igram igrice, sem na računalniku in na internetu, delam makete doma.</u>
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
<u>Mi je v redu tako kot ga preživljam.</u>
21. HOBIJI
<u>Ja modeliram.</u>
22. HRANA
<u>Doma rečem kaj bi jedel mami in včasih me posluša, včasih ne. Nekaj vpliva imam. Za malico in zajtrk lahko povem kaj bi jedel. V zavodu tega ne morem, razen če prinesem s sabo. Danes je mlečni riž in ga ne maram, zato moram najti nekoga, da mi gre po sendvič v trgovino za večerjo. Želel bi si, da bi bil večkrat pomfri.</u>

<u>pohanje, pica in špageti. Da bi lahko povedal kaj bi jedel.</u>
23. HIGIENA
<u>Pri tem mi pomagajo drugi, ker ne morem sam. Nimam nobenih želje, ker me v redu zrihtajo.</u>
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
<u>Do vseh stvari nimam dostopa. Ne rešujem, če ne morem, ne morem.</u>
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
<u>Želim si delat makete in da bi znal zelo dobro uporabljat računalnik.</u>
26. POGREŠANJE
<u>Pogrešam svoj dom, ker sem cel teden tukaj in še čez vikend bom ostal ta teden.</u>
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
<u>Ta trenutek bi rabil sendvič. Olajšalo bi mi življenje to, da bi lahko hodil in da bi imel močne in zdrave roke. Za samostojnost to pa ne vem, to pa res ne.</u>
28. POSEBNOST
<u>To da imam smisel za humor. Vem tudi veliko o računalnikih, izdelujem dobre makete za moje stanje. Imam dobro logiko in sem dober v igricah.</u>

Intervju 5

Fant E: dnevna oblika usposabljanja

31.1.2011

1. KRATEK OPIS
<u>Sem 14. letni fant, rad igram nogomet in košarko. Rad gledam po televiziji šport. Najraje gledam formulo ena in moto GP.</u>
2. OPIS VSAKDANA
<u>Zjutraj se že ob štirih zbudim, grem malo na računalnik igrice igrat, se oblečem za v šolo, grem ob šestih na kombi. Ob sedmih sem tukaj, pojem zajtrk, ob pol osmih imamo pouk do trinajstih. Potem grem nalogo delat. Do štirih naredim nalogo in potem grem domov. Doma takoj grem igrat igrice, ker nimam nič drugega za delat.</u>
3. ORGANIZACIJA DNEVA IN ŽELJE
<u>Sam si ga organiziram. Moj dan poteka odlično.</u>
4. POČUTJE V ŠOLI
<u>Bo, odlično, zato ker smo lahko na računalniku, če moramo kaj pisat. Jaz sem prav fajn.</u>
5. SPREMLJANJE POUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTENJE
<u>Vse lahko spremljam. Slovenščina, glasba in šport mi gre dobro. Pri ostalih urah pa spim za mizo. Angleščina in matematika mi pa delata težave.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>Pomaga mi spremljevalec in vzgojiteljica. Tako, da me učijo in jaz ponavljam za njimi in zapisujem si, da si lažje zapomnim.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>Da bi imeli več športne, da bi vse ukinili in imeli športno ves dan.</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Nič.</u>
9. OMOGOČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Omogoča mi, da se lahko učim in da sem dober v šoli. Vse je v redu.</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Tako, da ne bi imeli učnih ur, da bi takrat gledali televizijo.</u>
11. PREMALO IN DRUGAČE V ZAVODU
<u>Premalo je športa: hokeja, nogometa, košarke.</u>
12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>Po učnih urah sem na računalniku v avli in igram igrice dokler ne grem domov.</u>
13. POMEMBI LJUDJE V ŽIVLJENJU
<u>Prijatelji, družina, vzgojitelji.</u>
14. KDO IN KAKO POMAGA, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Prijatelji, družina vzgojitelji in starši. Tako, da mi kaj posodijo ali da me učijo, če se ne morem sam.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Super mi je, če grdo govori, da je dober športnik, da je močan in velik. Prijatelj je ta, da si lahko zaupava in da nobenemu ne pove naprej.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV

<u>Imam jih več, v šoli veliko in doma veliko.</u>
17. POMOČ DRUŽINE
<u>Tako, da mi posodijo kaj ali da mi pomagajo pri učenju.</u>
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
<u>Odlično. Zberemo se pri sosedu in igramo nogomet in igramo skoke na računalniku. Lahko gremo tudi v gmajno in probamo na pravi skakalnici. Peterka je bil moj sosed več.</u>
19. PROSTI ČAS
<u>Na računalniku igram streljaško igrico.</u>
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
<u>Po cel dan bi bil rad v telovadnici in se ukvarjal s športom tam.</u>
21. HOBIJI
<u>Ja šport: fuzbal, košarka, hokej, formula ena in moto GP. Potem pa še računalniške igrice in televizija.</u>
22. HRANA
<u>Doma večerjam in imam hkrati kosilo. V šoli jem zajtrk. Naredim si tudi sam ali povem mami, da naredi. Pa pazim, da se ne opečem, ko kuham kavo. V šoli ne odločam kaj bom jedel. Mi je tako v redu.</u>
23. HIGIENA
<u>Vse se uredim sam. Rad bi, da bi se samo čez vikend tuširal in da se med počitnicami ne bi tuširal.</u>
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
<u>Nimam problemov.</u>
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
<u>Da bi se več tepel, da bi se naučil boksa in da bi se vsak dan peljal v Celje v boksarsko šolo. Da bi bil najboljši bokсар v Sloveniji.</u>
26. POGREŠANJE
<u>Nič.</u>
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
<u>Ta trenutek bi bil na računalniku. Nič in nič. Ne vem.</u>
28. POSEBNOST
<u>Moja posebnost sta nogomet in košarka.</u>

Intervju 6

Punca F: dnevna oblika usposabljanja

27.1.2011

1. KRATEK OPIS
<u>Ime mi je F, stara sem dvanajst let in hodim v CIRIUS Kamnik. Sem sedmi razred. Živim v S. Rada pomagam in rišem. A več zakaj sem taka? Rodila sem se mrtva, zato so me oživljali in zato je nastala cerebralna paraliza, prekmalu sem se rodila.</u>
2. OPIS VSAKDANA
<u>Doma vstanem, se oblečem in nato me oči pelje na kombi in se peljem v šolo. Tam imam najprej zajtrk, nato pouk in po pouku imam terapije in nato kosilo. Potem imam učne ure in malico. Potem se oblečem, grem na kombi in doma imam spet kosilo. Nato grem malo gledat TV in na računalnik. Ob osmih pa grem spat.</u>
3. ORGANIZACIJA DNEVA IN ŽELJE
<u>Včasih si ga sama, včasih pa ne. Drugače pa mi ga organizirajo tudi drugi. Večkrat bi sama odločala kdaj imam terapijo in katero. Fizijo ne maram, ker mi ni prijetna.</u>
4. POČUTJE V ŠOLI
<u>V redu, zabavno, včasih so malo tečni učitelji. Sošolci mi kar nekaj nagajajo. En sošolec mi nagaja. Najraje imam likovno pa športno.</u>
5. SPREMLJANJE POUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTENJE
<u>Težko spremljam, ker slabo slišim, včasih slišim, včasih pa ne. Pri naravoslovju sem najboljša. Angleščina mi dela težave.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>Sama se veliko naučim, sicer mi pa pomaga mama ali sestra dvojčica, ki obvlada angleščino.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>Želim si, da bi bilo več plavanja, ker imam jaz takrat, ko je plavanje, jahanje. Da bi lahko pri računalništvu, ko bi rada igrala igrice, bila na facebooku in delala bi tudi tisto kar mi reče učitelj.</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Tisto kar sem prejle odgovorila.</u>

9. OMOGOČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Omogoča mi to, da ni tako kot v drugih šolah, da imam zajtrk, kosilo in da lahko prespim, če to rabim. Ne omogoča mi to, da bi lahko sama hodila ven, sama hodila na kombi in da bi si sama izbirala terapije.</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Rada bi, da bi vsak dan prišli kužki, da bi večkrat prišli otroci iz drugih šol, da bi se večkrat igrali v telovadnici, da bi šli ven mal na okrog.</u>
11. PREMALO IN DRUGAČE V ZAVODU
<u>Da ne bi bilo terapij. Premalo je sošolk, ker imam samo eno sošolko, drugače so pa sami fantje.</u>
12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>Hodim na plavanje in hodim v šolo.</u>
13. POMEMBNI LJUDJE V ŽIVLJENJU
<u>Prijatelji, sorodniki, družina in spremljevalci.</u>
14. KDO IN KAKO POMAGA, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Spremljevalec in vzgojiteljica, prijatelji in sošolci. Če kaj rabim za prepisat, da mi skopirajo, da me opomnijo za terapijo, da ne pozabim.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Prijatelj moram biti prijazen, prijazen do drugih ljudi, da mi pomaga, če kaj rabim, da je dober do mene in drugih.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV
<u>Eden je moj najboljši, drugače pa so vsi dobri prijatelji.</u>
17. POMOČ DRUŽINE
<u>Pomagajo mi pri učenju, nalogi, če ne morem kaj dvignit. Potem če spim in ne morem vstat, mi pomagajo, da se dvignem, da mi zavežejo čevlje, zapnejo bundo, da dobim dobro oceno in če grem ven, da primem koga za roko, da ne padem.</u>
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
<u>Z enimi se slabo, z enimi dobro. Tako, da gremo ven, gremo mal naokrog, rišemo, gremo skupaj na računalnik. S sestro peljeva psičko na sprehod.</u>
19. PROSTI ČAS
<u>Rišem, sem na računalniku, grem malo okrog, malo po razredih, mal po dnevnih sobah pogledat kaj delajo, ven na svež zrak, igram se s psičko, sama s sabo si podajam žogo.</u>
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
<u>Tako, da bi šla sama ven, v trgovino, v kavarno, da ne bi šola obstajala.</u>
21. HOBIJI
<u>Ne.</u>
22. HRANA
<u>Jem v šoli in doma. Ne morem odločati o tem. No doma lahko, v zavodu pa ne. Ja želela bi si večkrat pomfri, čevapčiče, pleskavico, zelje, krompir, čokolino, hrenovko, puding, indijančka, kremšnito, tortico...</u>
23. HIGIENA
<u>Sama, zmeraj sama poskrbim za to ali pa me kdo opomni: »F pejt se počesta, umit.« Zjutraj se samo oblečem in nato mami reče: »F takoj umit, če ne ne boš šla v šolo.« Nimam nobenih želja.</u>
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
<u>Imam težave z govorom in zato hodim k logopedu. Težave s hojo in pravilno držo, zato hodim na fizioterapijo in delovno terapijo.</u>
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
<u>Da ne bi obstajala šola, da bi z neba padal denar, da bi imela tri pse, tri otroke, moža ali fanta, da bi bila normalna, da bi lahko delala kar hočem.</u>
26. POGREŠANJE
<u>Pogrešam dva mačka, ki sta umrla, staro mamo, babico in dedija, eno sošolko in vrtec, predvsem prijatelje iz vrtca.</u>
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
<u>Rabim prijatelje, družino, ker bi se z njimi zabavala, šla bi ven, v trgovino. Kaj bi mi olajšalo življenje? Nič, ne vem. Da bi lahko bila bolj samostojna bi rada sama plavala, delala stoje, delala kar bi hotela.</u>
28. POSEBNOSTI
<u>Dobro rišem, dobro tipkam na mobitelu in rišem na računalniku.</u>

Intervju 7

Fant G: dnevna oblika usposabljanja

1. KRATEK OPIS
<u>Sem G, star sem štirinajst let. Sem iz K. Hodim v osmi razred devetletke v CIRIUS Kamnik. Zelo rad igram hokej na vozičkih in se ukvarjam še z drugimi športi.</u>
2. OPIS VSAKDANA
<u>Vstanem ob 5.15, se oblečem in pojem zajtrk, nato se še umijem. Potem se pripravim na odhod na kombi. Kombi me pričaka na P. Od tam pa se odpeljem v šolo v Kamnik CIRIUS. Po navadi ima pouk do enih, če pa je tisti dan v tednu pa imam še izbirne predmete, fizioterapijo, šport za sprostitev in terapije. Po tem grem na kosilo in na učne ure. Nato imam malo prostega časa v internetni avli, nato pa na kombi in domov. Doma, če nima domače naloge, grem na obisk k stari mami in bratrancem, pogledam TV in sem eden redkih, ki gleda risanke. Povečerjam in grem spat.</u>
3. ORGANIZIRANJE DNEVA IN ŽELJE
<u>Večinoma si ga sam organiziram, kaj bom počel popoldne, če imam nalogo logično, da bom šel delat nalogo. To je že v pravilih pri nas. To, da če zamudim zajtrk, ga nimam. Spremenil bi urnik, da ni tako zgodnjega pouka, da imam do enih pouk.</u>
4. POČUTJE V ŠOLI
<u>Gleda na to, če vzamemo prejšnjo šolo pogrešam stare prijatelje. Na tej šoli je bistveno boljše, saj spoznaš nove prijatelje, ampak vseeno jih pogrešam.</u>
5. SPREMLJANJE PUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTENJE
<u>Ne morem vsemu sledit, želel bi si, a žal ne morem. Dobro mi gre pri športni vzgoji, še posebej hokej, tehnika in tehnologija, računalništvo in likovna ter glasba. Težave mi dela angleščina in matematika.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>Učitelji, spremljevalec in vzgojiteljica. Razložijo mi, če imam kaj za napisat mi pomagajo napisat, saj ne da mi ona dela nalogo, samo pomaga mi na primer, če so premajhni prostorčki.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>Več prostih ur, več športnih dni, več dni brez pouka, več športne in glasbene in računalništva.</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Da bi bilo več otrok v skupini, da bi bilo več družbe, da nas ni tako malo v razredu in v vzgojnih skupinah. Preveč je fantov in premalo punc.</u>
9. OMOGOČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Omogoča mi prosto gibanje z električnim vozičkom, plavanje v bazenu, veliko rekreacij, veliko prostora za druženje s prijatelji in spoznavanje novih prijateljev. Ne omogoča mi stikov s starimi prijatelji.</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Manj nalog, da ne bi bilo nalog, več športnih aktivnosti s prijatelji, več prostega časa, več petja, več športa, treninga hokeja na vozičkih.</u>
11. PREMALO IN DRUGAČE V ZAVODU
<u>Hrane je premalo. Imam celekijo in imam dieto, zato nimam dodatka, zdi se mi premalo.</u>
12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>Praktično vse kar bi počel, če bi bil normalen dan, ko sem doma. Jaham.</u>
13. POMEMBNI LJUDJE V ŽIVLJENJU
<u>Ati, mami, bratanci, sorodniki, prijatelji.</u>
14. KDO IN KAKO TI POMAGA, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Večinoma vse postorim sam. Lahko pa se obrnem na prijatelje v zavodu in doma, na vzgojiteljico in družino in staro mamo, dedija. Pomagajo mi pri učenju.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Izbiram jih predvsem po dejanjih, če mi pomaga, ko rabim pomoč, rečem ta bo moj prijatelj, če mi pa govori žaljivke, si ga takoj izbijem iz glave. Še posebno, če je mlajši in tako govori, halo. Tisti, ki mi pomaga, zna obdržati skrivnost, če mu jo zaupam, me ne žali.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV
<u>Na oko jih imam ene 50 najmanj tle v šoli, pa še doma 10 sigurno.</u>
17. POMOČ DRUŽINE
<u>Predvsem v tem, ko me spodbujajo pred testi. Ko se učim vem, da mi bo šlo, pred testom pa me skrbi in takrat mi najbolj pomagajo.</u>
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
<u>Z nekaterimi bolj, z nekaterimi manj. Igramo računalniške igrice skupaj, veliko športa, telovadimo. Zelo veliko pa tudi dirkamo po zavodu, seveda brez, da bi vzgojiteljice to vedele.</u>
19. PROSTI ČAS
<u>Predvsem na računalniku in pred TV.</u>
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
<u>Šel bi sam v trgovino, mamici bi večkrat kuhal kavo, pa k punc bi šel prespat.</u>

21. HOBIJI
<u>Vozim se s štirikolesnikom, hokej na vozičku, vožnja s triciklom, ogledovanje akcijskih filmov in družim se s prijatelji.</u>
22. HRANA
<u>Zajtrk doma, če ga ujamem. Kosilo v zavodu in dopoldansko malico, večerjo pa doma. Največkrat sam odločam o tem. Lahko jem sam. Za enkrat mi je v redu.</u>
23. HIGIENA
<u>Večino se kar sam urejam razen, če grem kakat mi pomagajo, da se obrišem. Želel bi, da bi lahko še več sam.</u>
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
<u>Predvsem z dekleti, ki so mlajša. Na primer, ko ji rečem, da mi je všeč, me začne zajebavat, zato rajši izbiram starejše. V šoli pa ne morem dovolj hitro pisat in zato pišem na računalnik, če se le da.</u>
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
<u>Da bi postal maser, da ko bi odrasel, bi bilo konec recesije, da bi čim lažje dobil delovno mesto.</u>
26. POGREŠANJE
<u>Samostojnost. Da bi več zmozel sam, da ne bi tolk uporabljal vozička. Normalno hrano, življenje brez epileptičnih napadov.</u>
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
<u>Rabil bi oddih od terapij, ker ko končava, moram še enkrat na terapijo. Da bi bilo čim več donacij za nov električni voziček, smo zbrali že 5.000 eurov, rabim še ene 3.000 eurov nujno. Rabim električni voziček za na daljše razdalje. Pa tudi za krajše razdalje rabim zaupanje staršev.</u>
28. POSEBNOST
<u>Da si še nisem našel prave punce. To, da sem dober v športu.</u>

Intervju 8

Punca H: dnevna oblika usposabljanja

1.2.2011

1. KRATEK OPIS
<u>Sem H, hodim v osmi razred osnovne šole, stara sem štirinajst let. Se rada učim, imam rada angleščino in vse predmete v šoli, ker mi vse gre.</u>
2. OPIS VSAKDANA
<u>Vstanem, se grem obleči, si umijem zobe in počakam na kombi. Pridem v šolo in grem na zajtrk, imam pouk, po pouku naredim domačo nalogo in si pripravim torbo za naslednji dan. Nato pride kombi in ko pridem domov se grem učiti, se stuširam in pripravim obleko za naslednji dan. Imam večerjo in ob devetih grem spat. Včasih tudi kaj preberem.</u>
3. ORGANIZACIJA DNEVA IN ŽELJE
<u>Sama si ga organiziram in mi je tako ok.</u>
4. POČUTJE V ŠOLI
<u>Zelo v redu, ker mi gre dobro v šoli. Ker mi je fajn hoditi sem, ker so zelo prijazni ljudje, ker imam tu skoz kaj za delat.</u>
5. SPREMLJANJE POUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTENJE
<u>Ja pri vseh predmetih lahko vse spremljam. Edino pri matematiki bi rada, da bi imela trojko, kar mi bo pa tudi uspelo.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>Prosim učitelja. Pregledajo mi nalogo. Največkrat pa sama želim ugotoviti zakaj mi ne gre. mi obrazložijo in dajo vaje, da utrdim znanje in največkrat sama prosim za vaje.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>Mislím, da je vsega ravno prav. Včasih je malo preveč natrpano, a se že znajdem.</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Nič.</u>
9. OMOGČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Nekatere stvari, ki jih prej nisem vedela. Zdaj več vem in jaz se več naučim, ker imajo boljšo tehniko kot druge šole. Omogoča mi fizijo, delovno, konje in plavanje.</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Mi je vse super.</u>
11. PREMALO IN DRUGAČE V ZAVODU
<u>Mi je ok.</u>

12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>Hodim na terapije, izbirne predmet španščino, pa v šolo, se učim, pa kuhamo, vsak mesec je nekaj.</u>
13. POMEMBNI LJUDJE V ŽIVLJENJU
<u>Starši, sestra in prijatelji.</u>
14. KDO IN KAKO TI POMAGA, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Največkrat starši, če sem žalostna me potolažijo, če pa jih prosim za pomoč, mi pomagajo, mi dajo, če kaj rabim.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Gledam kakšni so po osebnosti, če so v redu ali ne. Če se mi zdi v redu, se z njim družim, sicer ne. Če kaj rabiš, da ti pomagajo, da ko ga rabim, da me ne pustijo na cedilu.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV
<u>Malo, a ti so res tisti pravi.</u>
17. POMOČ DRUŽINE
<u>Družina mi vedno stoji ob strani, ne glede kaj je in kaj rabim.</u>
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
<u>Kar v redu. Največkrat se pogovarjamo ali kam gremo npr. na sprehod.</u>
19. PROSTI ČAS
<u>Grem kam ven, na sprehod, da nisem skoz noter. Včasih gledam TV, a se kmalu naveličam, med tednom je ne gledam, se rajši posvečam šoli.</u>
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
<u>Tako, da bi kaj izdelovala, karkoli bi hotela.</u>
21. HOBIJI
<u>Jih nimam.</u>
22. HRANA
<u>Jem v šoli in doma. Doma lahko odločam, tu pa ne. V zavodu za malico lahko povem kaj bom jedla na primer katero sadje, za kosilo pa ne, ker za vse skuhamo enako. Doma si sama pripravim, če se mi kaj zalušta. Želim si, da bi imeli večkrat sadje v zavodu.</u>
23. HIGIENA
<u>Stuširam se in umijem glavo. Uredim se sama. Lahko se sama odločam o tem in nimam želja.</u>
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
<u>Trenutno jih nimam.</u>
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
<u>Da bi prvič uspešno končala šolo in postala kar si želim. Postala pa bi mogoče prevajalka za španščino in angleščino.</u>
26. POGREŠANJE
<u>Nič ne pogrešam.</u>
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
<u>V tem trenutku nič ne potrebujem. Mislim, da vse sama zmorem. Zdi se mi, da sem že zelo samostojna in da bom kasneje še bolj, ko bom živel na svojem.</u>
28. POSEBNOST
<u>Da znam zelo, zelo, zelo... dobro angleščino, ker vam znam vse povedat, sigurno.</u>

Intervju 9

Punca I: dnevna oblika usposabljanja

1.2.2011

1. KRATEK OPIS
<u>Ime mi je I. Pišem se I, živim v K, stara sem 12 let. Hodim v sedmi razred v CIRIUS Kamnik.</u>
2. OPIS VSAKDANA
<u>Zjutraj se zbudim doma, se oblečem, grem na WC in nato v šolo. Tam imam pouk, nato so učne ure in sledi prosti čas. Grem tudi na kakšno terapijo, če jo imam, pridem nazaj sem na oddelek in se oblečem in grem domov. Doma se preoblečem in imam prosti čas in naredim nalogo, če jo imam.</u>
3. ORGANIZIRANJE DNEVA IN ŽELJE
<u>Večinoma sama. Splaniram si dan kaj bom delala pa tako. Vzgojiteljica mi splanira učne ure, kar je prostega časa si ga sama.</u>

4. POČUTJE V ŠOLI
<u>Dobro, ker sem med prijatelji.</u>
5. SPREMLJANJE POUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTENJE
<u>Ne, ker kakšen učitelj prehitro govori in ne morem dohajati. Najboljše mi gre naravoslovje. Matematika mi dela težave, še posebno geometrija, ker ne morem obe dve roke uporabljati.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>V šoli mi pomagajo na primer pri geometriji spremljevalec, vzgojiteljica ali prijatelji. Doma pa sestra in mama. Če kaj v šoli nisem razumela, da mi še enkrat razložijo.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>Da bi bilo več glasbe in športne vzgoje.</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Da bi bilo na primer manj učnih ur, ker se mi ne, da vsak dan delati naloge.</u>
9. OMOGOČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Kadar grem v bazen, se razgibam, kadar grem na fizijo, da mi fizioterapevtka čim več pomaga, da lažje sedim na vozu. Ne omogoča mi na primer to, da ko smo šli v kino in sem bila blizu doma, me niso peljali domov, ampak sem morala prespati v zavodu.</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Tako, da bi se čim več družili s prijatelji, da če je res nujo, da grem nalogo narest. Drugače pa da bi imeli čim več plavanja na urniku.</u>
11. PREMALO IN DRUGAČE V ZAVODU
<u>Zabav za rojstne dni.</u>
12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>Po pouku grem na kosilo, če imam izbirni predmet imam do dveh pouk in nato kosilo. Potem grem s prijatelji se družiti, če nimam nič naloge. Pa mal se grem z vozičkom voziti, če nimam naloge.</u>
13. POMEMBNI LJUDEJ V ŽIVLJENJU
<u>Starši, prijatelji in tisti, ki mi pomagajo, ker ne morem vse sama narest negovalke, spremljevalec in vzgojiteljica.</u>
14. KDO IN KAKO POMAGA, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Večinoma spremljevalec, če grem med malico na WC pomaga negovalkam, da me prestavijo, ker me one same ne morejo, pomagajo mi tudi ostali.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Najprej vidim, če je ta prav prijatelj zame in ali se on odloči, da bo moj prijatelj ali ne. Da mi pomaga, da se pogovarja z mano, da se nikoli ne skregava.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV
<u>Imam jih več.</u>
17. POMOČ DRUŽINE
<u>Recimo, ko pridem domov povem, da mi nagaja en fant na kombiju in nato mu mami pove, da ne sme tega delat. Kadar se oči in mami kregata, pride mami v sobo in reče, sej tebi ne bo nič naredil.</u>
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
<u>Dobro, odlično. Tako, da se zberemo vsi tisti, ki smo prijatelji v eni dnevni sobi. Pogovarjamo se in poslušamo glasbo, pa hečamo se in igramo bočo.</u>
19. PROSTI ČAS
<u>Grem se z vozičkom voziti po zavodu, kadar sem slabe volje in pod stresom me to sprosti. Doma pa se pogovarjam s sestro in poslušam glasbo na MP4.</u>
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
<u>Da bi šla ven do slaščičarne, da mi vzgojiteljice ne bi težile zaradi tega in drugih stvari.</u>
21. HOBIJI
<u>Igram bočo, dvoransko balinanje.</u>
22. HRANA
<u>Jem doma in v šoli. Tukaj v zavodu ne morem odločati, doma pa lahko. Pri tem mi je treba pomagati. Tukaj mi pomaga spremljevalec, doma pa mami ali sestra. Želim si, da bi lahko sama jedla.</u>
23. HIGIENA
<u>Pri tem mi pomaga sestra, v šoli spremljevalec in negovalke. Želim si, da bi se lahko uredila sama. Počешem se sama.</u>
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
<u>Z velikimi. Na primer, ko se polulam v hlače, potem kadar se mami pa ati tepeta. Pogovorim se z osebo, ki je zraven. Pomaga mi tudi socialna delavka.</u>
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
<u>Želim si, da bi hodila, da bi sama poskrbela za osebno higieno.</u>
26. POGREŠANJE

<u>Svojo bivšo učiteljico. Pa kadar je mami v bolnici, pogrešam njo.</u>
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
<u>Ta trenutek rabim fizioterapijo. Olajšalo bi mi življenje to, da bi bila večkrat na morju in da bi imel čim manj problemov. Da bi bila bolj samostojna potrebujem večjo potrpežljivost.</u>
28. POSEBNOST
<u>Dobra sem v šoli.</u>

Intervju 10

Punca J: interna oblika usposabljanja

3.3.2011

1. KRATEK OPIS
<u>Sem družabna oseba, družim se rada s prijatelji, prijazna sem, rada pomagam drugim, še posebno tukaj, ko imam takšne sošolce.</u>
2. OPIS VSAKDANA
<u>Vstanem ob 6.10, saj bi lahko spala, a rada ostanem prej, da se sama uredim. Ko se zrihtam, grem na zajtrk, pojem in ob 8.15 imam pouk. Kdaj pa kdaj imam 7,6 ali 5 ur na urniku, različno. Ko končamo pouk, grem na kosilo. 14.15 se začne učna ura, če imamo nalogo, sicer delamo kaj drugega. Ob 16.00 je malica. Katere dneve imam terapije kot danes. Kdaj pa kdaj sem prosta, pa se pogovarjamo. Ko pridejo vzgojiteljice iz malice, se gremo družabne igre. Kakšne dneve imamo dejavnosti. V četrtek imam pevske, v sredo pa bočo tako se reče po italijansko dvoranskemu balinanju. Po večerji, če se ne grem tuširat, se pogovarjamo v dnevnici. Če se grem pa uredit, grem potem takoj v sobo. V sobah pa se pogovarjamo s prijateljicami.</u>
3. ORGANIZACIJA DNEVA IN ŽELJE
<u>Sama si ga organiziram, zato ker terapije imam že nastavljene in če imam drugo delo enostavno odpovem ali če imam veliko dela na primer domače naloge. Kdaj pa sem prosta tudi cel dan. Po navadi sem zvečer preveč utrujena in ne želim vedno igrati družabne igre in kdaj se mi ne da sodelovati pri dejavnostih, kdaj pa.</u>
4. POČUTJE V ŠOLI
<u>V redu, zadovoljna sem. Planiram ostati tu. S tem sem zadovoljna, ker v prejšnjih šolah je bilo res težko, ker osnovno šolo bi naredila, srednjo šolo pa bolj težko, ker nisem poznala jezika, tukaj pa sem lahko 24 ur govorila slovensko.</u>
5. SPREMLJANJE POUKA, DELANJE TEŽAV IN BLESTENJE
<u>Ja, če pa kaj ne razumem, kakšno besedo pa prosim, da mi razložijo. Pa če ne uspem napisati, prosim, da počakajo. O družboslovju in naravoslovju se mi je zanimivo pogovarjat o teh stvareh. Pogovarjali smo se tudi kako pride do otrok. Bilo je zanimivo, ker nisem vedela. Za noben predmet ne bi rekla, da mi kakšen res ne gre. Nekje bolj razumem, nekje slabše. Matematika in slovenščina sta mi všeč, ker sem od 7. razreda pa do danes veliko naučila.</u>
6. KDO IN KAKO POMAGA, ČE NE ZMOREŠ SAM
<u>Spremljevalec mi pomaga pri nalogi in če rabim kakšne liste, mi jih prilepi v zvezek. Vzgojiteljica mi pomaga pri domači nalogi in sošolka, če torbo ne morem dati na voz.</u>
7. VEČ V ŠOLI
<u>Več prostih ur.</u>
8. DRUGAČE V ŠOLI
<u>Nič, ker mi je v redu. Itak sem sam še tri mesece tukaj in pol grem v srednjo šolo in bo drugače.</u>
9. OMOGOČANJE ZAVODA IN KAJ NE
<u>Da sem se bolj naučila skrbeti zase. Da razmišljam kaj bi naredila, kako bi lahko sama, če bi živela sama, kako se bom preživela. Veliko tega sem se naučila tu. Prej sem 14 let živela s starši. Bolj mi je všeč tukaj kot doma. Tam imam samo televizijo in internet. Tukaj pa je skoz nekaj. Dan mi mine hitro. Kaj mi ne omogoča? Jaz mislim, da mi omogoča vse, če ne bi bila tu, ne bi naredila srednje šole, zato ker so tam bile težke šole in zavod mi omogoča, da naredim še kaj več kot osnovno šolo.</u>
10. ŽELJE O POTEKU DNEVA V ZAVODU
<u>Meni je v redu do zdaj. Vse se dogovorimo. Vse se da zmenit, če nečemo kaj delat, vse se zmenimo.</u>
11. PREMALO IN DRUGAČE V ZAVODU
<u>Premalo časa sem tukaj, da bi vedela. Nič.</u>
12. KAJ POČNE V ZAVODU
<u>Po navadi se hecamo, pogovarjamo, kdaj pa kdaj ustvarjamo, imamo zabave cel oddelek. Potem rišemo, prvo je, da naredimo za šolo, potem so druge dejavnosti. Največ časa se pogovarjamo.</u>
13. POMEMBNI LJUDJE V ŽIVLJENJU
<u>Družina, prijatelji, sorodniki.</u>

14. KDO IN KAKO POMAGA, ČE KAJ POTREBUJEŠ
<u>Vsi hočejo pomagat. Jaz pomagam drugim in zato so pripravljeni tudi drugi pomagat. Več pomoči rabim doma, kjer mi pomaga mama. Tukaj pa ne rabim, naredim veliko sama.</u>
15. IZBIRANJE PRIJATELJEV
<u>Ko nisem bila v Sloveniji, nisem imela veliko prijateljev. Tukaj so vsi moji prijatelji. To, da mi verjame, da mi ne laže in da pomagam eden drugemu in da me razume.</u>
16. ŠTEVILO PRIJATELJEV
<u>V prejšnji šoli manj. Zamenjala sem že štiri šole. Najboljša prijateljica je bila moja sestra. Tukaj pa sošolci, kakšni prijatelji so tudi iz drugih razredov.</u>
17. POMOČ DRUŽINE
<u>Spodbujajo mi, da bi naredila šolo, izpit za avto. Oče mi govori, da dokler jaz hočem v šolo, imam priložnost.</u>
18. RAZUMEVANJE S PRIJATELJI IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
<u>Z enimi bolj z enimi manj. Eni so bolj živi, eni manj. Eni bolj razumejo, če meni kaj ne paše, eni manj. Pogovarjamo se o različnih stvareh in se smejimo, ker takrat, ko sem zberemo mi štirje prijatelji, smo čisto odštekani.</u>
19. PROSTI ČAS
<u>Doma sem na internetu (facebook) in grem tudi ven. Tukaj pa se pogovarjamo in poslušamo musko.</u>
20. ŽELJE ZA PROSTI ČAS
<u>Lahko bi šli kdaj ven, na okrog, da nismo skoz v zavodu. Od ponedeljka do petka sem skoz noter. Mrzlo je toliko, da ni za it ven. Šla bi na igrišče, na pijačo.</u>
21. HOBIJI
<u>Zelo rada barvam in doma sem veliko na računalniku, v zavodu pa nimam časa zanj.</u>
22. HRANA
<u>Jem v zavodu in doma. V zavodu je katastrofa hrana, ker nisem navajena na tako hrano. Lahko jem sama. Lahko pri kosilu, če mi ne paše pač ne jem. Pri večerji, če kdaj kaj ne maram, lahko dobim kakšne mlečne stvari. Ne jem svinjino in takrat mi naredijo drugo meso in tudi zelenjave ne jem.</u>
23. HIGIENA
<u>Dobro. Sama se lahko uredim. Prej so mi pomagali doma. Ko sem prišla sem, so mi negovalke dva krat pomagale, potem pa sem sama. Dosti sem se naučila tega, kar prej nisem znala. Nimam želja, sem zadovoljna.</u>
24. PROBLEMI IN REŠEVANJE
<u>Nositi moram longete in če rabim obuti superge, rabim pri tem pomoč. Sedaj sem bolj samostojna, ker imam električni voziček.</u>
25. ŽELJE V ŽIVLJENJU
<u>Da bi naredila šolo, da bi si našla stanovanje, izpit.</u>
26. POGREŠANJE
<u>Najbolj pogrešam Bosno, tam kjer sem prej živel. Pogrešam sorodnike.</u>
27. POTREBA TA TRENUTEK IN ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
<u>Nič v tem trenutku. Olajšalo bi mi življenje, če bi lahko hodila. Ko sem se rodila, sem bila slabša, zdaj sem precej boljša. To da bi hodila. Sicer pa imam voz in zdrave roke in naredim lahko vse, če bi imela zdrave noge, bi bila še bolj samostojna.</u>
28. POSEBNOST
<u>Da sem odprt človek, dobro razumem druge ljudi, ko imajo kakšne težave.</u>

Priloga 3: ENOTE KODIRANJA IN ODPRTO KODIRANJE

F.A. 4.1. – Fant A, 4. tema, prva izjava

P.J. 5.1. – Punca J, 5. tema, prva izjava

OZNAKA POSAMZNE ENOTE KODIRANJA	ENOTA KODIRANJA	ODPRTO KODIRANJE (KODA-POJEM)
FANT A		
F.A. 1.1.	Ime mi je A. Prihajam iz I., star sem 14 let in hodim v CIRIUS.	Kratek opis

F.A. 2.1.	Zjutraj k se zbudim, vstanem, se oblečem, grem na zajtrk. Potem je šola. Nato se družim s prijatelji. Imam fizijo in nato druženje več ali manj. Več ali manj se hecamo.	Opis vsakdana
F.A.3.1.	To je čisto odvisno kako sem omejen s časom. Šola je do enih, če nimam fizije, se družimo in igramo družabne igre.	Organiziranje dneva
F.A.3.2.	Več ali manj mi organizirajo dan drugi. Od pol štirih naprej si pa lahko sam organiziram dan.	Dan organizirajo drugi
F.A.3.3.	Jaz bi se več ali manj družil. Za fijo in delovno so po mojem prenatrpani urniki, a si vmes najdemo čas za druženje. Sam sem se je malo rešil fizije, ker jo ta novi rabijo več.	Želje za organiziranje dneva
F.A.4.1.	V redu, če to šolo primerjam s prejšnjo šolo. Zato, ker se z vrstniki dobro razumemo, imam prilagojene predmete, da se lahko učim in lažje razumem. Imamo organizirane dejavnosti, športne dneve itd.	Dobro počutje v šoli s primerjavo prejšnje
F.A.5.1.	Ja lahko vse spremljam, ker so predmeti prilagojeni.	V šoli lahko vse spremlja
F.A.5.2.	Najbolje mi gre pri športni vzgoji, gefi, zgodli in matematiki. Lani mi je delala malo težav, a letos mi gre dobro.	Najboljši predmeti
F.A.5.3.	Angleščina mi pa dela težave.	Najslabši predmeti
F.A.6.1.	Če kaj ne zmorem sam, mi pomaga spremljevalec ali učiteljica ali sošolec.	Pomoč v šoli
F.A.6.2.	Pomagajo mi tako, da mi snov še enkrat razložijo. Pri matematiki na primer rabim pomoč pri držanju instrumentov, mislim na šestilo in takrat mi pomaga spremljevalec, da nariše namesto mene kot mu to naročim jaz.	Načini pomoči v šoli
F.A.7.1.	V šoli bi moralo biti obvezno več športnih dni, športne vzgoje, potem pa še zgodovine in geografije.	Več v šoli
F.A.8.1.	Želim si, da bi se nekateri sošolci spremenili, ker me izkoriščajo, da jim pomagam glede šole, ko pa jaz rabim pomoč mi pa ne pomagajo.	Drugače v šoli
F.A.9.1.	Zavod mi omogoča boljše počutje, zato ker bi mi bilo doma definitivno dolgčas, tukaj se pa hecamo. Omogoča mi še fizijo, delovno, pa vse kar se tiče zdravstva.	Omogočanje zavoda
F.A.9.2.	Ne omogoča mi to, da smo na primer po cele dneve tukaj noter in ne gremo nič ven. Rečejo, da je premraz, da gre dež, da je prevroče, ja kdaj pa potem?	Onemogočanje zavoda
F.A.10.1.	Želim si, da bi imeli veliko zabave, smeha, igre, poslušanja glasbe, družabnih iger itd.	Želje za potek dneva v zavodu
F.A.11.1.	To da ne gremo ven, mi znamo bit tud po cele tedne tukaj noter. Tega je res premalo. No razen v torek, ko imamo prometno, pa še to ne vedno, ker je na primer slabo vreme. Sej to ni nič slabega, če te malo zebe, sej se pogreješ.	Premalo v zavodu
F.A.12.1.	V zavodu se družim s prijatelji, imam fizije in delovne. Sem pa tja se vozim po zavodu.	Početje v zavodu
F.A.13.1.	Pomembni ljudje zame so starši, se pravi moja družina ožja in širša. Potem prijatelji, ki me razumejo.	Pomembni ljudje v življenju
F.A.14.1.	Negovalka, vzgojiteljica, spremljevalec, fizioterapevt.	Ljudje, ki pomagajo, če kaj potrebujejo
F.A.14.2.	Odvisno je kaj potrebujem. Negovalka mi pomaga pri urejanju samega sebe. Vzgojiteljica mi popoldne pomaga pri domači nalogi. Spremljevalec pa mi tudi pomaga, če rabim kaj za šolo. Pomaga mi tudi fizioterapevt, če me kaj boli, da se potem razgibam.	Načini pomaganja
F.A.15.1.	Pomembno mi je, da me razume, še posebno, če je Bosanec tako kot jaz. Ni problema tudi, če je Slovenec, sam da me razume. Za mene je prijatelj tisti, ki me razume in mi pomaga. Potem prijatelj je ta, ki če dam jaz njemu nekaj, mi da tudi on nekaj. Jaz vračam njemu tisto kar mi je dal in obratno.	Pomen prijateljstva
F.A.16.1.	Imam full prijateljev. Tukaj veliko in doma tudi. Na facebooku pa sploh.	Veliko prijateljev

F.A.17.1.	Kar se tiče šole mi vsi stojijo ob strani tako, da se učijo z mano, delajo z mano nalogo in mi razložijo, če kaj ne razumem. Za šport pa me spodbuja oče, posebno za bočo.	Pomoč družine
F.A.18.1.	Z eni prijatelji full dober, z enimi manj. S srednje dnevne se full dober razumemo, z N in J pa ne, no razen ko sta narazen, takrat sem pa dober.	Razumevanje s prijatelji
F.A.18.2.	Prosti čas preživljamo tako, da se pogovarjamo, poslušamo glasbo, da z vzgojiteljico igramo družabne igre.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
F.A.19.1.	Prosti čas preživljam tako, da se pogovarjam s prijatelji in se družim z njimi ter tako da igramo družabne igre.	Preživljanje prostega časa
F.A.20.1.	Meni je všeč tako kot je, ne rabim drugače.	Zadovoljen s preživljanjem prostega časa
F.A.21.1.	Ja bočo. To je dvoransko balinanje. Sicer pa nimam drugih hobijev.	Hobiji
F.A.22.1.	Jem doma in tukaj v zavodu.	Je doma in v zavodu
F.A.22.2.	Lahko jem sam, nihče mi ne pomaga.	Je sam
F.A.22.3.	V zavodu ne morem odločati kaj bom jedel, kar je pripravljeno to je. Doma pa jem kar naredi mama.	Ne odloča kaj bo jedel
F.A.22.4.	Nič si ne bi želel, mi je v redu, da mi drugi pripravijo hrano.	Zadovoljen s tem, da mu drugi pripravijo hrano
F.A.23.1.	Pri higieni mi pomagajo negovalke, še posebno takrat, ko se moram umiti.	Potrebuje pomoč pri higieni
F.A.23.2.	Nimam nobenih želja glede tega, mi je super tako kot je.	Zadovoljen z urejanjem samega sebe
F.A.24.1.	Največja težava sta J in N, ki se vtikujeta v tuja življenja. Ti bi jih rabla večkrat videti, da bi videla kako se smejeta in delata norca iz drugih.	Problem
F.A.24.2.	To rešimo lahko tudi tako, da se stepemo, če je en sam, ker hitro nekomu zakuha. Ali pa se vzgojiteljica pogovori z njima, pokliče starše, gre tudi do ravnateljice in tudi do direktorice je že šla. Potem se umirita, a sta še vedno trmasta.	Način reševanja problema
F.A.25.1.	V prihodnosti si želim imeti punco, vozniško za avto in delo.	Želje v življenju
F.A.26.1.	Tukaj v zavodu ne pogrešam ničesar. Doma pa pogrešam zavod. Saj si v zavodu zaželim malo staršev in da bi bil doma, a kmalu želim nazaj v zavod.	Doma pogrešanje zavoda, v zavodu pa dom
F.A.27.1.	Želel bi si iti ven. To mi manjka. Potem, da bi starši živeli bližje, da bi med tednom lahko videl kaj se dogaja doma.	Želje ta trenutek
F.A.27.2.	Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil dovoljenje od vzgojiteljic in več ali manj od staršev, da grem lahko ven na sprehod, na kakšno pijačo in v trgovino.	Potreba za večjo samostojnost
F.A.28.1.	Vzgojiteljice mi govorijo, da sem pri puncah zelo priljubljen, ker se znajdem v njihovi družbi, jih znam potolažiti in jih razumem ter poslušam.	Posebnost

FANT B

F.B.1.1.	Sem B, se rad družim s prijatelji, hodim v sedmi razred, živim v N.,	Kratek opis
F.B.1.2.	rad iščem nova prijateljstva.	Interesi
F.B.2.1.	Ko vstanem, si grem umiti zobe, nato grem na zajtrk, nato v šolo. Po šoli imamo kosilo. Nato delam nalogo in imam razne dejavnosti. Potem sem frej. Kmalu je večerja, po večerji si umijem zobe in grem spat.	Opis vsakdana
F.B.3.1.	Organiziram si ga sam, tako da si naredim načrt na primer grem v knjižnico in si izposodim knjigo. Načrt si ustvarim v glavi en dan prej, da vem kaj bom počel jutri.	Dan si organizira sam
F.B.3.2.	Želel bi si, da bi lahko šel v hribe, na Špico in Stari grad. Rad bi še ven, samo da sem zunaj. Pozimi ne grem veliko ven,	Želje za organiziranje dneva

	razen doma, ko moram psa peljat na sprehod.	
F.B.4.1.	To je odvisno od tega kakšen se zjutraj zbudim, če sem slabe volje, potem mi gre vse na živce. Če dobim dobro oceno sem dobre volje. V šoli se počutim dobr, razen če mi gre kakšen učitelj na živce.	Dobro počutje v šoli
F.B.5.1.	Vse lahko spremljam.	V šoli lahko vse spremlja
F.B.5.2.	Dobro mi gre naravoslovje in matematika.	Najboljši predmet
F.B.5.3.	Težave mi pa dela angleščina.	Najslabši predmet
F.B.6.1.	V dopoldanskem času mi pomaga učiteljica. V popoldanskem času pa vzgojiteljica ali spremljevalec.	Pomoč v šoli
F.B.6.2.	Pomagajo mi tako, da mi razložijo snov, če je ne razumem, čeprav jaz večinoma kar razumem.	Način pomoči v šoli
F.B.7.1.	Želel bi si več frej ur, ker se mi ne da delati. Nisem za delo. Sploh pri slovenščini, ker že eno snov ponavljamo celo večnost, ker je nekateri še vedno ne razumejo.	Več v šoli
F.B.8.1.	Želel bi si kratke ure, ker se tako vlečejo in potem končno zazvoni. Želel bi si, da bi nas učitelji poslušali in sedeli v klopih, da bi se enkrat postavili v našo kožo. Ne da moramo samo mi njih poslušati.	Drugače v šoli
F.B.9.1.	Omogoča mi pomoč v šoli, fizioterapijo in ta sranje, ki ga itakprešpicam (delovno terapijo, logopeda). Jaz se kar skrijem in potem me iščejo in obupajo.	Omogočanje zavoda
F.B.9.2.	Ne omogoča mi, da se samostojno gibam, ne da te skozi sprašujejo kje boš, te lahko pridem pogledat. Doma sem pa skozi zunaj, pa me noben nič ne vpraša.	Onemogočanje zavoda
F.B.10.1.	Zjutraj bi mogli bit dve uri frej in potem od devetih do dvanajstih bi bila šola. Fizijo in drugo sploh ne bi imeli. Ostali čas pa bi bili frej in bi delali kar bi želeli.	Želje za potek dneva v zavodu
F.B.11.1.	Premalo je samostojnosti, ker stalno nekdo neki teži, ne smeš it kamor hočeš, pazi, da te avto ne bo zbil, saj vem kaj je semafor, kaj je rdeča, zelena in rumena.	Premalo v zavodu
F.B.12.1.	Večino časa sem za računalnikom. Na facebooku, delam kaj za šolo.	Početje v zavodu
F.B.13.1.	Prijatelja J in G.	Pomembni ljudje v življenju
F.B.14.1.	Osebe, ki delajo v zavodu to so vzgojiteljica, spremljevalci, učitelji, prijatelji.	Ljudje, ki pomagajo, če kaj potrebujejo
F.B.14.2.	Pomagajo mi tako, da če kaj ne razumem, da mi razložijo kar se tiče šole.	Načini pomaganja
F.B.15.1.	Če je kdo nesramen do mene, ni moj prijatelj. Če ga prvič vidim, ne rečem, da ni moj prijatelj, počakam kaj bo čez čas. Zame je prijatelj tisti s katerim si pomagava, si stojiva ob strani, se druživa.	Pomen prijateljstva
F.B.16.1.	Imam jih kar nekaj v N., ja tam jih imam veliko. V zavodu pa bolj malo, v svojem kraju pa veliko.	Doma veliko prijateljev, v zavodu malo
F.B.17.1.	Družina me spodbuja tako, da če na primer dobim slabo oceno rečejo, da bo drugič bolje, ti bomo razložili, ti bomo pomagali. Sicer se večinoma učim sam.	Pomoč družine
F.B.18.1.	Dobro. Včasih se kaj skregamo in kmalu je dobro.	Razumevanje s prijatelji
F.B.18.2.	Družimo se tako, da se kaj zmenimo. Doma, da gremo v kino. Tukaj pa gremo ven brez vzgojiteljice v slaščiarno. Tako imamo vsaj malo mir pred vzgojiteljico, ker ti pet dni težijo in potem doma še mati.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
F.B.19.1.	Najraje ga preživljam zunaj, tako da se sprehajam. Večinoma pa sem tudi za računalnikom.	Preživljanje prostega časa
F.B.20.1.	Da bi lahko bil v telovadnici, ko bi želel in igral večkrat fuzbal. Da bi šel lahko več ven in ne da moram prosit in potem reče vzgojiteljica, da ne, ker se mi lahko kaj naredi, da naj počakam, da bodo šli skupaj. Ko se njej, da iti ven se meni ne da in obratno.	Želje za preživljanje prostega časa
F.B.21.1.	Ja fuzbal.	Hobi

F.B.22.1.	Jem doma in tukaj.	Je doma in v zavodu
F.B.22.2.	Ne morem odločati kaj bi lahko jedel in to mi gre na živce. Doma lahko odločam o tem kaj bom jedel. Rečem mami pa me tudi upošteva. Z mami jeva podobno hrano.	V zavodu ne odloča, doma pa odloča kaj bo jedel
F.B.22.3.	Jem lahko brez problema sam.	Je sam
F.B.22.4.	Želel bi si, da bi imeli boljšo hrano, da bi lahko jedel kar mi je všeč in ne nekaj kar ne maram.	Želje glede hrane
F.B.23.1.	Tako da se tuširam, umivam zobe. Uredim se lahko vse sam.	Ne potrebuje pomoč pri higieni
F.B.23.2.	Želja je na primer ta, da v sredah imam plavanje in tam se itak stuširamo preden gremo v bazen. Potem pa imam fuzbal, ko sam stojim v голу in se ne prešvicam. Pa mi potem težijo, da naj se grem stuširat. En krat mi je verjela šele, ko sem ponucal cel šampon, da sem se stuširal.	Želje glede urejanja samega sebe
F.B.24.1.	Z domačimi nalogami, katerih se mi ne da delat.	Problem
F.B.24.2.	Potem pa učiteljica reče, da bo poklicala mami in da bom mogel delat naloge cel vikend. Ali pa ji rečem, da sej jih bom rešu, da nisem imel časa, se zlažem.	Način reševanja problema
F.B.25.1.	Želim si potovati. Radi bi videl Pariz. Ne kar cel svet.	Želje v življenju
F.B.26.1.	Pogrešam svoje dva psa med tednom, ker za vikende sem skoz z njima. Ker sem navezan nanju in rada sta z mano. Sej ne misli, da sta mi bolj pomembna od mami.	Pogrešanje ljubljencev
F.B.27.1.	V tem trenutku bi bil najraje doma, ker se mi ne da biti v šoli.	Želja ta trenutek
F.B.27.2.	Olajšalo bi mi življenje, če mi ne bi bilo treba hodit v šolo in bi se lahko zaposlil brez šole.	Olajšanje življenja
F.B.27.3.	Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil to, da bi mi drugi dali mir, ne da mi na vsakem koraku težijo. Na primer moraš biti naspán, da greš lahko čez cesto.	Potreba za večjo samostojnost
F.B.28.1.	To da hitro tečem in zmagujem na tekmovanjih in tudi državnih. Imam že šest medalj. Tudi plavam dobro.	Posebnost

FANT C

F.C.1.1.	Ime mi je C. Sem brez očeta. Imam mamo in očima.. Pred enim letom sem imel operacijo. Operirali so mi tetivi. Od tretjega razreda sem odličen.	Kratek opis
F.C.1.2.	Rad se ukvarjam s športom, najraje s košarko in fuzbalom. Sovražim slovenščino, obožujem angleščino. Sovražim fizijo, obožujem glasbo. Rad igram na sintisajzer. Obožujem vse kar je v zvezi z veseljem	Interesi
F.C.2.1.	Najprej vstanem, si umijem zobe, grem jest. Nato se družim s prijatelji. Potem je čas za šolo. Učiteljica za slovo mi začne težiti, če je prvo uro slova: »Pa glej kako si to napisal!« Po šoli imam učne ure, potem imam šport. Hodim tudi na otroški parlament, ker sem razredni predsednik. Rad sem na računalniku in rad bi bil računalničar. Potem sledi večerja in druženje s prijatelji in čas za spat.	Opis vsakdana
F.C.3.1.	Dan si organiziram sam. Zapomnim si vse dejavnosti, ki jih imam in če mi kaj ni všeč prešpicam. Za fizijo in ostalo imam urnik, ki je v redu. Urnik za šolo ne morem organizirat sam, ostalo si vse sam.	Dan si organizira sam
F.C.3.2.	Mi je všeč tako.	Zadovoljen z organiziranjem dneva
F.C.4.1.	V šoli se počutim bedno, ker se mi ne da poslušat učiteljic. Fajn je to, ko se hecemo in zabavamo.	V šoli se počuti bedno
F.C.5.1.	Ja vse lahko spremljam.	V šoli lahko vse spremlja
F.C.5.2.	Blestim pri športu, glasbi in angleščini.	Najboljši predmet
F.C.5.3.	Slova mi dela težave. Ne vidim na daleč in to mi dela težave.	Najslabši predmet
F.C.6.1.	Pomaga mi S, moja vzgojiteljica in moj spremljevalec.	Pomoč v šoli
F.C.6.2.	Razložita mi. Pri angleščini pa jaz pomagam vzgojiteljici in ji razlagam.	Način pomoči v šoli

F.C.7.1.	Fajn bi bilo, če bi bilo več športnih dni, ker se rad ukvarjam s športom in ker mi je všeč, ko tekmuje z drugimi šolami in ko jih premagamo. Potem, da bi bilo več naravoslovnih dni, ker me zanima narava, gozdovi in rad bi videl veliko živali.. Da bi bilo manj pouka. Kdo pa ne bi tega rad?	Več v šoli
F.C.8.1.	Da bi bilo manj pouka.	Drugače v šoli
F.C.9.1.	Zavod mi omogoča, da grem lahko sam iz zavoda v slaščiarno in da lahko prespim tukaj. Ostajam zato, ker se ne maram s kombijem pelat.	Omogočanje zavoda
F.C.9.2.	Ne omogoča mi gledanje televizije do poznih ur. Ostalo mi je pa kul.	Onemogočanje zavoda
F.C.10.1.	Želim si, da bi bolj pozno ostajali in imeli pozen zajtrk in kasneje pouk. Ker rad spim in potem me zjutri budijo.	Želje o poteku dneva v zavodu
F.C.11.1.	Premalo je druženja s prijatelji in pogovarjanja, ker nimam časa po učnih urah. Imam zelo zabiti urnik.	Premalo v zavodu
F.C.12.1.	V zavodu lenarim, delam domače naloge in sem na računalniku.	Početje v zavodu
F.C.13.1.	Oči, mama, prijatelji, živali pes in mačka.	Pomembni ljudje v življenju
F.C.14.1.	Oče in mama.	Ljudje, ki pomagajo, če kaj potrebujejo
F.C.14.2.	Mi dasta na primer kakšen denar in s spodbujanjem v šoli in pri športu.	Način pomaganja
F.C.15.1.	Normalno pridem do njega, se predstavim Jz sem C in to je to. Nič posebnega, ker nisem zbirčen. Pomemben mi je, da je človek zaupen, zmeraj se postavi zraven tebe, nikoli ne zbeži.	Pomen prijateljstva
F.C.16.1.	Imam enega zaupnega, s katerim si veliko zaupava in še enega.	En prijatelj
F.C.17.1.	Odkvisno za kaj, če v šoli problem z ocenami so na učiteljevi strani, če pa učitelj teži, sta pa na moji strani. Odkvisno od situacije.	Pomoč družine
F.C.18.1.	Tako domače, da mu lahko rečem jebi se. Če se pa skregamo, smo čez dve minuti prijatelji. Najdlje sem bil skregan en dan.	Razumevanje s prijatelji
F.C.18.2.	Sicer se pogovarjamo, jaz pa prijatelj greva v slaščiarno na sladoled. Lenarimo skupaj.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
F.C.19.1.	Tako, da zadiham se odpočijem od športov in se družim s prijatelji.	Preživljanje prostega časa
F.C.20.1.	Tako, da bi igral več košarke.	Želje za preživljanje prostega časa
F.C.21.1.	Preveč jih imam. Šport, glasba, igram na sintisajzer in pojem, sem na računalniku, kjer delam naloge, ki mi jih da naš računalničar in igram igrice, rad sem z živalmi. Tukaj hodim h konjem in jih češem in hranim.	Hobiji
F.C.22.1.	Jem doma in tukaj. Največkrat v zavodu. Dobro kuhajo.	Je doma in v zavodu
F.C.22.2.	Ne morem odločati kaj bom jedel	Ne odloča kaj bo jedel
F.C.22.3.	in lahko jem sam.	Je sam
F.C.22.4.	Želel bi si, da bi večkrat jedli. Da bi bila večkrat lazanja.	Želje glede hrane
F.C.23.1.	Vse se lahko uredim sam.	Ne potrebuje pomoč pri higieni.
F.C.24.1.	S hojo. Sovražim fizijo. Potem je tu še slovenščina.	Problemi
F.C.24.2.	Poskušam čim bolj naravnost hoditi. To rešujem tako, da probam ignorirati, kar mi učiteljica teži. Potem hodim k logopedinji, več berem in pišem.	Način reševanja problemov
F.C.25.1.	Želim si svojega očeta nazaj. Potem pa še čim manj recesije, da bi imeli vsi dosti denarja.	Želje v življenju
F.C.26.1.	Pogrešam očeta. Da ne bi živali spravljali v zavetišča in jih streljali.	Pogrešanje
F.C.27.1.	V tem trenutku rabim žival, da se lahko igram z njo, pogovarjam, potem koš in žogo, pa me ne boš videla cel dan.	Želja ta trenutek
F.C.27.2.	Da bi imel več pravic, da bi šel lahko v drugo državo. Da bi bil bolj samostojen rabim mir, da mi ne težijo ves čas, potem	Potreba za večjo samostojnost

	naravo in očeta.	
F.C.28.1.	To je angleščina, ker jo obvladam, potem šport, ker mi gre tako dobro.	Posebnost

FANT D

F.D.1.1.	Star sem 15 let, sem vesel in hodim v deveti razred. Prihajam iz Š.	Kratek opis
F.D.2.1.	Zjutraj vstanem, grem v šolo, nato naredim nalogo, potem sem s prijatelji in nato grem ležat.	Opis vsakdana
F.D.3.1.	Veliko si organiziram sam. Ko mi kaj zapaše grem to delat. Ko nimam šole, si organiziram sam.	Dan si organizira sam
F.D.3.2.	Glede tega si ne bi nič želel.	Zadovoljenj z organiziranjem deva
F.D.4.1.	Dobro, ker imam tam prijatelje.	Dobro počutje v šoli
F.D.5.1.	Ja vse razumem in vse lahko spremljam.	V šoli lahko vse spremlja
F.D.5.2.	Dobro mi gre pri zgodovini, geografiji in likovni.	Najboljši predmet
F.D.5.3.	Težave mi dela angleščina in kemija, zato ker se mi ne da, sicer bi lahko imel same petke.	Najslabši predmet
F.D.6.1.	Učiteljica in spremljevalec.	Pomoč v šoli
F.D.6.2.	Tako, da mi razložijo bolj počasi. Po navadi lahko razumem zelo hitro.	Način pomoči v šoli
F.D.7.1.	Želim si več športne, ker igram hokej in več računalništva, ker ga imam rad.	Več v šoli
F.D.8.1.	Da bi bili učitelji drugačni, da ne bi bili tečni. Kar nekaj nam težijo.	Drugače v šoli
F.D.9.1.	Omogoča mi zdravstveno oskrbo, fizijo, šolanje.	Omogočanje zavoda
F.D.9.2.	Ne omogoča mi pa to, da smo premalo frej.	Onemogočanje zavoda
F.D.10.1.	Da pouka sploh ne bi bilo, da bi bilo frej cel dan, da bi igral igrice na računalniku in hokej v telovadnici.	Želje o poteku dneva v zavodu
F.D.11.1.	Da bi imeli več frej. Enako kot sem ti prejle povedal računalnik in hokej.	Drugače v zavodu
F.D.12.1.	Igram igrice, pogovarjam se s prijatelji in gledamo televizijo.	Početje v zavodu
F.D.13.1.	Družina. Oni so mi najbolj pomembni.	Pomembni ljudje v življenju
F.D.14.1.	Mami, učitelj, medicinska sestra, negovalka.	Ljudje, ki pomagajo, če kaj potrebujem
F.D.14.2.	Kdor je zraven v tistem trenutku. Doma mami prosim, če kaj rabim in tisto dobim. Tukaj pa učitelja, če rabim kaj iz torbe ven vzet, sestre, če rabim kaj iz zdravstva in negovalke, da me zrihtajo in dajo v posteljo.	Način pomaganja
F.D.15.1.	Moji prijatelji postanejo tisti, s katerimi se najbolj zastopim. Zame je prijatelj tisti, s katerim sva največ skupaj in se dobro zastopiva.	Pomen prijateljstva
F.D.16.1.	Imam ene par dobrih prijateljev. Potem pa je tu še cel kup enih zancev.	Malo prijateljev
F.D.17.1.	Tako, da mi pomagajo, če kaj potrebujem	Pomoč družine
F.D.18.1.	S prijatelji se dobro razumemo.	Razumevanje s prijatelji
F.D.18.2.	Ko smo skupaj se pogovarjamo in igramo igrice.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
F.D.19.1.	Igram igrice, sem na računalniku in na internetu, delam makete doma.	Preživljanje prostega časa
F.D.20.1.	Mi je v redu tako kot ga preživljam.	Zadovoljen s preživljanjem prostega časa
F.D.21.1.	Ja modeliram.	Hobi
F.D.22.1.	Doma rečem kaj bi jedel mami in včasih me posluša, včasih ne. Nekaj vpliva imam. Za malico in zajtrk lahko povem kaj bi jedel. V zavodu tega ne morem, razen če prinesem s sabo.	Ne odloča sam o tem kaj bo jedel

	Danes je mlečni riž in ga ne maram, zato moram najti nekoga, da mi gre po sendvič v trgovino za večerjo.	
F.D.22.2.	Želel bi si, da bi bil večkrat pomfri, pohanje, pica in špageti. Da bi lahko povedal kaj bi jedel.	Želje glede hrane
F.D.23.1.	Pri tem mi pomagajo drugi, ker ne morem sam.	Potrebuje pomoč pri higieni
F.D.23.2.	Nimam nobenih želje, ker me v redu zrihtajo.	Zadovoljen z urejenem samega sebe
F.D.24.1.	Do vseh stvari nimam dostopa.	Problem
F.D.24.2.	Ne rešujem, če ne morem, ne morem.	Način reševanja problema
F.D.25.1.	Želim si delat makete in da bi znal zelo dobro uporabljat računalnik.	Želje v življenju
F.D.26.1.	Pogrešam svoj dom, ker sem cel teden tukaj in še čez vikend bom ostal ta teden.	Pogrešanje
F.D.27.1.	Ta trenutek bi rabil sendvič.	Želja ta trenutek
F.D.27.2.	Olajšalo bi mi življenje to, da bi lahko hodil in da bi imel močne in zdrave roke.	Olajšanje življenja
F.D.27.3.	Za samostojnost to pa ne vem, to pa res ne.	Potreba za večjo samostojnost
F.D.28.1.	To da imam smisel za humor. Vem tudi veliko o računalnikih, izdelujem dobre makete za moje stanje. Imam dobro logiko in sem dober v igricah.	Posebnost

FANT E

F.E.1.1.	Sem 14. letni fant,	Kratek opis
F.E.1.2.	rad igram nogomet in košarko. Rad gledam po televiziji šport. Najraje gledam formulo ena in moto GP.	Interesi
F.E.2.1.	Zjutraj se že ob štirih zbudim, grem malo na računalnik igrice igrat, se oblečem za v šolo, grem ob šestih na kombi. Ob sedmih sem tukaj, pojem zajtrk, ob pol osmih imamo pouk do trinajstih. Potem grem nalogo delat. Do štirih naredim nalogo in potem grem domov. Doma takoj grem igrat igrice, ker nimam nič drugega za delat.	Opis vsakdana
F.E.3.1.	Sam si ga organiziram.	Dan organizira sam
F.E.3.2.	Moj dan poteka odlično.	Zadovoljen z organiziranjem dneva
F.E.4.1.	Bo, odlično, zato ker smo lahko na računalniku, če moramo kaj pisat. Jaz sem prav fajn.	Dobro počutje v šoli
F.E.5.1.	Vse lahko spremljam.	V šoli lahko vse spremlja
F.E.5.2.	Slovenščina, glasba in šport mi gre dobro. Pri ostalih urah pa spim za mizo.	Najboljši predmet
F.E.5.3.	Angleščina in matematika mi pa delata težave.	Najslabši predmet
F.E.6.1.	Pomaga mi spremljevalec in vzgojiteljica.	Pomoč v šoli
F.E.6.2.	Tako, da me učijo in jaz ponavljam za njimi in zapisujem si, da si lažje zapomnim.	Način pomoči v šoli
F.E.7.1.	Da bi imeli več športne, da bi vse ukinili in imeli športno ves dan.	Več v šoli
F.E.8.1.	Nič.	Drugače v šoli
F.E.9.1.	Omogoča mi, da se lahko učim in da sem dober v šoli.	Omogočanje zavoda
F.E.9.2.	Vse je v redu.	Onemogočanje zavoda
F.E.10.1.	Tako, da ne bi imeli učnih ur, da bi takrat gledali televizijo.	Želje za potek dneva v zavodu
F.E.11.1.	Premalo je športa: hokeja, nogometa, košarke.	Premalo v zavodu
F.E.12.1.	Po učnih urah sem na računalniku v avli in igram igrice dokler ne grem domov.	Početje v zavodu
F.E.13.1.	Prijatelji, družina, vzgojitelji.	Pomembni ljudje v življenju
F.E.14.1.	Prijatelji, družina vzgojitelji in starši.	Ljudje, ki pomagajo, če

		kaj potrebuje
F.E.14.2.	Tako, da mi kaj posodijo ali da me učijo, če se ne morem sam.	Način pomaganja
F.E.15.1.	Super mi je, če grdo govori, da je dober športnik, da je močan in velik. Prijatelj je ta, da si lahko zaupava in da nobenemu ne pove naprej.	Pomen prijateljstva
F.E.16.1.	Imam jih več, v šoli veliko in doma veliko.	Veliko prijateljev
F.E.17.1.	Tako, da mi posodijo kaj ali da mi pomagajo pri učenju.	Pomoč družine
F.E.18.1.	Odlično.	Razumevanje s prijatelji
F.E.18.2.	Zberemo se pri sosedu in igramo nogomet in igramo skoke na računalniku. Lahko gremo tudi v gmajno in probamo na pravi skakalnici. Peterka je bil moj sosed več.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
F.E.19.1.	Na računalniku igram streljaško igrico.	Preživljanje prostega časa
F.E.20.1.	Po cel dan bi bil rad v telovadnici in se ukvarjal s športom tam.	Želje za preživljanje prostega časa
F.E.21.1.	Ja šport: fuzbal, košarka, hokej, formula ena in moto GP. Potem pa še računalniške igrice in televizija.	Hobiji
F.E.22.1.	Doma večerjam in imam hkrati kosilo. V šoli jem zajtrk.	Je doma in v zavodu
F.E.22.2.	Naredim si tudi sam ali povem mami, da naredi. Pa pazim, da se ne opečem, ko kuham kavo. V šoli ne odločam kaj bom jedel.	Doma odloča kaj bo jedel, v zavodu ne
F.E.22.3.	Mi je tako v redu.	Želje glede hrane
F.E.23.1.	Vse se uredim sam.	Ne potrebuje pomoč pri higieni
F.E.23.2.	Rad bi, da bi se samo čez vikend tuširal in da se med počitnicami ne bi tuširal	Želje glede urejanja samega sebe
F.E.24.1.	Nimam problemov.	Problemi
F.E.25.1.	Da bi se več tepel, da bi se naučil boksa in da bi se vsak dan peljal v Celje v boksarsko šolo. Da bi bil najboljši boksar v Sloveniji.	Želje v življenju
F.E.26.1.	Nič.	Pogrešanje
F.E.27.1.	Ta trenutek bi bil na računalniku.	Želja ta trenutek
F.E.27.2.	Nič in nič.	Olajšanje življenja
F.E.27.3.	Ne vem.	Potreba za bolj samostojno življenje
F.E.28.1.	Moja posebnost sta nogomet in košarka.	Posebnost

PUNCA F

P.F.1.1.	Ime mi je F, stara sem dvanajst let in hodim v CIRIUS Kamnik. Sem sedmi razred. Živim v S. A veš zakaj sem taka? Rodila sem se mrtva, zato so me oživljali in zato je nastala cerebralna paraliza, prekmalu sem se rodila.	Kratek opis
P.F.1.2.	Rada pomagam in rišem.	Interesi
P.F.2.1.	Doma vstanem, se oblečem in nato me oči pelje na kombi in se peljem v šolo. Tam imam najprej zajtrk, nato pouk in po pouku imam terapije in nato kosilo. Potem imam učne ure in malico. Potem se oblečem, grem na kombi in doma imam spet kosilo. Nato grem malo gledat TV in na računalnik. Ob osmih pa grem spat.	Opis vsakdana
P.F.3.1.	Včasih si ga sama, včasih pa ne. Drugače pa mi ga organizirajo tudi drugi.	Dan ne organizira sama
P.F.3.2.	Večkrat bi sama odločala kdaj imam terapijo in katero. Fizijo ne maram, ker mi ni prijetna.	Želje glede organiziranja dneva
P.F.4.1.	V redu, zabavno, včasih so malo tečni učitelji. Sošolci mi kar nekaj nagajajo. En sošolec mi nagaja. Najraje imam likovno pa športno.	Dobro počutje v šoli
P.F.5.1.	Težko spremljam, ker slabo slišim, včasih slišim, včasih pa ne.	V šoli težko spremlja
P.F.5.2.	Pri naravoslovju sem najboljša.	Najboljši predmet

P.F.5.3.	Angleščina mi dela težave.	Najslabši predmet
P.F.6.1.	Sama se veliko naučim, sicer mi pa pomaga mama ali sestra dvojčica,	Pomoč v šoli
P.F.6.2.	ki obvlada angleščino.	Način pomaganja v šoli
P.F.7.1.	Želim si, da bi bilo več plavanja, ker imam jaz takrat, ko je plavanje, jahanje. Da bi lahko pri računalništvu, ko bi rada igrala igrice, bila na facebooku in delala bi tudi tisto kar mi reče učitelj.	Več v šoli
P.F.8.1.	Tisto kar sem prejle odgovorila.	Drugače v šoli
P.F.9.1.	Omogoča mi to, da ni tako kot v drugih šolah, da imam zajtrk, kosilo in da lahko prespim, če to rabim.	Omogočanje zavoda
P.F.9.2.	Ne omogoča mi to, da bi lahko sama hodila ven, sama hodila na kombi in da bi si sama izbirala terapije.	Onemogočanje zavoda
P.F.10.1.	Rada bi, da bi vsak dan prišli kužki, da bi večkrat prišli otroci iz drugih šol, da bi se večkrat igrali v telovadnici, da bi šli ven mal na okrog.	Želje za potek dneva v zavodu
P.F.11.1.	Da ne bi bilo terapij. Premalo je sošolk, ker imam samo eno sošolko, drugače so pa sami fantje.	Premalo v zavodu
P.F.12.1.	Hodim na plavanje in hodim v šolo.	Početje v zavodu
P.F.13.1.	Prijatelji, sorodniki, družina in spremljevalci.	Pomembni ljudje v življenju
P.F.14.1.	Spremljevalec in vzgojiteljica, prijatelji in sošolci.	Ljudje, ki pomagajo, če kaj potrebuješ
P.F.14.2.	Če kaj rabim za prepisat, da mi skopirajo, da me opomni za terapijo, da ne pozabim.	Način pomaganja
P.F.15.1.	Prijatelj moram biti prijazen, prijazen do drugih ljudi, da mi pomaga, če kaj rabim, da je dober do mene in drugih.	Pomen prijateljstva
P.F.16.1.	Eden je moj najboljši, drugače pa so vsi dobri prijatelji.	En prijatelj
P.F.17.1.	Pomagajo mi pri učenju, nalogi, če ne morem kaj dvignit. Potem če spim in ne morem vstat, mi pomagajo, da se dvignem, da mi zavežejo čevlje, zapnejo bundo, da dobim dobro oceno in če grem ven, da primem koga za roko, da ne padem.	Pomoč družine
P.F.18.1.	Z enimi se slabo, z enimi dobro.	Razumevanje s prijatelji
P.F.18.2.	Tako, da gremo ven, gremo mal naokrog, rišemo, gremo skupaj na računalnik. S sestro peljeva psičko na sprehod.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
P.F.19.1.	Rišem, sem na računalniku, grem malo okrog, malo po razredih, mal po dnevnih sobah pogledat kaj delajo, ven na svež zrak, igram se s psičko, sama s sabo si podajam žogo.	Preživljanje prostega časa
P.F.20.1.	Tako, da bi šla sama ven, v trgovino, v kavarno, da ne bi šola obstajala.	Želje za preživljanje prostega časa
P.F.21.1.	Ne.	Hobi
P.F.22.1.	Jem v šoli in doma.	Je doma in v zavodu
P.F.22.2.	Ne morem odločati o tem. No doma lahko, v zavodu pa ne.	Doma lahko odloča, v zavodu pa ne kaj bo jedla
P.F.22.3.	Ja želela bi si večkrat pomfri, čevapčiče, pleskavico, zelje, krompir, čokolino, hrenovko, puding, indijančka, kremšnito, tortico...	Želje glede hrane
P.F.23.1.	Sama, zmeraj sama poskrbim za to ali pa me kdo opomni: »F pejt se počesta, umit.« Zjutraj se samo oblečem in nato mami reče: »F takoj umit, če ne boš šla v šolo.«	Ne potrebuje pomoč pri higieni
P.F.23.2.	Nimam nobenih želja.	Nima nobenih želja glede urejanja same sebe
P.F.24.1.	Imam težave z govorom in težave s hojo in pravilno držo.	Problemi
P.F.24.2.	Zato hodim k logopedu, na fizioterapijo in delovno terapijo.	Način reševanja problema
P.F.25.1.	Da ne bi obstajala šola, da bi z neba padal denar, da bi imela tri pse, tri otroke, moža ali fanta, da bi bila normalna, da bi lahko delala kar hočem.	Želje v življenju
P.F.26.1.	Pogrešam dva mačka, ki sta umrla, staro mamo, babico in	Pogrešanje

	dedija, eno sošolko in vrtec, predvsem prijatelje iz vrtca.	
P.F.27.1.	Rabim prijatelje, družino, ker bi se z njimi zabavala, šla bi ven, v trgovino.	Želja v tem trenutku
P.F.27.2.	Kaj bi mi olajšalo življenje? Nič, ne vem.	Olajšanje življenja
P.F.27.3.	Da bi lahko bila bolj samostojna bi rada sama plavala, delala stoje, delala kar bi hotela.	Potreba za samostojno življenje
P.F.28.1.	Dobro rišem, dobro tipkam na mobitelu in rišem na računalniku.	Posebnost

FANT G

F.G.1.1.	Sem G, star sem štirinajst let. Sem iz K. Hodim v osmi razred devetletke v CIRIUS Kamnik.	Kratek opis
F.G.1.2.	Zelo rad igram hokej na vozičkih in se ukvarjam še z drugimi športi.	Interesi
F.G.2.1.	Vstanem ob 5.15, se oblečem in pojem zajtrk, nato se še umijem. Potem se pripravim na odhod na kombi. Kombi me pričaka na P. Od tam pa se odpeljem v šolo v Kamnik CIRIUS. Po navadi ima pouk do enih, če pa je tisti dan v tednu pa imam še izbirne predmete, fizioterapijo, šport za sprostitev in terapije. Po tem grem na kosilo in na učne ure. Nato imam malo prostega časa v internetni avli, nato pa na kombi in domov. Doma, če nima domače naloge, grem na obisk k stari mami in bratrancem, pogledam TV in sem eden redkih, ki gleda risanke. Povečerjam in grem spat.	Opis vsakdana
F.G.3.1.	Večinoma si ga sam organiziram, kaj bom počel popoldne, če imam nalogo logično, da bom šel delat nalogo. To je že v pravilih pri nas. To, da če zamudim zajtrk, ga nimam.	Dan si organizira sam
F.G.3.2.	Spremenil bi urnik, da ni tako zgodnjega pouka, da imam do enih pouk.	Želje glede organiziranja dneva
F.G.4.1.	Gleda na to, če vzamemo prejšnjo šolo pogrešam stare prijatelje. Na tej šoli je bistveno boljše, saj spoznaš nove prijatelje, ampak vseeno jih pogrešam.	Dobro počutje v šoli
F.G.5.1.	Ne morem vsemu sledit, želel bi si, a žal ne morem.	V šoli težko spremlja
F.G.5.2.	Dobro mi gre pri športni vzgoji, še posebej hokej, tehnika in tehnologija, računalništvo in likovna ter glasba.	Najboljši predmet
F.G.5.3.	Težave mi dela angleščina in matematika.	Najslabši predmet
F.G.6.1.	Učitelji, spremljevalec in vzgojiteljica.	Pomoč v šoli
F.G.6.2.	Razložijo mi, če imam kaj za napisat mi pomagajo napisat, saj ne da mi ona dela nalogo, samo pomaga mi na primer, če so premajhni prostorčki.	Način pomoči v šoli
F.G.7.1.	Več prostih ur, več športnih dni, več dni brez pouka, več športne in glasbene in računalništva.	Več v šoli
F.G.8.1.	Da bi bilo več otrok v skupini, da bi bilo več družbe, da nas ni tako malo v razredu in v vzgojnih skupinah. Preveč je fantov in premalo punc.	Drugače v šoli
F.G.9.1.	Omogoča mi prosto gibanje z električnim vozičkom, plavanje v bazenu, veliko rekreacij, veliko prostora za druženje s prijatelji in spoznavanje novih prijateljev.	Omogočanje zavoda
F.G.9.2.	Ne omogoča mi stikov s starimi prijatelji.	Onemogočanje zavoda
F.G.10.1.	Manj nalog, da ne bi bilo nalog, več športnih aktivnosti s prijatelji, več prostega časa, več petja, več športa, treninga hokeja na vozičkih.	Želje za potek dneva v zavodu
F.G.11.1.	Hrane je premalo. Imam celekijo in imam dieto, zato nimam dodatka, zdi se mi premalo.	Premalo v zavodu
F.G.12.1.	Praktično vse kar bi počel, če bi bil normalen dan, ko sem doma. Jaham.	Početje v zavodu
F.G.13.1.	Ati, mami, bratanci, sorodniki, prijatelji.	Pomembni ljudje v življenju

F.G.14.1.	Večinoma vse postorim sam. Lahko pa se obrnem na prijatelje v zavodu in doma, na vzgojiteljico in družino in staro mamo, dedija.	Ljudje, ki pomagajo, če ne zmoreš sam
F.G.14.2.	Pomagajo mi pri učenju.	Način pomaganja
F.G.15.1.	Izbiram jih predvsem po dejanjih, če mi pomaga, ko rabim pomoč, rečem ta bo moj prijatelj, če mi pa govori žaljivke, si ga takoj izbijem iz glave. Še posebno, če je mlajši in tako govori, halo. Tisti, ki mi pomaga, zna obdržati skrivnost, če mu jo zaupam, me ne žali.	Pomen prijateljstva
F.G.16.1.	Na oko jih imam ene 50 najmanj tle v šoli, pa še doma 10 sigurno.	Veliko prijateljev
F.G.17.1.	Predvsem v tem, ko me spodbujajo pred testi. Ko se učim vem, da mi bo šlo, pred testom pa me skrbi in takrat mi najbolj pomagajo.	Pomoč družine
F.G.18.1.	Z nekaterimi bolj, z nekaterimi manj.	Razumevanje s prijatelji
F.G.18.2.	Igramo računalniške igrice skupaj, veliko športa, telovadimo. Zelo veliko pa tudi dirkamo po zavodu, seveda brez, da bi vzgojiteljice to vedele.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
F.G.19.1.	Predvsem na računalniku in pred TV.	Preživljanje prostega časa
F.G.20.1.	Šel bi sam v trgovino, mamici bi večkrat kuhal kavo, pa k puncu bi šel prespat.	Želje glede preživljanja prostega časa
F.G.21.1.	Vozim se s štirikolesnikom, hokej na vozičku, vožnja s triciklom, ogledovanje akcijskih filmov in družim se s prijatelji.	Hobiji
F.G.22.1.	Zajtrk doma, če ga ujamem. Kosilo v zavodu in dopoldansko malico, večerjo pa doma.	Je doma in v zavodu
F.G.22.2.	Največkrat sam odločam o tem.	Sam odloča kaj bo jedel
F.G.22.3.	Lahko jem sam.	Je sam
F.G.22.4.	Za enkrat mi je v redu.	Zadovoljen s hrano
F.G.23.1.	Večino se kar sam urejam razen, če grem kakat mi pomagajo, da se obrišem.	Rabi pomoč pri higieni
F.G.23.2.	Želel bi, da bi lahko še več sam.	Želje glede urejanja samega sebe
F.G.24.1.	Predvsem z dekleti, ki so mlajša. V šoli pa ne morem dovolj hitro pisat .	Problemi
F.G.24.2.	Na primer, ko ji rečem, da mi je všeč, me začne zajebavat, zato rajši izbiram starejše. Zato pišem na računalnik, če se le da.	Način reševanja problemov
F.G.25.1.	Da bi postal maser, da ko bi odrasel, bi bilo konec recesije, da bi čim lažje dobil delovno mesto.	Želje v življenju
F.G.26.1.	Samostojnost. Da bi več zmoget sam, da ne bi tolik uporabljal vozička. Normalno hrano, življenje brez epileptičnih napadov.	Pogrešanje
F.G.27.1.	Rabil bi oddih od terapij, ker ko končava, moram še enkrat na terapijo.	Želja ta trenutek
F.G.27.2.	Da bi bilo čim več donacij za nov električni voziček, smo zbrali že 5.000 eurov, rabim še ene 3.000 eurov nujno.	Olajšanje življenja
F.G.27.3.	Rabim električni voziček za na daljše razdalje. Pa tudi za krajše razdalje rabim zaupanje staršev.	Potreba za samostojno življenje
F.G.28.1.	Da si še nisem našel prave punce. To, da sem dober v športu.	Posebnost

PUNCA H

P.H.1.1.	Sem H, hodim v osmi razred osnovne šole, stara sem štirinajst let.	Kratek opis
P.H.1.2.	Se rada učim, imam rada angleščino in vse predmete v šoli, ker mi vse gre.	Interesi
P.H.2.1.	Vstanem, se grem obleči, si umijem zobe in počakam na kombi. Pridem v šolo in grem na zajtrk, imam pouk, po pouku naredim domačo nalogo in si pripravim torbo za naslednji dan.	Opis vsakdana

	Nato pride kombi in ko pridem domov se grem učiti, se stuširam in pripravim obleko za naslednji dan. Imam večerjo in ob devetih grem spat. Včasih tudi kaj preberem.	
P.H.3.1.	Sama si ga organiziram.	Sama si organizira dan
P.H.3.2.	Mi je tako ok.	Zadovoljna z organiziranjem dneva
P.H.4.1.	Zelo v redu, ker mi gre dobro v šoli. Ker mi je fajn hoditi sem, ker so zelo prijazni ljudje, ker imam tu skoz kaj za delat.	Dobro počutje v šoli
P.H.5.1.	Ja pri vseh predmetih lahko vse spremljam. Edino pri matematiki bi rada, da bi imela trojko, kar mi bo pa tudi uspelo.	V šoli lahko vse spremlja
P.H.6.1.	Prosim učitelja. Največkrat pa sama želim ugotoviti zakaj mi ne gre.	Pomoč v šoli
P.H.6.2.	Pregledajo mi nalogo, mi obrazložijo in dajo vaje, da utrdim znanje in največkrat sama prosim za vaje.	Način pomoči v šoli
P.H.7.1.	Mislim, da je vsega ravno prav. Včasih je malo preveč natrpano, a se že znajdem.	Več v šoli
P.H.8.1.	Nič.	Drugače v šoli
P.H.9.1.	Nekatere stvari, ki jih prej nisem vedela. Zdaj več vem in jaz se več naučim, ker imajo boljšo tehniko kot druge šole. Omogoča mi fizijo, delovno, konje in plavanje.	Omogočanje zavoda
P.H.10.1.	Mi je vse super.	Želje o poteku dneva v zavodu
P.H.11.1.	Mi je ok.	Premalo v zavodu
P.H.12.1.	Hodim na terapije, izbirne predmet španščino, pa v šolo, se učim, pa kuhamo, vsak mesec je nekaj.	Početje v zavodu
P.H.13.1.	Starši, sestra in prijatelji.	Pomembni ljudje v življenju
P.H.14.1.	Največkrat starši,	Ljudje, ki pomagajo, če kaj potrebuješ
P.H.14.2.	če sem žalostna me potolažijo, če pa jih prosim za pomoč, mi pomagajo, mi dajo, če kaj rabim.	Način pomaganja
P.H.15.1.	Gledam kakšni so po osebnosti, če so v redu ali ne. Če se mi zdi v redu, se z njim družim, sicer ne. Če kaj rabiš, da ti pomagajo, da ko ga rabim, da me ne pustijo na cedilu.	Pomen prijateljstva
P.H.16.1.	Malo, a ti so res tisti pravi.	Malo prijateljev
P.H.17.1.	Družina mi vedno stoji ob strani, ne glede kaj je in kaj rabim.	Pomoč družine
P.H.18.1.	Kar v redu.	Razumevanje s prijatelji
P.H.18.2.	Največkrat se pogovarjamo ali kam gremo npr. na sprehod.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
P.H.19.1.	Grem kam ven, na sprehod, da nisem skoz noter. Včasih gledam TV, a se kmalu naveličam, med tednom je ne gledam, se rajši posvečam šoli.	Preživljanje prostega časa
P.H.20.1.	Tako, da bi kaj izdelovala, karkoli bi hotela.	Želje za preživljanje prostega časa
P.H.21.1.	Jih nimam.	Hobiji
P.H.22.1.	Jem v šoli in doma.	Je v zavodu in doma
P.H.22.2.	Doma lahko odločam, tu pa ne. V zavodu za malico lahko povem kaj bom jedla na primer katero sadje, za kosilo pa ne, ker za vse skuhajo enako. Doma si sama pripravim, če se mi kaj zalušta.	Doma odloča kaj bo jedla, v zavodu ne
P.H.22.3.	Želim si, da bi imeli večkrat sadje v zavodu.	Želje glede hrane
P.H.23.1.	Stuširam se in umijem glavo. Uredim se sama.	Ne rabi pomoči pri higieni
P.H.23.2.	Lahko se sama odločam o tem in nimam želja.	Zadovoljna z urejanjem same sebe.
P.H.24.1.	Trenutno jih nimam.	Problem
P.H.25.1.	Da bi prvič uspešno končala šolo in postala kar si želim. Postala pa bi mogoče prevajalka za španščino in angleščino.	Želje v življenju
P.H.26.1.	Nič ne pogrešam.	Pogrešanje
P.H.27.1.	V tem trenutku nič ne potrebujem.	Želja ta trenutek

P.H.27.2.	Mislim, da vse sama zmorem. Zdi se mi, da sem že zelo samostojna in da bom kasneje še bolj, ko bom živela na svojem.	Potreba za samostojno življenje
P.H.28.1.	Da znam zelo, zelo, zelo... dobro angleščino, ker vam znam vse povedat, sigurno.	Posebnost

PUNCA I

P.I.1.1.	Ime mi je I. Pišem se I, živim v K, stara sem 12 let. Hodim v sedmi razred v CIRIUS Kamnik.	Kratek opis
P.I.2.1.	Zjutraj se zbudim doma, se oblečem, grem na WC in nato v šolo. Tam imam pouk, nato so učne ure in sledi prosti čas. Grem tudi na kakšno terapijo, če jo imam, pridem nazaj sem na oddelek in se oblečem in grem domov. Doma se preoblečem in imam prosti čas in naredim nalogo, če jo imam.	Opis vsakdana
P.I.3.1.	Večinoma sama. Splaniram si dan kaj bom delala pa tako. Vzgojiteljica mi splanira učne ure, kar je prostega časa si ga sama.	Dan si organizira sama
P.I.4.1.	Dobro, ker sem med prijatelji.	Dobro počutje v šoli
P.I.5.1.	Ne, ker kakšen učitelj prehitro govorijo in ne morem dohajati.	V šoli težko spremlja
P.I.5.2.	Najboljše mi gre naravoslovje.	Najboljši predmet
P.I.5.3.	Matematika mi dela težave, še posebno geometrija, ker ne morem obe dve roke uporabljati.	Najslabši predmet
P.I.6.1.	Spremljevalec, vzgojiteljica ali prijatelj. Doma pa sestra in mama.	Pomoč v šoli
P.I.6.2.	V šoli mi pomagajo na primer pri geometriji. Če kaj v šoli nisem razumela, da mi še enkrat razložijo.	Način pomaganja v šoli
P.I.7.1.	Da bi bilo več glasbe in športne vzgoje.	Več v šoli
P.I.8.1.	Da bi bilo na primer manj učnih ur, ker se mi ne, da vsak dan delati naloge.	Drugače v šoli
P.I.9.1.	Kadar grem v bazen, se razgibam, kadar grem na fizijo, da mi fizioterapevtka čim več pomaga, da lažje sedim na vozu.	Omogočanje zavoda
P.I.9.2.	Ne omogoča mi na primer to, da ko smo šli v kino in sem bila blizu doma, me niso peljali domov, ampak sem morala prespati v zavodu.	Onemogočanje zavoda
P.I.10.1.	Tako, da bi se čim več družili s prijatelji, da če je res nujo, da grem nalogo narest. Drugače pa da bi imeli čim več plavanja na urniku.	Želje za potek dneva v zavodu
P.I.11.1.	Zabav za rojstne dni.	Premalo v zavodu
P.I.12.1.	Po pouku grem na kosilo, če imam izbirni predmet imam do dveh pouk in nato kosilo. Potem grem s prijatelji se družiti, če nimam nič naloge. Pa mal se grem z vozičkom voziti, če nimam naloge.	Početje v zavodu
P.I.13.1.	Starši, prijatelji in tisti, ki mi pomagajo, ker ne morem vse sama narest negovalke, spremljevalec in vzgojiteljica.	Pomembni ljudje v življenju
P.I.14.1.	Spremljevalec, negovalka in ostali.	Ljudje, ki pomagajo, če kaj potrebuješ
P.I.14.2.	Večinoma spremljevalec, če grem med malico na WC pomaga negovalkam, da me predstavijo, ker me one same ne morejo. Pomagajo mi tudi ostali.	Način pomaganja
P.I.15.1.	Najprej vidim, če je ta prav prijatelj zame in ali se on odloči, da bo moj prijatelj ali ne. Da mi pomaga, da se pogovarja z mano, da se nikoli ne skregava.	Pomen prijateljstva
P.I.16.1.	Imam jih več.	Veliko prijateljev
P.I.17.1.	Recimo, ko pridem domov povem, da mi nagaja en fant na kombiju in nato mu mami pove, da ne sme tega delat. Kadar se oči in mami kregata, pride mami v sobo in reče, sej tebi ne bo nič naredil.	Pomoč družine
P.I.18.1.	Dobro, odlično.	Razumevanje s prijatelji

P.I.18.2.	Tako, da se zberemo vsi tisti, ki smo prijatelji v eni dnevni sobi. Pogovarjamo se in poslušamo glasbo, pa hecamo se in igramo bočo.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
P.I.19.1.	Grem se z vozičkom vozit po zavodu, kadar sem slabe volje in pod stresom me to sprosti. Doma pa se pogovarjam s sestro in poslušam glasbo na MP4.	Preživljanje prostega časa
P.I.20.1.	Da bi šla ven do slaščičarne, da mi vzgojiteljice ne bi težile zaradi tega in drugih stvari.	Želje za preživljanje prostega časa
P.I.21.1.	Igram bočo, dvoransko balinanje.	Hobi
P.I.22.1.	Jem doma in v šoli.	Je doma in v zavodu
P.I.22.2.	Tukaj v zavodu ne morem odločati, doma pa lahko.	Doma lahko odloča kaj bo jedla, v zavodu ne
P.I.22.3.	Pri tem mi je treba pomagati. Tukaj mi pomaga spremljevalec, doma pa mami ali sestra.	Ne je sama
P.I.22.4.	Želim si, da bi lahko sama jedla.	Želje glede hrane
P.I.23.1.	Pri tem mi pomaga sestra, v šoli spremljevalec in negovalke. Počestim se sama.	Potrebuje pomoč pri urejanju same sebe
P.I.23.2.	Želim si, da bi se lahko uredila sam.	Želje glede higiene
P.I.24.1.	Z velikimi. Na primer, ko se polulam v hlače, potem kadar se mami pa ati tepeta.	Problemi
P.I.24.2.	Pogovorim se z osebo, ki je zraven. Pomaga mi tudi socialna delavka.	Način reševanja problemov
P.I.25.1.	Želim si, da bi hodila, da bi sama poskrbela za osebno higieno.	Želje v življenju
P.I.26.1.	Svojo bivšo učiteljico. Pa kadar je mami v bolnici, pogrešam njo.	Pogrešanje
P.I.27.1.	Ta trenutek rabim fizioterapijo.	Želja ta trenutek
P.I.27.2.	Olajšalo bi mi življenje to, da bi bila večkrat na morju in da bi imel čim manj problemov.	Olajšanje življenja
P.I.27.3.	Da bi bila bolj samostojna potrebujem večjo potrpežljivost.	Potreba za večjo samostojnost
P.I.28.1.	Dobra sem v šoli.	Posebnost

PUNCA J

P.J.1.1.	Sem družabna oseba, družim se rada s prijatelji, prijazna sem, rada pomagam drugim, še posebno tukaj, ko imam takšne sošolce.	Interesi
P.J.2.1.	Vstanem ob 6.10, saj bi lahko spala, a rada ostanem prej, da se sama uredim. Ko se zrihtam, grem na zajtrk, pojem in ob 8.15 imam pouk. Kdaj pa kdaj imam 7,6 ali 5 ur na urniku, različno. Ko končamo pouk, grem na kosilo. 14.15 se začne učna ura, če imamo nalogo, sicer delamo kaj drugega. Ob 16.00 je malica. Katere dneve imam terapije kot danes. Kdaj pa kdaj sem prosta, pa se pogovarjamo. Ko pridejo vzgojiteljice iz malice, se gremo družabne igre. Kakšne dneve imamo dejavnosti, V četrtek imam pevske, v sredo pa bočo tako se reče po italijansko dvoranskemu balinanju. Po večerji, če se ne grem tuširati, se pogovarjamo v dnevni. Če se grem pa urediti, grem potem takoj v sobo. V sobah pa se pogovarjamo s prijateljicami.	Opis vsakdana
P.J.3.1.	Sama si ga organiziram, zato ker terapije imam že nastavljene in če imam drugo delo enostavno odpovem ali če imam veliko dela na primer domače naloge. Kdaj pa sem prosta tudi cel dan. Po navadi sem zvečer preveč utrujena in ne želim vedno igrati družabne igre in kdaj se mi ne da sodelovati pri dejavnostih, kdaj pa.	Sama si organizira dan
P.J.4.1.	V redu, zadovoljna sem. Planiram ostati tu. S tem sem zadovoljna, ker v prejšnjih šolah je bilo res težko, ker osnovno šolo bi naredila, srednjo šolo pa bolj težko, ker nisem poznala jezika, tukaj pa sem lahko 24 ur govorila slovensko.	Dobro počutje v šoli

P.J.5.1.	Ja, če pa kaj ne razumem, kakšno besedo pa prosim, da mi razložijo. Pa če ne uspem napisati, prosim, da počakajo. O družboslovju in naravoslovju se mi je zanimivo pogovarjat o teh stvareh. Pogovarjali smo se tudi kako pride do otrok. Bilo je zanimivo, ker nisem vedela.	V šoli lahko vse spremlja
P.J.5.2.	Za noben predmet ne bi rekla, da mi kakšen res ne gre. Nekje bolj razumem, nekje slabše. Matematika in slovenščina sta mi všeč, ker sem od 7. razreda pa do danes veliko naučila.	Najboljši predmet
P.J.6.1.	Spremljevalec, vzgojiteljica in sošolka.	Pomoč v šoli
P.J.6.2.	Spremljevalec mi pomaga pri nalogi in če rabim kakšne liste, mi jih prilepi v zvezek. Vzgojiteljica mi pomaga pri domači nalogi in sošolka, če torbo ne morem dati na voz.	Način pomaganja v šoli
P.J.7.1.	Več prostih ur.	Več v šoli
P.J.8.1.	Nič, ker mi je v redu. Itak sem sam še tri mesece tukaj in pol grem v srednjo šolo in bo drugače.	Drugače v šoli
P.J.9.1.	Da sem se bolj naučila skrbeti zase. Da razmišljam kaj bi naredila, kako bi lahko sama, če bi živela sama, kako se bom preživela. Veliko tega sem se naučila tu. Prej sem 14 let živela s starši. Bolj mi je všeč tukaj kot doma. Tam imam samo televizijo in internet. Tukaj pa je skoz nekaj. Dan mi mine hitro. Kaj mi ne omogoča? Jaz mislim, da mi omogoča vse, če ne bi bila tu, ne bi naredila srednje šole, zato ker so tam bile težke šole in zavod mi omogoča, da naredim še kaj več kot osnovno šolo.	Omogočanje zavoda
P.J.10.1.	Meni je v redu do zdaj. Vse se dogovorimo. Vse se da zmenit., če nočemo kaj delat, vse se zmenimo.	Želje za potek dneva v zavodu
P.J.11.1.	Premalo časa sem tukaj, da bi vedela. Nič.	Premalo v zavodu
P.J.12.1.	Po navadi se hecamo, pogovarjamo, kdaj pa kdaj ustvarjamo, imamo zabave cel oddelek. Potem rišemo, prvo je, da naredimo za šolo, potem so druge dejavnosti. Največ časa se pogovarjamo.	Početje v zavodu
P.J.13.1.	Družina, prijatelji, sorodniki.	Pomembni ljudje v življenju
P.J.14.1.	Vsi hočejo pomagat. Jaz pomagam drugim in zato so pripravljeni tudi drugi pomagat. Doma mama.	Ljudje, ki pomagajo, če potrebuješ pomoč
P.J.14.2.	Več pomoči rabim doma, kjer mi pomaga mama. Tukaj pa ne rabim, naredim veliko sama.	Način pomaganja
P.J.15.1.	Ko nisem bila v Sloveniji, nisem imela veliko prijateljev. Tukaj so vsi moji prijatelji. To, da mi verjame, da mi ne laže in da pomagamo eden drugemu in da me razume.	Pomen prijateljstva
P.J.16.1.	V prejšnji šoli manj. Zamenjala sem že štiri šole. Najboljša prijateljica je bila moja sestra. Tukaj pa sošolci, kakšni prijatelji so tudi iz drugih razredov.	Malo prijateljev
P.J.17.1.	Spodbujajo mi, da bi naredila šolo, izpit za avto. Oče mi govori, da dokler jaz hočem v šolo, imam priložnost.	Pomoč družine
P.J.18.1.	Z enimi bolj z enimi manj. Eni so bolj živi, eni manj. Eni bolj razumejo, če meni kaj ne paše, eni manj.	Razumevanje s prijatelji
P.J.18.2.	Pogovarjamo se o različnih stvareh in se smejimo, ker takrat, ko sem zberemo mi štirje prijatelji, smo čisto odštekani.	Preživljanje prostega časa s prijatelji
P.J.19.1.	Doma sem na internetu (facebook) in grem tudi ven. Tukaj pa se pogovarjamo in poslušamo musko.	Preživljanje prostega časa
P.J.20.1.	Lahko bi šli kdaj ven, na okrog, da nismo skoz v zavodu. Od ponedeljka do petka sem skoz noter. Mrzlo je toliko, da ni za it ven. Šla bi na igrišče, na pijačo.	Želje za preživljanje prostega časa
P.J.21.1.	Zelo rada barvam in doma sem veliko na računalniku, v zavodu pa nimam časa zanj.	Hobiji
P.J.22.1.	Jem v zavodu in doma.	Je v zavodu in doma
P.J.22.2.	Lahko jem sama.	Je sama
P.J.22.3.	V zavodu je katastrofa hrana, ker nisem navajena na tako hrano. Lahko pri kosilu, če mi ne paše pač ne jem. Pri večerji, če kdaj kaj ne maram, lahko dobim kakšne mlečne stvari. Ne	Ne odloča kaj bo jedla

	jem svinjino in takrat mi naredijo drugo meso in tudi zelenjave ne jem.	
P.J.23.1.	Dobro, sama se lahko uredim. Prej so mi pomagali doma. Ko sem prišla sem, so mi negovalke dva krat pomagale, potem pa sem sama. Dosti sem se naučila tega, kar prej nisem znala.	Ne potrebuje pomoč pri higieni
P.J.23.2.	Nimam želja, sem zadovoljna.	Zadovoljna z urejanjem same sebe
P.J.24.1.	Nositi moram longete in če rabim obuti superge, rabim pri tem pomoč.	Problemi
P.J.24.2.	Sedaj sem bolj samostojna, ker imam električni voziček.	Način reševanja problema
P.J.25.1.	Da bi naredila šolo, da bi si našla stanovanje, izpit.	Želje v življenju
P.J.26.1.	Najbolj pogrešam Bosno, tam kjer sem prej živel. Pogrešam sorodnike.	Pogrešanje
P.J.27.1.	Nič v tem trenutku.	Želja v tem trenutku
P.J.27.2.	Olajšalo bi mi življenje, če bi lahko hodila. Ko sem se rodila, sem bila slabša, zdaj sem precej boljša.	Olajšanje življenja
P.J.27.3.	To da bi hodila. Sicer pa imam voz in zdrave roke in naredim lahko vse, če bi imela zdrave noge, bi bila še bolj samostojna.	Potreba za večjo samostojnost
P.J.28.1.	Da sem odprt človek, dobro razumem druge ljudi, ko imajo kakšne težave.	Posebnost

Priloga 4: ZDRUŽEVANJE POJMOV V KATEGORIJE

KATEGORIJE – Pojmi

KRATEK OPIS MLADOSTNIKA	
F.A. 1.1.	Ime mi je A. Prihajam iz I., star sem 14 let in hodim v CIRIUS.
F.B.1.1.	Sem B, se rad družim s prijatelji, hodim v sedmi razred, živim v N.
F.C.1.1.	Ime mi je C. Sem brez očeta. Imam mamo in očima.. Pred enim letom sem imel operacijo. Operirali so mi tetivi. Od tretjega razreda sem odličen.
F.D.1.1.	Star sem 15 let, sem vesel in hodim v deveti razred. Prihajam iz Š.
F.E.1.1.	Sem 14. letni fant.
P.F.1.1.	Ime mi je F, stara sem dvanajst let in hodim v CIRIUS Kamnik. Sem sedmi razred. Živim v S. A veš zakaj sem taka? Rodila sem se mrtva, zato so me oživljali in zato je nastala cerebralna paraliza, prekmalu sem se rodila.
F.G.1.1.	Sem G, star sem štirinajst let. Sem iz K. Hodim v osmi razred devetletke v CIRIUS Kamnik.
P.H.1.1.	Sem H, hodim v osmi razred osnovne šole, stara sem štirinajst let.
P.I.1.1.	Ime mi je I. Pišem se I, živim v K, stara sem 12 let. Hodim v sedmi razred v CIRIUS Kamnik.

INTERESI MLADOSTNIKA	
F.B.1.2.	Rad iščem nova prijateljstva.
F.C.1.2.	Rad se ukvarjam s športom, najraje s košarko in fuzbalom. Sovražim slovenščino, obožujem angleščino. Sovražim fizijo, obožujem glasbo. Rad igram na sintisajzer. Obožujem vse kar je v zvezi z veseljem.
F.E.1.2.	Rad igram nogomet in košarko. Rad gledam po televiziji šport. Najraje gledam formulo ena in moto GP.
P.F.1.2.	Rada pomagam in rišem.
F.G.1.2.	Zelo rad igram hokej na vozičkih in se ukvarjam še z drugimi športi.
P.H.1.2.	Se rada učim, imam rada angleščino in vse predmete v šoli, ker mi vse gre.
P.J.1.1.	Sem družabna oseba, družim se rada s prijatelji, prijazna sem, rada pomagam drugim, še posebno tukaj, ko imam takšne sošolce.

VSAKDANJI DAN MLADOSTNIKA	
F.A. 2.1.	Zjutraj k se zbudim, vstanem, se oblečem, grem na zajtrk. Potem je šola. Nato se družim s

	prijatelji. Imam fizijo in nato druženje več ali manj. Več ali manj se hecamo.
F.B.2.1.	Ko vstanem, si grem umiti zobe, nato grem na zajtrk, nato v šolo. Po šoli imamo kosilo. Nato delam nalogo in imam razne dejavnosti. Potem sem frej. Kmalu je večerja, po večerji si umijem zobe in grem spat.
F.C.2.1.	Najprej vstanem, si umijem zobe, grem jest. Nato se družim s prijatelji. Potem je čas za šolo. Učiteljica za slovo mi začne težiti, če je prvo uro slova: »Pa glej kako si to napisal!« Po šoli imam učne ure, potem imam šport. Hodim tudi na otroški parlament, ker sem razredni predsednik. Rad sem na računalniku in rad bi bil računalničar. Potem sledi večerja in druženje s prijatelji in čas za spat.
F.D.2.1.	Zjutraj vstanem, grem v šolo, nato naredim nalogo, potem sem s prijatelji in nato grem ležat.
F.E.2.1.	Zjutraj se že ob štirih zbudim, grem malo na računalnik igrice igrat, se oblečem za v šolo, grem ob šestih na kombi. Ob sedmih sem tukaj, pojem zajtrk, ob pol osmih imamo pouk do trinajstih. Potem grem nalogo delat. Do štirih naredim nalogo in potem grem domov. Doma takoj grem igrat igrice, ker nimam nič drugega za delat.
P.F.2.1.	Doma vstanem, se oblečem in nato me oči pelje na kombi in se peljem v šolo. Tam imam najprej zajtrk, nato pouk in po pouku imam terapije in nato kosilo. Potem imam učne ure in malico. Potem se oblečem, grem na kombi in doma imam spet kosilo. Nato grem malo gledat TV in na računalnik. Ob osmih pa grem spat.
F.G.2.1.	Vstanem ob 5.15, se oblečem in pojem zajtrk, nato se še umijem. Potem se pripravim na odhod na kombi. Kombi me pričaka na P. Od tam pa se odpeljem v šolo v Kamnik CIRIUS. Po navadi ima pouk do enih, če pa je tisti dan v tednu pa imam še izbirne predmete, fizioterapijo, šport za sprostitev in terapije. Po tem grem na kosilo in na učne ure. Nato imam malo prostega časa v internetni avli, nato pa na kombi in domov. Doma, če nima domače naloge, grem na obisk k stari mami in bratrancem, pogledam TV in sem eden redkih, ki gleda risanke. Povečerjam in grem spat.
P.H.2.1.	Vstanem, se grem obleči, si umijem zobe in počakam na kombi. Pridem v šolo in grem na zajtrk, imam pouk, po pouku naredim domačo nalogo in si pripravim torbo za naslednji dan. Nato pride kombi in ko pridem domov se grem učiti, se stuširam in pripravim obleko za naslednji dan. Imam večerjo in ob devetih grem spat. Včasih tudi kaj preberem.
P.I.2.1.	Zjutraj se zbudim doma, se oblečem, grem na WC in nato v šolo. Tam imam pouk, nato so učne ure in sledi prosti čas. Grem tudi na kakšno terapijo, če jo imam, pridem nazaj sem na oddelek in se oblečem in grem domov. Doma se preoblečem in imam prosti čas in naredim nalogo, če jo imam.
P.J.2.1.	Vstanem ob 6.10, saj bi lahko spala, a rada ostanem prej, da se sama uredim. Ko se zrihtam, grem na zajtrk, pojem in ob 8.15 imam pouk. Kdaj pa kdaj imam 7,6 ali 5 ur na urniku, različno. Ko končamo pouk, grem na kosilo. 14.15 se začne učna ura, če imamo nalogo, sicer delamo kaj drugega. Ob 16.00 je malica. Katere dneve imam terapije kot danes. Kdaj pa kdaj sem prosta, pa se pogovarjamo. Ko pridejo vzgojiteljice iz malice, se gremo družabne igre. Kakšne dneve imamo dejavnosti, V četrtek imam pevske, v sredo pa bočo tako se reče po italijansko dvoranskemu balinanju. Po večerji, če se ne grem tuširat, se pogovarjamo v dnevni. Če se grem pa urediti, grem potem takoj v sobo. V sobah pa se pogovarjamo s prijateljicami.

SAMOSTOJNO ORGANIZIRANJE DNEVA	
F.A.3.2.	Več ali manj mi organizirajo dan drugi. Od pol štirih naprej si pa lahko sam organiziram dan.
F.A.3.1.	To je čisto odvisno kako sem omejen s časom. Šola je do enih, če nimam fizije, se družimo in igramo družabne igre.
F.B.3.1.	Organiziram si ga sam, tako da si naredim načrt na primer grem v knjižnico in si izposodim knjigo. Načrt si ustvarim v glavi en dan prej, da vem kaj bom počel jutri.
F.C.3.1.	Dan si organiziram sam. Zapomnim si vse dejavnosti, ki jih imam in če mi kaj ni všeč prešpricam. Za fizijo in ostalo imam urnik, ki je v redu. Urnik za šolo ne morem organizirati sam, ostalo si vse sam.
F.D.3.1.	Veliko si organiziram sam. Ko mi kaj zapaše grem to delat. Ko nimam šole, si organiziram sam.
F.E.3.1.	Sam si ga organiziram.
P.F.3.1.	Včasih si ga sama, včasih pa ne. Drugače pa mi ga organizirajo tudi drugi.
F.G.3.1.	Večinoma si ga sam organiziram, kaj bom počel popoldne, če imam nalogo logično, da bom šel delat nalogo. To je že v pravilih pri nas. To, da če zamudim zajtrk, ga nimam.
P.H.3.1.	Sama si ga organiziram
P.I.3.1.	Večinoma sama. Splaniram si dan kaj bom delala pa tako. Vzgojiteljica mi splanira učne ure,

	kar je prostega časa si ga sama.
P.J.3.1.	Sama si ga organiziram, zato ker terapije imam že nastavljene in če imam drugo delo enostavno odpovem ali če imam veliko dela na primer domače naloge. Kdaj pa sem prosta tudi cel dan. Po navadi sem zvečer preveč utrujena in ne želim vedno igrati družabne igre in kdaj se mi ne da sodelovati pri dejavnostih, kdaj pa.

ŽELJE ZA ORGANIZIRANJE DNEVA	
F.A.3.3.	Jaz bi se več ali manj družil. Za fijo in delovno so po mojem prenatrpani urniki, a si vmes najdemo čas za druženje. Sam sem se je malo rešil fizije, ker jo ta novi rabijo več.
F.B.3.2.	Želel bi si, da bi lahko šel v hribe, na Špico in Stari grad. Rad bi še ven, samo da sem zunaj. Pozimi ne grem veliko ven, razen doma, ko moram psa peljat na sprehod.
F.C.3.2.	Mi je všeč tako.
F.D.3.2.	Glede tega si ne bi nič želel.
F.E.3.2.	Moj dan poteka odlično.
P.F.3.2.	Večkrat bi sama odločala kdaj imam terapijo in katero. Fizijo ne maram, ker mi ni prijetna.
F.G.3.2.	Spremenil bi urnik, da ni tako zgodnjega pouka, da imam do enih pouk.
P.H.3.2.	Mi je tako ok.

POČUTJE V ŠOLI	
F.A.4.1.	V redu, če to šolo primerjam s prejšnjo šolo. Zato, ker se z vrstniki dobro razumemo, imam prilagojene predmete, da se lahko učim in lažje razumem. Imamo organizirane dejavnosti, športne dneve itd.
F.B.4.1.	To je odvisno od tega kakšen se zjutraj zbudim, če sem slabe volje, potem mi gre vse na živce. Če dobim dobro oceno sem dobre volje. V šoli se počutim dobr, razen če mi gre kakšen učitelj na živce.
F.C.4.1.	V šoli se počutim bedno, ker se mi ne da poslušat učiteljic. Fajn je to, ko se hecamo in zabavamo.
F.D.4.1.	Dobro, ker imam tam prijatelje.
F.E.4.1.	Bo, odlično, zato ker smo lahko na računalniku, če moramo kaj pisat. Jaz sem prav fajn.
P.F.4.1.	V redu, zabavno, včasih so malo tečni učitelji. Sošolci mi kar nekaj nagajajo. En sošolec mi nagaja. Najraje imam likovno pa športno.
F.G.4.1.	Gleda na to, če vzamemo prejšnjo šolo pogrešam stare prijatelje. Na tej šoli je bistveno boljše, saj spoznaš nove prijatelje, ampak vseeno jih pogrešam.
P.H.4.1.	Zelo v redu, ker mi gre dobro v šoli. Ker mi je fajn hoditi sem, ker so zelo prijazni ljudje, ker imam tu skoz kaj za delat.
P.I.4.1.	Dobro, ker sem med prijatelji.
P.J.4.1.	V redu, zadovoljna sem. Planiram ostati tu. S tem sem zadovoljna, ker v prejšnjih šolah je bilo res težko, ker osnovno šolo bi naredila, srednjo šolo pa bolj težko, ker nisem poznala jezika, tukaj pa sem lahko 24 ur govorila slovensko.

SPREMLJANJE POUKA V ŠOLI	
F.A.5.1.	Ja lahko vse spremljam, ker so predmeti prilagojeni.
F.B.5.1.	Vse lahko spremljam.
F.C.5.1.	Ja vse lahko spremljam.
F.D.5.1.	Ja vse razumem in vse lahko spremljam.
F.E.5.1.	Vse lahko spremljam.
P.F.5.1.	Težko spremljam, ker slabo slišim, včasih slišim, včasih pa ne.
F.G.5.1.	Ne morem vsemu sledit, želel bi si, a žal ne morem.
P.H.5.1.	Ja pri vseh predmetih lahko vse spremljam. Edino pri matematiki bi rada, da bi imela trojko, kar mi bo pa tudi uspelo.
P.I.5.1.	Ne, ker kakšen učitelj prehitro govori in ne morem dohajati.
P.J.5.1.	Ja, če pa kaj ne razumem, kakšno besedo pa prosim, da mi razložijo. Pa če ne uspem napisati, prosim, da počakajo. O družboslovju in naravoslovju se mi je zanimivo pogovarjat o teh stvareh. Pogovarjali smo se tudi kako pride do otrok. Bilo je zanimivo, ker nisem vedela.

ŠOLSKI PREDMETI	
F.A.5.2.	Najbolje mi gre pri športni vzgoji, gefi, zgodli in matematiki. Lani mi je delala malo težav, a letos mi gre dobro.
F.B.5.2.	Dobro mi gre naravoslovje in matematika.
F.C.5.2.	Blestim pri športu, glasbi in angleščini.
F.D.5.2.	Dobro mi gre pri zgodovini, geografiji in likovni.
F.E.5.2.	Slovenščina, glasba in šport mi gre dobro. Pri ostalih urah pa spim za mizo.
P.F.5.2.	Pri naravoslovju sem najboljša.
F.G.5.2.	Dobro mi gre pri športni vzgoji, še posebej hokej, tehnika in tehnologija, računalništvo in likovna ter glasba.
P.I.5.2.	Najboljše mi gre naravoslovje.
P.J.5.2.	Za noben predmet ne bi rekla, da mi kakšen res ne gre. Nekje bolj razumem, nekje slabše. Matematika in slovenščina sta mi všeč, ker sem od 7. razreda pa do danes veliko naučila.
F.A.5.3.	Angleščina mi pa dela težave.
F.B.5.3.	Težave mi pa dela angleščina.
F.C.5.3.	Slova mi dela težave. Ne vidim na daleč in to mi dela težave.
F.D.5.3.	Težave mi dela angleščina in kemija, zato ker se mi ne da, sicer bi lahko imel same petke.
F.E.5.3.	Angleščina in matematika mi pa delata težave.
P.F.5.3.	Angleščina mi dela težave.
F.G.5.3.	Težave mi dela angleščina in matematika.
P.I.5.3.	Matematika mi dela težave, še posebno geometrija, ker ne morem obe dve roke uporabljati.

OSEBE, KI JIM POMAGAJO PRI ŠOLSKIH OBVEZNOSTIH	
F.A.6.1.	Če kaj ne zmorem sam, mi pomaga spremljevalec ali učiteljica ali sošolec.
F.B.6.1.	V dopoldanskem času mi pomaga učiteljica. V popoldanskem času pa vzgojiteljica ali spremljevalec.
F.C.6.1.	Pomaga mi S, moja vzgojiteljica in moj spremljevalec.
F.D.6.1.	Učiteljica in spremljevalec.
F.E.6.1.	Pomaga mi spremljevalec in vzgojiteljica.
P.F.6.1.	Sama se veliko naučim, sicer mi pa pomaga mama ali sestra dvojčica.
F.G.6.1.	Učitelj, spremljevalec in vzgojiteljica.
P.H.6.1.	Prosim učitelja. Največkrat pa sama želim ugotoviti zakaj mi ne gre.
P.I.6.1.	Spremljevalec, vzgojiteljica ali prijatelj. Doma pa sestra in mama.
P.J.6.1.	Spremljevalec, vzgojiteljica in sošolka.

NAČIN POMOČI ZA ŠOLSKO OBVEZNOSTI	
F.A.6.2.	Pomagajo mi tako, da mi snov še enkrat razložijo. Pri matematiki na primer rabim pomoč pri držanju instrumentov, mislim na šestilo in takrat mi pomaga spremljevalec, da nariše namesto mene kot mu to naročim jaz.
F.B.6.2.	Pomagajo mi tako, da mi razložijo snov, če je ne razumem, čeprav jaz večinoma kar razumem.
F.C.6.2.	Razložita mi. Pri angleščini pa jaz pomagam vzgojiteljici in ji razlagam.
F.D.6.2.	Tako, da mi razložijo bolj počasi. Po navadi lahko razumem zelo hitro.
F.E.6.2.	Tako, da me učijo in jaz ponavljam za njimi in zapisujem si, da si lažje zapomnim.
P.F.6.2.	Sestra dvojčica obvlada angleščino.
F.G.6.2.	Razložijo mi, če imam kaj za napisat mi pomagajo napisat, saj ne da mi ona dela nalogo, samo pomaga mi na primer, če so premajhni prostorčki.
P.H.6.2.	Pregledajo mi nalogo, mi obrazložijo in dajo vaje, da utrdim znanje in največkrat sama prosim za vaje.
P.I.6.2.	V šoli mi pomagajo na primer pri geometriji. Če kaj v šoli nisem razumela, da mi še enkrat razložijo.
P.J.6.2.	Spremljevalec mi pomaga pri nalogi in če rabim kakšne liste, mi jih prilepi v zvezek. Vzgojiteljica mi pomaga pri domači nalogi in sošolka, če torbo ne morem dati na voz.

ŽELJE, ČESA NAJ BI BILO V ŠOLI VEČ	
F.A.7.1.	V šoli bi moralo biti obvezno več športnih dni, športne vzgoje, potem pa še zgodovine in geografije.

F.B.7.1.	Želel bi si več frej ur, ker se mi ne da delati. Nisem za delo. Sploh pri slovenščini, ker že eno snov ponavljamo celo večnost, ker je nekateri še vedno ne razumejo.
F.C.7.1.	Fajn bi bilo, če bi bilo več športnih dni, ker se rad ukvarjam s športom in ker mi je všeč, ko tekmuje z drugimi šolami in ko jih premagamo. Potem, da bi bilo več naravoslovnih dni, ker me zanima narava, gozdovi in rad bi videl veliko živali. Da bi bilo manj pouka. Kdo pa ne bi tega rad?
F.D.7.1.	Želim si več športne, ker igram hokej in več računalništva, ker ga imam rad.
F.E.7.1.	Da bi imeli več športne, da bi vse ukinili in imeli športno ves dan.
P.F.7.1.	Želim si, da bi bilo več plavanja, ker imam jaz takrat, ko je plavanje, jahanje. Da bi lahko pri računalništvu, ko bi rada igrala igrice, bila na facebooku in delala bi tudi tisto kar mi reče učitelj.
F.G.7.1.	Več prostih ur, več športnih dni, več dni brez pouka, več športne in glasbene in računalništva.
P.H.7.1.	Mislím, da je vsega ravno prav. Včasih je malo preveč natrpano, a se že znajdem.
P.I.7.1.	Da bi bilo več glasbe in športne vzgoje.
P.J.7.1.	Več prostih ur.

ŽELJE, KAJ NAJ BI BILO DRUGAČE V ŠOLI	
F.A.8.1.	Želim si, da bi se nekateri sošolci spremenili, ker me izkoriščajo, da jim pomagam glede šole, ko pa jaz rabim pomoč mi pa ne pomagajo.
F.B.8.1.	Želel bi si kratke ure, ker se tako vlečejo in potem končno zazvoni. Želel bi si, da bi nas učitelji poslušali in sedeli v klopih, da bi se enkrat postavili v našo kožo. Ne da moramo samo mi njih poslušati.
F.C.8.1.	Da bi bilo manj pouka.
F.D.8.1.	Da bi bili učitelji drugačni, da ne bi bili tečni. Kar nekaj nam težijo.
F.E.8.1.	Nič.
F.G.8.1.	Da bi bilo več otrok v skupini, da bi bilo več družbe, da nas ni tako malo v razredu in v vzgojnih skupinah. Preveč je fantov in premalo punc.
P.H.8.1.	Nič.
P.I.8.1.	Da bi bilo na primer manj učnih ur, ker se mi ne, da vsak dan delati naloge.
P.J.8.1.	Nič, ker mi je v redu. Itak sem sam še tri mesece tukaj in pol grem v srednjo šolo in bo drugače.

OMOGOČANJE ZAVODA	
F.A.9.1.	Zavod mi omogoča boljše počutje, zato ker bi mi bilo doma definitivno dolgčas, tukaj se pa hecamo. Omogoča mi še fizijo, delovno, pa vse kar se tiče zdravstva.
F.B.9.1.	Omogoča mi pomoč v šoli, fizioterapijo in ta sranje, ki ga itak prešpicam (delovno terapijo, logopeda). Jaz se kar skrijem in potem me iščejo in obupajo.
F.C.9.1.	Zavod mi omogoča, da grem lahko sam iz zavoda v slaščičarno in da lahko prespim tukaj. Ostajam zato, ker se ne maram s kombijem pelat.
F.D.9.1.	Omogoča mi zdravstveno oskrbo, fizijo, šolanje.
F.E.9.1.	Omogoča mi, da se lahko učim in da sem dober v šoli.
P.F.9.1.	Omogoča mi to, da ni tako kot v drugih šolah, da imam zajtrk, kosilo in da lahko prespim, če to rabim.
F.G.9.1.	Omogoča mi prosto gibanje z električnim vozičkom, plavanje v bazenu, veliko rekreacij, veliko prostora za druženje s prijatelji in spoznavanje novih prijateljev.
P.H.9.1.	Nekatere stvari, ki jih prej nisem vedela. Zdaj več vem in jaz se več naučim, ker imajo boljše tehniko kot druge šole. Omogoča mi fizijo, delovno, konje in plavanje.
P.I.9.1.	Kadar grem v bazen, se razgibam, kadar grem na fizijo, da mi fizioterapevtka čim več pomaga, da lažje sedim na vozu.
P.J.9.1.	Da sem se bolj naučila skrbeti zase. Da razmišljam kaj bi naredila, kako bi lahko sama, če bi živela sama, kako se bom preživela. Veliko tega sem se naučila tu. Prej sem 14 let živela s starši. Bolj mi je všeč tukaj kot doma. Tam imam samo televizijo in internet. Tukaj pa je skoz nekaj. Dan mi mine hitro. Kaj mi ne omogoča? Jaz mislim, da mi omogoča vse, če ne bi bila tu, ne bi naredila srednje šole, zato ker so tam bile težke šole in zavod mi omogoča, da naredim še kaj več kot osnovno šolo.

ČESAR ZAVOD NE OMOGOČA	
F.A.9.2.	Ne omogoča mi to, da smo na primer po cele dneve tukaj noter in ne gremo nič ven. Rečejo,

	da je premraz, da gre dež, da je prevroče, ja kdaj pa potem?
F.B.9.2.	Ne omogoča mi, da se samostojno gibam, ne da te skoz sprašujejo kje boš, te lahko pridem pogledat. Doma sem pa skoz zunaj, pa me noben nič ne vpraša.
F.C.9.2.	Ne omogoča mi gledanje televizije do poznih ur. Ostalo mi je pa kul.
F.D.9.2.	Ne omogoča mi pa to, da smo premalo frej.
F.E.9.2.	Vse je v redu.
P.F.9.2.	Ne omogoča mi to, da bi lahko sama hodila ven, sama hodila na kombi in da bi si sama izbirala terapije.
F.G.9.2.	Ne omogoča mi stikov s starimi prijatelji.
P.I.9.2.	Ne omogoča mi na primer to, da ko smo šli v kino in sem bila blizu doma, me niso peljali domov, ampak sem morala prespati v zavodu.

ŽELJE ZA POTEK DNEVA V ZAVODU	
F.A.10.1.	Želim si, da bi imeli veliko zabave, smeha, igre, poslušanja glasbe, družabnih iger itd.
F.B.10.1.	Zjutraj bi mogli bit dve uri frej in potem od devetih do dvanajstih bi bila šola. Fizijo in drugo sploh ne bi imeli. Ostali čas pa bi bili frej in bi delali kar bi želeli.
F.C.10.1.	Želim si, da bi bolj pozno ostajali in imeli pozen zajtrk in kasneje pouk. Ker rad spim in potem me zjutri budiyo.
F.D.10.1.	Da pouka sploh ne bi bilo, da bi bilo frej cel dan, da bi igral igrice na računalniku in hokej v telovadnici.
F.E.10.1.	Tako, da ne bi imeli učnih ur, da bi takrat gledali televizijo.
P.F.10.1.	Rada bi, da bi vsak dan prišli kužki, da bi večkrat prišli otroci iz drugih šol, da bi se večkrat igrali v telovadnici, da bi šli ven mal na okrog.
F.G.10.1.	Manj nalog, da ne bi bilo nalog, več športnih aktivnosti s prijatelji, več prostega časa, več petja, več športa, treninga hokeja na vozičkih.
P.H.10.1.	Mi je vse super.
P.I.10.1.	Tako, da bi se čim več družili s prijatelji, da če je res nujo, da grem nalogo narest. Drugače pa da bi imeli čim več plavanja na urniku.
P.J.10.1.	Meni je v redu do zdaj. Vse se dogovorimo. Vse se da zmenit, če nočemo kaj delat, vse se zmenimo.

ČESA JE V ZAVODU JE PREMALO	
F.A.11.1.	To da ne gremo ven, mi znamo bit tud po cele tedne tukaj noter. Tega je res premalo. No razen v torek, ko imamo prometno, pa še to ne vedno, ker je na primer slabo vreme. Sej to ni nič slabega, če te malo zebe, sej se pogreješ.
F.B.11.1.	Premalo je samostojnosti, ker stalno nekdo neki teži, ne smeš it kamor hočeš, pazi, da te avto ne bo zbil, saj vem kaj je semafor, kaj je rdeča, zelena in rumena.
F.C.11.1.	Premalo je druženja s prijatelji in pogovarjanja, ker nimam časa po učnih urah. Imam zelo zabiti urnik.
F.E.11.1.	Premalo je športa: hokeja, nogometa, košarke.
P.F.11.1.	Premalo je sošolk, ker imam samo eno sošolko, drugače so pa sami fantje.
F.G.11.1.	Hrane je premalo. Imam celekijo in imam dieto, zato nimam dodatka, zdi se mi premalo.
P.H.11.1.	Mi je ok.
P.I.11.1.	Zabav za rojstne dni.
P.J.11.1.	Premalo časa sem tukaj, da bi vedela. Nič.

KAJ POČNEJO V ZAVODU	
F.A.12.1.	V zavodu se družim s prijatelji, imam fizije in delovne. Sem pa tja se vozim po zavodu.
F.B.12.1.	Večino časa sem za računalnikom. Na facebooku, delam kaj za šolo.
F.C.12.1.	V zavodu lenarim, delam domače naloge in sem na računalniku.
F.D.12.1.	Igram igrice, pogovarjam se s prijatelji in gledamo televizijo.
F.E.12.1.	Po učnih urah sem na računalniku v avli in igram igrice dokler ne grem domov.
P.F.12.1.	Hodim na plavanje in hodim v šolo.
F.G.12.1.	Praktično vse kar bi počel, če bi bil normalen dan, ko sem doma. Jaham.
P.H.12.1.	Hodim na terapije, izbirne predmet španščino, pa v šolo, se učim, pa kuhamo, vsak mesec je nekaj.
P.I.12.1.	Po pouku grem na kosilo, če imam izbirni predmet imam do dveh pouk in nato kosilo. Potem

	grem s prijatelji se družiti, če nimam nič naloge. Pa mal se grem z vozičkom voziti, če nimam naloge.
P.J.12.1.	Po navadi se hecamo, pogovarjamo, kdaj pa kdaj ustvarjamo, imamo zabave cel oddelek. Potem rišemo, prvo je, da naredimo za šolo, potem so druge dejavnosti. Največ časa se pogovarjamo.

POMEMBNI LJUDEJ V ŽIVLJENJU MLADOSTNIKA	
F.A.13.1.	Pomembni ljudje zame so starši, se pravi moja družina ožja in širša. Potem prijatelji, ki me razumejo.
F.B.13.1.	Prijatelja J in G.
F.C.13.1.	Oči, mama, prijatelji, živali pes in mačka.
F.D.13.1.	Družina. Oni so mi najbolj pomembni.
F.E.13.1.	Prijatelji, družina, vzgojitelji.
P.F.13.1.	Prijatelji, sorodniki, družina in spremljevalci.
F.G.13.1.	Ati, mami, bratranci, sorodniki, prijatelji.
P.H.13.1.	Starši, sestra in prijatelji.
P.I.13.1.	Starši, prijatelji in tisti, ki mi pomagajo, ker ne morem vse sama narestnegovalke, spremljevalec in vzgojiteljica.
P.J.13.1.	Družina, prijatelji, sorodniki.

LJUDJE, KI POMAGAJO, ČE KAJ POTREBUJEJO	
F.A.14.1.	Negovalka, vzgojiteljica, spremljevalec, fizioterapevt.
F.B.14.1.	Osebe, ki delajo v zavodu to so vzgojiteljica, spremljevalci, učitelji, prijatelji.
F.C.14.1.	Oče in mama.
F.D.14.1.	Mami, učitelj, medicinska sestra, negovalka.
F.E.14.1.	Prijatelji, družina vzgojitelji in starši.
P.F.14.1.	Spremljevalec in vzgojiteljica, prijatelji in sošolci.
F.G.14.1.	Večinoma vse postorim sam. Lahko pa se obrnem na prijatelje v zavodu in doma, na vzgojiteljico in družino in staro mamo, dedija.
P.H.14.1.	Največkrat starši.
P.I.14.1.	Spremljevalec, negovalka in ostali.
P.J.14.1.	Vsi hočejo pomagat. Jaz pomagam drugim in zato so pripravljeni tudi drugi pomagat. Doma mama.

NAČIN POMAGANJA, ČE KAJ POTREBUJEJO	
F.A.14.2.	Odkvisno je kaj potrebujem. Negovalka mi pomaga pri urejanju samega sebe. Vzgojiteljica mi popoldne pomaga pri domači nalogi. Spremljevalec pa mi tudi pomaga, če rabim kaj za šolo. Pomaga mi tudi fizioterapevt, če me kaj boli, da se potem razgibam.
F.B.14.2.	Pomagajo mi tako, da če kaj ne razumem, da mi razložijo kar se tiče šole.
F.C.14.2.	Mi dasta na primer kakšen denar in s spodbujanjem v šoli in pri športu.
F.D.14.2.	Kdor je zraven v tistem trenutku. Doma mami prosim, če kaj rabim in tisto dobim. Tukaj pa učitelja, če rabim kaj iz torbe ven vzeti, sestre, če rabim kaj iz zdravstva in negovalke, da me zrihtajo in dajo v posteljo.
F.E.14.2.	Tako, da mi kaj posodijo ali da me učijo, če se ne morem sam.
P.F.14.2.	Če kaj rabim za prepisat, da mi skopirajo, da me opomnijo za terapijo, da ne pozabim.
F.G.14.2.	Pomagajo mi pri učenju.
P.H.14.2.	Če sem žalostna me potolažijo, če pa jih prosim za pomoč, mi pomagajo, mi dajo, če kaj rabim.
P.I.14.2.	Večinoma spremljevalec, če grem med malico na WC pomaga negovalkam, da me prestavijo, ker me one same ne morejo. Pomagajo mi tudi ostali.
P.J.14.2.	Več pomoči rabim doma, kjer mi pomaga mama. Tukaj pa ne rabim, naredim veliko sama.

POMEN PRIJATELJSTVA	
F.A.15.1.	Pomembno mi je, da me razume, še posebno, če je Bosanec tako kot jaz. Ni problema tudi, če je Slovenec, sam da me razume. Za mene je prijatelj tisti, ki me razume in mi pomaga. Potem prijatelj je ta, ki če dam jaz njemu nekaj, mi da tudi on nekaj. Jaz vračam njemu tisto kar mi

	je dal in obratno.
F.B.15.1.	Če je kdo nesramen do mene, ni moj prijatelj. Če ga prvič vidim, ne rečem, da ni moj prijatelj, počakam kaj bo čez čas. Zame je prijatelj tisti s katerim si pomagava, si stojiva ob strani, se druživa.
F.C.15.1.	Normalno pridem do njega, se predstavim Jz sem C in to je to. Nič posebnega, ker nisem zbirčen. Pomemben mi je, da je človek zaupen, zmeraj se postavi zraven tebe, nikoli ne zbeži.
F.D.15.1.	Moji prijatelji postanejo tisti, s katerimi se najbolj zastopim. Zame je prijatelj tisti, s katerim sva največ skupaj in se dobro zastopiva.
F.E.15.1.	Super mi je, če grdo govori, da je dober športnik, da je močan in velik. Prijatelj je ta, da si lahko zaupava in da nobenemu ne pove naprej.
P.F.15.1.	Prijatelj moram biti prijazen, prijazen do drugih ljudi, da mi pomaga, če kaj rabim, da je dober do mene in drugih.
F.G.15.1.	Izbiram jih predvsem po dejanjih, če mi pomaga, ko rabim pomoč, rečem ta bo moj prijatelj, če mi pa govori žaljivke, si ga takoj izbijem iz glave. Še posebno, če je mlajši in tako govori, halo. Tisti, ki mi pomaga, zna obdržati skrivnost, če mu jo zaupam, me ne žali.
P.H.15.1.	Gledam kakšni so po osebnosti, če so v redu ali ne. Če se mi zdi v redu, se z njim družim, sicer ne. Če kaj rabiš, da ti pomagajo, da ko ga rabim, da me ne pustijo na cedilu.
P.I.15.1.	Najprej vidim, če je ta prav prijatelj zame in ali se on odloči, da bo moj prijatelj ali ne. Da mi pomaga, da se pogovarja z mano, da se nikoli ne skregava.
P.J.15.1.	Ko nisem bila v Sloveniji, nisem imela veliko prijateljev. Tukaj so vsi moji prijatelji. To, da mi verjame, da mi ne laže in da pomagamo eden drugemu in da me razume.

ŠTEVILO PRIJATELJEV	
F.A.16.1.	Imam full prijateljev. Tukaj veliko in doma tudi. Na facebooku pa sploh.
F.B.16.1.	Imam jih kar nekaj v N., ja tam jih imam veliko. V zavodu pa bolj malo, v svojem kraju pa veliko.
F.C.16.1.	Imam enega zaupnega, s katerim si veliko zaupava in še enega.
F.D.16.1.	Imam ene par dobrih prijateljev. Potem pa je tu še cel kup enih zancev.
F.E.16.1.	Imam jih več, v šoli veliko in doma veliko.
P.F.16.1.	Eden je moj najboljši, drugače pa so vsi dobri prijatelji.
F.G.16.1.	Na oko jih imam ene 50 najmanj tle v šoli, pa še doma 10 sigurno.
P.H.16.1.	Malo, a ti so res tisti pravi.
P.I.16.1.	Imam jih več.
P.J.16.1.	V prejšnji šoli manj. Zamenjala sem že štiri šole. Najboljša prijateljica je bila moja sestra. Tukaj pa sošolci, kakšni prijatelji so tudi iz drugih razredov.

POMOČ DRUŽINE	
F.A.17.1.	Kar se tiče šole mi vsi stojijo ob strani tako, da se učijo z mano, delajo z mano nalogo in mi razložijo, če kaj ne razumem. Za šport pa me spodbuja oče, posebno za bočo.
F.B.17.1.	Družina me spodbuja tako, da če na primer dobim slabo oceno rečejo, da bo drugič bolje, ti bomo razložili, ti bomo pomagali. Sicer se večinoma učim sam.
F.C.17.1.	Odkvisno za kaj, če v šoli problem z ocenami so na učiteljevi strani, če pa učitelj teži, sta pa na moji strani. Odkvisno od situacije.
F.D.17.1.	Tako, da mi pomagajo, če kaj potrebujem
F.E.17.1.	Tako, da mi posodijo kaj ali da mi pomagajo pri učenju.
P.F.17.1.	Pomagajo mi pri učenju, nalogi, če ne morem kaj dvignit. Potem če spim in ne morem vstat, mi pomagajo, da se dvignem, da mi zavežejo čevlje, zapnejo bundo, da dobim dobro oceno in če grem ven, da primem koga za roko, da ne padem.
F.G.17.1.	Predvsem v tem, ko me spodbujajo pred testi. Ko se učim vem, da mi bo šlo, pred testom pa me skrbi in takrat mi najbolj pomagajo.
P.H.17.1.	Družina mi vedno stoji ob strani, ne glede kaj je in kaj rabim.
P.I.17.1.	Recimo, ko pridem domov povem, da mi nagaja en fant na kombiju in nato mu mami pove, da ne sme tega delat. Kadar se oči in mami kregata, pride mami v sobo in reče, sej tebi ne bo nič naredil.
P.J.17.1.	Spodbujajo mi, da bi naredila šolo, izpit za avto. Oče mi govori, da dokler jaz hočem v šolo, imam priložnost.

PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA S PRIJATELJI	
F.A.18.2.	Prosti čas preživljamo tako, da se pogovarjamo, poslušamo glasbo, da z vzgojiteljico igramo družabne igre.
F.B.18.2.	Družimo se tako, da se kaj zmenimo. Doma, da gremo v kino. Tukaj pa gremo ven brez vzgojiteljice v slaščiarno. Tako imamo vsaj malo mir pred vzgojiteljico, ker ti pet dni težijo in potem doma še mati.
F.C.18.2.	Sicer se pogovarjamo, jaz pa prijatelj greva v slaščiarno na sladoled. Lenarimo skupaj.
F.D.18.2.	Ko smo skupaj se pogovarjamo in igramo igrice.
F.E.18.2.	Zberemo se pri sosedu in igramo nogomet in igramo skoke na računalniku. Lahko gremo tudi v gmajno in probamo na pravi skakalnici. Peterka je bil moj sosed več.
P.F.18.2.	Tako, da gremo ven, gremo mal naokrog, rišemo, gremo skupaj na računalnik. S sestro peljeva psičko na sprehod.
F.G.18.2.	Igramo računalniške igrice skupaj, veliko športa, telovadimo. Zelo veliko pa tudi dirkamo po zavodu, seveda brez, da bi vzgojiteljice to vedele.
P.H.18.2.	Največkrat se pogovarjamo ali kam gremo npr. na sprehod.
P.I.18.2.	Tako, da se zberemo vsi tisti, ki smo prijatelji v eni dnevni sobi. Pogovarjamo se in poslušamo glasbo, pa hecemo se in igramo bočo.
P.J.18.2.	Pogovarjamo se o različnih stvareh in se smejimo, ker takrat, ko sem zberemo mi štirje prijatelji, smo čisto odštekani.

PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA	
F.A.19.1.	Prosti čas preživljam tako, da se pogovarjam s prijatelji in se družim z njimi ter tako da igramo družabne igre.
F.B.19.1.	Najraje ga preživljam zunaj, tako da se sprehajam. Večinoma pa sem tudi za računalnikom.
F.C.19.1.	Tako, da zadiham se odpočijem od športov in se družim s prijatelji.
F.D.19.1.	Igram igrice, sem na računalniku in na internetu, delam makete doma.
F.E.19.1.	Na računalniku igram streljaško igrico.
P.F.19.1.	Rišem, sem na računalniku, grem malo okrog, malo po razredih, mal po dnevnih sobah pogledat kaj delajo, ven na svež zrak, igram se s psičko, sama s sabo si podajam žogo.
F.G.19.1.	Predvsem na računalniku in pred TV.
P.H.19.1.	Grem kam ven, na sprehod, da nisem skoz noter. Včasih gledam TV, a se kmalu naveličam, med tednom je ne gledam, se rajši posvečam šoli.
P.I.19.1.	Grem se z vozičkom vozit po zavodu, kadar sem slabe volje in pod stresom me to sprosti. Doma pa se pogovarjam s sestro in poslušam glasbo na MP4.
P.J.19.1.	Doma sem na internetu (facebook) in grem tudi ven. Tukaj pa se pogovarjamo in poslušamo musko.

ŽELJE ZA PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA	
F.A.20.1.	Meni je všeč tako kot je, ne rabim drugače.
F.B.20.1.	Da bi lahko bil v telovadnici, ko bi želel in igral večkrat fuzbal. Da bi šel lahko več ven in ne da moram prosit in potem reče vzgojiteljica, da ne, ker se mi lahko kaj naredi, da naj počakam, da bodo šli skupaj. Ko se njej, da iti ven se meni ne da in obratno.
F.C.20.1.	Tako, da bi igral več košarke.
F.D.20.1.	Mi je v redu tako kot ga preživljam.
F.E.20.1.	Po cel dan bi bil rad v telovadnici in se ukvarjal s športom tam.
P.F.20.1.	Tako, da bi šla sama ven, v trgovino, v kavarno, da ne bi šola obstajala.
F.G.20.1.	Šel bi sam v trgovino, mamici bi večkrat kuhal kavo, pa k puncu bi šel prespat.
P.H.20.1.	Tako, da bi kaj izdelovala, karkoli bi hotela.
P.I.20.1.	Da bi šla ven do slaščiarne, da mi vzgojiteljice ne bi težile zaradi tega in drugih stvari.
P.J.20.1.	Lahko bi šli kdaj ven, na okrog, da nismo skoz v zavodu. Od ponedeljka do petka sem skoz noter. Mrzlo je toliko, da ni za it ven. Šla bi na igrišče, na pijačo.

HOBIJI	
F.A.21.1.	Ja bočo. To je dvoransko balinanje. Sicer pa nimam drugih hobijev.
F.B.21.1.	Ja fuzbal.
F.C.21.1.	Preveč jih imam. Šport, glasba, igram na sintisajzer in pojem, sem na računalniku, kjer delam naloge, ki mi jih da naš računalničar in igram igrice, rad sem z živalmi. Tukaj hodim h

	konjem in jih češem in hranim.
F.D.21.1.	Ja modeliram.
F.E.21.1.	Ja šport: fuzbal, košarka, hokej, formula ena in moto GP. Potem pa še računalniške igrice in televizija.
P.F.21.1.	Ne.
F.G.21.1.	Vozim se s štirikolesnikom, hokej na vozičku, vožnja s triciklom, ogledovanje akcijskih filmov in družim se s prijatelji.
P.H.21.1.	Jih nimam.
P.I.21.1.	Igram bočo, dvoransko balinanje.
P.J.21.1.	Zelo rada barvam in doma sem veliko na računalniku, v zavodu pa nimam časa zanj.

KRAJ, KJER JEDO	
F.A.22.1.	Jem doma in tukaj v zavodu.
F.B.22.1.	Jem doma in tukaj.
F.C.22.1.	Jem doma in tukaj. Največkrat v zavodu. Dobro kuhajo.
F.E.22.1.	Doma večerjam in imam hkrati kosilo. V šoli jem zajtrk.
P.F.22.1.	Jem v šoli in doma.
F.G.22.1.	Zajtrk doma, če ga ujamem. Kosilo v zavodu in dopoldansko malico, večerjo pa doma.
P.H.22.1.	Jem v šoli in doma.
P.I.22.1.	Jem doma in v šoli.
P.J.22.1.	Jem v zavodu in doma.

SAMOSTOJNOST PRI HRANJENJU	
F.A.22.2.	Lahko jem sam, nihče mi ne pomaga.
F.B.22.3.	Jem lahko brez problema sam.
F.C.22.3.	Lahko jem sam.
F.G.22.3.	Lahko jem sam.
P.I.22.3.	Pri tem mi je treba pomagati. Tukaj mi pomaga spremljevalec, doma pa mami ali sestra.
P.J.22.2.	Lahko jem sama.

SAMOSTOJNO IZBIRANJE HRANE	
F.A.22.3.	V zavodu ne morem odločati kaj bom jedel, kar je pripravljeno to je. Doma pa jem kar naredi mama.
F.B.22.2.	Ne morem odločati kaj bi lahko jedel in to mi gre na živce. Doma lahko odločam o tem kaj bom jedel. Rečem mami pa me tudi upošteva. Z mami jeva podobno hrano.
F.C.22.2.	Ne morem odločati kaj bom jedel.
F.D.22.1.	Doma rečem kaj bi jedel mami in včasih me posluša, včasih ne. Nekaj vpliva imam. Za malico in zajtrk lahko povem kaj bi jedel. V zavodu tega ne morem, razen če prinesem s sabo. Danes je mlečni riž in ga ne maram, zato moram najti nekoga, da mi gre po sendvič v trgovino za večerjo.
P.F.22.2.	Ne morem odločati o tem. No doma lahko, v zavodu pa ne.
F.G.22.2.	Največkrat sam odločam o tem.
P.H.22.2.	Doma lahko odločam, tu pa ne. V zavodu za malico lahko povem kaj bom jedla na primer katero sadje, za kosilo pa ne, ker za vse skuhajo enako. Doma si sama pripravim, če se mi kaj zalušta.
P.I.22.2.	Tukaj v zavodu ne morem odločati, doma pa lahko.
P.J.22.3.	V zavodu je katastrofa hrana, ker nisem navajena na tako hrano. Lahko pri kosilu, če mi ne paše pač ne jem. Pri večerji, če kdaj kaj ne maram, lahko dobim kakšne mlečne stvari. Ne jem svinjino in takrat mi naredijo drugo meso in tudi zelenjave ne jem.

ŽELJE GLEDE IZBIRANJA HRANE	
F.A.22.4.	Nič si ne bi želel, mi je v redu, da mi drugi pripravijo hrano.
F.B.22.4.	Želel bi si, da bi imeli boljšo hrano, da bi lahko jedel kar mi je všeč in ne nekaj kar ne maram.
F.C.22.4.	Želel bi si, da bi večkrat jedli. Da bi bila večkrat lazanja.
F.D.22.2.	Želel bi si, da bi bil večkrat pomfri, pohanje, pica in špageti. Da bi lahko povedal kaj bi jedel.

F.E.22.3.	Mi je tako v redu.
P.F.22.3.	Ja želela bi si večkrat pomfri, čevapčiče, pleskavico, zelje, krompir, čokolino, hrenovko, puding, indijančka, kremšnito, tortico...
F.G.22.4.	Za enkrat mi je v redu.
P.H.22.3.	Želim si, da bi imeli večkrat sadje v zavodu.

SAMOSTOJNOST PRI OSEBNI HIGIENI

F.A.23.1.	Pri higieni mi pomagajo negovalke, še posebno takrat, ko se moram umiti.
F.B.23.1.	Tako da se tuširam, umivam zobe. Uredim se lahko vse sam.
F.C.23.1.	Vse se lahko uredim sam.
F.D.23.1.	Pri tem mi pomagajo drugi, ker ne morem sam.
F.E.23.1.	Vse se uredim sam.
P.F.23.1.	Sama, zmeraj sama poskrbim za to ali pa me kdo opomni: »F pejt se počesta, umit.« Zjutraj se samo oblečem in nato mami reče: »F takoj umit, če ne boš šla v šolo.«
F.G.23.1.	Večino se kar sam urejam razen, če grem kakat mi pomagajo, da se obrišem.
P.H.23.1.	Stuširam se in umijem glavo. Uredim se sama.
P.I.23.1.	Pri tem mi pomaga sestra, v šoli spremljevalec in negovalke. Počestim se sama.
P.J.23.1.	Dobro, sama se lahko uredim. Prej so mi pomagali doma. Ko sem prišla sem, so mi negovalke dva krat pomagale, potem pa sem sama. Dosti sem se naučila tega, kar prej nisem znala.

ŽELJE GLEDE UREJANJA SAMEGA SEBE

F.A.23.2.	Nimam nobenih želja glede tega, mi je super tako kot je.
F.B.23.2.	Želja je na primer ta, da v sredah imam plavanje in tam se itak stuširamo preden gremo v bazen. Potem pa imam fuzbal, ko sam stojim v голу in se ne prešvicam. Pa mi potem težijo, da naj se grem stuširat. En krat mi je verjela šele, ko sem ponucal cel šampon, da sem se stuširal.
F.D.23.2.	Nimam nobenih želje, ker me v redu zrihtajo.
F.E.23.2.	Rad bi, da bi se samo čez vikend tuširal in da se med počitnicami ne bi tuširal
P.F.23.2.	Nimam nobenih želja.
F.G.23.2.	Želel bi, da bi lahko še več sam.
P.H.23.2.	Lahko se sama odločam o tem in nimam želja.
P.I.23.2.	Želim si, da bi se lahko uredila sam.
P.J.23.2.	Nimam želja, sem zadovoljna.

PROBLEMI, S KATERIMI SE SREČUJEJO V ŽIVLJENJU

F.A.24.1.	Največja težava sta J in N, ki se vtikujeta v tuja življenja. Ti bi jih rabla večkrat videti, da bi videla kako se smejita in delata norca iz drugih.
F.B.24.1.	Z domačimi nalogami, katerih se mi ne da delat.
F.C.24.1.	S hojo. Sovražim fizijo. Potem je tu še slovenščina.
F.D.24.1.	Do vseh stvari nimam dostopa.
F.E.24.1.	Nimam problemov.
P.F.24.1.	Imam težave z govorom in težave s hojo in pravilno držo.
F.G.24.1.	Predvsem z dekleti, ki so mlajša. V šoli pa ne morem dovolj hitro pisat .
P.H.24.1.	Trenutno jih nimam.
P.I.24.1.	Z velikimi. Na primer, ko se polulam v hlače, potem kadar se mami pa ati tepeta.
P.J.24.1.	Nositi moram longete in če rabim obuti superge, rabim pri tem pomoč.

NAČINI REŠEVANJA PROBLEMOV

F.A.24.2.	To rešimo lahko tudi tako, da se stepemo, če je en sam, ker hitro nekomu zakuha. Ali pa se vzgojiteljica pogovori z njima, pokliče starše, gre tudi do ravnateljice in tudi do direktorice je že šla. Potem se umirita, a sta še vedno trmasta.
F.B.24.2.	Potem pa učiteljica reče, da bo poklicala mami in da bom mogel delat naloge cel vikend. Ali pa ji rečem, da sej jih bom rešu, da nisem imel časa, se zlažem.
F.C.24.2.	Poskušam čim bolj naravnost hoditi. To rešujem tako, da probam ignorirat, kar mi učiteljica teži. Potem hodim k logopedinji, več berem in pišem.

F.D.24.2.	Ne rešujem, če ne morem, ne morem.
P.F.24.2.	Zato hodim k logopedu, na fizioterapijo in delovno terapijo.
F.G.24.2.	Na primer, ko ji rečem, da mi je všeč, me začne zabavati, zato rajši izbiram starejše. Zato pišem na računalnik, če se le da.
P.I.24.2.	Pogovorim se z osebo, ki je zraven. Pomaga mi tudi socialna delavka.
P.J.24.2.	Sedaj sem bolj samostojna, ker imam električni voziček.

ŽELJE V ŽIVLJENJU	
F.A.25.1.	V prihodnosti si želim imeti punco, vozniško za avto in delo.
F.B.25.1.	Želim si potovati. Radi bi videl Pariz. Ne kar cel svet.
F.C.25.1.	Želim si svojega očeta nazaj. Potem pa še čim manj recesije, da bi imeli vsi dosti denarja.
F.D.25.1.	Želim si delat makete in da bi znal zelo dobro uporabljati računalnik.
F.E.25.1.	Da bi se več tepe, da bi se naučil boksa in da bi se vsak dan peljal v Celje v boksarsko šolo. Da bi bil najboljši boksar v Sloveniji.
P.F.25.1.	Da ne bi obstajala šola, da bi z neba padal denar, da bi imela tri pse, tri otroke, moža ali fanta, da bi bila normalna, da bi lahko delala kar hočem.
F.G.25.1.	Da bi postal maser, da ko bi odrasel, bi bilo konec recesije, da bi čim lažje dobil delovno mesto.
P.H.25.1.	Da bi prvič uspešno končala šolo in postala kar si želim. Postala pa bi mogoče prevajalka za španščino in angleščino.
P.I.25.1.	Želim si, da bi hodila, da bi sama poskrbela za osebno higieno.
P.J.25.1.	Da bi naredila šolo, da bi si našla stanovanje, izpit.

KOGA ALI KAJ POGREŠAJO V ŽIVLJENJU	
F.A.26.1.	Tukaj v zavodu ne pogrešam ničesar. Doma pa pogrešam zavod. Saj si v zavodu zaželim malo staršev in da bi bil doma, a kmalu želim nazaj v zavod.
F.B.26.1.	Pogrešam svoje dva psa med tednom, ker za vikende sem skoz z njima. Ker sem navezan nanju in rada sta z mano. Sej ne misli, da sta mi bolj pomembna od mami.
F.C.26.1.	Pogrešam očeta. Da ne bi živeli spravljeni v zavetih in jih streljali.
F.D.26.1.	Pogrešam svoj dom, ker sem cel teden tukaj in še čez vikend bom ostal ta teden.
F.E.26.1.	Nič.
P.F.26.1.	Pogrešam dva mačka, ki sta umrla, staro mamo, babico in dedija, eno sošolko in vrtec, predvsem prijatelje iz vrtca.
F.G.26.1.	Samostojnost. Da bi več zmoget sam, da ne bi tolk uporabljal vozička. Normalno hrano, življenje brez epileptičnih napadov.
P.H.26.1.	Nič ne pogrešam.
P.I.26.1.	Svojo bivšo učiteljico. Pa kadar je mami v bolnici, pogrešam njo.
P.J.26.1.	Najbolj pogrešam Bosno, tam kjer sem prej živel. Pogrešam sorodnike.

TRENTNA ŽELJA	
F.A.27.1.	Želel bi si iti ven. To mi manjka. Potem, da bi starši živeli bližje, da bi med tednom lahko videl kaj se dogaja doma.
F.B.27.1.	V tem trenutku bi bil najraje doma, ker se mi ne da biti v šoli.
F.C.27.1.	V tem trenutku rabim žival, da se lahko igram z njo, pogovarjam, potem koš in žogo, pa me ne boš videla cel dan.
F.D.27.1.	Ta trenutek bi rabil sendvič.
F.E.27.1.	Ta trenutek bi bil na računalniku.
P.F.27.1.	Rabim prijatelje, družino, ker bi se z njimi zabavala, šla bi ven, v trgovino.
F.G.27.1.	Rabil bi oddih od terapij, ker ko končava, moram še enkrat na terapijo.
P.H.27.1.	V tem trenutku nič ne potrebujem.
P.I.27.1.	Ta trenutek rabim fizioterapijo.
P.J.27.1.	Nič v tem trenutku.

OLAJŠANJE ŽIVLJENJA	
F.B.27.2.	Olajšalo bi mi življenje, če mi ne bi bilo treba hoditi v šolo in bi se lahko zaposlil brez šole.
F.D.27.2.	Olajšalo bi mi življenje to, da bi lahko hodil in da bi imel močne in zdrave roke.

F.E.27.2.	Nič in nič.
P.F.27.2.	Kaj bi mi olajšalo življenje? Nič, ne vem.
F.G.27.2.	Da bi bilo čim več donacij za nov električni voziček, smo zbrali že 5.000 eurov, rabim še ene 3.000 eurov nujno.
P.I.27.2.	Olajšalo bi mi življenje to, da bi bila večkrat na morju in da bi imel čim manj problemov.
P.J.27.2.	Olajšalo bi mi življenje, če bi lahko hodila. Ko sem se rodila, sem bila slabša, zdaj sem precej boljša.

POTREBA ZA VEČJO SAMOSTOJNOST	
F.A.27.2.	Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil dovoljenje od vzgojiteljic in več ali manj od staršev, da grem lahko ven na sprehod, na kakšno pijačo in v trgovino.
F.B.27.3.	Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil to, da bi mi drugi dali mir, ne da mi na vsakem koraku težijo. Na primer moraš biti naspan, da greš lahko čez cesto.
F.C.27.2.	Da bi imel več pravic, da bi šel lahko v drugo državo. Da bi bil bolj samostojen rabim mir, da mi ne težijo ves čas, potem naravo in očeta.
F.D.27.3.	Za samostojnost to pa ne vem, to pa res ne.
F.E.27.3.	Ne vem.
P.F.27.3.	Da bi lahko bila bolj samostojna bi rada sama plavala, delala stoje, delala kar bi hotela.
F.G.27.3.	Rabim električni voziček za na daljše razdalje. Pa tudi za krajše razdalje rabim zaupanje staršev.
P.H.27.2.	Mislím, da vse sama zmorem. Zdi se mi, da sem že zelo samostojna in da bom kasneje še bolj, ko bom živela na svojem.
P.I.27.3.	Da bi bila bolj samostojna potrebujem večjo potrpežljivost.
P.J.27.3.	To da bi hodila. Sicer pa imam voz in zdrave roke in naredim lahko vse, če bi imela zdrave noge, bi bila še bolj samostojna.

POSEBNOST MLADOSTNIKA	
F.A.28.1.	Vzgojiteljice mi govorijo, da sem pri puncah zelo priljubljen, ker se znajdem v njihovi družbi, jih znam potolažiti in jih razumem ter poslušam.
F.B.28.1.	To da hitro tečem in zmagujem na tekmovanjih in tudi državnih. Imam že šest medalj. Tudi plavam dobro.
F.C.28.1.	To je angleščina, ker jo obvladam, potem šport, ker mi gre tako dobro.
F.D.28.1.	To da imam smisel za humor. Vem tudi veliko o računalnikih, izdelujem dobre makete za moje stanje. Imam dobro logiko in sem dober v igricah.
F.E.28.1.	Moja posebnost sta nogomet in košarka.
P.F.28.1.	Dobro rišem, dobro tipkam na mobitelu in rišem na računalniku.
F.G.28.1.	Da si še nisem našel prave punce. To, da sem dober v športu.
P.H.28.1.	Da znam zelo, zelo, zelo... dobro angleščino, ker vam znam vse povedat, sigurno.
P.I.28.1.	Dobra sem v šoli.
P.J.28.1.	Da sem odprt človek, dobro razumem druge ljudi, ko imajo kakšne težave.

Priloga 5: ZDRUŽEVANJE KATEGORIJ V NADKATEGORIJE

NADKATEGORIJE – KATEGORIJE

1. SPLOŠNO

1.1. KRATEK OPIS MLADOSTNIKA
1.2. INTERESI MLADOSTNIKA
1.3. VSAKDANJI DAN MLADOSTNIKA
1.4. SAMOSTOJNO ORGANIZIRANJE DNEVA
1.5. ŽELJE ZA ORGANIZIRANJE DNEVA

2. ŠOLA

2.1. POČUTJE V ŠOLI
2.2. SPREMLJANJE POUKA V ŠOLI
2.3. ŠOLSKI PREDMETI
2.4. OSEBE, KI JIM POMAGAJO PRI ŠOLSKIH OBVEZNOSTIH
2.5. NAČIN POMOČI ZA ŠOLSKO OBVEZNOSTI
2.6. ŽELJE, ČESA NAJ BI BILO V ŠOLI VEČ
2.7. ŽELJE, KAJ NAJ BI BILO DRUGAČE V ŠOLI

3. ZAVOD

3.1. OMOGOČANJE ZAVODA
3.2. ČESAR ZAVOD NE OMOGOČA
3.3. ŽELJE ZA POTEK DNEVA V ZAVODU
3.4. ČESA JE V ZAVODU PREMALO
3.5. KAJ POČNEJO V ZAVODU

4. SOCIALNA MREŽA

4.1. POMEMBNI LJUDEJ V ŽIVLJENJU MLADOSTNIKA
4.2. LJUDJE, KI POMAGAJO, ČE KAJ POTREBUJEJO
4.3. NAČIN POMAGANJA, ČE KAJ POTREBUJEJO
4.4. POMEN PRIJATELJSTVA
4.5. ŠTEVILO PRIJATELJEV
4.6. POMOČ DRUŽINE
4.7. PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA S PRIJATELJI

5. PROSTI ČAS

5.1. PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
5.2. ŽELJE ZA PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA
5.3. HOBIJI

6. SKRIB ZASE

6.1. KRAJ, KJER JEDO
6.2. SAMOSTOJNOST PRI HRANJENJU
6.3. SAMOSTOJNO IZBIRANJE HRANE
6.4. ŽELJE GLEDE IZBIRANJA HRANE
6.5. SAMOSTOJNOST PRI OSEBNI HIGIENI
6.6. ŽELJE GLEDE UREJANJA SAMEGA SEBE

7. POTREBE, NUJNOSTI, ŽELJE

7.1. PROBLEMI, S KATERIMI SE SREČUJEJO V ŽIVLJENJU
7.2. NAČINI REŠEVANJA PROBLEMOM
7.3. ŽELJE V ŽIVLJENJU
7.4. KOGA ALI KAJ POGREŠAJO V ŽIVLJENJU
7.5. TRENUTNA ŽELJA
7.6. OLAJŠANJE ŽIVLJENJA
7.7. POTREBA ZA VEČJO SAMOSTOJNOST
7.8. POSEBNOST MLADOSTNIKA

Priloga 6: ZDRUŽEVANJE POJMOV V POSAMEZNI KATEGORIJI V PODKATEGORIJE

NADKATEGORIJE – KATEGORIJE – Podkategorije

1. SPLOŠNO

1.1. KRATEK OPIS MLADOSTNIKA

1.1.1. Starost: 12 let

F.B.1.1.	Hodi v sedmi razred.
P.F.1.1.	Stara je dvanajst let.
P.I.1.1.	Stara je dvanajst let.

1.1.2. Starost: 14 let

F.A. 1.1.	Star je 14 let.
F.E.1.1.	Star je 14 let.
F.G.1.1.	Star je 14 let.
P.H.1.1.	Stara je 14 let.

1.1.3. Starost: 15 let

F.D.1.1.	Star je 15 let.
----------	-----------------

1.2. INTERESI MLADOSTNIKA

1.2.1. Šport

F.C.1.2.	Rad se ukvarjam s športom, najraje s košarko in fuzbalom.
F.E.1.2.	Rad igram nogomet in košarko. Rad gledampo televiziji šport. Najraje gledam formulo ena in moto GP.
F.G.1.2.	Zelo rad igramhokej na vozičkih in se ukvarjam še z drugimi športi.

1.2.2. Šola

F.C.1.2.	Obožujem angleščino.
P.H.1.2.	Se rada učim, imam rada angleščino in vse predmete v šoli, ker mi vse gre.

1.2.3. Pomoč drugim

P.F.1.2.	Rad pomagam drugim.
P.J.1.1.	Rada pomagam drugim, še posebno tukaj, ko ima takšne sošolce.

1.2.4. Druženje

F.B.1.2.	Rad iščem nova prijateljstva.
P.J.1.1.	Sem družabna oseba, družim se rada s prijatelji.

1.2.5. Glasba

F.C.1.2.	Obožujemglasbo. Rad igram na sintisajzer.
----------	---

1.2.6. Vesolje

F.C.1.2.	Obožujem vse kar je v zvezi z vesoljem.
----------	---

1.3. VSAKDANJI DAN MLADOSTNIKA

1.3.1. Zjutraj

F.A. 2.1.	Zjutraj k se zbudim, vstanem, se oblečem, grem na zajtrk.
F.B.2.1.	Ko vstanem, si grem umiti zobe, nato grem na zajtrk.
F.C.2.1.	Najprej vstanem, si umijem zobe, grem jest.
F.D.2.1.	Zjutraj vstanem.
F.E.2.1.	Zjutraj se že ob štirih zbudim, grem malo na računalnik igrice igrat, se oblečem za v šolo, grem ob šestih na kombi. Ob sedmih sem tukaj, pojem zajtrk.
P.F.2.1.	Doma vstanem, se oblečem in nato me oči pelje na kombi in se peljem v šolo. Tam imam najprej zajtrk.
F.G.2.1.	Vstanem ob 5.15, se oblečem in pojem zajtrk, nato se še umijem. Potem se pripravim na odhod na kombi. Kombi me pričaka na P. Od tam pa se odpeljem v šolo v Kamnik CIRIUS.
P.H.2.1.	Vstanem, se grem obleči, si umijem zobe in počakam na kombi. Pridem v šolo in grem na zajtrk.
P.I.2.1.	Zjutraj se zbudim doma, se oblečem, grem na WC in nato v šolo.
P.J.2.1.	Vstanem ob 6.10, saj bi lahko spala, a rada ostanem prej, da se sama uredim. Ko sezrihtam, grem na zajtrk.

1.3.2. Pouk

F.A. 2.1.	Potem je šola.
F.B.2.1.	Nato v šolo.
F.C.2.1.	Potem je čas za šolo.
F.D.2.1.	Grem v šolo.
F.E.2.1.	Ob pol osmih imamo pouk do trinajstih.
P.F.2.1.	Nato pouk.
F.G.2.1.	Po navadi ima pouk do enih, če pa je tisti dan v tednu pa imam še izbirne predmete.
P.H.2.1.	Imam pouk.
P.I.2.1.	Tam imam pouk.
P.J.2.1.	Ob 8.15 imam pouk. Kdaj pa kdaj imam 7,6 ali 5 ur na urniku, različno.

1.3.3. Kosilo

F.B.2.1.	Po šoli imamo kosilo.
P.F.2.1.	Nato kosilo.
F.G.2.1.	Po tem grem na kosilo.
P.J.2.1.	Ko končamo pouk, grem na kosilo.

1.3.4. Učne ure (domača naloga)

F.B.2.1.	Nato delam nalogo.
F.C.2.1.	Po šoli imam učne ure.
F.D.2.1.	Nato naredim nalogo.
F.E.2.1.	Potem grem nalogo delat. Do štirih naredim nalogo.
P.F.2.1.	Potem imam učne ure.
F.G.2.1.	Po tem grem na učne ure.
P.H.2.1.	Po pouku naredim domačo nalogo in si pripravim torbo za naslednji dan.

P.I.2.1.	Nato so učne ure.
P.J.2.1.	14.15 se začne učna ura, če imamo nalogo, sicer delamo kaj drugega.

1.3.5. Terapije

F.A. 2.1.	Imam fizijo.
F.G.2.1.	Fizioterapija, terapije.
P.I.2.1.	Grem tudi na kakšno terapijo.
P.J.2.1.	Katere dneve imam terapije kot danes.

1.3.6. Druženje (prosti čas)

F.A. 2.1.	Nato se družim s prijatelji. Več ali manj se hecamo.
F.B.2.1.	Potem sem frej.
F.C.2.1.	Nato se družim s prijatelji.
F.D.2.1.	Potem sem s prijatelji.
F.G.2.1.	Nato imam malo prostega časa v internetni avli.
P.I.2.1.	Sledi prosti čas.
P.J.2.1.	Kdaj pa kdaj sem prosta, pa se pogovarjamo.

1.3.7. Dejavnosti

F.B.2.1.	Imam razne dejavnosti.
F.C.2.1.	Potem imam šport. Hodim tudi na otroški parlament, ker sem razredni predsednik. Rad sem na računalniku in rad bi bil računalničar.
F.G.2.1.	Če pa je tisti dan v tednu pa imam še izbirne predmete, šport za sprostitev.
P.J.2.1.	Kakšne dneve imamo dejavnosti, v četrtek imam pevske, v sredo pa bočo tako se reče po italijansko dvoranskemu balinanju.

1.3.8. Pozno popoldne in zvečer

F.B.2.1.	Kmalu je večerja, po večerji si umijem zobe in grem spat.
F.C.2.1.	Potem sledi večerja in druženje s prijatelji in čas za spat.
F.D.2.1.	Nato grem ležat.
F.E.2.1.	Potem grem domov. Doma takoj grem igrati igrice, ker nimam nič drugega za delat.
P.F.2.1.	Potem se oblečem, grem na kombi in doma imam spet kosilo. Nato grem malo gledat TV in na računalnik. Ob osmih pa grem spat.
F.G.2.1.	Nato pa na kombi in domov. Doma, če nima domače naloge, grem na obisk k stari mami in bratrancem, pogledam TV in sem eden redkih, ki gleda risanke. Povečerjam in grem spat.
P.H.2.1.	Nato pride kombi in ko pridem domov se grem učiti, se stuširam in pripravim obleko za naslednji dan. Imam večerjo in ob devetih grem spat. Včasih tudi kaj preberem.
P.I.2.1.	Se oblečem in grem domov. Doma se preoblečem in imam prosti čas in naredim nalogo, če jo imam.
P.J.2.1.	Ko pridejo vzgojiteljice iz malice, se gremo družabne igre. Po večerji, če se ne grem tuširati, se pogovarjamo v dnevni. Če se grem pa urediti, grem potem takoj v sobo. V sobah pa se pogovarjamo s prijateljicami.

1.4. SAMOSTOJNO ORGANIZIRANJE DNEVA

1.4.1 Dan organizira sam

F.A.3.2.	Od pol štirih naprej si pa lahko sam organiziram dan.
F.B.3.1.	Organiziram si ga sam, tako da si naredim načrt na primer grem v knjižnico in si izposodim knjigo. Načrt si ustvarim v glavi en dan prej, da vem kaj bom počel jutri.
F.C.3.1.	Dan si organiziram sam. Zapomnim si vse dejavnosti, ki jih imam in če mi kaj ni všeč prešpricam. Za fizijo in ostalo imam urnik, ki je v redu. Urnik za šolo ne morem organizirati sam, ostalo si vse sam.
F.D.3.1.	Veliko si organiziram sam. Ko mi kaj zapaše grem to delat. Ko nimam šole, si organiziram

	sam.
F.E.3.1.	Sam si ga organiziram.
F.G.3.1.	Večinoma si ga sam organiziram, kaj bom počel popoldne, če imam nalogo logično, da bom šel delat nalogo. To je že v pravilih pri nas.
P.H.3.1.	Sama si ga organiziram
P.I.3.1.	Večinoma sama. Splaniram si dan kaj bom delala pa tako. Kar je prostega časa si ga sama.
P.J.3.1.	Sama si ga organiziram, zato ker terapije imam že nastavljene in če imam drugo delo enostavno odpovem ali če imam veliko dela na primer domače naloge. Kdaj pa sem prosta tudi cel dan. Po navadi sem zvečer preveč utrujena in ne želim vedno igrati družabne igre in kdaj se mi ne da sodelovati pri dejavnostih, kdaj pa.

1.4.2. Dan organizirajo drugi

F.A.3.2.	Več ali manj mi organizirajo dan drugi.
F.A.3.1.	To je čisto odvisno kako sem omejen s časom. Šola je do enih, če nimam fizije, se družimo in igramo družabne igre.
F.C.3.1.	Za fizijo in ostalo imam urnik, ki je v redu. Urnik za šolo ne morem organizirat sam.
P.F.3.1.	Včasih si ga sama, včasih pa ne. Drugače pa mi ga organizirajo tudi drugi.
P.I.3.1.	Vzgojiteljica mi splanira učne ure.

1.5. ŽELJE ZA ORGANIZIRANJE DNEVA

1.5.1. Zadovoljen z organiziranjem dneva

F.C.3.2.	Mi je všeč tako.
F.D.3.2.	Glede tega si ne bi nič želel.
F.E.3.2.	Moj dan poteka odlično.
P.H.3.2.	Mi je tako ok.

1.5.2. Terapije

F.A.3.3.	Za fijo in delovno so po mojem prenatrpani urniki, a si vmes najdemo čas za druženje. Sam sem se je malo rešil fizije, ker jo ta novi rabijo več.
P.F.3.2.	Večkrat bi sama odločala kdaj imam terapijo in katero. Fizijo ne maram, ker mi ni prijetna.

1.5.3. Druženje

F.A.3.3.	Jaz bi se več ali manj družil.
----------	--------------------------------

1.5.4. Bivanje zunaj

F.B.3.2.	Želel bi si, da bi lahko šel v hribe, na Špico in Stari grad. Rad bi še ven, samo da sem zunaj. Pozimi ne grem veliko ven, razen doma, ko moram psa peljat na sprehod.
----------	--

1.5.5. Pouk

F.G.3.2.	Spremenil bi urnik, da ni tako zgodnjega pouka, da imam do enih pouk.
----------	---

2. ŠOLA

2.1. POČUTJE V ŠOLI

2.1.1. Dobro v primerjavi s prejšnjo šolo

F.A.4.1.	V redu, če to šolo primerjam s prejšnjo šolo. Zato, ker se z vrstniki dobro razumemo, imam prilagojene predmete, da se lahko učim in
----------	---

	lažje razumem. Imamo organizirane dejavnosti, športne dneve itd.
F.G.4.1.	Gleda na to, če vzamemo prejšnjo šolo pogrešam stare prijatelje. Na tej šoli je bistveno boljše, saj spoznaš nove prijatelje, ampak vseeno jih pogrešam.
P.J.4.1.	V redu, zadovoljna sem. Planiram ostati tu. S tem sem zadovoljna, ker v prejšnjih šolah je bilo res težko, ker osnovno šolo bi naredila, srednjo šolo pa bolj težko, ker nisem poznala jezika, tukaj pa sem lahko 24 ur govorila slovensko.

2.1.2. Dobro

F.B.4.1.	To je odvisno od tega kakšen se zjutraj zbudim, če sem slabe volje, potem mi gre vse na živce. Če dobim dobro oceno sem dobre volje. V šoli se počutim dobr, razen če mi gre kakšen učitelj na živce.
F.D.4.1.	Dobro, ker imam tam prijatelje.
F.E.4.1.	Bo, odlično, zato ker smo lahko na računalniku, če moramo kaj pisat. Jaz sem prav fajn.
P.F.4.1.	V redu, zabavno, včasih so malo tečni učitelji. Sošolci mi kar nekaj nagajajo. En sošolec mi nagaja. Najraje imam likovno pa športno.
P.H.4.1.	Zelo v redu, ker mi gre dobro v šoli. Ker mi je fajn hoditi sem, ker so zelo prijazni ljudje, ker imam tu skoz kaj za delat.
P.I.4.1.	Dobro, ker sem med prijatelji.

2.1.3. Slabo

F.C.4.1.	V šoli se počutim bedno, ker se mi ne da poslušat učiteljic. Fajn je to, ko se hecamo in zabavamo.
----------	--

2.2. SPREMLJANJE POUKA V ŠOLI

2.2.1. Lahko spremlja

F.A.5.1.	Ja lahko vse spremljam, ker so predmeti prilagojeni.
F.B.5.1.	Vse lahko spremljam.
F.C.5.1.	Ja vse lahko spremljam.
F.D.5.1.	Ja vse razumem in vse lahko spremljam.
F.E.5.1.	Vse lahko spremljam.
P.H.5.1.	Ja pri vseh predmetih lahko vse spremljam. Edino pri matematiki bi rada, da bi imela trojko, kar mi bo pa tudi uspelo.
P.J.5.1.	Ja, če pa kaj ne razumem, kakšno besedo pa prosim, da mi razložijo. Pa če ne uspem napisati, prosim, da počakajo.

2.2.2. Ne more spremljati

P.F.5.1.	Težko spremljam, ker slabo slišim, včasih slišim, včasih pa ne.
F.G.5.1.	Ne morem vsemu sledit, želel bi si, a žal ne morem.
P.I.5.1.	Ne, ker kakšen učitelji prehitro govorijo in ne morem dohajati.

2.3. ŠOLSKI PREDMETI

2.3.1. Šolski predmeti, pri katerih jim gre dobro

F.A.5.2.	Najbolje mi gre pri športni vzgoji, gefi, zgodli in matematiki. Lani mi je delala malo težav, a letos mi gre dobro.
F.B.5.2.	Dobro mi gre naravoslovje in matematika.
F.C.5.2.	Blestim pri športu, glasbi in angleščini.
F.D.5.2.	Dobro mi gre pri zgodovini, geografiji in likovni.
F.E.5.2.	Slovenščina, glasba in šport mi gre dobro. Pri ostalih urah pa spim za mizo.
P.F.5.2.	Pri naravoslovju sem najboljša.

F.G.5.2.	Dobro mi gre pri športni vzgoji, še posebej hokej, tehnika in tehnologija, računalništvo in likovna ter glasba.
P.I.5.2.	Najboljše mi gre naravoslovje.
P.J.5.2.	Za noben predmet ne bi rekla, da mi kakšen res ne gre. Nekje bolj razumem, nekje slabše. Matematika in slovenščina sta mi všeč, ker sem od 7. razreda pa do danes veliko naučila.

2.3.2. Šolski predmeti, katerim jim povzročajo težave

F.A.5.3.	Angleščina mi pa dela težave.
F.B.5.3.	Težave mi pa dela angleščina.
F.C.5.3.	Slova mi dela težave. Ne vidim na daleč in to mi dela težave.
F.D.5.3.	Težave mi dela angleščina in kemija, zato ker se mi ne da, sicer bi lahko imel same petke.
F.E.5.3.	Angleščina in matematika mi pa delata težave.
P.F.5.3.	Angleščina mi dela težave.
F.G.5.3.	Težave mi dela angleščina in matematika.
P.I.5.3.	Matematika mi dela težave, še posebno geometrija, ker ne morem obe dve roke uporabljati.

2.4. OSEBE, KI JIM POMAGAJO PRI ŠOLSKIH OBVEZNOSTIH

2.4.1. Spremljevalec

F.A.6.1.	Če kaj ne zmorem sam, mi pomaga spremljevalec.
F.B.6.1.	V popoldanskem času pa spremljevalec.
F.C.6.1.	Pomaga mi moj spremljevalec.
F.D.6.1.	Spremljevalec.
F.E.6.1.	Pomaga mi spremljevalec.
F.G.6.1.	Spremljevalec.
P.I.6.1.	Spremljevalec.
P.J.6.1.	Spremljevalec.

2.4.2. Učitelj/ica

F.A.6.1.	Če kaj ne zmorem sam, mi pomaga učiteljica.
F.B.6.1.	V dopoldanskem času mi pomaga učiteljica.
F.D.6.1.	Učiteljica.
F.G.6.1.	Učitelji.
P.H.6.1.	Prosim učitelja.

2.4.3. Vzgojiteljica

F.B.6.1.	V popoldanskem času pa vzgojiteljica.
F.C.6.1.	Pomaga mi S, moja vzgojiteljica.
F.E.6.1.	Pomaga mi vzgojiteljica.
F.G.6.1.	Vzgojiteljica.
P.I.6.1.	Vzgojiteljica.
P.J.6.1.	Vzgojiteljica.

2.4.4. Družinski člani

P.F.6.1.	Sicer mi pa pomaga mama ali sestra dvojčica,
P.I.6.1.	Doma pa sestra in mama.

2.4.5. Prijatelj ali sošolec

F.A.6.1.	Če kaj ne zmorem sam, mi pomaga sošolec.
P.I.6.1.	Prijatelji.
P.J.6.1.	Sošolka.

2.4.6. Sam/a

P.F.6.1.	Sama se veliko naučim.
P.H.6.1.	Največkrat pa sama želim ugotoviti zakaj mi ne gre.

2.5. NAČIN POMOČI ZA ŠOLSKE OBVEZNOSTI

2.5.1. Ponovno razlaganje snovi

F.A.6.2.	Pomagajo mi tako, da mi snov še enkrat razložijo.
F.B.6.2.	Pomagajo mi tako, da mi razložijo snov, če je ne razumem, čeprav jaz večinoma kar razumem.
F.C.6.2.	Razložita mi.
F.D.6.2.	Tako, da mi razložijo bolj počasi. Po navadi lahko razumem zelo hitro.
F.E.6.2.	Tako, da me učijo in jaz ponavljam za njimi in zapisujem si, da si lažje zapomnim.
P.F.6.2.	Sestra dvojčica obvlada angleščino.
F.G.6.2.	Razložijo mi.
P.H.6.2.	Mi obrazložijo.
P.I.6.2.	Če kaj v šoli nisem razumela, da mi še enkrat razložijo.

2.5.2. Držanje instrumentov

F.A.6.2.	Pri matematiki na primer rabim pomoč pri držanju instrumentov, mislim na šestilo in takrat mi pomaga spremljevalec, da nariše namesto mene kot mu to naročim jaz.
P.I.6.2.	V šoli mi pomagajo na primer pri geometriji.

2.5.3. Pomoč pri domači nalogi

F.G.6.2.	Če imam kaj za napisat mi pomagajo napisat, saj ne da mi ona dela nalogo, samo pomaga mi na primer, če so premajhni prostorčki.
P.H.6.2.	Pregledajo mi nalogo.
P.J.6.2.	Spremljevalec mi pomaga pri nalogi in če rabim kakšne liste, mi jih prilepi v zvezek. Vzgojiteljica mi pomaga pri domači nalogi.

2.6. ŽELJE, ČESA NAJ BI BILO V ŠOLI VEČ

2.6.1. Več športnih aktivnosti

F.A.7.1.	V šoli bi moralo biti obvezno več športnih dni, športne vzgoje.
F.C.7.1.	Fajn bi bilo, če bi bilo več športnih dni, ker se rad ukvarjam s športom in ker mi je všeč, ko tekmujejo z drugimi šolami in ko jih premagamo.
F.D.7.1.	Želim si več športne, ker igram hokej.
F.E.7.1.	Da bi imeli več športne, da bi vse ukinili in imeli športno ves dan.
P.F.7.1.	Želim si, da bi bilo več plavanja, ker imam jaz takrat, ko je plavanje, jahanje.
F.G.7.1.	Več športnih dni, več športne.
P.I.7.1.	Več športne vzgoje.

2.6.2. Več prostih ur / manj pouka

F.B.7.1.	Želel bi si več frej ur, ker se mi ne da delati. Nisem za delo. Sploh pri slovenščini, ker že eno snov ponavljamo celo večnost, ker je nekateri še vedno ne razumejo.
F.C.7.1.	Da bi bilo manj pouka. Kdo pa ne bi tega rad?

F.G.7.1.	Več prostih ur, več dni brez pouka.
P.J.7.1.	Več prostih ur.

2.6.3. Več naravoslovnih dni

F.C.7.1.	Potem, da bi bilo več naravoslovnih dni, ker me zanima narava, gozdovi in rad bi videl veliko živali.
----------	---

2.6.4. Več računalništva

F.D.7.1.	Več računalništva, ker ga imam rad.
P.F.7.1.	Da bi lahko pri računalništvu, ko bi rada igrala igrice, bila na facebooku in delala bi tudi tisto kar mi reče učitelj.
F.G.7.1.	Več računalništva.

2.6.5. Zgodovina, geografija, glasba

F.A.7.1.	Več zgodovine in geografije.
F.G.7.1.	Več glasbene.
P.I.7.1.	Da bi bilo več glasbe.

2.6.6. Vsega ravno prav

P.H.7.1.	Mislim, da je vsega ravno prav. Včasih je malo preveč natrpano, a se že znajdem.
----------	--

2.7. ŽELJE, KAJ NAJ BI BILO DRUGAČE V ŠOLI

2.7.1. Da se nekateri ljudje spremenijo

F.A.8.1.	Želim si, da bi se nekateri sošolci spremenili, ker me izkoriščajo, da jim pomagam glede šole, ko pa jaz rabim pomoč mi pa ne pomagajo.
F.B.8.1.	Želel bi si, da bi nas učitelji poslušali in sedeli v klopih, da bi se enkrat postavili v našo kožo. Ne da moramo samo mi njih poslušati.
F.D.8.1.	Da bi bili učitelji drugačni, da ne bi bili tečni. Kar nekaj nam težijo.

2.7.2. Manj pouka

F.B.8.1.	Želel bi si kratke ure, ker se tako vlečejo in potem končno zazvoni.
F.C.8.1.	Da bi bilo manj pouka.

2.7.3. Manj učnih ur

P.I.8.1.	Da bi bilo na primer manj učnih ur, ker se mi ne, da vsak dan delati naloge.
----------	--

2.7.4. Večje skupine

F.G.8.1.	Da bi bilo več otrok v skupini, da bi bilo več družbe, da nas ni tako malo v razredu in v vzgojnih skupinah. Preveč je fantov in premalo punc.
----------	--

2.7.5 Ni želja

F.E.8.1.	Nič.
P.H.8.1.	Nič.
P.J.8.1.	Nič, ker mi je v redu. Itak sem sam še tri mesece tukaj in pol grem v srednjo šolo in bo

	drugače.
--	----------

3. ZAVOD

3.1. OMOGOČANJE ZAVODA

3.1.1. Boljše počutje

F.A.9.1.	Zavod mi omogoča boljše počutje, zato ker bi mi bilo doma definitivno dolgčas, tukaj se pa hecamo.
P.J.9.1.	Bolj mi je vseč tukaj kot doma. Tam imam samo televizijo in internet. Tukaj pa je skoz nekaj. Dan mi mine hitro.

3.1.2. Terapije

F.A.9.1.	Omogoča mi še fizijo, delovno.
F.B.9.1.	Omogoča mi fizioterapijo in ta sranje, ki ga itakprešpicam (delovno terapijo, logopeda).
F.D.9.1.	Omogoča mi fizijo.
P.H.9.1.	Omogoča mi fizijo, delovno, konje in plavanje.
F.G.9.1.	Plavanje v bazenu.
P.I.9.1.	Kadar grem v bazen, se razgibam, kadar grem na fizijo, da mi fizioterapevtka čim več pomaga, da lažje sedim na vozu.

3.1.3. Šolanje

F.D.9.1.	Omogoča mi šolanje.
F.E.9.1.	Omogoča mi, da se lahko učim in da sem dober v šoli.
P.F.9.1.	Omogoča mi to, da ni tako kot v drugih šolah.
P.H.9.1.	Nekatere stvari, ki jih prej nisem vedela. Zdaj več vem in jaz se več naučim, ker imajo boljšo tehniko kot druge šole.
P.J.9.1.	Jaz mislim, da mi omogoča vse, če ne bi bila tu, ne bi naredila srednje šole, zato ker so tam bile težke šole in zavod mi omogoča, da naredim še kaj več kot osnovno šolo.

3.1.4. Zdravstvena oskrba

F.A.9.1.	Vse kar se tiče zdravstva.
F.D.9.1.	Omogoča mi zdravstveno oskrbo.

3.1.5. Večja samostojnost

F.C.9.1.	Zavod mi omogoča, da grem lahko sam iz zavoda v slaščičarno.
F.G.9.1.	Omogoča mi prosto gibanje z električnim vozičkom.
P.J.9.1.	Da sem se bolj naučila skrbeti zase. Da razmišljam kaj bi naredila, kako bi lahko sama, če bi živela sama, kako se bom preživela. Veliko tega sem se naučila tu. Prej sem 14 let živela s starši.

3.1.6. Hrano

P.F.9.1.	Omogoča mi to, da imam zajtrk, kosilo.
----------	--

3.1.7. Spanje v zavodu

F.C.9.1.	Lahko prespim tukaj. Ostajam zato, ker se ne maram s kombijem pelat.
P.F.9.1.	Omogoča mi to, da lahko prespim, če to rabim.

3.2. ČESAR ZAVOD NE OMOGOČA

3.2.1. Samostojno bivanje zunaj

F.A.9.2.	Ne omogoča mi to, da smo na primer po cele dneve tukaj noter in ne gremo nič ven. Rečejo, da je premraz, da gre dež, da je prevroče, ja kdaj pa potem?
F.B.9.2.	Ne omogoča mi, da se samostojno gibam, ne da te skozi sprašujejo kje boš, te lahko pridem pogledat. Doma sem pa skozi zunaj, pa me noben nič ne vpraša.
P.F.9.2.	Ne omogoča mi to, da bi lahko sama hodila ven, sama hodila na kombi.

3.2.2. Gledanje televizije do poznih ur

F.C.9.2.	Ne omogoča mi gledanje televizije do poznih ur. Ostalo mi je pa kul.
----------	--

3.2.3. Premalo prostega časa

F.D.9.2.	Ne omogoča mi pa to, da smo premalo frej.
----------	---

3.2.4. Stiki s starimi prijatelji

F.G.9.2.	Ne omogoča mi stikov s starimi prijatelji.
----------	--

3.2.5. Samostojno izbiranje terapij

P.F.9.2.	Ne omogoča mi to, da bi si sama izbirala terapije.
----------	--

3.2.6. Zadovoljen/na

F.E.9.2.	Vse je v redu.
----------	----------------

3.2.7. Ostalo

P.I.9.2.	Ne omogoča mi na primer to, da ko smo šli v kino in sem bila blizu doma, me niso peljali domov, ampak sem morala prespati v zavodu.
----------	---

3.3. ŽELJE ZA POTEK DNEVA V ZAVODU

3.3.1. Manj šolskih obveznosti

F.B.10.1.	Potem od devetih do dvanajstih bi bila šola
F.D.10.1.	Da pouka sploh ne bi bilo.
F.E.10.1.	Tako, da ne bi imeli učnih ur.
F.G.10.1.	Manj nalog, da ne bi bilo nalog.
P.I.10.1.	Da če je res nujo, da grem nalogo narest.

3.3.2. Več prostega časa za različne dejavnosti

F.B.10.1.	Ostali čas pa bi bili frej in bi delali kar bi želeli.
F.A.10.1.	Želim si, da bi imeli veliko zabave, smeha, igre, poslušanja glasbe, družabnih iger itd.
F.E.10.1.	Da bi takrat gledali televizijo.
P.F.10.1.	Rada bi, da bi vsak dan prišli kužki, da bi večkrat prišli otroci iz drugih šol, da bi se večkrat

	igrali v telovadnici, da bi šli ven mal na okrog.
F.G.10.1.	Več športnih aktivnosti s prijatelji, več prostega časa, več petja, več športa, treninga hokeja na vozičkih.
P.I.10.1.	Tako, da bi se čim več družili s prijatelji.

3.3.3. Pozno vstajanje

F.B.10.1.	Zjutraj bi mogli bit dve uri frej.
F.C.10.1.	Želim si, da bi bolj pozno ostajali in imeli pozen zajtrk in kasneje pouk. Ker rad spim in potem me zjutri budijo.

3.3.4. Zadovoljen/a s potekom dneva

P.H.10.1.	Mi je vse super.
P.J.10.1.	Meni je v redu do zdaj. Vse se dogovorimo. Vse se da zmenit, če nočemo kaj delat, vse se zmenimo.

3.3.5. Brez terapij

F.B.10.1.	Fizijo in drugo sploh ne bi imeli.
-----------	------------------------------------

3.4. ČESAR JE ZAVODU PREMALO

3.4.1. Samostojnega bivanja zunaj

F.A.11.1.	To da ne gremo ven, mi znamo bit tud po cele tedne tukaj noter. Tega je res premalo. No razen v torek, ko imamo prometno, pa še to ne vedno, ker je na primer slabo vreme. Sej to ni nič slabega, če te malo zebe, sej se pogreješ.
F.B.11.1.	Premalo je samostojnosti, ker stalno nekdo neki teži, ne smeš it kamor hočeš, pazi, da te avto ne bo zbil, saj vem kaj je semafor, kaj je rdeča, zelena in rumena.

3.4.2. Druženja s prijatelji

F.C.11.1.	Premalo je druženja s prijatelji in pogovarjanja, ker nimam časa po učnih urah. Imam zelo zabiti urnik.
-----------	---

3.4.3. Športa

F.E.11.1.	Premalo je športa: hokeja, nogometa, košarke.
-----------	---

3.4.4. Sošolk

P.F.11.1.	Premalo je sošolk, ker imam samo eno sošolko, drugače so pa sami fantje.
-----------	--

3.4.5. Hrane

F.G.11.1.	Hrane je premalo. Imam celekijo in imam dieto, zato nimam dodatka, zdi se mi premalo.
-----------	---

3.4.6. Zabav

P.I.11.1.	Zabav za rojstne dni.
-----------	-----------------------

3.4.7. Zadovoljen/na

P.H.11.1.	Mi je ok.
P.J.11.1.	Premalo časa sem tukaj, da bi vedela. Nič.

3.5. KAJ POČNEJO V ZAVODU

3.5.1. Hodijo v šolo

F.B.12.1.	Delam kaj za šolo.
F.C.12.1.	Delam domače naloge.
P.F.12.1.	Hodim v šolo.
P.H.12.1.	Hodim na izbirni predmet španščino, pa v šolo, se učim.
P.I.12.1.	Po pouku grem na kosilo, če imam izbirni predmet imam do dveh pouk in nato kosilo, naloga.
P.J.12.1.	Prvo je, da naredimo za šolo, potem so druge dejavnosti.

3.5.2. Različne dejavnosti med prostim časom

F.A.12.1.	Sem pa tja se vozim po zavodu.
F.B.12.1.	Večino časa sem za računalnikom. Na facebooku.
F.C.12.1.	V zavodu lenarim in sem na računalniku.
F.D.12.1.	Igram igrice in gledamo televizijo.
F.E.12.1.	Po učnih urah sem na računalniku v avli in igram igrice dokler ne grem domov.
P.F.12.1.	Hodim na plavanje.
P.H.12.1.	Pa kuhamo, vsak mesec je nekaj.
P.I.12.1.	Pa mal se grem z vozičkom vozit, če nimam naloge.
P.J.12.1.	Kdaj pa kdaj ustvarjamo, imamo zabave cel oddelek. Potem rišemo.

3.5.3. Terapije

F.A.12.1.	Imam fizije in delovne.
P.H.12.1.	Hodim na terapije.

3.5.4. Druženje

F.A.12.1.	V zavodu se družim s prijatelji.
F.D.12.1.	Pogovarjam se s prijatelji.
P.I.12.1.	Potem grem s prijatelji se družiti, če nimam nič naloge.
P.J.12.1.	Po navadi se hecemo, pogovarjamo. Največ časa se pogovarjamo.

4. SOCIALNA MREŽA

4.1. POMEMBNI LJUDEJ V ŽIVLJENJU MLADOSTNIKA

4.1.1. Družina

F.A.13.1.	Pomembni ljudje zame so starši, se pravi moja družina ožja in širša.
F.C.13.1.	Oči, mama.
F.D.13.1.	Družina. Oni so mi najbolj pomembni.
F.E.13.1.	Družina.
P.F.13.1.	Družina.
F.G.13.1.	Ati, mami.
P.H.13.1.	Starši, sestra.
P.I.13.1.	Starši.
P.J.13.1.	Družina.

4.1.2. Prijatelji

F.A.13.1.	Potem prijatelji, ki me razumejo.
F.B.13.1.	Prijatelja J in G.
F.C.13.1.	Prijatelji, živali pes in mačka.
F.E.13.1.	Prijatelji.
P.F.13.1.	Prijatelji.
F.G.13.1.	Prijatelji.
P.H.13.1.	Prijatelji.
P.I.13.1.	Prijatelji.
P.J.13.1.	Prijatelji.

4.1.3. Sorodniki

P.F.13.1.	Sorodniki.
F.G.13.1.	Bratranci, sorodniki.
P.J.13.1.	Sorodniki.

4.1.4. Zaposleni v CIRIUS-u

F.E.13.1.	Vzgojitelji.
P.F.13.1.	Spremljevalci.
P.I.13.1.	Tisti, ki mi pomagajo, ker ne morem vse sama narest negovalke, spremljevalec in vzgojiteljica.

4.2. LJUDJE, KI POMAGAJO, ČE KAJ POTREBUJEJO

4.2.1. Družinski člani

F.C.14.1.	Oče in mama.
F.D.14.1.	Mami.
F.E.14.1.	Družina in starši.
F.G.14.1.	Družino in staro mamo, dedija.
P.H.14.1.	Največkrat starši.
P.J.14.1.	Doma mama.

4.2.2. Zaposleni v CIRIUS-u

F.A.14.1.	Negovalka, vzgojiteljica, spremljevalec, fizioterapevt.
F.B.14.1.	Osebe, ki delajo v zavodu to so vzgojiteljica, spremljevalci, učitelji.
F.D.14.1.	Učitelj, medicinska sestra, negovalka.
F.E.14.1.	Vzgojitelji.
P.F.14.1.	Spremljevalec in vzgojiteljica.
F.G.14.1.	Vzgojiteljica.
P.I.14.1.	Spremljevalec, negovalka in ostali.

4.2.3. Prijatelji

F.B.14.1.	Prijatelji.
F.E.14.1.	Prijatelji.
P.F.14.1.	Prijatelji in sošolci.
F.G.14.1.	Lahko pa se obrnem na prijatelje v zavodu in doma.

4.3. NAČIN POMAGANJA, ČE KAJ POTREBUJEJO

4.3.1. Pomoč pri šolskih obveznostih

F.A.14.2.	Vzgojiteljica mi popoldne pomaga pri domači nalogi. Spremljevalec pa mi tudi pomaga, če rabim kaj za šolo.
F.B.14.2.	Pomagajo mi tako, da če kaj ne razumem, da mi razložijo kar se tiče šole.
F.C.14.2.	S spodbujanjem v šoli.
F.D.14.2.	Tukaj pa učitelj, če rabim kaj iz torbe ven vzet.
F.E.14.2.	Da me učijo, če se ne morem sam.
P.F.14.2.	Če kaj rabim za prepisat, da mi skopirajo.
F.G.14.2.	Pomagajo mi pri učenju.

4.3.2. Zdravstvena oskrba in nega

F.A.14.2.	Negovalka mi pomaga pri urejanju samega sebe. Pomaga mi tudi fizioterapevt, če me kaj boli, da se potem razgibam.
F.D.14.2.	Sestre, če rabim kaj iz zdravstva in negovalke, da me zrihtajo in dajo v posteljo.
P.F.14.2.	Da me opomnijo za terapijo, da ne pozabim.
P.I.14.2.	Večinoma spremljevalec, če grem med malico na WC pomaga negovalkam, da me prestavijo, ker me one same ne morejo.

4.3.3. Uresničene prošnje

F.C.14.2.	Mi dasta na primer kakšen denar.
F.D.14.2.	Doma mami prosim, če kaj rabim in tisto dobim.
F.E.14.2.	Tako, da mi kaj posodijo.
P.H.14.2.	Če pa jih prosim za pomoč, mi pomagajo, mi dajo, če kaj rabim.

4.3.4. Tolažba in spodbujanje

P.H.14.2.	Če sem žalostna me potolažijo.
F.C.14.2.	S spodbujanjem v šoli in pri športu.

4.4. POMEN PRIJATELJSTVA

4.4.1. Da ga/jo razume

F.A.15.1.	Pomembno mi je, da me razume, še posebno, če je Bosanec tako kot jaz. Ni problema tudi, če je Slovenec, sam da me razume. Za mene je prijatelj tisti, ki me razume.
P.J.15.1.	Da me razume.
F.D.15.1.	Moji prijatelji postanejo tisti, s katerimi se najbolj zastopim. Zame je prijatelj tisti, s katerim se dobro zastopiva.
P.I.15.1.	Najprej vidim, če je ta prav prijatelj zame in ali se on odloči, da bo moj prijatelj ali ne. Da mi pomaga, da se pogovarja z mano, da se nikoli ne skregava.

4.4.2. Vzajemna pomoč

F.A.15.1.	Za mene je prijatelj tisti, ki mi pomaga. Potem prijatelj je ta, ki če dam jaz njemu nekaj, mi da tudi on nekaj. Jaz vračam njemu tisto kar mi je dal in obratno.
F.C.15.1.	Zmeraj se postavi zraven tebe, nikoli ne zbeži.
F.B.15.1.	Če je kdo nesramen do mene, ni moj prijatelj. Če ga prvič vidim, ne rečem, da ni moj prijatelj, počakam kaj bo čez čas. Zame je prijatelj tisti s katerim si pomagava, si stojiva ob strani.
P.F.15.1.	Prijatelj moram biti prijazen, prijazen do drugih ljudi, da mi pomaga, če kaj rabim, da je dober do mene in drugih.
F.G.15.1.	Izbiram jih predvsem po dejanjih, če mi pomaga, ko rabim pomoč, rečem ta bo moj prijatelj. Tisti, ki mi pomaga.

P.H.15.1.	Če kaj rabiš, da ti pomagajo, da ko ga rabim, da me ne pustijo na cedilu.
P.J.15.1.	Da pomagamo eden drugemu.

4.4.3. Zaupanje

F.C.15.1.	Pomemben mi je, da je človek zaupen.
F.E.15.1.	Prijatelj je ta, da si lahko zaupava in da nobenemu ne pove naprej.
F.G.15.1.	Zna obdržati skrivnost, če mu jo zaupam.

4.4.4. Druženje

F.D.15.1.	Zame je prijatelj tisti, s katerim sva največ skupaj.
F.B.15.1.	Zame je prijatelj tisti s katerim se druživa.
P.H.15.1.	Gledam kakšni so po osebnosti, če so v redu ali ne. Če se mi zdi v redu, se z njim družim, sicer ne.

4.4.5. Da ne laže

P.J.15.1.	Da mi ne laže.
-----------	----------------

4.4.6. Ne žali

F.G.15.1.	Izbiram jih predvsem po dejanjih, če mi govori žaljivke, si ga takoj izbijem iz glave.
-----------	--

4.5. ŠTEVILO PRIJATELJEV

4.5.1. Veliko

F.A.16.1.	Imam full prijateljev. Tukaj veliko in doma tudi. Na facebooku pa sploh.
F.E.16.1.	Imam jih več, v šoli veliko in doma veliko.
F.G.16.1.	Na oko jih imam ene 50 najmanj tle v šoli, pa še doma 10 sigurno.
P.I.16.1.	Imam jih več.

4.5.2. Doma veliko, v CIRIUS-u malo

F.B.16.1.	Imam jih kar nekaj v N., ja tam jih imam veliko. V zavodu pa bolj malo, v svojem kraju pa veliko.
-----------	---

4.5.3. Malo ali en prijatelj

F.C.16.1.	Imam enega zaupnega, s katerim si veliko zaupava in še enega.
F.D.16.1.	Imam ene par dobrih prijateljev. Potem pa je tu še cel kup enih zancev.
P.F.16.1.	Eden je moj najboljši, drugače pa so vsi dobri prijatelji.
P.H.16.1.	Malo, a ti so res tisti pravi.
P.J.16.1.	V prejšnji šoli manj. Zamenjala sem že štiri šole. Najboljša prijateljica je bila moja sestra. Tukaj pa sošolci, kakšni prijatelji so tudi iz drugih razredov.

4.6. POMOČ DRUŽINE

4.6.1. Pomoč in spodbujanje pri šolskih obveznostih

F.A.17.1.	Kar se tiče šole mi vsi stojijo ob strani tako, da se učijo z mano, delajo z mano nalogo in mi razložijo, če kaj ne razumem.
-----------	--

F.B.17.1.	Družina me spodbuja tako, da če na primer dobim slabo oceno rečejo, da bo drugič bolje, ti bomo razložili, ti bomo pomagali. Sicer se večinoma učim sam.
F.C.17.1.	Odvisno za kaj, če v šoli problem z ocenami so na učiteljevi strani, če pa učitelj teži, sta pa na moji strani. Odvisno od situacije.
F.E.17.1.	Tako, da mi pomagajo pri učenju.
P.F.17.1.	Pomagajo mi pri učenju, nalogi.
F.G.17.1.	Predvsem v tem, ko me spodbujajo pred testi. Ko se učim vem, da mi bo šlo, pred testom pa me skrbi in takrat mi najbolj pomagajo.
P.J.17.1.	Spodbujajo mi, da bi naredila šolo, izpit za avto. Oče mi govori, da dokler jaz hočem v šolo, imam priložnost.

4.6.2. Spodbujanje pri športu

F.A.17.1.	Za šport pa me spodbuja oče, posebno za bočo.
-----------	---

4.6.3. Pomoč pri vsakdanjih stvareh

F.D.17.1.	Tako, da mi pomagajo, če kaj potrebujem
F.E.17.1.	Tako, da mi posodijo kaj ali da mi pomagajo pri učenju.
P.F.17.1.	Pomagajo mi, če ne morem kaj dvigniti. Potem če spim in ne morem vstati, mi pomagajo, da se dvignem, da mi zavežejo čevlje, zapnejo bundo in če grem ven, da primem koga za roko, da ne padem.
P.I.17.1.	Recimo, ko pridem domov povem, da mi nagaja en fant na kombiju in nato mu mami pove, da ne sme tega delati.

4.6.4. Tolažba

P.I.17.1.	Kadar se oči in mami kregata, pride mami v sobo in reče, sej tebi ne bo nič naredil.
-----------	--

4.7. PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA S PRIJATELJI

4.7.1. Pogovarjanje in druženje

F.A.18.2.	Prosti čas preživljamo tako, da se pogovarjamo.
F.B.18.2.	Družimo se tako, da se kaj zmenimo.
F.C.18.2.	Sicer se pogovarjamo.
F.D.18.2.	Ko smo skupaj se pogovarjamo.
P.H.18.2.	Največkrat se pogovarjamo.
P.I.18.2.	Tako, da se zberemo vsi tisti, ki smo prijatelji v eni dnevni sobi. Pogovarjamo se in hecemo se.
P.J.18.2.	Pogovarjamo se o različnih stvareh in se smejimo, ker takrat, ko sem zberemo mi štirje prijatelji, smo čisto odštekani.

4.7.2. Bivanje zunaj

F.B.18.2.	Doma, da gremo v kino. Tukaj pa gremo ven brez vzgojiteljice v slaščiarno. Tako imamo vsaj malo mir pred vzgojiteljico, ker ti pet dni težijo in potem doma še mati.
F.C.18.2.	Jaz pa prijatelj greva v slaščiarno na sladoled.
P.H.18.2.	Največkrat ali kam gremo npr. na sprehod.
F.E.18.2.	Zberemo se pri sosedu in igramo nogomet. Lahko gremo tudi v gmajno in probamo na pravi skakalnici. Peterka je bil moj sosed več.
P.F.18.2.	Tako, da gremo ven, gremo mal naokrog. S sestro peljeva psičko na sprehod.

4.7.3. Računalniške igrice, družabne igre

F.A.18.2.	Prosti čas preživljamo tako, da z vzgojiteljico igramo družabne igre.
F.D.18.2.	Ko smo skupaj igramo igrice.
F.E.18.2.	Zberemo se pri sosedu igramo skoke na računalniku.
P.F.18.2.	Gremo skupaj na računalnik.
F.G.18.2.	Igramo računalniške igrice skupaj.

4.7.4. Poslušanje glasbe

F.A.18.2.	Prosti čas preživljamo tako, da poslušamo glasbo.
P.I.18.2.	Poslušamo glasbo.

4.7.5. Šport in gibanje

F.G.18.2.	Veliko športa, telovadimo. Zelo veliko pa tudi dirkamo po zavodu, seveda brez, da bi vzgojiteljice to vedele.
P.I.18.2.	Igramo bočo.

4.7.6. Risanje

P.F.18.2.	Tako, da rišemo.
-----------	------------------

5. PROSTI ČAS

5.1. PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA

5.1.1. Pogovarjanje in druženje

F.A.19.1.	Prosti čas preživljam tako, da se pogovarjam s prijatelji in se družim z njimi.
P.I.19.1.	Doma pa se pogovarjam s sestro.
P.J.19.1.	Tukaj pa se pogovarjamo.
F.C.19.1.	Tako, da zadiham se odpočijem od športov in se družim s prijatelji.

5.1.2. Bivanje zunaj

F.B.19.1.	Najraje ga preživljam zunaj, tako da se sprehajam.
P.F.19.1.	Ven na svež zrak, igram se s psičko, sama s sabo si podajam žogo.
P.H.19.1.	Grem kam ven, na sprehod, da nisem skoz noter.
P.J.19.1.	Doma grem tudi ven.

5.1.3. Igranje računalniških igrice, družabnih iger in ostale igre

F.B.19.1.	Večinoma pa sem tudi za računalnikom.
F.D.19.1.	Igram igrice, sem na računalniku in na internetu.
F.E.19.1.	Na računalniku igram streljaško igrico.
P.F.19.1.	Sem na računalniku, igram se s psičko, sama s sabo si podajam žogo.
F.G.19.1.	Predvsem na računalniku.
P.J.19.1.	Doma sem na internetu (facebook).

5.1.4. Televizija

F.G.19.1.	Pred TV.
P.H.19.1.	Včasih gledam TV, a se kmalu naveličam, med tednom je ne gledam, se rajši posvečam šoli.

5.1.5. Poslušanje glasbe

P.I.19.1.	Poslušam glasbo na MP4.
P.J.19.1.	Poslušamo musko.

5.1.6. Vožnja z vozičkom po zavodu

P.I.19.1.	Grem se z vozičkom vozit po zavodu, kadar sem slabe volje in pod stresom me to sprosti.
P.F.19.1.	Grem malo okrog, malo po razredih, mal po dnevnih sobah pogledat kaj delajo.

5.1.7. Hobiji

F.D.19.1.	Delam makete doma.
P.F.19.1.	Rišem.

5.2. ŽELJE ZA PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA

5.2.1. Več športa in gibanja

F.B.20.1.	Da bi lahko bil v telovadnici, ko bi želel in igral večkrat fuzbal.
F.C.20.1.	Tako, da bi igral več košarke.
F.E.20.1.	Po cel dan bi bil rad v telovadnici in se ukvarjal s športom tam.

5.2.2. Več samostojnega bivanja zunaj

F.B.20.1.	Da bi šel lahko več ven in ne da moram prosit in potem reče vzgojiteljica, da ne, ker se mi lahko kaj naredi, da naj počakam, da bodo šli skupaj. Ko se njej, da iti ven se meni ne da in obratno.
P.F.20.1.	Tako, da bi šla sama ven, v trgovino, v kavarno, da ne bi šola obstajala.
F.G.20.1.	Šel bi sam v trgovino, mamici bi večkrat kuhal kavo, pa k puncu bi šel prespat.
P.I.20.1.	Da bi šla ven do slaščičarne, da mi vzgojiteljice ne bi težile zaradi tega in drugih stvari.
P.J.20.1.	Lahko bi šli kdaj ven, na okrog, da nismo skoz v zavodu. Od ponedeljka do petka sem skoz noter. Mrzlo je toliko, da ni za it ven. Šla bi na igrišče, na pijačo.

5.2.3. Zadovoljen/na s preživljanjem prostega časa

F.A.20.1.	Meni je všeč tako kot je, ne rabim drugače.
F.D.20.1.	Mi je v redu tako kot ga preživljam.

5.2.4. Ročno ustvarjanje

P.H.20.1.	Tako, da bi kaj izdelovala, karkoli bi hotela.
-----------	--

5.3. HOBIJI

5.3.1. Razni športi

F.A.21.1.	Ja bočo. To je dvoransko balinanje. Sicer pa nimam drugih hobijev.
F.B.21.1.	Ja fuzbal.
F.C.21.1.	Šport.
F.E.21.1.	Ja šport: fuzbal, košarka, hokej, formula ena in moto GP.
F.G.21.1.	Vozim se s štirikolesnikom, hokej na vozičku, vožnja s triciklom.
P.I.21.1.	Igram bočo, dvoransko balinanje.

5.3.2. Glasba

F.C.21.1.	Glasba, igram na sintisajzer in pojem.

5.3.3. Računalništvo in televizija

F.C.21.1.	Sem na računalniku, kjer delam naloge, ki mi jih da naš računalničar in igram igrice.
F.E.21.1.	Potem pa še računalniške igrice in televizija.
F.G.21.1.	Ogledovanje akcijskih filmov.
P.J.21.1.	Doma sem veliko na računalniku, v zavodu pa nimam časa zanj.

5.3.4. Ročna ustvarjanja

F.D.21.1.	Ja modeliram.
P.J.21.1.	Zelo rada barvam.

5.3.5. Nima hobijev

P.F.21.1.	Ne.
P.H.21.1.	Jih nimam.

5.3.6. Skrb za živali

F.C.21.1.	Rad sem z živalmi. Tukaj hodim h konjem in jih češem in hranim.
-----------	---

6. SKRB ZASE

6.1. KRAJ, KJER JEDO

6.1.1. Doma in v CIRIUS-u

F.A.22.1.	Jem doma in tukaj v zavodu.
F.B.22.1.	Jem doma in tukaj.
F.C.22.1.	Jem doma in tukaj. Največkrat v zavodu. Dobro kuhajo.
F.E.22.1.	Doma večerjam in imam hkrati kosilo. V šoli jem zajtrk.
P.F.22.1.	Jem v šoli in doma.
F.G.22.1.	Zajtrk doma, če ga ujamem. Kosilo v zavodu in dopoldansko malico, večerjo pa doma.
P.H.22.1.	Jem v šoli in doma.
P.I.22.1.	Jem doma in v šoli.
P.J.22.1.	Jem v zavodu in doma.

6.2. SAMOSTOJNOST PRI HRANJENJU

6.2.1. Ne rabi pomoči pri hranjenju

F.A.22.2.	Lahko jem sam, nihče mi ne pomaga.
F.B.22.3.	Jem lahko brez problema sam.
F.C.22.3.	Lahko jem sam.
F.G.22.3.	Lahko jem sam.
P.J.22.2.	Lahko jem sama.

6.2.2. Rabi pomoč pri hranjenju

P.J.22.2.	Pri tem mi je treba pomagati. Tukaj mi pomaga spremljevalec, doma pa mami ali sestra.
-----------	---

6.3. SAMOSTOJNO IZBIRANJE HRANE

6.3.1. Ne odloča, o tem kaj bo jedel/a

F.A.22.3.	V zavodu ne morem odločati kaj bom jedel, kar je pripravljeno to je. Doma pa jem kar naredi mama.
F.C.22.2.	Ne morem odločati kaj bom jedel.
P.J.22.3.	V zavodu je katastrofa hrana, ker nisem navajena na tako hrano. Lahko pri kosilu, če mi ne paše pač ne jem. Pri večerji, če kdaj kaj ne maram, lahko dobim kakšne mlečne stvari. Ne jem svinjino in takrat mi naredijo drugo meso in tudi zelenjave ne jem.

6.3.2. V CIRIUS-u ne more odločati, doma pa lahko

F.B.22.2.	Ne morem odločati kaj bi lahko jedel in to mi gre na živce. Doma lahko odločam o tem kaj bom jedel. Rečem mami pa me tudi upošteva. Z mami jeva podobno hrano.
F.D.22.1.	Doma rečem kaj bi jedel mami in včasih me posluša, včasih ne. Nekaj vpliva imam. Za malico in zajtrk lahko povem kaj bi jedel. V zavodu tega ne morem, razen če prinesem s sabo. Danes je mlečni riž in ga ne maram, zato moram najti nekoga, da mi gre po sendvič v trgovino za večerjo.
P.F.22.2.	Ne morem odločati o tem. No doma lahko, v zavodu pa ne.
P.H.22.2.	Doma lahko odločam, tu pa ne. V zavodu za malico lahko povem kaj bom jedla na primer katero sadje, za kosilo pa ne, ker za vse skuhamo enako. Doma si sama pripravim, če se mi kaj zalušta.
P.I.22.2.	Tukaj v zavodu ne morem odločati, doma pa lahko.

6.3.3. Lahko odloča, o tem kaj bo jedel/a

F.G.22.2.	Največkrat sam odločam o tem.
-----------	-------------------------------

6.4. ŽELJE GLEDE IZBIRANJA HRANE

6.4.1. Nima želja

F.A.22.4.	Nič si ne bi želel, mi je v redu, da mi drugi pripravijo hrano.
F.E.22.3.	Mi je tako v redu.
F.G.22.4.	Za enkrat mi je v redu.

6.4.2. Da bi imeli možnost izbiranja

F.B.22.4.	Želel bi si, da bi imeli boljšo hrano, da bi lahko jedel kar mi je všeč in ne nekaj kar ne maram.
F.D.22.2.	Da bi lahko povedal kaj bi jedel.

6.4.3. Da bi večkrat jedli

F.C.22.4.	Želel bi si, da bi večkrat jedli. Da bi bila večkrat lazanja.
F.D.22.2.	Želel bi si, da bi bil večkrat pomfri, pohanje, pica in špageti.
P.F.22.3.	Ja želela bi si večkrat pomfri, čevapčiče, pleskavico, zelje, krompir, čokolino, hrenovko, puding, indijančka, kremšnito, tortico...
P.H.22.3.	Želim si, da bi imeli večkrat sadje v zavodu.

6.5. SAMOSTOJNOST PRI OSEBNI HIGIENI

6.5.1. Rabi pomoč pri urejanju samega sebe

F.A.23.1.	Pri higieni mi pomagajo negovalke, še posebno takrat, ko se moram umiti.
F.D.23.1.	Pri tem mi pomagajo drugi, ker ne morem sam.
P.F.23.1.	Sama, zmeraj sama poskrbim za to ali pa me kdo opomni: »F pejt se počesta, umit.« Zjutraj se samo oblečem in nato mami reče: »F takoj umit, če ne boš šla v šolo.«
F.G.23.1.	Večino se kar sam urejam razen, če grem kakat mi pomagajo, da se obrišem.
P.I.23.1.	Pri tem mi pomaga sestra, v šoli spremljevalec in negovalke. Počestim se sama.

6.5.2. Ne potrebuje pomoči pri urejanju samega sebe

F.B.23.1.	Tako da se tuširam, umivam zobe. Uredim se lahko vse sam.
F.C.23.1.	Vse se lahko uredim sam.
F.E.23.1.	Vse se uredim sam.
P.H.23.1.	Stuširam se in umijem glavo. Uredim se sama.
P.J.23.1.	Dobro, sama se lahko uredim. Prej so mi pomagali doma. Ko sem prišla sem, so mi negovalke dva krat pomagale, potem pa sem sama. Dosti sem se naučila tega, kar prej nisem znala.

6.6. ŽELJE GLEDE UREJANJA SAMEGA SEBE

6.6.1. Nima želje

F.A.23.2.	Nimam nobenih želja glede tega, mi je super tako kot je.
F.D.23.2.	Nimam nobenih želje, ker me v redu zrihtajo.
P.F.23.2.	Nimam nobenih želja.
P.H.23.2.	Lahko se sama odločam o tem in nimam želja.
P.J.23.2.	Nimam želja, sem zadovoljna.

6.6.2. Želje ima

F.B.23.2.	Želja je na primer ta, da v sredah imam plavanje in tam se itak stuširamo preden gremo v bazen. Potem pa imam fuzbal, ko sam stojim v голу in se ne prešvicam. Pa mi potem težijo, da naj se grem stuširat. En krat mi je verjela šele, ko sem ponucal cel šampon, da sem se stuširal.
F.E.23.2.	Rad bi, da bi se samo čez vikend tuširal in da se med počitnicami ne bi tuširal
F.G.23.2.	Želel bi, da bi lahko še več sam.
P.I.23.2.	Želim si, da bi se lahko uredila sam.

7. POTREBE, NUJNOSTI, ŽELJE

7.1. PROBLEMI, S KATERIMI SE SREČUJEJO V ŽIVLJENJU

7.1.1. Šola

F.B.24.1.	Z domačimi nalogami, katerih se mi ne da delat.
F.G.24.1.	V šoli pa ne morem dovolj hitro pisat .
F.C.24.1.	Potem je tu še slovenščina.

7.1.2. Nimajo problemov

F.E.24.1.	Nimam problemov.
P.H.24.1.	Trenutno jih nimam.

7.1.3. Problemi povezani z njihovo gibalno oviranostjo

F.C.24.1.	S hojo. Sovražim fizijo.
F.D.24.1.	Do vseh stvari nimam dostopa.
P.F.24.1.	Imam težave z govorom in težave s hojo in pravilno držo.
P.I.24.1.	Na primer, ko se polulam v hlače.
P.J.24.1.	Nositi moram longete in če rabim obuti superge, rabim pri tem pomoč.

7.1.4. Ostali problemi

F.A.24.1.	Največja težava sta J in N, ki se vtikujeta v tuja življenja. Ti bi jih rabla večkrat videti, da bi videla kako se smejeta in delata norca iz drugih.
F.G.24.1.	Predvsem z dekleti, ki so mlajša.
P.I.24.1.	Potem kadar se mami pa ati tepeta.

7.2. NAČINI REŠEVANJA PROBLEMOV

7.2.1. Rešuje nastali problem

F.A.24.2.	To rešimo lahko tudi tako, da se stepemo, če je en sam, ker hitro nekomu zakuha. Ali pa se vzgojiteljica pogovori z njima, pokliče starše, gre tudi do ravnateljice in tudi do direktorice je že šla. Potem se umirita, a sta še vedno trmasta.
F.C.24.2.	Poskušam čim bolj naravnost hoditi. To rešujem tako, da probam ignorirat, kar mi učiteljica teži. Potem hodim k logopedinji, več berem in pišem.
P.F.24.2.	Zato hodim k logopedu, na fizioterapijo in delovno terapijo.
F.G.24.2.	Na primer, ko ji rečem, da mi je všeč, me začne zajebavat, zato rajši izbiram starejše. Zato pišem na računalnik, če se le da.
P.I.24.2.	Pogovorim se z osebo, ki je zraven. Pomaga mi tudi socialna delavka.
P.J.24.2.	Sedaj sem bolj samostojna, ker imam električni voziček.

7.2.2. Ne rešuje nastalega problema

F.B.24.2.	Potem pa učiteljica reče, da bo poklicala mami in da bom mogel delat naloge cel vikend. Ali pa ji rečem, da sej jih bom rešu, da nisem imel časa, se zlažem.
F.D.24.2.	Ne rešujem, če ne morem, ne morem.

7.3. ŽELJE V ŽIVLJENJU

7.3.1. Dokončati šolo

P.H.25.1.	Da bi prvič uspešno končala šolo.
P.J.25.1.	Da bi naredila šolo.

7.3.2. Služba in poklic, denar

F.A.25.1.	V prihodnosti si želim imeti delo.
F.G.25.1.	Da bi postal maser, da ko bi odrasel, bi bilo konec recesije, da bi čim lažje dobil delovno mesto.
P.H.25.1.	Da bi postala kar si želim. Postala pa bi mogoče prevajalka za španščino in angleščino.
F.C.25.1.	Potem pa še čim manj recesije, da bi imeli vsi dosti denarja.
P.F.25.1.	Da bi z neba padal denar.

7.3.3. Partner ali družina, stanovanje

F.A.25.1.	V prihodnosti si želim imeti punco.
P.F.25.1.	Da bi imela tri pse, tri otroke, moža ali fanta.

P.J.25.1.	Da bi si našla stanovanje.
F.C.25.1.	Želim si svojega očeta nazaj.

7.3.4. Vozniško dovoljenje

F.A.25.1.	V prihodnosti si želim imeti vozniško za avto.
P.J.25.1.	Da bi naredila izpit.

7.3.5. Samostojna skrb zase

P.F.25.1.	Da bi lahko delala kar hočem.
P.I.25.1.	Želim si, da bi hodila, da bi sama poskrbela za osebno higieno.

7.3.6. Hobiji

F.B.25.1.	Želim si potovati. Radi bi videl Pariz. Ne kar cel svet.
F.D.25.1.	Želim si delat makete in da bi znal zelo dobro uporabljati računalnik.
F.E.25.1.	Da bi se več tepel, da bi se naučil boksa in da bi se vsak dan peljal v Celje v boksarsko šolo. Da bi bil najboljši boksar v Sloveniji.

7.4. KOGA ALI KAJ POGREŠAJO V ŽIVLJENJU

7.4.1. Družino in hišne ljubljence

F.A.26.1.	Tukaj v zavodu ne pogrešam ničesar. Doma pa pogrešam zavod. Saj si v zavodu zaželim malo staršev in da bi bil doma, a kmalu želim nazaj v zavod.
F.B.26.1.	Pogrešam svoje dva psa med tednom, ker za vikende sem skozi njima. Ker sem navezan nanju in rada sta z mano. Sej ne misli, da sta mi bolj pomembna od mami.
F.C.26.1.	Pogrešam očeta.
F.D.26.1.	Pogrešam svoj dom, ker sem cel teden tukaj in še čez vikend bom ostal ta teden.
P.F.26.1.	Pogrešam dva mačka, ki sta umrla, staro mamo, babico in dedija, eno sošolko in vrtec, predvsem prijatelje iz vrtca.
P.I.26.1.	Pa kadar je mami v bolnici, pogrešam njo.
P.J.26.1.	Najbolj pogrešam Bosno, tam kjer sem prej živel. Pogrešam sorodnike.

7.4.2. Prijatelje

P.I.26.1.	Svojo bivšo učiteljico.
P.F.26.1.	Eno sošolko in vrtec, predvsem prijatelje iz vrtca.

7.4.3. Zdravje in večja samostojnost

F.G.26.1.	Samostojnost. Da bi več zmožel sam, da ne bi toliko uporabljal vozička. Normalno hrano, življenje brez epileptičnih napadov.
-----------	--

7.4.4. Nič

F.E.26.1.	Nič.
P.H.26.1.	Nič ne pogrešam.

7.5. TRENUTNA ŽELJA

7.5.1. Bližina družine in dom

F.A.27.1.	Potem, da bi starši živeli bližje, da bi med tednom lahko videl kaj se dogaja doma.
-----------	---

F.B.27.1.	V tem trenutku bi bil najraje doma, ker se mi ne da biti v šoli.
P.F.27.1.	Rabim prijatelje, družino, ker bi se z njimi zabavala, šla bi ven, v trgovino.

7.5.2. Bivanje zunaj

F.A.27.1.	Želel bi si iti ven. To mi manjka.
P.F.27.1.	Šla bi ven, v trgovino.

7.5.3. Terapije

F.G.27.1.	Rabil bi oddih od terapij, ker ko končava, moram še enkrat na terapijo.
P.I.27.1.	Ta trenutek rabim fizioterapijo.

7.5.4. Žival, hrana, računalnik

F.C.27.1.	V tem trenutku rabim žival, da se lahko igram z njo, pogovarjam, potem koš in žogo, pa me ne boš videla cel dan.
F.D.27.1.	Ta trenutek bi rabil sendvič.
F.E.27.1.	Ta trenutek bi bil na računalniku.

7.5.5. Nič

P.H.27.1.	V tem trenutku nič ne potrebujem.
P.J.27.1.	Nič v tem trenutku.

7.6. OLAJŠANJE ŽIVLJENJA

7.6.1. Zdravje

F.D.27.2.	Olajšalo bi mi življenje to, da bi lahko hodil in da bi imel močne in zdrave roke.
P.J.27.2.	Olajšalo bi mi življenje, če bi lahko hodila. Ko sem se rodila, sem bila slabša, zdaj sem precej boljša.

7.6.2. Denar za nov voziček

F.G.27.2.	Da bi bilo čim več donacij za nov električni voziček, smo zbrali že 5.000 eurov, rabim še ene 3.000 eurov nujno.
-----------	--

7.6.3. Nič

F.E.27.2.	Nič in nič.
P.F.27.2.	Kaj bi mi olajšalo življenje? Nič, ne vem.

7.6.4. Da ne bi bilo šole

F.B.27.2.	Olajšalo bi mi življenje, če mi ne bi bilo treba hodit v šolo in bi se lahko zaposlil brez šole.
-----------	--

7.6.5. Večkrat na morju in manj problemov

P.I.27.2.	Olajšalo bi mi življenje to, da bi bila večkrat na morju in da bi imel čim manj problemov.
-----------	--

7.7. POTREBA ZA VEČJO SAMOSTOJNOST

7.7.1. Zaupanje, da lahko sam/a

F.A.27.2.	Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil dovoljenje od vzgojiteljic in več ali manj od staršev, da grem lahko ven na sprehod, na kakšno pijačo in v trgovino.
F.B.27.3.	Da bi se počutil bolj samostojno bi rabil to, da bi mi drugi dali mir, ne da mi na vsakem koraku težijo. Na primer moraš biti naspan, da greš lahko čez cesto.
F.C.27.2.	Da bi bil bolj samostojen rabim mir, da mi ne težijo ves čas, potem naravo.
P.F.27.3.	Da bi lahko bila bolj samostojna bi rada sama plavala, delala stoje, delala kar bi hotela.
F.G.27.3.	Pa tudi za krajše razdalje rabim zaupanje staršev.
P.I.27.3.	Da bi bila bolj samostojna potrebujem večjo potrpežljivost.

7.7.2. Nič

F.D.27.3.	Za samostojnost to pa ne vem, to pa res ne.
F.E.27.3.	Ne vem.
P.H.27.2.	Mislim, da vse sama zmorem. Zdi se mi, da sem že zelo samostojna in da bom kasneje še bolj, ko bom živela na svojem.

7.7.3. Električni voziček

F.G.27.3.	Rabim električni voziček za na daljše razdalje.
-----------	---

7.7.4. Zdrave noge

P.J.27.3.	To da bi hodila. Sicer pa imam voz in zdrave roke in naredim lahko vse, če bi imela zdrave noge, bi bila še bolj samostojna.
-----------	--

7.7.5. Potovanje

F.C.27.2.	Da bi imel več pravic, da bi šel lahko v drugo državo.
-----------	--

7.8. POSEBNOST MLADOSTNIKA

7.8.1. Šport

F.B.28.1.	To da hitro tečem in zmagujem na tekmovanjih in tudi državnih. Imam že šest medalj. Tudi plavam dobro.
F.C.28.1.	Potem šport, ker mi gre tako dobro.
F.E.28.1.	Moja posebnost sta nogomet in košarka.
F.G.28.1.	To, da sem dober v športu.

7.8.2. Šola

F.C.28.1.	To je angleščina, ker jo obvladam.
P.H.28.1.	Da znam zelo, zelo, zelo... dobro angleščino, ker vam znam vse povedat, sigurno.
P.I.28.1.	Dobra sem v šoli.

7.8.3. Razumevanje drugih ljudi

F.A.28.1.	Vzgojiteljice mi govorijo, da sem pri puncah zelo priljubljen, ker se znajdem v njihovi
-----------	---

	družbi, jih znam potolažit in jih razumem ter poslušam.
P.J.28.1.	Da sem odprt človek, dobro razumem druge ljudi, ko imajo kakšne težave.

7.8.4. Hobiji

F.D.28.1.	Vem tudi veliko o računalnikih, izdelujem dobre makete za moje stanje. Imam dobro logiko in sem dober v igrich.
P.F.28.1.	Dobro rišem, dobro tipkam na mobitelu in rišem na računalniku.

7.8.5. Smisel za humor

F.D.28.1.	To da imam smisel za humor.
-----------	-----------------------------

POVZETEK

V času svoje prakse v CIRIUS-u sem pogosto zaznavala želje gibalno oviranih otrok po pestrem, razgibanem življenju in da bi »o svojem življenju« želeli odločati sami, da bi bilo le to pestro razgibano, zanimivo. Pri tem mislijo predvsem na:

- Druženje in preživljanje prostega časa s prijatelji;
- Početi kaj novega, zanimivega, se naučiti, spoznati kaj novega;
- Da bi lahko bili čim bolj samostojni in neodvisni od drugih.
- Da bi imeli možnost kakšne stvari narediti sami, ker večino stvari naredijo zaposleni v CIRIUS-u ali njihovi starši namesto njih, ker je tako hitreje narejeno.

Mladostniki si vedno želijo spoznavati nove prijatelje, doživeti z njimi kaj novega, razburljivega, s čemer bi se lahko pohvalili pred sovrstniki, sošolci, starši, sorodniki in učitelji. Najbrž se vsi še spominjamo, kako smo kot otroci hoteli hitro zrasti, da bi lahko sami odločali o sebi in bi delali, kar bi hoteli. Toda bistvo samostojnosti ni, da počnemo, kar se nam ravno zljubi, ampak da za svoja dejanja prevzemamo tudi odgovornost in posledice. Gibalno oviranim otrokom pa takih izkušenj primanjkuje v vsakdanjem življenju.

Zanimalo me je predvsem ali se lahko mladostniki odločajo na osnovi svobodne odločitve, ali jim je omogočeno spoznavati nove prijatelje in uresničiti želene interese. Ali pridobivajo izkušnje:

- O samostojnosti
- O odločanju o vsakdanjih stvari
- Krepitev občutka samozavesti
- Navezovanje prijateljskih odnosov
- Sprostitev in razvedrilo
- Doživljanje ugodnih čustev in življenjskega optimizma
- Odkrivanje in razvijanje osebnih potencialov (sposobnosti, interesi, socialne veščine, socialna senzibilnost, empatija, samozaupanje...)
- Sprostitev in razvedrilo
- Vsestransko osebno dozorevanje
- Zdravo uveljavljanje osebnosti

- Pridobivanje nove izkušnje odločanja

V teoretičnem delu naloge najprej naredim pregled osnovnih pojmov, sledi definicija gibalne oviranosti in kdo so gibalno ovirani mladostniki. Predstavim dolgotrajno oskrbo in skrb za gibalno ovirane mladostnike: družina, država preko zakonodaje, institucija oz. zavod in šola. Sledijo človekove potrebe v vsakdanjem življenju in na koncu še pojem neodvisno življenje. Empirični del naloge razkriva možnosti za samostojno življenje na vseh področjih življenja mladostnikov: v družini, v šoli, v zavodu in na splošno.